

Cele zrównoważonego rozwoju

Podręcznik dla sygnatariuszy
Planu Działań dla Miast

Publikacja powstała w ramach realizacji Programu „Plan Działań da Miast. Modelowa lokalność”, będącego inicjatywą towarzyszącą XI Światowemu Forum Miejskiemu, finansowanego ze środków budżetu państwa w ramach dotacji celowej przyznanej na podstawie umowy nr 1/WUF11/DSR/2021 z dnia 21 września 2021 r. pomiędzy Ministrem Funduszy i Polityki Regionalnej a Instytutem Rozwoju Miast i Regionów.

Zespół autorski w składzie:

dr Julia Wygnańska
Magdalena Krajewska
dr hab. Viktoriya Pantyley
dr hab. Mikołaj Herbst
prof. dr hab. Małgorzata Fuszara
dr hab. Andrzej Woźnica
Andrzej Rajkiewicz
dr hab. Sławomir Sitek
prof. dr hab. Bolesław Domański
Edwin Bendyk
dr Alina Muzioł-Węclawowicz
dr Ewa Jastrzębska
prof. dr hab. Barbara Szulczewska
prof. dr hab. Roman Cieśliński
dr hab. Agata Cieszewska
Andrzej Porawski
Aldo Vargas-Tetmajer

Redakcja:

Barbara Samorek
Aleksandra Kowalska
Magdalena Tkaczuk
dr Aleksandra Jadach-Sepiolo

Wydawca:

Instytut Rozwoju Miast i Regionów
ul. Targowa 45
03-728 Warszawa
www.irmir.pl

SPIS TREŚCI

WPROWADZENIE	4
CEL 1. KONIEC Z UBÓSTWEM	6
CEL 2. ZERO GŁODU	17
CEL 3. DOBRE ZDROWIE I JAKOŚĆ ŻYCIA (SAMOPOCZUCIE)	29
CEL 4. DOBRA JAKOŚĆ EDUKACJI	46
CEL 5. RÓWNOŚĆ PŁCI	58
CEL 6. CZYSTA WODA I WARUNKI SANITARNE	66
CEL 7. CZYSTA I DOSTĘPNA ENERGIA	77
CEL 8. WZROST GOSPODARCZY I GODNA PRACA	101
CEL 9. INNOWACYJNOŚĆ, PRZEMYSŁ, INFRASTRUKTURA	113
CEL 10. MNIEJ NIERÓWNOŚCI	132
CEL 11. ZRÓWNOWAŻONE MIASTA I SPOŁECZNOŚCI	147
CEL 12. ODPOWIEDZIALNA KONSUMPCJA I PRODUKCJA	174
CEL 13. DZIAŁANIA W DZIEDZINIE KLIMATU	193
CEL 14. ŻYCIE POD WODĄ	211
CEL 15. ŻYCIE NA LĄDZIE	222
CEL 16. POKÓJ, SPRAWIEDLIWOŚĆ I SILNE INSTYTUCJE	241
CEL 17. PARTNERSTWO NA RZECZ CELÓW	252
MONITOROWANIE CELÓW ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU	262
Bibliografia podstawowa	270

WPROWADZENIE

Oddajemy w Państwa ręce podręcznik „Cele zrównoważonego rozwoju”, który ma być źródłem wskazówek dla sygnatariuszy „Planu Działań dla Miast”. Misją Programu, którego efektem jest „Plan Działań dla Miast” jest popularyzacja oraz wdrażanie zrównoważonych trendów współczesnej myśli urbanistycznej. Plan jest opracowywany wspólnie z miastami i ma stanowić dziedzictwo po WUF11 oraz wkład w aktualizację Krajowej Polityki Miejskiej, jak również może stanowić ważne odniesienie dla przyszłorocznego sygnowanego przez UN Habitat - World Cities Report, najważniejszego międzynarodowego dokumentu wspierającego zrównoważoną urbanizację. Ponadto Program pozostaje spójny ze Strategią na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju, będącą implementacją globalnych celów zrównoważonego rozwoju w polskiej polityce miejskiej.

Plan Działań dla Miast stanowi polską odpowiedź na wyzwania związane z realizacją celów zrównoważonego rozwoju stawiane przez Agendę 2030. Program jest integralną częścią przedsięwzięć Światowego Forum Miejskiego (World Urban Forum), podczas którego zostanie ogłoszony i podpisany. Forum jest prestiżową, międzynarodową konferencją organizowaną przez ONZ-Habitat w celu wymiany doświadczeń i wiedzy w zakresie rozwoju obszarów miejskich i osiedli ludzkich. Jest najważniejszym globalnym wydarzeniem dotyczącym polityki, transformacji i rozwoju miast, które po raz pierwszy odbędzie się w Europie Wschodniej. Misją Planu Działań dla Miast jest pozostawienie dziedzictwa po WUF11 w postaci katalogu działań, wspólnej wizji zrównoważonego rozwoju wypracowanej dzięki wymianie doświadczeń, dotychczasowych transformacji i perspektywicznych dążeń miast. Program zmierza do włączenia polskich miast w światową dyskusję na temat rozwoju terenów zurbanizowanych oraz stworzenia przestrzeni dla systematycznego wdrażania i doskonalenia dobrych wzorców w lokalnych politykach miejskich.

Zakładając promocję lokalności, Plan Działań dla Miast dąży do wyłonienia i rozpropagowania już podejmowanych wzorcowych działań polskich miast w realizacji celów zrównoważonego rozwoju. Zaproszenie do udziału w Programie skierowane zostało do wszystkich miast w Polsce niezależnie od

wielkości. Kryterium kwalifikacji stanowiły lokalne osiągnięcia w realizacji celów zrównoważonego rozwoju, będące odpowiedzią na lokalne wyzwania. Dzięki eksperckiemu doradztwu Program ma na celu wzmocnienie prorozwojowego oddziaływania już wypracowanych rozwiązań w miastach w nim uczestniczących i ich promocję wśród innych miast mierzących się z podobnymi wyzwaniami, zarówno w Polsce, jak i w Europie oraz na świecie. Plan Działań dla Miast ma przedstawić polski wkład w realizację globalnych celów zrównoważonego rozwoju, który może stać się inspiracją dla innych miast na świecie. Będzie także okazją do wzmocnienia lokalnego zespołu pracującego nad strategią rozwoju miasta dzięki zewnętrznemu wsparciu eksperckiemu, a także silniejszej współpracy z lokalnym środowiskiem eksperckim poprzez obowiązkowe włączenie jego przedstawiciela do pracy nad projektem realizowanym w mieście w ramach Programu.

Niniejszy podręcznik dla sygnatariuszy jest katalogiem rozwiązań, które mogą wzbogacić działania już prowadzone w mieście w każdym z celów zrównoważonego rozwoju. Spośród kierunków rozwoju wybrano i zestawiono w każdym z celów te, które są najbardziej adekwatne do polskich uwarunkowań. Dodatkowo, w każdym z celów określono, którym grupom docelowym są dedykowane proponowane rozwiązania. Główne obszary działań pozwoliły na ich uporządkowanie, aby wyszukiwanie konkretnych rozwiązań było prostsze. Dla większości celów podano opisy dobrych praktyk z Polski bazujące na doświadczeniach miast uczestniczących w Programie oraz z zagranicy, a także linki do dodatkowych materiałów.

Zapraszamy do lektury i stosowania wymienionych w podręczniku zestawów działań.

CEL 1. KONIEC Z UBÓSTWEM

Działania w Celu 1 będą skoncentrowane na przeciwdziałaniu skrajnemu ubóstwu, któremu towarzyszy brak domu lub zagrożenie jego utratą. Dom to miejsce, którego mieszkaniec ma zapewniony „dach nad głową” czyli schronienie przed zimą, gorącem, deszczem i innymi niekorzystnymi warunkami atmosferycznymi. Ponadto mieszkaniec ma do niego tytuł prawny np. umowę najmu, podnajmu, własność, który może wyegzekwować i w którym może budować satysfakcjonujące relacje społeczne, czyli ma zapewnioną prywatność i możliwość decydowania o swoim życiu. Osoby, których aktualna sytuacja mieszkaniowa nie spełnia tych kryteriów, doświadczają bezdomności lub bezpośrednio są nią zagrożone. Zazwyczaj towarzyszy temu ubóstwo dochodowe. Opis sytuacji mieszkaniowych oznaczających bezdomność lub bezpośrednie zagrożenie nią znajduje się w Typologii Bezdomności i Wykluczenia Mieszkaniowego ETHOS opracowanej przez FEANTSA, Europejską Federację Krajowych Organizacji Pracujących na rzecz Ludzi Doświadczających Bezdomności.

KIERUNKI ROZWOJU

- **Kończenie bezdomności w mieście w oparciu o model „Najpierw mieszkanie”** (zasady modelu to dostępność mieszkania jako podstawa do rozpoczęcia pracy nad zakończeniem bezdomności, samostanowienie odbiorców wsparcia o rodzaju i czasie korzystania ze wsparcia, docenianie każdego kroku w stronę pełnego zdrowia, zindywidualizowane wsparcie adekwatne do potrzeb osoby, zakorzenienie w środowisku i wdrożenie do korzystania z usług ogólnego dostępu).
- **Od streetworkingu opartego na relacji do pełnego programu „Najpierw mieszkanie”** (sposoby przekształcania streetworkingu „informacyjnego” (standard pomorski) w streetworking oparty na relacji i trwałe towarzyszenie osobie od ulicy do mieszkania).
- **Leczenie uzależnień** (poprawa dostępności ośrodków leczenia uzależnień, niskoprogowość placówek dla osób doświadczających bezdomności, wykorzystanie alternatywnych wobec abstynencyjnej metod leczenia uzależnień

czyli programów ograniczania picia i redukcji szkód, wsparcie psychologiczne i psychiatryczne dla osób zmagających się z uzależnieniem).

- **De-instytucjonalizacja usług dla osób doświadczających bezdomności** (przekształcanie zbiorowych placówek w zespoły mieszkań, mieszkania treningowe/wspierane/chronione, zwiększanie dostępu do usług w środowisku, mobilne specjalistyczne zespoły wspierające).
- **Poprawa sytuacji finansowej mieszkańców poprzez naukę dobrego gospodarowania pieniędzmi** (poradnictwo w sprawie dostępnych świadczeń finansowych, nauka gospodarowania pieniędzmi).
- **Wdrażanie usług poprawiających funkcjonowanie w mieszkaniu w ramach prewencji skrajnego ubóstwa i bezdomności** (zapewnienie wsparcia osobom z trudnościami w regularnym opłacaniu czynszu, zakłócających porządek sąsiedzki, nie przestrzegających warunków najmu w inny sposób, poprzez pomoc psychologiczną, poradnictwo i wdrożenie do korzystania z usług ogólnego dostępu).
- **Zwiększenie przestrzegania praw osób skrajnie ubogich, doświadczających bezdomności i wykluczenia mieszkaniowego** (wdrażanie Karty Praw Osób Doświadczających Bezdomności we współpracy samorządu gminy i organizacji pozarządowych).
- **Zwiększenie zasobu mieszkaniowego dostępnego ubogim mieszkańcom** (formy wynajmowania lokali miejskich organizacjom pozarządowym prowadzącym programy wsparcia mieszkaniowego dla mieszkańców, formy pozyskiwania lokali prywatnych na rzecz realizacji celów społecznych, m.in. społeczne agencje najmu).
- **Realizowanie kampanii społecznych** (portale informacyjne, media społecznościowe, media), **konferencji** (na żywo, online, z ekspertami zewnętrznymi oraz praktykami) oraz **szkoleń** (tworzenie programów, rekrutacja uczestników, online/na żywo, podstawowe, pogłębione, prezentacje doświadczeń, praca „na przypadku”).
- **Budowanie polityk** wobec ubóstwa i wykluczenia mieszkaniowego **opartych na dowodach** (identyfikacja, agregacja, analiza oraz opracowanie danych lokalnych, rekomendacje na rzecz zwiększenia efektywności procesu gromadzenia danych, badania ilościowe i jakościowe, badania efektywności, ocena wierności programów pod szyldem „Najpierw mieszkanie”).
- **Planowanie, wdrażanie i ewaluacja kompleksowego podejścia do zjawiska bezdomności i wykluczenia mieszkaniowego** (w oparciu o szerokie podejście do bezdomności, czyli Europejską Typologię Bezdomności i Wykluczenia Mieszkaniowego ETHOS).

- **Poznanie i adaptacja modeli z innych społeczności lokalnych, również zagranicznych** (wybór modelu, praktyki, usługi, nawiązanie kontaktu z interesariuszami, wymiana doświadczeń, samodzielne lub wspólne wdrożenie, adaptacje, analiza efektów, budowanie sieci współpracy krajowej i zagranicznej).

PRIORYTETOWE GRUPY DOCELOWE

- Osoby skrajnie ubogie
- Osoby doświadczające długotrwałej bezdomności
- Osoby doświadczające bezdomności oraz kryzysów zdrowia psychicznego
- Osoby z uzależnieniami od substancji oraz behawioralnymi
- Osoby nie posiadające motywacji, odmawiające korzystania z istniejącego systemu wsparcia.
- Pracownicy socjalni, asystenci państwowej pomocy społecznej oraz organizacji pozarządowych
- Pracownicy organizacji pozarządowych i innych instytucji prowadzących placówki i programy dla osób doświadczających bezdomności
- Pracownicy służby zdrowia, w tym w szczególności sektora zdrowia psychicznego i psychiatrii środowiskowej
- Pracownicy gospodarujący publicznymi zasobami lokalowymi
- Decydenci samorządowi tworzący politykę lokalną w obszarze ubóstwa, wykluczenia i mieszkaniowym
- Lokalni rzecznicy i badacze zjawiska ubóstwa, bezdomności i wykluczenia mieszkaniowego
- Wolontariusze i mieszkańcy wrażliwi społecznie angażujący się życie lokalnej społeczności

GŁÓWNE OBSZARY DZIAŁALNOŚCI

- KOŃCZENIE SKRAJNEGO UBÓSTWA I BEZDOMNOŚCI MIESZKAŃCÓW POPRZEZ WSPARCIE SPOŁECZNE (tzw. „miękkie”, nie-inwestycyjne).
- DEINSTYTUCJONALIZACJA WSPARCIA – ROZWÓJ USŁUG W ŚRODOWISKU
- PLANOWANIE POLITYK LOKALNYCH OPARYCH NA DOWODACH

PRZYKŁADOWE DZIAŁANIA

Główne obszary działalności	Przykładowe działania
<p>KOŃCZENIE SKRAJNEGO UBÓSTWA I BEZDOMNOŚCI MIESZKAŃCÓW POPRZEZ WSPARCIE SPOŁECZNE</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Zwiększanie partycypacji odbiorców wsparcia w planowaniu, zarządzaniu i ocenie jakości usług i polityk (szkolenie i zatrudnianie ekspertów przez doświadczenie, włączanie mieszkańców placówek w decydowanie o ich funkcjonowaniu, pozyskiwanie opinii w drodze badań w których respondentami są osoby doświadczające problemu); • Streetworking oparty na relacji; • Tworzenie i utrzymanie społecznych kuchni; • Tworzenie i utrzymanie niskoprogowych interwencyjnych miejsc krótkoterminowego pobytu np. ogrzewalni, świetlic, mobilnych punktów poradnictwa, klubów; • Specjalistyczne zespoły „Najpierw mieszkanie” – intensywne zarządzanie przypadkiem IZP, asertywne wsparcie środowiskowe AWŚ z wykorzystaniem zespołów pogłębionej pracy socjalnej, zespołów leczenia środowiskowego, specjalistycznych usług opiekuńczych; • Mobilne wsparcie psychologiczne na rzecz osób z trudnościami w utrzymaniu się w mieszkaniu: osób, które po okresie bezdomności trafiły do lokali miejskich, osób zagrożonych eksmisją; • Asystentura/towarzyszenie wspierające korzystnie z usług ogólnego dostępu; • Specjalistyczne poradnictwo oraz nauka korzystania z dostępnego wsparcia finansowego, rzeczowego i w formie usług; • Budowanie środowiska wrażliwego na potrzeby psychologiczne (Psychologically Informed Environment) w tradycyjnych schroniskach, schroniskach z usługami opiekuńczymi, domach dla kobiet/matek, itd.; • Włączanie do działań wspierających: treningów umiejętności społecznych, dialogu motywującego, terapii skoncentrowanej na rozwiązaniach, redukcji szkód w leczeniu uzależnień, treningu budżetowego.
<p>DEINSTYTUCJONALIZACJA WSPARCIA – ROZWÓJ USŁUG W ŚRODOWISKU</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Programy mieszkań wspieranych, treningowych, chronionych; • Pełne programy „Najpierw mieszkanie” – rozproszone i we wspólnym budynku z wykorzystaniem środków unijnych;

	<ul style="list-style-type: none"> • Przekształcenie tradycyjnych placówek np. schronisk, domów samotnej matki itd., w programy pomocy mieszkaniowej ze wsparciem; • Spółeczne agencje najmu czyli wykorzystanie prywatnych zasobów mieszkaniowych do celów społecznych; • Udostępnianie lokali miejskich/gminnych organizjom pozarządowym na rzecz realizacji programów mieszkaniowych; • Szkolenia dla pracowników tradycyjnych instytucji w pracy metodą środowiskową (w naturalnym miejscu przebywania ludzi z wykorzystaniem instytucji ogólnego dostępu), samostanowienia odbiorców wsparcia, nastawienia na zdrowienie, i redukcji szkód;
<p>PLANOWANIE POLITYK LOKALNYCH OPARYCH NA DOWODACH</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Wykorzystanie Europejskiej Typologii Bezdomności i Wykluczenia Mieszkaniowego ETHOS jako ramy do planowania lokalnego systemu wsparcia odpowiadającego na wszystkie trudne i skrajnie trudne sytuacje mieszkaniowe; • Wykorzystanie ETHOS jako definicji bezdomności alternatywnej do istniejącej obecnie w ustawie o pomocy społecznej definicji „osoby bezdomnej”; • Analiza i agregacja danych zastanych np. w pomocy społecznej, instytucjach zarządzających lokalnym zasobem mieszkaniowym, organizacjach zapewniających wsparcie pod kątem uzyskania pełnego obrazu skali i charakteru zjawiska, rekomendacje; • Planowanie i prowadzenie badań bezdomności „w punkcie w czasie”; • Badania efektywności programów wsparcia uwzględniające wskaźniki zmiany w sytuacji odbiorców wsparcia (nie tylko wskaźniki o skali i rodzaju udzielonej pomocy); • Wdrożenie Karty Praw Osób Doświadczających Bezdomności we współpracy samorządu i organizacji pozarządowych wzorowane na działaniach miast, które już to zrobiły (Gdańsk) lub rozpoczęły (m.st. Warszawa); • Poznanie i adaptacja modeli z innych społeczności lokalnych, również zagranicznych (wybór praktyki, usługi poprzez analizę publikacji, konferencje, webinaria, nawiązanie kontaktu i wymiana doświadczeń, adaptacja, wdrożenie, analiza efektów, budowanie sieci współpracy krajowej i zagranicznej).

Dobre praktyki polskich miast uczestniczących w „Planie Działań dla Miast”

Częstochowa

W progu tworzenia strategii miasta w horyzoncie 2030 r. w Częstochowie zidentyfikowano istotne wyzwania w sferze społecznej. Pomimo spadającego poziomu bezrobocia utrzymuje się stała duża liczba bezrobotnych korzystających z pomocy społecznej, od lat utrzymuje się również wysoki odsetek osób korzystających ze świadczeń społecznych. Nie mniej ważne są wyzwania mieszkaniowe. Zapotrzebowanie na mieszkania komunalne jest nieporównywalnie większe niż liczba dostępnych miejskie zasoby komunalne, a problem zadłużenia czynszowego jest jednym z poważniejszych wyzwań dla zarządcy zasobu mieszkaniowego.

Misją Zakładu Gospodarki Mieszkaniowej TBS sp. z o.o. w Częstochowie jest efektywne, kompleksowe i odpowiedzialne gospodarowanie mieniem komunalnym Miasta Częstochowa. To działania mające na celu zaspokajanie bieżących i przyszłych potrzeb mieszkaniowych najemców, lokatorów, właścicieli lokali a także lokalnej społeczności. Spółka zakłada systematyczne zwiększanie zasobów mieszkaniowych, dążąc jednocześnie do poprawy jakości życia lokalnej społeczności, poprzez walkę z ubóstwem mieszkaniowym i wykluczeniem społecznym oraz podniesienie poziomu bezpieczeństwa mieszkańców zasobów Spółki. Działalność Urzędu Miasta Częstochowa oraz Zakładu Gospodarki Mieszkaniowej TBS w Częstochowie sp. z o.o. ze współpracą z Politechniką Częstochowską Wydział Zarządzania, Miejską Komendą Policji w Częstochowie, Miejskim Ośrodkiem Pomocy Społecznej, Fundacją Adullam, Fundacją dla Rozwoju służy stopniowemu sprostaniu wyzwaniom poprzez udoskonalenie zarządzania usługami mieszkaniowymi. Przede wszystkim odpowiedzi wymagały popadanie mieszkańców w „spirale zadłużenia” przez długi czynszowe oraz zjawisko ubóstwa mieszkaniowego.

W celu pomocy osobom mającym trudności z opłaceniem czynszów w zasobach miejskich, Zakład Gospodarki Mieszkaniowej „TBS” w Częstochowie pod patronatem prezydenta miasta wdrożył praktyczne rozwiązania. Są to są programy oddłużeniowe:

- 1) Program Miękkiej Windykacji – „Praca za czynsz”;
- 2) konkurs „Rzetelny lokator”;
- 3) założenia zarządzenia nr 2008.2017 Prezydenta Miasta Częstochowy z dnia 8.09.2017 r. w sprawie ułatwienia spłaty zadłużenia z tytułu używania lokali mieszkalnych wchodzących w skład mieszkaniowego zasobu gminy osobom

będącym w trudnej sytuacji materialnej. Wymienione programy pozwoliły na zmniejszenie zadłużenia 123 lokatorów na kwotę ponad 1,5 mln zł. Prawo do odpracowania czynszu mają osoby zameldowane w lokalu zadłużonym, a świadczenie rzeczowe może być wykonywane na podstawie umowy – porozumienia. Konkurs „Rzetelny lokator” rozpoczął promocję systematycznego opłacania czynszu, co znacząco przełożyło się na wzrost liczby osób niezalegających z opłatami. W finale konkursu w każdym roku brało udział średnio 70 osób.

Wdrożono także elektroniczną wyszukiwarkę zamiany mieszkań. Narzędzie zamieszczono na stronie ZGM TBS. Zadaniem wyszukiwarki jest wspomaganie zamiany mieszkań zadłużonych oraz dostosowaniu kosztów utrzymania lokalu do możliwości majątkowych lokatorów. Wyszukiwarka umożliwia wyjście ze spirali zadłużenia przez jednorazowe oddłużenie połączone ze zamianą lokalu. W okresie od 01.01.2017 do 01.12.2021 zanotowano 25 770 użytkowników i aż 433 943 odsłon witryny

Ubóstwu mieszkaniowemu towarzyszy ekspozycja na wiele innych problemów, głównie przemoc i wyłudzenia. Programy „Bądź bezpieczny seniorze”, „Akcja Bezpieczna Częstochowa”, „Abecadło Bezpieczeństwa Seniora” czy „Stop Cyber Przemocy” miały na celu uniknięcie przestępczości opartej o kanały teleinformatyczne na np. tzw. wnuczka, fałszywych policjantów itp. oraz objęły profilaktykę przemocy w sieci i jej przeciwdziałanie. Szczególnie ważną społecznie była kampania „Wspólnie przeciwko przemocy”. Akcja ruszyła z myślą o osobach doświadczających przemocy domowej. Jej celem jest zwiększenie efektywności profilaktyki przemocy domowej poprzez włączenie do niej podmiotów samorządu posiadających inną działalność główną np. gminnego zarządcy lokali, m.in. poprzez stworzenie algorytmów postępowania wobec tego zjawiska.

Jarocin

W Jarocinie władze gminy od wielu lat uważają gospodarkę mieszkaniową za jeden z głównych celów rozwoju. Budowa nowych mieszkań ma wpływ na podniesienie jakości życia mieszkańców Jarocina oraz napływ nowych mieszkańców, co przekłada się na rozwój całego miasta oraz poprawę sytuacji demograficznej gminy. Szeroka oferta mieszkań miejskich i korzystniejsze niż w przypadku rynku komercyjnego warunki dostępu umożliwiają szerokie zaspokojenie jednej z podstawowych potrzeb człowieka, jaką jest miejsce do mieszkania i realizacji życiowych celów. Większa dostępność mieszkań miejskich dla szerszego grona odbiorców pozwoli na zwiększenie szans na

mieszkanie również dla mniej zamożnych osób, które nie są w stanie poprawić swojej sytuacji mieszkaniowej poprzez rynek komercyjny. Rozwój budownictwa mieszkaniowego ma realny wpływ na stworzenie przyjaznych warunków dla lokalnej społeczności oraz daje wszystkim mieszkańcom równe szanse rozwoju.

Strategiczne znaczenie dla realizacji celu Koniec z ubóstwem ma istniejąca od 1999 roku spółka gminna Jarocińskie Towarzystwo Budownictwa Społecznego (JTBS). Spółka, będąca w 100% spółką gminną, posiada bardzo szeroką ofertę mieszkań o zróżnicowanym statusie. Są to m.in. mieszkania własnościowe, lokatorskie, czynszowe oraz socjalne. JTBS zarządza obecnie 44 wspólnotami mieszkaniowymi oraz jest właścicielem 76 budynków, które zostały przekazane spółce przez Gminę Jarocin, a także 13 budynkami z lokalami socjalnymi.

W latach 1999-2020 JTBS wybudowało łącznie 269 mieszkań w różnych lokalizacjach na terenie gminy. Spółka administruje w imieniu gminy także lokalami socjalnymi, których w latach 2007-2018 wybudowano 64.

Fot. 1. Mieszkania socjalne w Hilarowie źródło: UM w Jarocinie

Innym rodzajem mieszkań funkcjonującym na terenie gminy są mieszkania chronione (treningowe i wspierane), połączone z częścią użytkową, salą komputerową, rehabilitacyjną, zapleczem socjalnym, salą zajęć i pralnią. Zarząd nad tymi mieszkaniami sprawuje Centrum Usług Społecznych (dawniej sprawował go Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej). Stanowią one alternatywę do domu pomocy społecznej dla osób, które potrzebują wsparcia w samodzielnym gospodarowaniu w ciągu dnia, a nie całodobowej opieki, oraz zmniejszają koszty zapewnienia wsparcia dla osób o takich potrzebach.

Innym przedsięwzięciem wpisującym się w realizację tego celu była budowa, przy współpracy samorządu z Bankiem Gospodarstwa Krajowego (BGK), mieszkań czynszowych w tzw. systemie „pod klucz” w ramach rządowego programu „Mieszkanie Plus”. Warto zaznaczyć, że Jarocin był pierwszym

Fot. 2. Mieszkania chronione, Jarocin, ul. Zaciszna 6 Źródło: UM w Jarocinie

samorządem w kraju, a JTBS pierwszą spółką komunalną, które już w grudniu 2016 roku rozpoczęły prace budowlane w ramach tego programu. Rozpoczęto wtedy budowę 366 mieszkań w trzech różnych lokalizacjach na terenie gminy. Program finansowania mieszkań czynszowych był realizowany wspólnie z BGK TFI, następnie BGK Nieruchomości, a obecnie z PFR Nieruchomości.

Mieszkania realizowane przez JTBS są wykończone pod klucz i nie ma możliwości ich wykupu. Ich najemcy, w przeciwieństwie do sytuacji na rynku prywatnym, mają zapewnione odpowiednie środki prawne chroniące ich przed wzrostem czynszu. Na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych oraz złożonych wniosków o przyznanie mieszkania można wnioskować, iż te inwestycje dobrze wpisują się w potrzeby mieszkaniowe mieszkańców Jarocina.

Obecnie Jarocińskie Towarzystwo Budownictwa Społecznego kontynuuje budowę mieszkań czynszowych na terenie gminy. W październiku 2020 roku rozpoczęto budowę 78 lokali w miejscowości Potarzyca, które zostaną oddane do użytku w IV kwartale 2022 roku. W kolejnych latach planowana jest budowa kolejnych mieszkań czynszowych w Witaszycach oraz Mieszkowie.

Miasto Jarocin przede wszystkim wykorzystuje własne zasoby do rozwoju, które stara się łączyć z programami zewnętrznymi, z których można pozyskać środki finansowe na realizację zadań infrastrukturalnych, a także społecznych, dlatego maksymalnie wykorzystywane są możliwości udziału w wielu programach na szczeblu wojewódzkim, krajowym oraz międzynarodowym. W celu przygotowywania aplikacji o środki zewnętrzne powołano m.in. spółkę gminną Jarocińska Agencję Rozwoju oraz Wydział Planowania Strategicznego

Urzędu Miejskiego w Jarocinie. Pracownicy obu instytucji ściśle współpracują z przedstawicielami wszystkich sektorów gospodarki miejskiej, a także kultury, oświaty i polityki społecznej w celu przygotowywania planów oraz konkretnych projektów skierowanych na rozwój miasta oraz całej gminy.

W przypadku inwestycji mieszkaniowych wykorzystywana jest w całości infrastruktura już istniejąca, która jest ciągle modernizowana, a także rozwijana jest polityka budowy nowych mieszkań na gruntach gminnych z wykorzystaniem środków zewnętrznych, m.in. z programu Mieszkanie Plus, Polski Ład, czy korzystne dotacje lub pożyczki z Banku Gospodarstwa Krajowego. Również w celu lepszego koordynowania tej działalności gminy powołana została spółka Jarocińskie Towarzystwo Budownictwa Społecznego.

Nowe inwestycje mieszkaniowe są lokowane na terenie całej gminy, nie tylko w mieście Jarocinie co sprzyja zrównoważonemu rozwojowi gminy, a nie tylko obszarom miejskim. W pierwszej kolejności wykorzystywane są grunty gminne, aby maksymalnie obniżyć koszty inwestycji. W obrębie nowych mieszkań powstaje też jednocześnie cała infrastruktura społeczna i zdrowotna, m.in. drogi, szkoły, przedszkola, sklepy, apteki inne, tak aby mieszkańcy ściślej wiązali swoją przyszłość z gminą.

Więcej informacji i szczegółowych opracowań na temat wymienionych powyżej przykładowych działań:

Europejska Typologia Bezdomności i Wykluczenia Mieszkaniowego ETHOS :
https://www.feantsa.org/download/pl_7386404743356865659.pdf

Zwiększanie partycypacji odbiorców wsparcia z tytułu bezdomności:

<https://www.feantsa.org/download/poradnik-partycypacji-pl-final-20137903165101250913409.pdf>

Specjalistyczne zespoły „Najpierw mieszkanie” oraz pełne Programy Najpierw Mieszkanie:

<https://najpierwmieszkanie.org.pl/publikacje/strona/model-wstepny-FNM-P-spis-tresci/>

Mobilne wsparcie psychologiczne na rzecz osób z trudnościami w utrzymaniu się w mieszkaniu:

<https://najpierwmieszkanie.org.pl/publikacje/aktualnosc/ambiwalencja/>

Wdrożenie Karty Praw Osób Doświadczających Bezdomności we współpracy samorządu i organizacji pozarządowych:

<https://wsparcie.um.warszawa.pl/warszawska-karta-praw-osob-doswiadczajacych-bezdomnosc>

Poznawanie i adaptacja modeli z innych społeczności lokalnych, również zagranicznych – przykładowy opis praktyk ze społeczności zagranicą – do wykorzystania, adaptacji lokalnie:

https://www.czynajpierwmieszkanie.pl/content/uploads/2015/06/zapis-z-Chicago_Wygnanska.pdf

CEL 2. ZERO GŁODU

KIERUNKI ROZWOJU

- **Poprawa sytuacji żywnościowej mieszkańców** (zapewnienie mieszkańcom dostępu do bezpiecznej, pożywnej i zbilansowanej żywności);
- **Zapewnienie bardziej sprawiedliwego i równego dostępu do żywności, zapewnienie bezpieczeństwa żywnościowego i zwalczanie nierówności w tym zakresie** (np. programy służące wsparciu żywnościowemu grupom zagrożonym niedożywieniem poprzez dostarczanie bezpłatnych/dofinansowanych posiłków dla dzieci w szkołach, także w okresie wakacyjnym);
- **Zwalczanie głodu i niedożywienia skupione na grupach zagrożonym problemem** (dzieci z niezamożnych rodzin, bezdomni, rodziny o niskich dochodach, rodziny wielodzietne oraz osoby bezrobotne);
- **Promocja i profilaktyka zdrowego odżywiania skierowana przede wszystkim do dzieci, młodzieży i ich rodzin oraz przeciwdziałanie złymi nawykami żywieniowymi;**
- **Przeciwdziałanie i leczenie chorób przyczynowych (np. otyłość) i chorób wtórnych, rozpoznawanie i leczenie chorób** w odpowiednim czasie, zapewnienie kompleksowej pomocy profilaktycznej i terapeutycznej;
- **Przeciwdziałanie marnowaniu żywności** (np. banki żywności, kampanie informacyjne, zbiórki żywności);
- **Budowanie powszechnego modelu zdrowego życia opartego na dobrych nawykach żywieniowych** – stwarzanie warunków do zdrowego dorastania i życia;
- **Zintegrowanie kampanii informacyjnych na rzecz zdrowego odżywiania oraz higieny z innymi działaniami popularyzatorskimi;**
- **Poprawa zapatrzania miejskiego rynku spożywczego w lokalnie dostępną i zdrową żywność.**

PRIORYTETOWE GRUPY DOCELOWE

- Dzieci, w szczególności poniżej piątego roku życia
- Młodzież, w szczególności dorastające dziewczęta
- Kobiety w ciąży oraz kobiety karmiące
- Kobiety karmiące
- Osoby starsze
- Bezdomni, niezamożni, bezrobotni, osoby w trudnej sytuacji życiowej
- Lokalni producenci żywności i ich klienci
- Wolontariusze

- Organizacje charytatywne i sektor NGOs
- Działacze społeczni
- Lekarze, dietetycy, eksperci ds. żywienia
- Biotechnolodzy, biologzy, analitycy chemiczni
- Grupy samopomocy
- Dyrekcja i kadra zarządcza szkół
- Nauczyciele i edukatorzy
- Pracownicy samorządu

GŁÓWNE OBSZARY DZIAŁALNOŚCI

- WALKA Z NIEDOŻYWIENIEM, GŁODEM I NADWAGĄ
- ZRÓWNOWAŻENIE I BEZPIECZEŃSTWO ŻYWNOŚCIOWE
- PROMOCJA ZDROWEGO STYLU ŻYCIA
- ROZWÓJ ROLNICTWA EKOLOGICZNEGO

PRZYKŁADOWE DZIAŁANIA W ZAKRESIE WDRAŻANIA 2 CELU ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU

Główne obszary działalności	Przykładowe działania na rzecz celu
WALKA Z NIEDOŻYWIENIEM, GŁODEM I NADWAGĄ	<ul style="list-style-type: none">• Utworzenie centrów doradztwa dietetycznego skierowanych do dzieci i młodzieży z nadwagą oraz zaburzeniami odżywiania, jak również do ich rodziców;• Wsparcie działań charytatywnych dostarczających ciepłe posiłki niedożywionym dzieciom w mieście;• Udzielanie pomocy w zakresie finansowania posiłków dla dzieci i młodzieży pochodzących z rodzin potrzebujących oraz gospodarstw znajdujących się w trudnej sytuacji finansowej;• Stworzenie systemu środowiskowego wsparcia żywienia, skupionego przede wszystkim na słabszych grupach społecznych, kobietach w ciąży, matkach karmiących, młodzieży, dzieciaci i osobach starszych;
ZRÓWNOWAŻENIE I BEZPIECZEŃSTWO ŻYWNOŚCIOWE	<ul style="list-style-type: none">• Prowadzenie zrównoważonej polityki planistycznej i urbanistycznej, w tym wykorzystanie zapisów miejscowych planów zagospodarowanie przestrzennego do ochrony miejskich terenów uprawnych, ogródków działkowych, ogrodów sąsiedzkich, targów i bazarków, ogrodów kwiatnych i rekreacyjnych itd.;

	<ul style="list-style-type: none"> • Podnoszenie świadomości na temat karmienia piersią, wykorzystywanie kanałów informacyjnych do promowania, upowszechnienia i rozszerzania wiedzy o najzdrowszej praktyce żywienia niemowląt;
<p>PROMOCJA ZDROWEGO STYLU ŻYCIA</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Promowanie zdrowego stylu życia w żłobkach, przedszkolach, szkołach (działalność popularyzatorska i edukacyjna); • Prowadzenie bezpłatnych/ dofinansowanych z budżetów miasta zajęć sportowych dla wszystkich mieszkańców; • Tematyczne kampanie informacyjno-reklamowe mające na celu podniesienie poziomu wiedzy na temat zdrowej żywności przy uwzględnieniu wymogów środowiskowych; • Zagwarantowanie dostarczania zdrowych produktów żywnościowych, tj. mleko, warzywa i owoce do lokalnych szkół (uprawianych i wytwarzanych przez lokalnych producentów);
<p>ROZWÓJ ROLNICTWA EKOLOGICZNEGO</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Zapewnienie funkcjonowania targów z ekologiczną żywnością oferujących świeże, lokalne i regionalne produkty na licznych, co najmniej cotygodniowych targach; • Zapewnienie działalności sklepów z ekologiczną żywnością, które będą wnosily istotny wkład w zaopatrzenie żywnościowe mieszkańców; • Promocja rolnictwa ekologicznego, zwiększenie obrotu produktami rolnymi, organizacja imprez o tematyce rolniczej oraz uświadamianie mieszkańcom problemów i zagrożeń związanych z rolnictwem; • Zachęcanie do wspierania miejskiej i ekologicznej działalności rolniczej; • Rozpowszechnianie broszur marketingowych promujących: bezpośrednich sprzedawców produktów rolnych, harmonogram wszystkich tygodniowych targów rolno-spożywczych w mieście, informacji o rolnictwie i ogrodnictwie, jak również pomocnych wyjaśnień dotyczących produktów rolnych;

- **Podejmowanie przedsięwzięć mających na celu zmniejszenie ilości azotu wskaźnikowego w środowisku oraz przeciwdziałaniu zjawisku spływu powierzchniowego** (składającego się z wód gruntowych, powierzchniowych oraz zanieczyszczeń powietrza), spływającego z terenów rolniczych na tereny zurbanizowane oraz odwrotnie.

1. Rozszerzenie definicji głodu

Myśląc o rozwiązaniu problemu głodu musimy rozszerzyć jego definicję. W rozumieniu encyklopedycznym głód określamy jako „stan organizmu związany z niedoborem lub brakiem pożywienia, ale też: uczucie czczości spowodowane brakiem pożywienia” (za PWN). W Polsce coraz rzadziej mamy do czynienia z problemem głodu ilościowego, czyli niedostateczną ilością przyjmowanych kalorii. Problemem staje się za to głód jakościowy, czyli niewystarczająca zawartość składników odżywczych w pokarmach. Brak odpowiednich składników, choć nie powoduje odczucia fizjologicznego głodu prowadzi do zaburzeń funkcjonowania organizmu. Mówimy wtedy o niedożywieniu. Ma ono wpływ zarówno na sposób rozwoju np. u dzieci ale i sposób funkcjonowania społecznego.

Problem głodu jest ściśle powiązany z innymi Celami Zrównoważonego Rozwoju. Te główne to: koniec z ubóstwem, dobre zdrowie i jakość życia czy odpowiedzialna konsumpcja i produkcja. Rozwiązanie problemu głodu nie jest wyłącznie kwestią nakarmienia osoby potrzebującej. Konieczne jest stworzenie takich warunków organizacyjnych aby wszyscy mogli zaspokoić swoje o podstawowe prawo-prawo do żywności.

Ważne!

Jak podają we wspólnym oświadczeniu UE, FAO, WFP i USAID potrzebna jest radykalna transformacja naszych systemów rolno-spożywczych. „Jeśli obecne trendy nie zostaną odwrócone, kryzysy żywnościowe będą coraz cięższe i dotkliwsze. Pandemia koronawirusa ujawniła słabość światowego systemu żywnościowego i potrzebę stworzenia bardziej sprawiedliwych, zrównoważonych i odpornych systemów” - stwierdziły we wspólnym oświadczeniu te organizacje.

2. Dane dotyczące głodu

Omawiając problem głodu w Polsce, nie mamy do dyspozycji danych wynikających z badań jedynie tego zjawiska. Korzystamy również z opracowań statystycznych dotyczących wydatków i sytuacji materialnej Polaków czy skali ubóstwa w naszym kraju. Na tej podstawie możemy wyciągać kompleksowe wnioski dotyczące głodu w Polsce.

Organizacja Narodów Zjednoczonych do spraw Wyżywienia i Rolnictwa (FAO) we współpracy z Międzynarodowym Funduszem Rozwoju Rolnictwa (IFAD), Funduszem Narodów Zjednoczonych na rzecz Dzieci (UNICEF), Światowym Programem Żywnościowym (WFP) oraz Światową Organizacją Zdrowia (WHO) publikują raport pt. „The State of Food Security and Nutrition in the World”. Według danych z raportu wydanego w 2021 roku ponad połowa głodujących osób pochodzi z Azji (418 mln), a ponad 1/3 z Afryki (282 mln). W krajach europejskich, co za tym idzie też w Polsce, odsetek osób narażonych na niedożywienie był mniejszy niż 2,5 proc. Odsetek osób cierpiących na niedożywienie w Polsce spadł poniżej 0,5 proc. (1,3 proc. dla Europy), co stanowi jeden z najlepszych wyników na kontynencie. Wątro zwrócić uwagę, że wg. w/w raportu w Polsce, wzrósł odsetek osób dorosłych z nadwagą: z 21,5 proc. do 23,1 proc. Raport rekomenduje również pomoc osobom najbardziej narażonym na trudności gospodarcze, np. poprzez programy wsparcia rzeczowego lub pieniężnego w celu zmniejszenia wpływu pandemii lub zmian cen żywności.

Oprócz sytuacji skrajnych tj. osób uzależnionych od pomocy innych i osób, które nie są w stanie zapewnić sobie żywności (np. osoby przewlekle chore) problem głodu jest ściśle powiązany z ubóstwem. EAPN (European Anti-Poverty Network) Polska publikuje raport dotyczący biedy w Polsce. Wynika z niego, że w 2020 roku zasięg ubóstwa skrajnego w Polsce wzrósł do 5,2 proc. Oznacza to, że populacja Polaków żyjących poniżej minimum egzystencji liczyła łącznie ok. 2 mln osób, w tym 410 tysięcy dzieci i 312 tysięcy seniorów. Osoby skrajnie ubogie nie mogą sobie pozwolić na zapewnienie podstawowych środków do życia w tym żywności. Możemy szacować, że wsparcia żywnościowego potrzebuje ok. 2 mln. Polaków.

3. Wpływ głodu na inne sfery życia

3a. Aspekt społeczny

Potrzebujący, którzy nie mogą zapewnić sobie podstawowych artykułów żywnościowych zależni są od pomocy innych osób lub podmiotów (urzędów

czy organizacji). Zależność ta dotyczy ilości, rodzaju, a także jakości otrzymywanej pomocy. Klienci tracą podmiotowość i możliwość dokonywania własnych wyborów. Zwrócenie się o pomoc może być dla części potrzebujących niezwykle trudną decyzją. Część z nich nie jest w stanie tego zrobić. Decydują się wtedy na oszczędzanie na jedzeniu lub po prostu rezygnują z posiłków. Osoby korzystające ze wsparcia żywnościowego mogą również doświadczać stygmatyzacji, wstydu i wykluczenia.

3b. Aspekt zdrowotny

Problemu głodu i niedożywienia jest ściśle związany z tematem zdrowia. Oprócz wiadomych konsekwencji niedoboru pokarmów uwidacznia się również problem zbyt dużego spożywania pokarmów, szczególnie wysoko przetworzonych. Bardzo duży wpływ na złe dla zdrowia nawyki żywieniowe ma reklama. Przekaz marketingowy jest odbierany na równi z opinią lekarską czy dietetyczną. Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego PZH – Państwowy Instytut Badawczy w opublikowanych badaniach sposobu żywienia różnych grup ludności w Polsce wskazuje, że sposób żywienia często odbiega od zaleceń dietetyków. Zwiększa ryzyko nadwagi i otyłości oraz innych przewlekłych chorób. Dowodem jest rosnąca częstość występowania zwiększonej masy ciała, zarówno wśród dzieci i młodzieży, jak i osób dorosłych. Choć otyłość na pozór jest przeciwieństwem głodu to nie może być też skutkiem braku środków na pełnowartościową żywność i w związku z tym spożywaniem wysoko przetworzonej małowartościowej żywności. Osoby nie spożywają odpowiedniego katalogu produktów i nie dostarczają organizmowi składników niezbędnych do prawidłowego funkcjonowania.

4. Zapewnienie żywności w Polsce

Zapewnienie posiłku osobom, które są go pozbawione jest zadaniem własnym gminy o charakterze obowiązkowym. Pomoc przyznawana jest doraźnie albo okresowo. To jeden gorący posiłek dziennie. Przysługuje on osobie, która własnym staraniem nie może go sobie zapewnić. Osoby lub rodziny mogą otrzymać pomoc również w formie rzeczowej w postaci produktów żywnościowych. Niezwykle ważna jest pomoc dla dzieci i młodzieży w czasie nauki w szkole, w formie ciepłych posiłków. Organ prowadząc placówkę może zwolnić rodziców albo pełnoletniego ucznia z części albo całości opłat za posiłki, w przypadku szczególnie trudnej sytuacji materialnej rodziny. Posiłki w szkole są często dla najuboższych dzieci jedynymi ciepłymi i pełnymi potrawami, które

jedzą w ciągu dnia. Bardzo ważne jest otoczenie opieką tych uczniów również w dni wolne od szkoły: w ferie, wakacje czy przerwy świąteczne. Jeśli rodzina nie korzysta z systematycznego wsparcia organizacji i podmiotów, dzieci mogą nie otrzymywać wystarczającej ilości pełnowartościowej żywności.

Ważne!

Nie wszyscy zdają sobie sprawę, że w Polsce w czasie Bożego Narodzenia, kiedy większość Polaków przygotowuje wielodaniową kolację, są rodziny, które świętują jedynie przy kanapkach.

5. Rozwiązania systemowe

5a. Programy dożywiania

Program Operacyjny Pomoc Żywnościowa 2014-2020 (PO PŻ) jest współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Pomocy Najbardziej Potrzebującym (Fund for European Aid to the Most Deprived – FEAD). Program został opracowany zgodnie z Rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 223/2014 z dnia 11 marca 2014 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Pomocy Najbardziej Potrzebującym. Osoby potrzebujące otrzymują artykuły: warzywne i owocowe, skrobiowe, mleczne, mięsne, a także cukier i olej. Klienci mogą także skorzystać z bezpłatnych szkoleń lub warsztatów dotyczących m.in. przygotowywania posiłków, diety oraz zdrowego odżywiania, sprawnego zarządzania budżetem domowym, zapobiegania marnowaniu żywności w celu zwiększenia samodzielności i włączenia społecznego. Realizatorami programu są Federacja Polskich Banków Żywności, Caritas, PKPS, PKPS i Kościół Starokatolicki w RP.

<https://www.gov.pl/web/rodzina/program-operacyjny-pomoc-zywnosciowa-2014-2020>

W następnych latach program dożywiania będzie realizowany pod nazwą Fundusze Europejskie Pomoc Żywnościowa 2021-2027

5b. Ustawa o przeciwdziałaniu marnowaniu żywności

Ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o przeciwdziałaniu marnowaniu żywności (www.eli.gov.pl). Ta inicjatywa ma głównie na celu określenie zasad postępowania z żywnością, aby przeciwdziałać jej marnowaniu oraz zapobiegać nega-

tywnym skutkom społecznym, środowiskowym i gospodarczym, wynikającym z marnowania żywności. Skierowana jest do sprzedawców, aby zamiast wyrzucać żywność, której nie sprzedali, mogli ją przekazywać organizacjom społecznym pomagającym potrzebującym. W praktyce stało się to ogromną pomocą dla organizacji, które wspierają swoich podopiecznych tymi artykułami. Wcześniej ta żywność trafiała na śmietnik.

6. Przykłady organizacji i inicjatyw świadczących pomoc żywnościową w Polsce

6a. Organizacje

Pomoc żywnościową świadczy bardzo wiele organizacji oraz podmiotów. Kilka z organizacji jest wyspecjalizowanych w świadczeniu pomocy żywnościowej i jest to ich jeden z głównych celów działania. W Polsce działa 32 Banków Żywności, których podstawowym celem jest przeciwdziałanie marnowaniu żywności i pomoc osobom ubogim www.bankizywnosci.pl. Programy dożywiania realizują również Caritas, Polski Czerwony Krzyż, Polski Komitet Pomocy Społecznej. Organizacje te rozlitują również rządowe programy dożywiania.

6b. Jadłodzielnie

Jest to inicjatywa wymiany żywności pomiędzy osobami prywatnymi. Osoby, które mają za dużo jedzenia lub nie mogą go wykorzystać, przekazują je właśnie do Jadłodzielnii. Tam potrzebujący mogą je odebrać. Jadłodzielnie mają najczęściej postać szafek lub lodówek. Wymiana odbywa się nieodpłatnie, na zasadzie dobrej woli i z chęci ocalenia jedzenia przed wyrzuceniem do kosza. Jadłodzielnie prowadzone są przez wolontariuszy lub inne podmioty udostępniające miejsce wymiany. Takie miejsca działają w: Warszawie, Grudziądzu, Toruniu Szczecinie, Zielonej Górze, Wrocławiu, Opolu, Jastrzębiu-Zdroju, Krakowie, Rzeszowie, Mszanie Dolnej.

6c. Sklepy społeczne

Sklepy, prowadzone najczęściej przez organizacje, sprzedają produkty w cenach mniejszych niż rynkowe lub przekazują za darmo ustaloną ilość i asortyment. Ze sklepów mogą korzystać osoby o najniższych dochodach. W sklepach sprzedawane są pełnowartościowe produkty, spełniające wszelkie zasady m.in. higieniczne, terminu przydatności do spożycia, przechowania żywności itd. Sklep w Gdańsku: <http://mopr.gda.pl/sklep-spoeczny-nowa-oferta-dla-potrzebujacych/>

6d. Autobusy z ciepłymi posiłkami

Wiele miast w Polsce jak Warszawa, Wrocław, Kraków, Wrocław czy Łódź organizuje w okresie zimy autobusy rozwożące ciepłe posiłki. Pomoc skierowana jest głównie dla bezdomnych lecz, jak relacjonują organizatorzy, nie tylko bezdomni korzystają z tej pomocy. Po posiłek zgłaszają się również osoby ubogie, samotne i niezaradne życiowo. Projekt ten stanowi uzupełnienie istniejącego i funkcjonującego przez cały rok systemu wsparcia dla osób w kryzysie bezdomności. Jesień i zima to dla bezdomnych najtrudniejszy czas w roku, dlatego tak istotne jest dodatkowe wsparcie. Pomysł autobusu z posiłkami sprawdził się na przestrzeni kilkunastu już lat. Potrzebujący chętnie z niego korzystają, kiedy termometry zaczynają wskazywać niskie temperatury.

7. Modelowy sposób współpracy przy rozwiązywaniu problemu głodu

Najważniejszym celem działań mających rozwiązać problem głodu jest oczywiście nakarmienie najbardziej potrzebujących. Dla każdej jednostki samorządu terytorialnego bardzo ważne jest optymalizacja kosztów i racjonalne wydatkowanie środków. Analiza rozwiązań realizowanych w mieście pozwoli na sprawdzenie, jak efektywnie jest realizowany system pomocy żywnościowej oraz w jaki sposób wydatkowane są środki.

Proponujemy przygotowanie planu rozwiązywania problemu głodu wg. poniższej struktury.

1. Weryfikacja potrzeb i analiza klientów
 - a. Liczba klientów OPS/MOPS
 - b. Liczba podopiecznych schronisk, noclegowni, jadłodajni
 - c. Liczba dzieci korzystających z dofinansowania żywienia.
 - d. Określenie najbardziej potrzebujących grup, np. dzieci, osoby starsze, osoby w kryzysie bezdomności.
2. Analiza otoczenia
 - a. Instytucje świadczące pomoc żywnościową
 - b. Organizacje świadczące pomoc żywnościową
 - c. Nieformalne ruchy wspierające osoby głodne
 - d. Prowadzone projekty i programy (edukacja żywieniowa, dietetyka, zdrowy tryb życia)
3. Analiza wydatków na dożywienie
 - a. Finansowanie posiłków
 - b. Zasiłki

- c. Dotacje dla organizacji
- d. Optymalizacja kosztów
- 4. Wybór działań, partnerów i odbiorców.
 - a. Kampanie informacyjne
 - b. Mapowanie pomocy i wypełnianie tzw. „białych plam”
 - c. Zapewnienie ciągłości wyżywienia (przerwy w działaniu szkół, kwartana, urlopy)

Przykładowe inicjatywy w miastach

Jako przykład działań, które w polskich miastach służą promocji założeń celu drugiego można wskazać Światowy Dzień Żywności i Walki z Głodem. Zapewnienie posiłku osobom, które są go pozbawione jest zadaniem własnym gminy o charakterze obowiązkowym. Pomoc przyznawana jest doraźnie albo okresowo. To jeden gorący posiłek dziennie. Przysługuje on osobie, która własnym staraniem nie może go sobie zapewnić. Osoby lub rodziny mogą otrzymać pomoc również w formie rzeczowej w postaci produktów żywnościowych. Niezwykle ważna jest pomoc dla dzieci i młodzieży w czasie nauki w szkole, w formie ciepłych posiłków. Organ prowadzący placówkę może zwolnić rodziców albo pełnoletniego ucznia z części albo całości opłat za posiłki, w przypadku szczególnie trudnej sytuacji materialnej rodziny. Posiłki w szkole są często dla najuboższych dzieci jedynymi ciepłymi i pełnymi potrawami, które jedzą w ciągu dnia. Bardzo ważne jest otoczenie opieką tych uczniów również w dni wolne od szkoły: w ferie, wakacje czy przerwy świąteczne. Jeśli rodzina nie korzysta z systematycznego wsparcia organizacji i podmiotów, dzieci mogą nie otrzymywać wystarczającej ilości pełnowartościowej żywności.

Każdego roku 16 października Polski Czerwony Krzyż organizuje w Bydgoszczy i w wielu innych miastach wydarzenie przypominające „Światowy Dzień Żywności i Walki z Głodem” oraz globalny problem niedożywienia i głodu. Celem kampanii jest uświadomienie polskiemu społeczeństwu rozmiarów problemu ubóstwa i głodu. W 2021 r. jej hasłem było „Zamieniamy głodne na godne dzieciństwo”, a główną osią – zapewnienie potrzebującym dzieciom ciepłego posiłku i kompleksowej opieki. W 2020 r. w czasie silnych obostrzeń epidemicznych także organizowano zbiórkę żywności, mimo ciężkich warunków.

W 2021 r. w dniach 15 i 16 października (piątek i sobota) PCK w Bydgoszczy zorganizował zbiórkę żywności w bydgoskich marketach (Netto, Auchan, Carrefour, E’Leclerc), a także kwestę uliczną, z której dochód został przeznaczony na finansowanie dożywiania podopiecznych PCK i zakup podstawowej żywności dla potrzebujących rodzin. Dodatkowo, 18 października w godzinach

Fot. 3. Zbiórka żywności w namiocie PCK w Bydgoszczy 16.10.2020 r. Źródło: <https://expressbydgoski.pl/swiatowy-dzien-walki-z-glodem-bydgoski-pck-prosi-o-wsparcie/ga/c1-15851973/zd/52473381>, dostęp: 12.05.2022 r.

11.00-14.00 na dziedzińcu PCK przy ul. Warmińskiego 10 wydawano gorący posiłek – osobom bezdomnym, biednym, głodnym i potrzebującym, a zaproszone dzieci z pobliskich szkół podstawowych z okolic Śródmieścia otrzymały drugie śniadanie i smaczne drożdżówki, ufundowane przez bydgoskie cukiernie.

Kampania prowadzona jest w Polsce od wielu lat, np. w Bydgoszczy od 19, ale podobne działania są prowadzone w większości większych miast i wielu średnich oraz małych. Przykładowo, w Koźlenicach Oddział Rejonowy Polskiego Czerwonego Krzyża przekazał seniorom i dzieciom z terenu miasta i gminy Koźlenice paczki żywnościowe. Zbiórka żywności odbywała się w ramach ogólnopolskiej akcji PCK „Dni walki z głodem”, ale także w ramach zadania publicznego gminy Koźlenice – „Zadania związane z dystrybucją żywności dla osób i grup zagrożonych niedostatkiem”. W zbiórkę żywności zaangażowało się wiele placówek oświatowych, takich jak Przedszkola Publiczne nr 1, 3 i 4 w Koźlenicach, a także w szkołach podstawowych nr 1 i 2 w Stanisławicach, Janikowie oraz Gniewoszowie. Paczki zostały przygotowane dla 40 seniorów i 20 dzieci z terenu miasta i gminy Koźlenice. Wśród produktów, które zgromadzono znajdują się między innymi napoje, słodycze oraz różnego rodzaju żywność z długim terminem przydatności do spożycia.

W Dąbrowie Górniczej organizatorem Dąbrowskiego Dnia Żywności i Walki z Głodem jest zwykle Prezeska Dąbrowskiego Stowarzyszenia Rodzin w Kryzysie. Pomóc można na wiele sposobów:

- przekazując żywność niezbędną do przygotowania poczęstunku dla potrzebujących oraz paczek żywnościowych,
- zostając wolontariuszem w dniu wydarzenia,
- udostępniając informacje w mediach społecznościowych,
- rozpowszechniając informację wśród potrzebujących,
- wpłacając darowiznę.

Z kolei w Mysłowicach w ramach Światowego Dnia Żywności i Walki z Głodem na rynku stanął wielki kocioł ze śląskim żurkiem. Akcja była skierowana przede wszystkim do samotnych, bezdomnych i potrzebujących, ale każdy, kto przechodził przez rynek, mógł skorzystać z okazji, żeby zjeść prawdziwy śląski żur. Zupę przygotowała Fundacja Wolne Miejsce, a w akcje włączyła się myśłowicka młodzież i seniorzy. Podobnie w Kaliszu ten szczególny dzień w 2021 r. był okazją do wspólnego gotowania grochówki, które zorganizowała fundacja CHOPS. Mieszkańcy Kalisza spotkali się przy ul. Towarowej, gdzie funkcjonuje Jadłodzielnia.

CEL 3. DOBRE ZDROWIE I JAKOŚĆ ŻYCIA (SAMOPOCZUCIE)

KIERUNKI DZIAŁANIA

- Monitorowanie stanu zdrowia oraz określenie potrzeb zdrowotnych ludności w odniesieniu do konkretnych obszarów;
- Ocena sytuacji zdrowotnej w kraju i jego regionach na tle innych krajów i regionów świata, identyfikacja wyzwań i zagrożeń wynikających z procesów globalizacji oraz innych procesów natury politycznej, społeczno-ekonomicznej o zasięgu globalnym;
- Powszechny dostęp do opieki medycznej, zwiększenie udziału usług medycznych i ich jakości w ogólnej strukturze usług;
- Wzmocnienie opieki medycznej podstawowej i specjalistycznej;
- Zwiększenie dostępności ludności do nowoczesnej diagnostyki i terapii, a także redukcja czasu oczekiwania na diagnostykę i objęcie leczeniem;
- Wsparcie szpitali i ośrodków leczniczych w zakresie infrastruktury i wyposażenia;
- Poprawa dostępu mieszkańców do leków, szczepionek i punktów podstawowej oraz specjalistycznej opieki zdrowotnej;
- Poprawa dostępu do ubezpieczenia społecznego i zdrowotnego, szczególnie dla osób w trudnej sytuacji życiowej, bezrobotnych, bezdomnych itp.;
- Zmniejszenie zapadalności i umieralności na choroby cywilizacyjne i przewlekłe (choroby układu krążenia, układu oddechowego, nowotwory złośliwe itd.);
- Prowadzenie działalności profilaktycznej zmniejszającej liczbę osób zapadających na choroby przewlekłe (zwiększające wykrywalność chorób we wczesnych stadiach rozwojowych);
- Zapobieganie przedwczesnym, możliwym do uniknięcia zgonom (spowodowanym m.in.: nowotworami, chorobami sercowo-naczyniowymi, paleniem tytoniu i zanieczyszczeniem środowiska, a także śmierci samobójczych, zgonów wśród niemowląt, matek, dzieci i osób ubogich);
- Działania promujące zwalczanie chorób zakaźnych tj. HIV, gruźlicę, choroby weneryczne, zapalenie wątroby typu C i in.;
- Stworzenie kompleksowego systemu monitoringu i leczenia chorób zakaźnych w celu szybkiego zarządzania i leczenia w przypadku epidemii lub pandemii;

- **Stworzenie efektywnego systemu zarządzania kryzysowego w obliczu współczesnych wyznań cywilizacyjnych dla zdrowia publicznego** (pandemia SARS-CoV-2, nasilenie się konfliktów zbrojnych itd.);
- **Poprawa zdrowia psychicznego mieszkańców**, promowanie zdrowia psychicznego i dobrego samopoczucia;
- **Zwalczanie możliwych do uniknięcia nierówności w zdrowiu**;
- **Przeciwdziałanie wypadkom drogowym**, podejmowanie starań na rzecz poprawy bezpieczeństwa na drodze oraz spadku liczby zgonów i obrażeń spowodowanych wypadkami;
- **Zwiększanie powszechnej świadomości nt. zdrowia**, zapewnienie profesjonalnych usług informacyjnych i konsultacji zdrowotnych z zakresu zdrowia publicznego;
- **Planowanie miast zdrowych** – włączenie aspektów poprawy i zachowania dobrego stanu zdrowia mieszkańców w procesy planowania przestrzennego, projektowania urbanistycznego i architektonicznego, mieszkalnictwo oraz zarządzania rozwojem miast;
- **Popularyzacja zagrożeń związanych z uzależnieniami** (od: alkoholu, tytoniu, narkotyków, hazardu itd.);
- **Poprawa dostępności i jakości świadczonych usług w specjalistycznych ośrodkach leczenia nadużywania substancji szkodliwych**;
- **Nadzorowanie i monitorowanie wskaźników zanieczyszczenia środowiska przyrodniczego** (jakość powietrza, wody i gleb, hałas, odpady, in.) oraz podejmowanie działań na rzecz ich poprawy;
- **Ograniczanie oddziaływania na zdrowie spowodowane zanieczyszczonym powietrzem, wodą, glebą i hałasem** (zmniejszenie zanieczyszczenia powietrza ogółem oraz wg rodzajów zanieczyszczeń – tlenkiem węgla, dwutlenkiem siarki, smog; zanieczyszczenia chemicznego wód ogółem oraz wg rodzajów zanieczyszczeń – kadm, manganem, rtęcią, ołowiem, arsenikiem; zanieczyszczenia gleb – związkami siarki, związkami sodu, związkami azotowymi, fluorem, chlorem, potasem, związkami metali ciężkich);
- **Identyfikacja i zwalczanie czynników ryzyka zdrowotnego w miejscu zamieszkania, pracy, nauki i placówkach służby zdrowia.**

PRIORYTETOWE GRUPY DOCELOWE

- Instytuty naukowe i badawcze
- Personel medyczny
- Wolontariusze
- Pracownicy socjalni

- Chorzy i ich rodziny
- Osoby niepełnosprawne i przewlekle chore
- Osoby starsze
- Kobiety w ciąży
- Samotne matki lub ojcowie wychowujące dzieci
- Osoby o niskim statusie społeczno-ekonomicznym
- Młodzież nie studiująca i nie pracująca
- Osoby borykające się z nałogami
- Kierowcy

GŁÓWNE OBSZARY DZIAŁALNOŚCI

- POPRAWA ZDROWIA PSYCHICZNEGO MIESZKAŃCÓW
- POPRAWA ZDROWIA FIZYCZNEGO MIESZKAŃCÓW
- ZWALCZANIE NIERÓWNOŚCI W ZDROWIU
- PROFILATYKA ZDROWOTNA
- ZWALCZANIE PRZEDWCZESNEJ UMIERALNOŚCI
- POPRAWA JAKOŚCI ŻYCIA W ZDROWIU
- WZROST ŚWIADOMOŚCI SPOŁECZNEJ W ZAKRESIE NEGATYWNEGO WPŁYWU ZANIECZYSZCZEŃ ŚRODOWISKA NA ZDROWIE LUDZKIE

Działanie/obszar działalności	Przykładowe działania na rzecz celu
<p>POPRAWA ZDROWIA PSYCHICZNEGO MIESZKAŃCÓW</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Wykorzystanie sektora publicznego, prywatnego oraz współpracy sektorowej w celu zapewnienia wczesnej interwencji w przypadku występowania problemów ze zdrowiem psychicznym; • Zapewnienie specjalistycznego poradnictwa medycznego oraz środowiskowego systemu pomocy osobom dotkniętym chorobami psychicznymi; • Zapewnienie praktycznego i emocjonalnego wsparcia dla mieszkańców dotkniętych chorobami przewlekłymi (np. onkologicznymi); • Stworzenie punktów bezpłatnej, profesjonalnej opieki psychologicznej oraz telefonów wsparcia; • Popularyzacja dbania o zdrowie psychiczne; • Działania na rzecz zmniejszania występowania zjawiska samobójstw wśród społecznie wrażliwych grup ludności oraz w odniesieniu do mężczyzn, którzy statystycznie najczęściej odbierają sobie życie.

<p>POPRAWA ZDROWIA FIZYCZNEGO MIESZKAŃCÓW</p>	<ul style="list-style-type: none">• Działania na rzecz zmniejszenia skali występowania chorób cywilizacyjnych (układu krążenia, nowotworów złośliwych, chorób układu oddechowego) oraz zgonów z powodu tych chorób;• Działania na rzecz zmniejszenia skali występowania chorób społecznych (AIDS, choroby weneryczne, choroby spowodowane spożywaniem alkoholu, nikotyny, narkotyków i innych substancji psychoaktywnych) oraz zgonów z powodu tych chorób;• Działania na rzecz wsparcia zdrowia reprodukcyjnego ludności (ograniczanie występowania ciąży wśród nastolatków, wczesna diagnostyka i leczenie niepłodności itd.).
<p>ZWALCZANIE NIERÓWNOŚCI W ZDROWIU</p>	<ul style="list-style-type: none">• Wsparcie dotyczące zaopatrzenia w sprzęt medyczny osób o ograniczonym budżecie (np. okulary korekcyjne, aparaty słuchowe, protezy, sprzęt rehabilitacyjny, peruki, specjalistyczne ubrania i akcesoria);• Poprawa dostępności do opieki: specjalistycznej zdrowotnej, pielęgniarstwa, położniczej, rehabilitacyjnej, psychologicznej (np. całodobowe punkty opieki medycznej, pielęgniarstwa, poradnictwa i wsparcia);• Redukcja czasu oczekiwania na diagnostykę i leczenie chorób społecznych i cywilizacyjnych;• Wspieranie działalności organizacji pozarządowych skierowanych do grup potrzebujących, np. ofiar: przemocy domowej, gwałtu i molestowania, osób uzależnionych i współuzależnionych;• Budowa i wsparcie finansowe domów opieki zdrowotnej;• Zapewnienie profesjonalnej opieki osobom starszym, budowa i organizacja pomocy finansowej dla placówek opieki geriatrycznej;• Rozszerzanie zakresu opieki zdrowotnej oraz świadczenia różnych form wsparcia, w tym pomocy doraźnej i wspomagającej;• Realizacja programów rozwoju sanatoriów i ośrodków rehabilitacyjnych;• Realizacja usług związanych z poradnictwem w zakresie planowania rodziny, promowanie wiedzy na temat seksualności i praw z nią związanych; Kontrola wskaźnika przeludnienia mieszkań oraz organizacja jednostek obsługujących i ułatwiających proces zamiany mieszkań.

PROFILAKTYKA ZDROWOTNA	<ul style="list-style-type: none">• Edukacja oraz popularyzacja badań i leczenia profilaktycznego;• Organizacja akcji badań profilaktycznych i przesiewowych w przestrzeniach publicznych (np. w samochodach, punktach mobilnych, przychodniach zdrowia, szkołach, ośrodkach kultury i in.);• Organizacja punktów szczepień oraz promowanie przyjmowania szczepionek;• Wsparcie leczenia uzależnień (zwiększanie liczby i dostępności placówek zajmujących się leczeniem wszystkich rodzajów uzależnień);• Wdrażanie programów zapobiegającym powstawaniu oraz wczesnemu wykrywaniu chorób (nowotworowych, nadwagi, otyłości i cukrzycy);• Realizowanie programów edukacyjnych kształtujących wśród mieszkańców właściwe zachowania prozdrowotne;• Przeprowadzanie kampanii promujących przestrzeganie zasad higieny;• Organizacja akcji bezpłatnych przeglądów stomatologicznych;• Zaangażowanie sektora naukowego w prowadzenie otwartych wykładów promujących zdrowy styl życia, zdrową żywność oraz prawidłowe nawyki żywieniowe;• Wdrażanie środków służących zmniejszeniu palenia tytoniu (np. ograniczanie reklam produktów tytoniowych w przestrzeniach publicznych, tworzenie przestrzeni wolnych od dymu, organizowanie kampanii informacyjnych i inicjatyw celowanych do młodzieży);• Udostępnianie przestrzeni i obiektów rekreacyjno-wypoczynkowych (parki, skwery, lasy, boiska sportowe, baseny, pola namiotowe) oraz promowanie spędzania wolnego czasu „na powietrzu”;• Wspieranie zdrowych sposobów przemieszczania się (spacery, jazda na rowerze oraz bezpieczny i dostępny transport publiczny).
ZWALCZANIE PRZEDWCZESNEJ ŚMIERTELNOŚCI	<ul style="list-style-type: none">• Działania na rzecz poprawy bezpieczeństwa i higieny pracy;• Poprawa jakości usług medycznych, a także opieki paliatywnej i hospicyjnej;

	<ul style="list-style-type: none"> • Przedsięwzięcia edukacyjno-informacyjne dedykowane wrażliwym grupom społeczno-demograficznym (osoby o niskim statusie społeczno-ekonomicznym, osoby długotrwale bezrobotne, ofiary przemocy itd.); • Działania służące poprawie bezpieczeństwa na drogach (remonty nawierzchni oraz budowa chodników i ścieżek rowerowych, przebudowa niebezpiecznych skrzyżowań, oświetlenie ulic, wyposażanie przejść dla pieszych w sygnalizację świetlną); • Działania na rzecz złagodzenia stresu psychospołecznego; • Działania na rzecz polepszenia stylu życia ludności zwłaszcza w odniesieniu do społecznie wrażliwych grup ludności (w kierunku ograniczenia nałogów, większej aktywności fizycznej, zdrowego odżywiania się itd.).
<p>POPRAWA JAKOŚCI ŻYCIA W ZDROWIU</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Kontrola wskaźnika urodzeń wśród nastolatków; • Zapewnienia powstania punktów kompleksowej, profesjonalnej poradni w zakresie zdrowia, świadczącej działalność informacyjną dedykowaną kobietom w ciąży, młodym matkom, seniorom i in.; • Rozwój obszaru e-zdrowia i telemedycyny, w tym telemedycyny ratunkowej oraz wspieranie informatyzacji systemu i ośrodków zdrowia; • Rozwój programów oraz narzędzi zdalnego monitorowania zdrowia: osób starszych, chronicznie chorych, pacjentów chorujących na: astmę, serce, cukrzyków itp.; • Podnoszenie świadomości nt. zdrowia oraz promocja zdrowego stylu życia oraz aktywności fizycznej w każdym wieku; • Organizacja klubów seniora promująca aktywne i zdrowe starzenie się; • Podnoszenie poziomu opieki kobiet w ciąży, ze szczególnym uwzględnieniem ciąży powikłanej oraz diagnostyki i terapii prenatalnej; • Organizacja zajęć sportowych dla szerokiego grona mieszkańców: uczniów, rodzin, seniorów, niepełnosprawnych; • Organizacja wydarzeń promujących zdrowy styl życia, np. maratonów, biegów, rajdów rowerowych, pieszych wycieczek krajoznawczych;

	<ul style="list-style-type: none"> • Rozwój usług opiekuńczych i sąsiedzkich w miejscu zamieszkania oraz usług wykorzystujących nowoczesne technologie informacyjno-komunikacyjne, np. teleopieka; • Przeprowadzanie akcji krwiodawstwa; • Kontrola systemów ubezpieczeń zdrowotnych wrażliwych na zdrowie mieszkańców i sytuacje losowe;
<p>WZROST ŚWIADOMOŚCI SPOŁECZNEJ W ZAKRESIE NEGATYWNEGO WPŁYWU ZANIECZYSZCZEŃ ŚRADOWISKA NA ZDROWIE LUDZKIE</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Monitoring wskaźnika jakości powietrza oraz podejmowanie działań na rzecz jego poprawy (np. alarmy pogodowe w przypadku przekroczenia wskaźnika drobnych pyłów i cząstek stałych w powietrzu, czy bezpłatne bilety na komunikację miejską w takie dni); • Zmniejszenie hałasu ruchu drogowego przez: <ul style="list-style-type: none"> – wprowadzenie ograniczeń prędkości na głównych drogach, – odciążenie osiedli mieszkaniowych od ruchu tranzytowego, – montaż nawierzchni dźwiękochłonnych, – budowę ekranów/ścian akustycznych; • Poprawa czystości w miastach pomagająca zmniejszyć/kontrolować zapadalność na choroby społeczne i cywilizacyjne.

Przykładowe inicjatywy w miastach

POPRAWA ZDROWIA PSYCHICZNEGO MIESZKAŃCÓW – przykłady inicjatyw

- **Rozwój współpracy transgranicznej w zakresie pomocy osobom z autyzmem na pograniczu polsko-białoruskim** – projekt Programu Operacyjnego Współpracy Transgranicznej Polska-Białoruś-Ukraina, realizowany w okresie listopad 2019 r. – marzec 2022 r. przez Stowarzyszenie Pomocy Młodzieży i Dzieciom Autystycznym oraz Młodzieży i Dzieciom o pokrewnych zaburzeniach „Wspólny świat” (województwo lubelskie) oraz Departament Edukacji, Sportu i Turystyki Administracji miasta Brześć (Białoruś). Wysokość dofinansowania 2,00 mln EUR. Działanie priorytetowe: Wsparcie dla rozwoju ochrony zdrowia i usług socjalnych. Projekt ma na celu poprawę jakości życia rodzin i osób z autyzmem z województwa lubelskiego i obwodu brzeskiego. Dzięki jego efektom będą mogły one znaleźć profesjonalną, długotrwałą pomoc i opiekę. Projekt przewiduje tworzenie infrastruktury, a także systemu opieki zdrowotnej i edukacji w celu zapewnienia komplekso-

wego wsparcia dzieciom, młodzieży i dorosłym ze spektrum autyzmu (ASD) i podobnymi zaburzeniami rozwojowymi. Po stronie polskiej działania będą koncentrować się na budowie Środowiskowego Domu Pomocy oraz Szkoły Przysposabiającej do pracy i Domu Pobytu Stałego dla osób dorosłych z autyzmem (<https://www.pbu2020.eu/pl/projects2020/306>)

- **Program Ochrony Zdrowia Psychicznego dla miasta Lublin na lata 2018-2022** (https://bip.lublin.eu/gfx/bip/userfiles/public/import/rada_miasta_lublin/uchwaly/viii_kadencja/24_sesja_17-12-2020/770_xxiv_2020.pdf)

POPRAWA ZDROWIA FIZYCZNEGO MIESZKAŃCÓW – przykłady inicjatyw

- **Poprawa bezpieczeństwa epidemiologicznego na polsko-białoruskim obszarze przygranicznym** projekt Programu Operacyjnego Współpracy Transgranicznej Polska-Białoruś-Ukraina, realizowany w okresie marzec 2019 r. – sierpień 2021 r. przez Wojewódzki Szpital Specjalistyczny w Białej Podlaskiej w Polsce i Szpital Obwodowy w Brześciu na Białorusi. Fundusz: Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego. Wysokość dofinansowania 2,87 mln EUR. Działanie priorytetowe: Wsparcie dla rozwoju ochrony zdrowia i usług socjalnych. Celem projektu jest zmniejszenie ryzyka masowych fali chorób zakaźnych (takich jak WZW C lub HIV-AIDS) na polsko-białoruskim obszarze przygranicznym, w związku z nasileniem się ruchu ludności na granicy między Polską a Białorusią, poprzez tworzenie tzw. „filtrów epidemiologicznych” (<https://www.pbu2020.eu/pl/projects2020/303>)
- **Poprawa transgranicznej opieki zdrowotnej w zakresie chorób krążenia i intensywnej opieki medycznej w regionie Białegostoku (Polska) i Mińska (Białoruś)** – projekt Programu Operacyjnego Współpracy Transgranicznej Polska-Białoruś-Ukraina, realizowany w okresie styczeń 2020 r. – grudzień 2022 r. przez Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej Wojewódzkiego Szpitala Zespołonego im. J. Śniadeckiego w Białymstoku i Obwodowy Szpital Kliniczny w Mińsku (Białoruś). Fundusz: Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego. Wysokość dofinansowania 2,15 mln EUR. Działanie priorytetowe: Wsparcie dla rozwoju ochrony zdrowia i usług socjalnych. Celem projektu są działania w kierunku diagnostyki i leczenia chorób układu krążenia i objęcia intensywną opieką medyczną osób potrzebujących. Projekt przewiduje zakup specjalistycznego sprzętu do intensywnej terapii, urządzeń pooperacyjnych dla różnych oddziałów, a także tomografu komputerowego z urządzeniem kardiologicznym dla szpitalu w Białymstoku oraz dostarczenie

mieszkańcom wiedzy na temat profilaktyki chorób serca i układu krążenia (<https://www.pbu2020.eu/pl/projects2020/318>)

ZWALCZANIE NIERÓWNOŚCI W ZDROWIU – przykłady inicjatyw

- **Lepszy dostęp do usług medycznych w rejonie transgranicznym** – projekt Programu Operacyjnego Współpracy Transgranicznej Polska-Białoruś-Ukraina, realizowany w okresie lipiec 2017 r. – sierpień 2021 r. przez Zakład Opieki Zdrowotnej „Obwodowy Szpital Pediatryczny w Brześciu (Białoruś) i Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Łosicach (województwo mazowieckie) Fundusz: Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego. Wysokość dofinansowania 1,10 mln EUR. Działanie priorytetowe: Wsparcie dla rozwoju ochrony zdrowia i usług socjalnych. Celem projektu jest polepszenie bezpłatnego dostępu do nowoczesnych usług medycznych szczególnie wrażliwej grupy społeczno-demograficznej – populacji dziecięcej. Projekt przewiduje następujące przedsięwzięcia: zakup specjalistycznego sprzętu dla diagnozy nowotworów i chorób serca, USG i instalacji tlenowej; zapewnienie opieki paliatywnej nad dziećmi, powstanie „Klubu Krewnych”, w którym rodziny chorych dzieci mogą liczyć na wsparcie psychologów i innych specjalistów; organizację kampanii promującej zdrowy styl życia (<https://www.pbu2020.eu/pl/projects2020/336>)
- **Modelowy program opieki zdrowotnej walki z osteoporozą w obszarze przygranicza polsko-białoruskiego** (<https://www.pbu2020.eu/pl/projects2020/321>)
- **Wspólna inicjatywa Mazowieckiego Szpitala Specjalistycznego im dr. Józefa Psarskiego w Ostrołęce i Lwowskiego Obwodowego Dziecięcego Szpitala Klinicznego „Ohmatdyt” jako zwiększenie dostępności do usług opieki zdrowotnej w zakresie współczesnej chirurgii** (<https://www.pbu2020.eu/pl/projects2020/allpriority?page=2>)

PROFILAKTYKA ZDROWOTNA – przykłady inicjatyw

- **Program Młodzieżowych Liderów Profilaktyki Uzależnień i Promocji Zdrowia, skierowany do osób w wieku 14-22 lata.** Program organizowany przez Towarzystwo Profilaktyki i Przeciwdziałania Uzależnień z siedzibą w Toruniu we wrześniu 2019. Program ma na celu promowanie zdrowego stylu życia w środowisku młodzieżowym. (<https://www.tppu.org/programy/4-program-mlodziezowych-liderow-profilaktyki-uzaleznienn-i-promocji-zdrowia>)

- **Program polityki zdrowotnej na lata 2019-2021 w zakresie zdrowego odżywiania dla dzieci klas I-III szkół podstawowych w Lublinie „Jedz z głowa”.** Celem programu jest promowanie zasad zdrowego odżywiania oraz kształtowania nawyków zdrowego stylu życia wśród najmłodszych mieszkańców Lublina. Program został zrealizowany w 38 lubelskich szkołach podstawowych. Działaniami programu dotychczas objętych zostało około 3000 uczniów. (https://bip.lublin.eu/gfx/bip/userfiles/public/import/rada_miasta_lublin/uchwaly/viii_kadencja/24_sesja_17-12-2020/770_xxiv_2020.pdf)
- **Miejski Program Profilaktyki Wczesnego Wykrywania Raka Piersi,** realizowany w mieście Grudziądz w roku 2019 przez Regionalny Szpital Specjalistyczny im. dr. Wł. Biegańskiego i Urząd miasta. Program adresowany do mieszkanki miasta w wieku 40-49 lat i od 70 lat i wyżej z występującymi niepokojącymi objawami lub czynnikami ryzyka występowania raka piersi. (<https://grudziadz.pl/artukul/338/17038/profilaktyka-raka-piersi>)
- **„Tak oddycha Legnica”** – cykl warsztatów edukacyjnych skierowanych do osób po przebytej chorobie SARS-CoV-2, zmagających się z powikłaniami, takimi jak spadek kondycji, duszność, zaburzenia koncentracji i pamięci. Projekt powstał dzięki współpracy Urzędu miasta z Legnickim szpitalem. Termin realizacji: wrzesień-listopad 2021 r. Projekt przewidywał bezpłatne warsztaty prowadzone przez specjalistów z dziedziny fizjoterapii, dietetyki, neurologopedii. (<https://www.miasta.pl/aktualnosci/tak-oddycha-legnica-wspolna-prozdrowotna-inicjatywa-miasta-i-szpitala>)

POPRAWA JAKOŚCI ŻYCIA W ZDROWIU – przykłady inicjatyw

- **Centra Zdrowego i Aktywnego Seniora** – projekt Urzędu Miasta Łodzi, mający na celu aktywizację społeczną osób starszych w miejscu ich zamieszkania. Głównym celem projektu jest edukacja zdrowotna oraz promowanie zdrowego i aktywnego starzenia się. Ideą projektu jest utworzenie w miejskich przychodniach punktów, które będą pełniły równocześnie funkcje miejsc spotkań edukacyjnych, rekreacyjnych, prozdrowotnych oraz towarzyskich, jak i kawiarenek internetowych oraz świetlic. (<https://uml.lodz.pl/seniorzy/projekty/centra-zdrowego-i-aktywnego-seniora/>)
- **Rejestracja, obserwacja, opieka – transgraniczna współpraca regionalnych szpitali w Siedlcach (Polska) i Mińsku (Białoruś) na rzecz zdrowia matki i dziecka** – projekt Programu Operacyjnego Współpracy Transgranicznej Polska-Białoruś-Ukraina, realizowany w okresie maj 2019 r. – kwiecień 2022 r. przez Mazowiecki Szpital Wojewódzki im. św. Jana Pawła II w Siedl-

cach sp. z o.o. (województwo mazowieckie) i Kliniczny Obwodowy Szpital Położniczy w Mińsku (Białoruś). Fundusz: Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego. Wysokość dofinansowania 2,26 mln EUR. Działanie priorytetowe: Wsparcie dla rozwoju ochrony zdrowia i usług społecznych. Celem projektu jest zapewnienie lepszego dostępu do wysokiej jakości opieki zdrowotnej nad matkami i nowonarodzonymi dziećmi dzięki pozyskiwaniu nowych, w pełni wyposażonych sal medycznych oraz zakupowi nowych pojazdów medycznych w szpitalu w Siedlcach oraz zakup nowej sieci informatycznej i sprzętu specjalistycznego dla oddziału położniczego szpitala w Mińsku. Ponadto są prowadzone bezpłatne programy profilaktyczne wśród kobiet w ciąży i noworodków (diagnoza prenatalna, domowe KTG). Zakłada się iż projekt zwiększy bezpieczeństwo macierzyństwa na przygranicznym terytorium. (<https://www.pbu2020.eu/pl/projects2020/309>)

ZWALCZANIE PRZEDWCZESNEJ UMIERALNOŚCI – przykłady inicjatyw

- **Profilaktyka 40 plus** – bezpłatny pakiet badań dla jak najszerzej grupy kobiet i mężczyzn po 40-tym roku życia. Trwanie programu – lipiec-grudzień 2021 r. Realizowany przez Narodowy Fundusz Zdrowia. Obejmuje badania diagnostyczne dla 3 grup: dla kobiet (uwzględniający ryzyka zdrowotne dla kobiet w tej grupie wieku), mężczyzn (uwzględniający ryzyka zdrowotne dla mężczyzn w tej grupie wieku) i pakiet wspólny (pomiar ciśnienia tętniczego, masy ciała, wzrostu, obwodu w pasie oraz obliczenie wskaźnika BMI, ocenę miarowości rytmu serca) (<https://www.gov.pl/web/zdrowie/profilaktyka-40-plus>)
- **Wzmocnienie potencjału Ochotniczych Straży Pożarnych w ratowaniu ofiar wypadków na drogach województwa lubelskiego i obwodu wołyńskiego na Ukrainie** – projekt Programu Operacyjnego Współpracy Transgranicznej Polska-Białoruś-Ukraina, realizowany w okresie listopad 2018 r. – październik 2021 r. przez Stowarzyszenie Samorządów Euroregionu Bug (województwo lubelskie) oraz Zakład Komunalny „Agencja Rozwoju Euroregionu Bug oraz Fundację Charytatywną Ihora Palytsia „Tilky Razom” (obwód wołyński, Ukraina). Fundusz: Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego. Wysokość dofinansowania 641 tys. EUR. Działanie priorytetowe: Podejmowanie wspólnych wyzwań związanych z bezpieczeństwem. Celem projektu jest przeciwdziałanie wypadkom na drogach na pograniczu polsko-ukraińskim poprzez wspieranie ochotniczych jednostek ratowniczych, wyposażenie ich w nowoczesny sprzęt i zorganizowane szkolenia dla ratow-

ników w zakresie bezpieczeństwa i ochrony użytkowników dróg. W ramach projektu była zorganizowana kampania edukacyjna „Bezpieczny pieszy” na temat pierwszej pomocy i zachowania bezpieczeństwa na drogach, co zaowocowało wzrostem świadomości mieszkańców na temat zagrożeń na drogach. (<https://www.pbu2020.eu/pl/projects2020/351>)

WZROST ŚWIADOMOŚCI SPOŁECZNEJ W ZAKRESIE NEGATYWNEGO WPŁYWU ZANIECZYSZCZEŃ ŚRADOWISKA NA ZDROWIE LUDZKIE OPRAWA JAKOŚCI ŻYCIA W ZDROWIU – przykłady inicjatyw

- Wspólna odpowiedź instytucji ochrony zdrowia na choroby związane z klimatem i zagrożenia zdrowotne – projekt Programu Współpracy Transgranicznej EIS Polska-Rosja 2014-2020, realizowany przez Szpital Wojewódzki im dr. L. Rydygiera w Suwałkach (Polska) i Czerniachowski Szpital Rejonowy (Rosja). Budżet 2,17 mln EUR. Ogólny cel projektu – adaptacja mieszkańców pogranicza polsko-rosyjskiego do negatywnych skutków zmian klimatycznych w zakresie chorób i zagrożeń zdrowotnych. Główne rezultaty projektu: jedno wspólne działanie mające na celu adaptację mieszkańców pogranicza oraz służby zdrowia do zmian klimatu, obejmujące cykl 12 szkoleń, spotkań i wymiany wiedzy. (<https://szpital.suwalki.pl/pl/wspolna-odpowiedz-instytucji-ochrony-zdrowia-na-choroby-zwiazane-z-klimatem-i-zagrozenia-zdrowotne/>)
- **Rozwój transgranicznego systemu zarządzania zagrożeniami naturalnymi** – projekt Programu Operacyjnego Współpracy Transgranicznej Polska-Białoruś-Ukraina, realizowany w okresie czerwiec 2011-maj 2012 przez Komendę Wojewódzką Państwowej Straży Pożarnej w Lublinie (partner wiodący), Komendę Wojewódzką Państwowej Straży Pożarnej w Rzeszowie oraz Zarząd Głównego Ministerstwa Do Spraw Sytuacji Nadzwyczajnych i Ochrony Ludności przed Następstwami Katastrofy Czarnobylskiej w obwodzie Lwowskim (Ukraina). Fundusz: Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego. Wysokość dofinansowania 1,37 mln EUR. Działanie priorytetowe: Ochrona środowiska w obszarze przygranicznym. Głównym celem projektu jest utworzenie polsko-ukraińskich platform współpracy (w tym wspólnych grup roboczych) przy wdrażaniu transgranicznego systemu zarządzania w sytuacjach zagrożeń naturalnych. Główne działania: stworzenie wspólnego systemu zarządzania ratowniczego, polsko-ukraińskich grup roboczych; przeprowadzenie szkoleń dotyczących posługiwania się nowoczesnym sprzętem ratowniczym: <http://www.pl-by-ua.eu/contract.php?id=7>)

- **Poprawa transgranicznego systemu ochrony środowiska w gminie Książ-pol w Polsce i w mieście Czerwonogród na Ukrainie – poprzez rozwój infrastruktury kanalizacyjnej** (<https://www.pbu2020.eu/pl/projects2020/242>)
- **Ochrona wód Jeziora Solińskiego i wód leczniczych kurortu Schodnica – wspólne wyzwanie, szansa zachowania i wykorzystania potencjału dziedzictwa naturalnego.** (<https://www.pbu2020.eu/pl/projects2020/245>)

Dobre praktyki polskich miast uczestniczących w „Planie Działań dla Miast”

Gliniojeck

Miasto inwestuje w nowoczesny system odnawialnych źródeł energii, który sprzyja powstawaniu niskiej emisji i minimalizuje występowanie smogu w mieście Gliniojeck. Tylko w 2019 roku, na terenie miasta i gminy Gliniojeck zamontowano 70 zestawów paneli fotowoltaicznych, w tym 68 szt. na budynkach mieszkalnych oraz 2 szt. na budynkach użyteczności publicznej. W 2020 roku zainstalowano już 85 zestawów kolektorów słonecznych, w tym: 84 szt. na budynkach mieszkalnych i 1 zestaw składający się z 80 szt. kolektorów słonecznych na budynku użyteczności publicznej – Kotłowni osiedlowej w Gliniojecku oraz pompy ciepła do c.w.u. – 4 szt. w budynkach mieszkalnych. Kolektory montowane są w ramach projektu partnerskiego pn. „Instalacja systemów odnawialnych źródeł energii na terenie Miasta Ciechanów, Gminy Gliniojeck, Gminy Opinogóra Górna i Gminy Strzegowo”.

Na terenie miasta i gminy przeprowadzono inwentaryzację indywidualnych źródeł ciepła. Celem było pozyskanie wiedzy na temat ilości źródeł niskiej emisji, a następnie wprowadzenie działań, które przyczynią się do poprawy stanu zdrowia i jakości życia mieszkańców miasta i gminy Gliniojeck. Inwentaryzacja pozwoliła również oszacować liczbę mieszkańców zainteresowanych wymianą ogrzewania oraz zaplanować działania na przeprowadzenie wymiany źródeł ciepła na bardziej ekologiczne. Tym samym Gmina realizuje jeden z obowiązków wynikający z Programu ochrony powietrza. Realizacja zadania przyczyniła się do poprawy stanu czystości powietrza w mieście i gminie Gliniojeck.

W Gliniojecku powstają miejsca wypoczynku i rekreacji przykładem może być nowy park miejski, gdzie już zostały wykonane nasadzenia, trawniki i alejki. Kolejnym miejscem wypoczynku i rekreacji w Gliniojecku jest skatepark zlokalizowany w pobliżu istniejącego placu zabaw oraz siłowni zewnętrznej, gdzie pojawiła się górka saneczkowa z tarasem widokowym oraz labirynt z roślin.

Fot. 4. Plac zabaw w Gliniojecku. Źródło: UM w Gliniojecku.

Kołobrzeg

Jednym z zadań gminy Kołobrzeg jest dbanie o zdrowie mieszkańców. Kołobrzeg realizuje to zadanie poprzez szereg działań ukierunkowanych na profilaktykę oraz wdrażanie programów polityki zdrowotnej. W ramach tych działań miasto wspiera także Szpital Regionalny w Kołobrzegu.

Kołobrzeg jest miastem z dużą liczbą seniorów, lokując się na 45. miejscu w Polsce pod względem udziału osób w podeszłym wieku w ogólnej liczbie mieszkańców. Priorytetem jest zatem, aby zadbać o sprawność seniorów i utrzymać ich w dobrym zdrowiu, aby tym samym nie wzrastały koszty związane z zapewnieniem usług opiekuńczych. Na terenie Kołobrzegu od lat organizacje pozarządowe podejmują aktywne działania na rzecz seniorów, a także w celu rozwiązania problemów związanych z życiem i funkcjonowaniem osób starszych w Kołobrzegu opracowano program „Rehabilitacja dla seniorów Miasta Kołobrzeg na lata 2019-2023”. Program został przyjęty do realizacji uchwałą nr XV/201/19 Rady Miasta Kołobrzeg z dnia 5 listopada 2019 r. Dotychczas w ramach programu z rehabilitacji skorzystało prawie 700 seniorów. Na realizację programu przeznaczono w 2020 roku kwotę 200 tys. zł. Rehabilitacja odbywała się w Przychodni Intermedical prowadzonej przez Lech Investment sp. z o.o., Ośrodka Rehabilitacyjno-Wypoczynkowym „Dozamel”, Centrum Zdrowia i Odnowy Biologicznej Paulina Oracz-Kierakiewicz oraz Uzdrowisku

Kołobrzeg S.A. Ponadto w 2020 roku udzielono szesnastu dotacji dla organizacji pozarządowych na realizację zadań z zakresu profilaktyki i promocji zdrowia oraz działalności leczniczej na łączną kwotę prawie 130 tys. zł.

Po przeanalizowaniu możliwości realizacji i możliwości finansowych miasta została podjęta decyzja o opracowaniu pięciu programów polityki zdrowotnej:

- 1) Rehabilitacja dla seniorów Miasta Kołobrzeg na lata 2019-2023,
- 2) Leczenie niepłodności metodą zapłodnienia pozaustrojowego dla mieszkańców miasta Kołobrzeg na lata 2019-2023,
- 3) Program polityki zdrowotnej z zakresu szczepień przeciwko grypie sezonowej dla mieszkańców Gminy Miasto Kołobrzeg w wieku 65 lat i więcej,
- 4) Profilaktyka i wczesne wykrywanie osteoporozy dla mieszkańców Miasta Kołobrzeg na lata 2021-2023.
- 5) Profilaktyka uzależnień od alkoholu i innych substancji psychoaktywnych dla mieszkańców Gminy Miasto Kołobrzeg na lata 2022–2023”.

Programy polityki zdrowotnej nr 1, 2, 4 posiadają pozytywną opinie Prezesa Agencji Oceny Technologii Medycznych i Taryfikacji, programy nr 3 i 5 powstały na bazie rekomendacji Prezesa AOTMiT. Takie programy nie są opiniowane przez Agencję, gmina przed uchwaleniem takiego programu wysłała do AOTMiT oświadczenie o zgodności programu polityki zdrowotnej z rekomendacją. Do programów polityki zdrowotnej można uzyskać dofinansowanie z Narodowego Funduszu Zdrowia. Realizator programu polityki zdrowotnej jest wyłaniany w ramach konkursu ofert ogłaszanego na podstawie ustawy o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych.

Łask

Dla samorządu Gminy Łask bogactwo przyrodnicze oznacza obowiązek realizacji projektów rozwojowych uwzględniających elementy przeciwdziałania zmianom klimatu i ich skutkom, w zgodzie z zasadami ekohydrologii przy jednoczesnym zwiększaniu potencjału biosfery. Nieodzownym elementem stanowiącym kompleksowe podejście do realizacji inwestycji w Gminie Łask jest uwzględnienie w nich również sfery ochrony zdrowia i życia mieszkańców gminy oraz poprawa ich jakości życia. Ponadto w związku z faktem, iż Gmina Łask jest gminą miejsko-wiejską, w której życie społeczne, gospodarcze, kulturalne i edukacyjne koncentruje się głównie w mieście jako głównym ośrodku miejskim, niezbędnym elementem realizacji działań skierowanych na rozwój gminy są również projekty skoncentrowane na zrównoważeniu miast i społeczności w celu uczynienia miasta bezpiecznymi i stabilnymi centami,

sprzyjającymi włączeniu społecznemu i stanowiącymi zrównoważony element w stosunku do otaczających go obszarów funkcjonalnych (obszarów wiejskich).

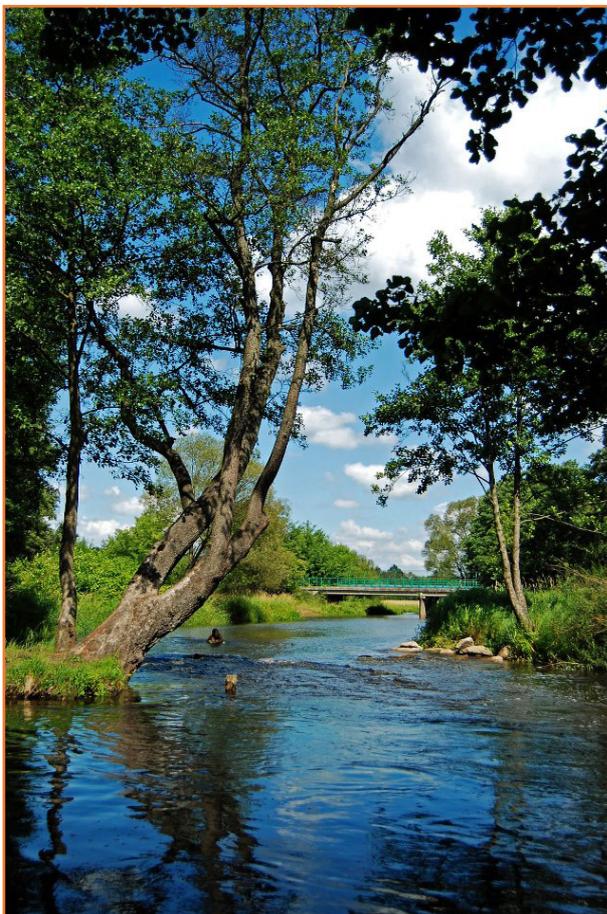
Wynikła stąd idea realizacji dwóch uzupełniających się przedsięwzięć:

- Budowy wielofunkcyjnego zbiornika wodnego „Łask” jako rozwiązania modelowego dla zrównoważonego rozwoju regionu ze specjalnym uwzględnieniem adaptacji dorzeczy do zmian klimatu;
- „Rowerem przez zielono-niebieską Gminę Łask” polegającego na utworzeniu szlaków i infrastruktury edukacyjno-rekreacyjno-turystycznej pozwalającej na bezpieczne, nieszkodliwe dla przyrody korzystanie z walorów gminy, tak aby zaspokoić obecne potrzeby rozwoju miasta bez umniejszania szans przyszłych pokoleń na dostęp do bogactwa środowiska naturalnego.

Zachowanie przyrodniczych walorów Doliny Rzeki Grabi ma jednocześnie generować impuls rozwojowy i korzyści dla społeczeństwa w zakresie ekspozycji walorów przyrodniczych wraz z funkcją edukacyjną, równocześnie zwiększając odporność na zmiany klimatu (poprzez utworzenie zbiornika retencyjnego, zapobieganie powstawaniu wysp ciepła poprzez projektowanie obniżonych trawników, ogrodów deszczowych, zwiększanie powierzchni terenów zielonych w mieście).

Gmina Łask podejmuje systematyczne działania w zakresie modelowania zielonej przestrzeni publicznej gminy w sposób łączący funkcjonalność z dbałością o środowisko naturalne przy jednoczesnym zachowaniu oraz efektywnym ich zagospodarowywaniu w celu poprawy jakości życia społeczności lokalnej. Celem szeregu realizowanych przez Gminę Łask przedsięwzięć było utworzenie zielonych przestrzeni publicznych, które mają mieć szczególne znaczenie dla zaspokajania potrzeb mieszkańców, poprawy jakości ich życia, sprzyjających nawiązywaniu kontaktów społecznych przy zachowaniu/utworzeniu ich proekologicznych funkcji polegających na wykonaniu zabiegów wpływających na polepszenie stanu środowiska naturalnego w tym m.in. na utworzeniu obszarów stanowiących ochronę przed nasłonecznieniem, hałasem, zapobiegających niedoborowi wody i poprawy bilansu wody, której obszarze gminy Łask zaczyna brakować. W ramach realizowanych inwestycji brano pod uwagę potrzeby szerokiej grupy odbiorców – osób starszych, ze szczególnymi potrzebami, dzieci i młodzieży z jednoczesnym poszanowaniem środowiska naturalnego.

W zrealizowanych projektach stosowano nowoczesne rozwiązania, zapewniając jednocześnie dostosowanie aranżowanych przestrzeni do najbliższego otoczenia. Kolejne z zaplanowanych działań będą rozszerzały wachlarz aranżowanych w mieście obszarów zielonych, ale także zapewniały możliwość bezpiecznego dostępu do nich za pomocą ekologicznych źródeł transportu – roweru, rolek czy dostępu pieszego.

Fot. 5 i 6. Dolina rzeki Grabki. Źródło: UM w Łasku

CEL 4. DOBRA JAKOŚĆ EDUKACJI

KIERUNKI ROZWOJU

- **Wzmocnienie powiązań między systemem oświaty a pracodawcami** i sektorem społeczno-gospodarczym;
- **Polepszenie dostępu do szkoleń, kursów, staży i praktyk;**
- **Popularyzacja filozofii uczenia się przez całe życie** oraz zapewnienie możliwości uczenia się i zdobywania doświadczenia bez względu na wiek;
- **Dostosowanie szkoleń i oferty edukacyjnej do potrzeb lokalnego rynku pracy;**
- **Poprawa jakości doradztwa zawodowego** dla młodzieży i dorosłych;
- **Poprawa jakości i atrakcyjności wszystkich form podnoszenia kwalifikacji zawodowych oraz świadczonych usług edukacyjnych;**
- **Tworzenie warunków dla rozwoju edukacji;**
- **Wyrównywanie szans edukacyjnych**, zmniejszenie różnic w wykształceniu oraz zapewnienie wszystkim równego dostępu do nauki;
- **Promocja edukacji na rzecz zrównoważonego rozwoju;**
- **Poprawa innowacyjności kształcenia** uwzględniającego: kompetencje miękkie i cyfrowe, posługiwanie się językami obcymi, kreatywność, przedsiębiorczość, podejmowanie inicjatywy, wykorzystywania w pracy nowoczesnych narzędzi i in.;
- **Zwiększenie nacisku na kształcenie praktyczne i zawodowe;**
- **Nawiązywanie współpracy między ośrodkami edukacyjnymi**, w tym placówkami międzynarodowymi;
- **Rozwój pozaformalnych sposobów nauczania i kształcenia;**
- **Wspieranie inicjatyw służących wzbogacaniu i uatrakcyjnieniu oferty kulturalnej;** skierowanej do wszystkich mieszkańców, upowszechnianie aktywnego uczestniczenia w życiu kulturalnym w mieście oraz szerzenie wiedzy nt. wielokulturowości;
- **Wdrażanie prostych, opłacalnych rozwiązań służących popularyzacji treści o charakterze edukacyjnym**, zwłaszcza wykorzystujących technologie informacyjne i media;
- **Włączenie wsparcia i poprawy jakości edukacji w strategię rozwoju miast;**
- **Poprawa dobrostanu psychicznego dzieci i młodzieży** w wieku przedszkolnym i szkolnym.

PRIORYTETOWE GRUPY DOCELOWE

- Uczniowie
- Studenci
- Nauczycie
- Edukatorzy
- Opiekunowie
- Szkoleniowcy
- Instytucje badawcze
- Instytucje naukowe
- Kadra zarządzająca placówkami edukacyjnymi
- Administracja
- Wolontariusze
- Organizacje pozarządowe

GŁÓWNE OBSZARY DZIAŁALNOŚCI

- POPRAWA JAKOŚCI I ATRAKCYJNOŚCI ŚWIADCZONYCH USŁUG EDUKACYJNYCH
- WDRAŻANIE INNOWACYJNYCH ROZWIĄZAŃ W OBSZARZE EDUKACJI
- WZMOCNIENIE POWIĄZAŃ MIĘDZY SYSTEMEM OŚWIATY A PRACODAWCAMI
- POPULARYZACJA FILOZOFII UCZENIA SIĘ PRZEZ CAŁE ŻYCIE
- WSPARCIE DORADCZE I PSYCHOLOGICZNE DLA MŁODZIEŻY I DOROSŁYCH (W TYM DLA PRACOWNIKÓW OŚWIATY)

Działanie/ obszar działalności	Przykładowe działania na rzecz celu
POPRAWA JAKOŚCI I ATRAKCYJNOŚCI ŚWIADCZONYCH USŁUG EDUKACYJNYCH	<ul style="list-style-type: none">• Rozszerzanie nauczanych treści programowych w celu poprawy nabywania umiejętności podstawowych i ogólnych;• Rozszerzanie oferty edukacyjnej o szkoły wieczorowe, hybrydowe, realizujące program nauczania przez Internet;• Umożliwienie zdobywania przez osoby podnoszące swoje kwalifikacje zawodowe dodatkowych umiejętności, które będą udokumentowane, aby móc je wykorzystać na rynku pracy (np. certyfikaty, szkolenia, prawo jazdy, itp.);

- **Wsparcie nauczycieli i edukatorów**, ułatwienie podnoszenia kompetencji, organizowanie bezpłatnych szkoleń, paneli wymiany doświadczeń itp.;
- Organizowanie różnych inicjatyw służących **podnoszeniu świadomości nt. edukacji globalnej**, sposobów funkcjonowania i problemów współczesnego świata oraz zrównoważonego rozwoju;
- Działania na rzecz **zapobiegania wykluczeniu edukacyjnemu i społecznemu dzieci i młodzieży**, która osiąga słabsze wyniki w nauce
- **Poszerzanie ofert edukacyjnych związanych z nauką o zrównoważonym rozwoju i ekologii na każdym poziomie edukacyjnym**;
- **Organizowanie konkursów edukacyjnych**, przyznawanie nagród w postaci: stypendiów, płatnych staży, kursów przeznaczonych dla najzdolniejszych uczniów i studentów, które będą wzmacniać ich potencjał naukowy;
- **Wsparcie bazy dydaktycznej** w szkołach i innych placówkach edukacyjnych (wyposażenie, sprzęt, narzędzia dydaktyczne, laboratoria);
- **Dofinansowanie programów rozwoju** podnoszących jakość świadczonych usług edukacyjnych;
- **Wsparcie (także finansowe) nauczycieli oraz stosowanie innego rodzaju zachęt** do prowadzenia fakultatywnych, tematycznych zajęć wykraczających poza ramy programów nauczania, mających na celu rozszerzanie treści poznawane na zajęciach obowiązkowych;
- **Zapewnienie przedszkoli i żłobków świadczących usługi opiekuńczo-edukacyjne** wysokiej jakości z powszechnym dostępem do nauki języków obcych;
- **Modernizacja i przystosowanie szkół dla uwzględnienia potrzeb dzieci z niepełnościami** i szczególnymi wymaganiami edukacyjnymi;
- **Zapewnienie infrastruktury i odpowiedniej kadry wspomagającej nauczanie** we wszystkich publicznych placówkach szkolnych (psychologowie, pedagodzy, nauczyciele kształcenia zintegrowanego, pielęgniarka, stomatolog itd.);

<p>WDRAŻANIE INNOWACYJNYCH ROZWIĄZAŃ W OBSZARZE EDUKACJI</p>	<ul style="list-style-type: none">• Wdrażanie pilotażowych projektów edukacyjnych;• Wdrażanie nowych technologii w kształceniu, tworzenie i upowszechnianie cyfrowych zasobów edukacyjnych;• Popularyzacja stosowania interdyscyplinarnego podejścia w nauczaniu;• Popularyzacja miękkich umiejętności oraz zdolności do współpracy jako kluczowych kompetencji;• Rozwój nieformalnych przestrzeni zdobywanie wiedzy, np. organizacja tematycznych warsztatów edukacyjnych dla dzieci (architektonicznych, ekologicznych, informatycznych, mechatronicznych, plastycznych, rękodzielniczych, muzycznych, teatralnych i in.);• Aranżowanie wizyt obserwacyjnych oraz wymian uczniów i nauczycieli z różnych ośrodków edukacyjnych, w tym międzynarodowych;• Organizowanie wycieczek edukacyjnych i lekcji wyjazdowych prowadzonych poza budynkami szkół, dofinansowanie kosztów podróży i organizacji takich sposobów prowadzenia lekcji;• Realizowanie edukacyjnych wycieczek krajoznawczych i kulturalnych, pozwalających na lepsze poznanie miasta i środowiska życia przez dzieci i młodzież;• Rozszerzanie form prowadzenia zajęć edukacyjnych i sposobów zdobywania wiedzy o specjalistyczne szkolenia, prezentacje multimedialne, filmy edukacyjne, warsztaty, kursy e-learningowe i online, webinaria, artykuły, podcasty, gry i zabawy, teatrzyki dla najmłodszych i in.;• Współpraca z organizacjami pozarządowymi prowadzącymi innowacyjne projekty edukacyjne i ułatwianie ich realizacji w szkołach
---	--

<p>WZMOCNIENIE POWIĄZAŃ MIĘDZY SYSTEMEM OŚWIATY A PRACODAWCAMI</p>	<ul style="list-style-type: none">• Wprowadzenie odpowiedniej zachęty finansowej dla pracodawców, tak aby inwestowali w szkolenie w miejscu pracy;• Popularyzacja i utrwalanie modelu dualnego kształcenia zawodowego;• Poprawa zdobywanych umiejętności i wiedzy wymaganych przez pracodawców oraz uczenia się przez praktykę w miejscu pracy;• Nawiązywanie kontaktów z sektorem biznesu, tak aby związywać współpracę z placówkami oświatowymi;• Inicjowanie wizyt obserwacyjnych w firmach i przedsiębiorstwach działających w mieście, organizacjach publicznych, fundacjach, NGO itp.;• Monitorowanie potrzeb na lokalnym rynku pracy, badanie zapotrzebowania na zawody w mieście i na szerszej zdefiniowanym rynku pracy;• Inicjatywy koordynujące ofertę szkolnictwa zawodowego z sąsiednimi organami prowadzącymi (powiatami) w celu lepszego dopasowania do zapotrzebowania rynkowego;• Rozszerzenie zakresu świadczenia usług z zakresu doradztwa zawodowego i określenia predyspozycji do zawodu (np. publikowanie i dostarczanie do szkół materiałów informacyjnych, organizowanie indywidualnych konsultacji z doradcą zawodowym, przeprowadzanie warsztatów, robienie testów predyspozycji itp.);
<p>POPULARYZACJA FILOZOFII UCZENIA SIĘ PRZEZ CAŁE ŻYCIE</p>	<ul style="list-style-type: none">• Rozszerzenie programów edukacyjnych przeznaczonych dla osób dorosłych;• Zaangażowania dorosłych w uczenie się w różnych formach i miejscach;• Inicjowanie powstawania ogólnodostępnych szkół dla wszystkich;• Udostępnianie przestrzeni publicznej (sal, placów, miejsc spotkań) inicjatywom mającym na celu rozwój zawodowy i nabywanie nowych umiejętności przez dorosłych. Współpraca w tym zakresie z organizacjami pozarządowymi;

	<ul style="list-style-type: none"> • Dystrybucja bezpłatnych biuletynów, newsletterów oraz innych materiałów i publikacji edukacyjnych (przede wszystkim w formie cyfrowej); • Wdrażanie programów doradczych i kształcących dla osób dorosłych, szczególnie kierowanie ich do osób zagrożonych wykluczeniem, o niskich dochodach oraz najniższych kwalifikacjach zawodowych i wykształceniu (szkolenia, indywidualne spotkania mentorskie i konsultacyjne, bezpłatne świadczenie usług edukacyjnych, kursy itp.); • Tworzenie sieci nauczycieli i edukatorów dla rozwoju zawodowego i wymiany doświadczeń;
<p>WSPARCIE DORADCZE I PSYCHOLOGICZNE DLA MŁODZIEŻY I DOROSŁYCH (W TYM DLA PRACOWNIKÓW OŚWIATY)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Zapewnienie dostępu do opieki psychologicznej w każdej placówce oświatowej; • Wsparcie doradcze i psychologiczne dla nauczycieli, w tym warsztaty zajęcia dla nauczycieli pomagające zredukować obciążenia psychiczne uczniów; • Wsparcie psychologiczne absolwentów wchodzących na rynek pracy, bądź zmieniających pracę.

Dobre praktyki polskich miast uczestniczących w „Planie Działań dla Miast”

Gdańsk

Od początku XXI wieku Gdańsk przechodzi dynamiczne zmiany, w zasadniczy sposób przekształcające zarówno strukturę rozwoju, jak i uwarunkowania oraz kierunki dalszego rozwoju. Zmiany te obejmują wewnętrzniejskie procesy oraz zewnątrz zmiany otoczenia gospodarczego, środowiskowego, społecznego i kulturowego. Przemiany cechują się dużą dynamiką, dodatkowo wzmocnioną przez pandemię COVID-19 w latach 2020-2022, co skutkuje koniecznością rewizji spojrzenia na dalsze szanse rozwoju.

Miasto jak dotąd wypracowało szereg działań stanowiących doskonały katalog dobrych praktyk edukacyjnych w odniesieniu do gospodarki w obiegu zamkniętym. Jedną z ważniejszych okazała się kampania „Gdańsk bez plastiku”, która trwa w naszym mieście od lutego 2019 roku. Gdańsk jako pierwsze miasto w Polsce zrezygnowało z plastikowych opakowań w murach Urzędu Miejskiego. Obecnie zasady kampanii sukcesywnie przenoszone są do podległych miastu jednostkom i spółkom.

Okresy świąteczne czy sezonowe są doskonałą okolicznością do przypomnienia mieszkańcom o zasadach, jak również do zainspirowania do działań na rzecz „less waste”. Stąd też stale prowadzone są kampanie edukacyjne tj. „Nie wyrzucaj, podaj dalej” na okoliczność czasu wiosennych porządków.

Na chodnikach przy kilkunastu wpustach ulicznych i dwóch zbiornikach retencyjnych w Gdańsku pojawiły się wykonane, z użyciem ekologicznych farb, grafiki zwracające uwagę na problem zanieczyszczenia deszczówki odpadami z tworzyw sztucznych. Akcja ma na celu w jasny i czytelny sposób zakomunikować, jak nasze na pozór nieszkodliwe działania (np. wyrzucenie niedopałków papierosów na ulicę) mają realnie negatywny wpływ na stan środowiska.

Miasto wraz z Zakładem Utylizacyjnym Sp. z o.o. realizuje akcję „Wypożycz choinkę na Święta”, ma ona cel charytatywny oraz edukacyjny. Jej głównym celem jest uwrażliwianie na potrzeby zwierząt oraz przybliżanie zasad Gospodarki Obiegu Zamkniętego, cyt. „Pamiętaj, że drzewko, którym się zaopiekujesz w okresie świątecznym, wróci z powrotem do obiegu w momencie, w którym nam je oddasz. Zaopiekujemy się nim czule w naszej szkółce, tak by było gotowe na przyszły rok.”

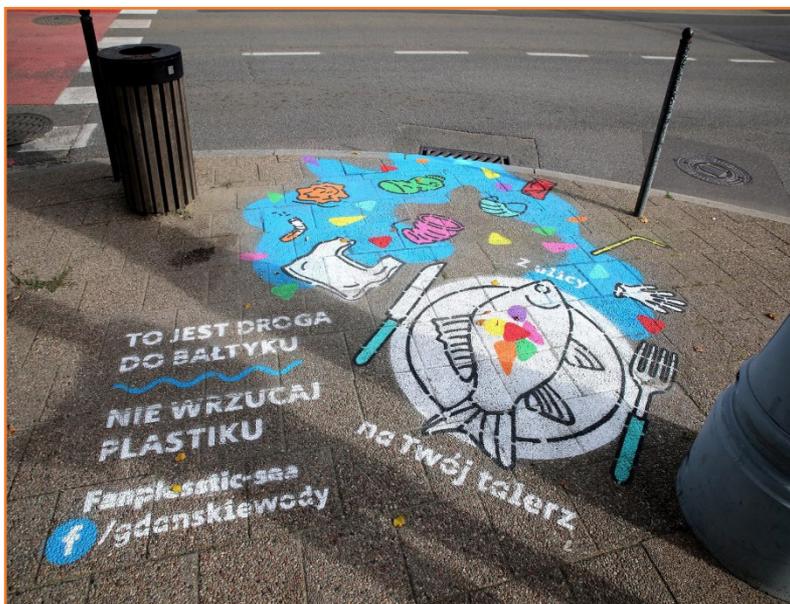
Miasto Gdańsk uruchomiło aplikację „Czyste Miasto Gdańsk”, dzięki której użytkownicy mają możliwość do bieżącego śledzenia harmonogramu odbioru odpadów, ale co ważniejsze, posiada słownik odpadów, który jasno podpowiada jak prawidłowo postępować z odpadami, np. gdzie wrzucić „paragon”. Festiwal Czyste Miasto Gdańsk pozwala nabyć mieszkańcom realnych umiejętności i zdobyć wiedzy w jaki sposób prowadzić gospodarstwo domowe w duchu zero i less waste, poprzez możliwość udziału w warsztatach tj. gotowanie z resztek, skorzystanie z usług krawcowej.

W ramach konkursu „Gdański Eko Dom” zaktywizowane zostaną osoby/rodziny, które na chwilę obecną już prowadzą, bądź próbują prowadzić swoje gospodarstwa domowe w duchu less waste. Ich wyłonienie pozwoli odnaleźć swoistych ambasadorów takiego stylu życia, nadając realny przykład dla innych.

Platforma integrująca usługi oraz inicjatywy GOZ pozwoli w jasny i czytelny sposób odnaleźć miejsca usług naprawczych oraz poprzez możliwość jej bieżącej aktualizacji na aktywizowanie mieszkańców i wspieranie tego typu usług.

Praca bezpośrednia z Zarządcami nieruchomości wielolokalowych bezpośrednio zaangażuje osoby, które są łącznikiem pomiędzy urzędem a mieszkańcami tych nieruchomości, w tworzenie efektywnych rozwiązań dedykowanych dla tej specyficznej zabudowy oraz usprawnienie komunikacji z mieszkańcami.

Nowy formuła akcji Sprzątanie Świata 2.0 pozwoli zaktywizować nie tylko dzieci i młodzieży szkolnej, ale i innych grup społecznych tj. wolontariuszy pracowniczych, nurków itp.

Fot. 7. Przykładowa grafika na ulicach miasta Gdańska. Źródło: UM Gdańsk

Rys. 1. Grafika wykorzystana na okoliczność akcji „Wypożycz choinkę na Święta”. Źródło: UM Gdańsk

Uruchomienie Pracowni Edukacji Ekologicznej umożliwi realizację zajęć dydaktycznych w dedykowanej przestrzeni. Zajęcia prowadzone przez profesjonalnych edukatorów z zakresu zero i less waste w formie warsztatów w sposób atrakcyjny i efektywny zaangażują dzieci i młodzież w zdobycie wiedzy.

Gdańskie Dyżury Altanowe dają mieszkańcom możliwość zadania pytań, rozwiania wszelkich wątpliwości w zakresie postępowania z odpadami najbliżej jak się da tj. przy własnej altanie śmietnikowej w dogodnym dla siebie czasie podczas jednego dnia. Pozwalają również pozyskać informacje nt. ciągle nierozwiązanych problemów lub nowych dzięki czemu realizacja usług miejskich nabiera dedykowanego potrzebom charakteru.

Mieszkańcy mają możliwość wykorzystania wyprodukowanego kompostu, wyprodukowanego z odpadów bio przez Zakład Utylizacyjny w Gdańsku, w ramach corocznej akcji Czarne Złoto Ogrodników. Akcja daje namacalną możliwość realizacji działań zgodnych z zasadami obiegu zamkniętego.

Halinów

W Gminie Halinów istnieje pięć placówek oświatowych, jedno przedszkole i jeden żłobek. Poszczególne cele gmina realizuje poprzez udział w programach krajowych i europejskich, w wyniku których następuje poprawa kompetencji, umiejętności i postaw przydatnych na rynku pracy dla dzieci i młodzieży, a także w zakresie dostępności infrastruktury sportowej i rekreacyjnej. W ciągu ostatnich dwóch lat gmina zrealizowała sześć projektów w powyższej tematyce oraz dwóch kolejnych projektów w bieżącym roku. Dzięki przeprowadzonym działaniom, rozwinęły swoje umiejętności dzieci z pięciu placówek oświatowych – 562 uczniów. Zakupionych zostało 62 laptopy dla szkół, wyposażona została i uruchomiona profesjonalna pracownia językowa. Gmina bierze udział także w projekcie Mazowiecki program przygotowania szkół, nauczycieli i uczniów do nauczania zdalnego. Realizowane projekty pomagają wyrównać szanse dzieci i młodzieży w dostępie do wysokiej jakości edukacji i infrastruktury edukacyjnej. Rozbudowuje i modernizuje się infrastruktura sportowa w szkołach oraz przy szkołach, modernizowane są także przyszkolne place zabaw. Działania te są zgodne z dokumentami strategicznymi gminy.

W zakresie modelowych praktyk lokalnych związanych ze sferą edukacji, gmina Halinów realizuje politykę dążącą do rozbudowy infrastruktury szkolnej i przedszkolnej a także opiekuńczej – aby zapewnić komfortowe warunki pobytu i nauki dzieci i młodzieży. Działania te są dla władz gminy ważne. Tak jak wskazano wyżej, w 2018 roku wybudowany został pierwszy w gminie żłobek na 100 miejsc dla dzieci. Teraz, niespełna 3 lata po utworzeniu pierwszego żłobka, planowane jest wybudowanie nowego, drugiego w gminie, żłobka na kolejne 100 miejsc. Działania są zintensyfikowane, już ogłoszono przetarg na budowę żłobka.

Modernizacja istniejących szkół jest niezbędna, aby dostosować warunki panujące w placówkach do zmieniających się wymogów technicznych i wymagań użytkowników. Na chwilę obecną planowana jest termomodernizacja szkoły w Okuniewie, docelowo także rozbudowa szkoły. W 2022 i 2023 roku nastąpi kompleksowa modernizacja sali gimnastycznej w szkole w Halinowie.

Działania w zakresie inwestycji kulturalnych, dadzą szerszy wachlarz możliwości dla rozwoju ogólnokulturowego w gminie. Modernizacja Domu Kultury i otwarcie go na potrzeby dzieci i młodzieży jest jednym z elementów kompleksowego podejścia do rozwoju młodego pokolenia. Planowana w najbliższym czasie budowa nowego gmachu biblioteki na terenie Parku w Halinowie jest także odpowiedzią na potrzeby zapewnienia dostępu do kultury. Dotychczasowa siedziba biblioteki mieściła się w tak małej przestrzeni, że placówka nie miała możliwości prowadzenia działań na rzecz mieszkańców gminy. W projektowanym budynku sama powierzchnia biblioteczna zwiększy się pięciokrotnie, co da możliwości prowadzenia różnorodnych działań na rzecz dzieci i młodzieży w gminie.

Zapewnienie bezpiecznego dojazdu do szkoły dzięki budowie ścieżek rowerowych prowadzących do szkoły w Halinowie, Brzezinach, Cisiu. Projekt ten przyczynił się do rozpowszechnienia pozytywnego trendu poruszania się rowerem zamiast samochodem, umożliwił mieszkańcom wybór roweru. W konsekwencji szczególnie w okresie letnim mieszkańcy często wybierają rower zamiast auta, co przekłada się na także na ograniczenie ilości emisji niebezpiecznych substancji do powietrza.

Jasło

Od 2014 r. Jasło realizuje Program Jasło Miasto Wiedzy – strategiczny program rozwojowy realizowany przez Miasto we współpracy z partnerami zewnętrznymi, którego celem jest stworzenie klimatu do zdobywania wiedzy przez wszystkich jaślan, a dzięki temu, zwiększenie ich konkurencyjności na rynku pracy oraz rozwój kulturowy Jasła. Podkreślić należy osiągnięcia: wdrożony projekt pn. Jasielska Liga Naukowa polegający na zachęceniu najmłodszych jaślan-uczniów szkół podstawowych do rozwoju zainteresowań i pasji naukowych poprzez samodzielne formułowanie problemów badawczych, które następnie rozwiązywane były w grupach 3-4 osobowych pod opieką nauczycieli. Wyniki prac prezentowane były na Festiwalu Nauki; uruchomiono Jasielski Uniwersytet Dziecięcy (ok. 100 dzieci); wspierany był Uniwersytet III Wieku, przebudowano infrastrukturę cyfrową szkół. W ramach prac Programu wy-

pracowana została koncepcja Centrum Techniki, Kultury i Przedsiębiorczości – multifunkcjonalnego centrum rozwoju wiedzy w Jaśle.

Starachowice

Miasto ma za sobą trudny okres transformacji ustrojowej. Upadek przemysłu spowodował olbrzymie bezrobocie oraz szereg problemów społecznych. Obecnie największym wyzwaniem dla miasta są kwestie demograficzne (starzejące się społeczeństwo i depopulacja) oraz działania związane z dbałością o środowisko naturalne i walką ze zmianami klimatycznymi (deszcze nawalne, wyspy ciepła). Starachowice od kilku lat sukcesywnie projektują i realizują działania, które mają z jednej strony wyrównać wewnątrzmięskie dysproporcje rozwojowe i podnieść jakość życia mieszkańców, a z drugiej strony chronić środowisko naturalne, wzmacniać bioróżnorodność, dbać o jakość powietrza. Jednym z podstawowych działań realizowanych przez miasto od 2016 roku jest proces rewitalizacji, którego kierunki i działania wyznacza Gminny Program Rewitalizacji dla Gminy Starachowice na lata 2016-2025¹. W ramach zaplanowanych w programie rewitalizacji działań, miasto realizuje kilkadziesiąt projektów społecznych (m.in. świetlica środowiskowa, centrum interwencji kryzysowej, działania skierowane do młodzieży) oraz projektów infrastrukturalnych (m.in. termomodernizacja budynków, przyłączanie budynków zasobu komunalnego do sieci ciepłowniczej, zakup taboru niskoemisyjnego, zagospodarowanie parku miejskiego, rozwój systemu ścieżek rowerowych, zazielenianie miasta, oczyszczanie zbiornika wodnego).

Szczawno-Zdrój

Od 2015 roku kontynuowana jest budowa największej inwestycji w historii Szczawna-Zdroju – Kompleksu oświatowo-sportowo-rekreacyjnego przy ul. Słonecznej 1A – o wartości około 25,4 mln zł. Decyzję o budowie nowego obiektu szkolno-przedszkolnego podjęto z uwagi na niezadowalający stan techniczny istniejących placówek oświatowych. Obiekty nie spełniają obecnie obowiązujących warunków technicznych dla budynków pod względem użytkowym oraz bezpieczeństwa pożarowego. Analiza finansowa wykazała, że koszt przebudowy obiektów celem ich dostosowania do wymagań przepisów technicznych jest niewspółmiernie wysoki w stosunku do kosztu budowy nowego

¹ Uchwała nr IV/1/2017 Rady Miejskiej w Starachowicach z dnia 31 marca 2017 r. W sprawie przyjęcia Gminnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Starachowice na lata 2016-2025.

obiekty, zatem ekonomicznie nieopłacalny. Ponadto istotna jest lokalizacja Zespołu szkolno-przedszkolnego, bowiem powstaje on na terenie nowoczesnego Kompleksu sportowo-rekreacyjnego, na który składa się pełnowymiarowa hala sportowa wybudowana w 2015 roku, obiekt lekkoatletyczny z boiskiem piłkarskim oddany do użytku w 2016 roku oraz kryta pływalnia „Dolnośląski Delfinek” ukończona w 2020 roku.

CEL 5. RÓWNOŚĆ PŁCI

KIERUNKI DZIAŁANIA

W zakresie zapobiegania dyskryminacji, zwalczania krzywdzących stereotypów i wzmocnienia organizacji działających na rzecz kobiet:

- **Przeciwdziałanie dyskryminacji:** kobiet, mniejszości seksualnych i osób transpłciowych;
- **Zwalczanie przyczyn, które tworzą nierówności między mężczyznami i kobietami;**
- **Zapewnienie równego dostępu kobiet i mężczyzn do:** uczestnictwa w życiu publicznym, informacji, edukacji, rynku pracy, zajmowania stanowisk kierowniczych i sprawowania władzy oraz respektowania praw majątkowych bez względu na płeć;
- **Promowanie równości płci i podnoszenie świadomości społecznej w zakresie równego traktowania;**
- **Wyeliminowanie społecznej narracji opartej na stereotypowym sposobie myślenia nt. roli kobiet w rodzinach,** promowanie podziału obowiązków domowych i aktywności zawodowej przez obydwójce rodziców;
- **Poprawa wykorzystania technologii informacyjnych i komunikacji podnoszącej świadomość na temat praw kobiet;**
- **Dążenie do wzmocnienia i inspirowania kobiet i mężczyzn** oraz wzmocnienia poczucia własnej wartości;
- **Promowanie społecznej współodpowiedzialności za wyrównywanie szans** poprzez świadczenie usług publicznych;
- **Dążenie i respektowanie praw każdego człowieka do samostanowienia,** bez względu na płeć;
- **Wzmocnienie działalności oddolnych organizacji działających na rzecz praw kobiet.**

W zakresie dostępu do władzy, stanowisk kierowniczych i życia publicznego:

- **Zwiększenie udziału kobiet na szczeblach kierowniczych** zarówno w sektorze publicznym, jak i prywatnym;
- **Zwiększenie obecności kobiet w zarządach** i instytucjach publicznych na wszystkich szczeblach;
- **Włączanie w życie społeczne kobiet w wieku średnim,** które ze względów rodzinnych (opieka nad starszymi, chorymi członkami rodziny, opieka nad wnukami) pozostają wyłączone z życia zawodowego;
- **Planowanie budżetu uwzględniającego płeć i wyrównywanie szans;**

W zakresie pracy zawodowej i edukacji:

- **Wyrównywanie szans życiowych** kobiet i mężczyzn przez poprawę dostępu do wykształcenia i zatrudnienia
- **Monitoring i kontrola wskaźnika zatrudnienia kobiet i mężczyzn;**
- **Poprawa sytuacji kobiet na rynku pracy**, w tym wsparcie i rozwój elastycznego zatrudniania i warunków pracy;
- **Zmniejszenie dysproporcji w wynagrodzeniu ze względu na płeć**, w tym poprawa przejrzystości płac mająca na celu zagwarantowanie uczciwych i konkurencyjnych zarobków przedstawicielom obu płci;
- **Poprawa dostępu do kursów i szkoleń podnoszących kwalifikacje zawodowe kobiet;**
- **Poszerzanie wiedzy pracodawców i pracowników nt. mechanizmów i instrumentów ułatwiających godzenie życia zawodowego z rodzinnym;**
- **Wsparcie w zakresie podejmowania działalności gospodarczej przez kobiety;**
- **Zwiększenie dostępu kobiet do możliwości zdobycia wykształcenia i nabycia umiejętności technicznych;**

W zakresie przeciwdziałania przemocy:

- **Rozpoznawanie i zwalczanie wszelkich form przemocy stosowanej wobec kobiet i dziewcząt**, takich jak: przemoc fizyczna i psychiczna, stalking, przemoc seksualna, gwałt i molestowanie;
- **Zwalczanie przemocy wobec mniejszości seksualnych i osób transpłciowych;**

W zakresie praw reprodukcyjnych:

- **Ochrona zdrowia i praw reprodukcyjnych kobiet;**

W zakresie opieki nad dziećmi i nieodpłatnej pracy domowej kobiet:

- **Zwiększenie dostępu oraz zapewnienie odpowiedniej liczby miejsc w żłobkach i oddziałach przedszkolnych**, inwestowanie w ww. placówki;
- **Uznanie i docenianie kobiet sprawujących opiekę nad dziećmi i wykonujących prace domowe** w społecznej narracji oraz poprzez poprawę dostępności do usług publicznych, infrastruktury i opieki socjalnej;
- **Zapewnienie dostępu do podstawowych udogodnień dla kobiet i dzieci w miejskich przestrzeniach publicznych;**
- **Podnoszenie świadomości społecznej dotyczącej krzywdzącej nierówności w wykonywaniu przez kobiety nieodpłatnej pracy i sprawowania opieki w domu służące wyeliminowaniu tego zjawiska;**

- Realizacja polityki opartej na dyskryminacji zachowań kryminalnych związanych z płcią.

PRIORYTETOWE GRUPY DOCELOWE

- Kobiety
- Dzieci i młodzież
- Stowarzyszenia
- Organizacje pozarządowe
- Aktywiści
- Urzędnicy
- Nauczyciele i edukatorzy
- Pracownicy służby zdrowia
- Psychologowie i terapeuci
- Prawnicy
- Służby policji
- Grupy samopomocy
- Wolontariusze

GŁÓWNE OBSZARY DZIAŁALNOŚCI

- WYRÓWNYWANIE SZANS I RÓWNE TRAKTOWANIE KOBIET I MĘŻCZYŹN
- POPRAWA SYTUACJI KOBIET
- POSZANOWANIE PRAW KOBIET
- PRZECIWDZIAŁANIE DYSKRYMINACJI MNIEJSZOŚCI SEKSUALNYCH I TRANSPŁCIOWYCH

Działanie/obszar działalności	Przykładowe działania na rzecz celu
WYRÓWNYWANIE SZANS I RÓWNE TRAKTOWANIE KOBIET I MĘŻCZYŹN	<ul style="list-style-type: none">• Opracowywanie i wdrażanie planów równych szans;• Świadczenia usług dostosowanych do obu płci – monitoring i kontrola wskaźników zatrudnienia w mieście;• Planowanie planistyczne i rewitalizacja ukierunkowana na zapewnienie mieszanych funkcji, w tym miejsc publicznych, które są przeznaczone i dostępne dla obu płci oraz małych dzieci

	<ul style="list-style-type: none"> • Zapewnienie opieki ginekologicznej i andrologicznej, w tym bezpłatnych badań i wizyt kontrolnych; • Zapewnienie powszechnego dostępu do ośrodków wsparcia psychologicznego i terapeutycznego dla rodziców, którzy zmagają się z depresją poporodową, poczuciem izolacji, porodami mnogimi, czy zachwianiem zdrowia psychicznego; • Przeciwdziałanie hegemonii branż działających w mieście zdominowanych przez jedną płęć; • Organizowanie szkoleń dla pracodawców mających na celu poszerzenia świadomości oraz zachęć do zapewnienia elastycznych warunków pracy dla rodziców oraz braku dyskryminacji w zatrudnianiu młodych kobiet; • Wsparcie doradcze i administracyjne w zakresie rozpoczęcia prowadzenia działalności gospodarczej, które będzie kierowane głównie kobiet; • Organizacja konferencji, warsztatów doradztwa i kariery zawodowej, w tym inicjowanie spotkań z pracodawcami i ekspertami, które pozwolą na włączenie zawodowe w branże zdominowane przez jedną płęć np. branża IT, mechatronika, szkolnictwo; • Organizowanie kampanii społecznych promujących równą płęć; • Budowa nowych, miejskich punktów przedszkolnych i żłobków, w tym ośrodków całodziennych i dostosowanych do opieki nad dziećmi z niepełnosprawnościami • Budowa szkół całodziennych łączących usługi edukacyjne i opiekuńcze, które pozwalają rodzicom na pogodzenie życia zawodowego z obowiązkami rodzinnymi; • Realizacja programów mających na celu uświadamianie zagrożeń związanych z cyberprzestępczością i stosowaniem nadużyć;
<p>POPRAWA SYTUACJI KOBIEC</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Zachęty dla firm zatrudniających matki małych dzieci, przede wszystkim w branżach zdominowanych przez męczyzn (np. dzięki dotacjom);

	<ul style="list-style-type: none">• Powstawanie programów skupiających się na integracji rynku pracy dla kobiet, tj. wspierających kobiety w pracy zarobkowej i osiąganiu samorealizacji poprzez zatrudnienie;• Organizacja punktów profesjonalnego poradnictwa i wsparcia w powrocie do pracy dedykowanych kobietom w trakcie lub po odbyciu urlopów macierzyńskich, samotnym rodzicom oraz kobietom wykonującym pracę o niepewnych warunkach zatrudnienia;• Wprowadzanie ułatwień dla prowadzenia działalności gospodarczej dot. świadczenia usług opieki nad dziećmi;• Dofinansowanie kursów i szkoleń dedykowanych bezrobotnym kobietom;• Organizowanie zajęć edukacyjnych o charakterze technicznym (np. z robotyki) skierowanych do dziewczynek;• Organizowanie i/lub wsparcie finansowe domów samotnych matek;• Podejmowanie inwestycji rozszerzających zakres usług oferowanych przez domy samotnych matek;• Powstawanie centrów wsparcia opiekunów zapewniających praktyczną pomoc psychologiczną oraz usługi poradnictwa, doradztwa i rzecznictwa dla nieopłacanych osób trudniących się opieką nad bliskimi;• Zapewnienie infrastruktury społecznej wrazliwej na potrzeby kobiet (np. toalety publiczne, miejsca do przewijania niemowląt itp);• Inicjowanie powstawania bezpłatnych punktów dystrybucji produktów sanitarnych, które będą dostępne w miejscach publicznych, w tym w szkołach;
POSZANOWANIE PRAW KOBIET	<ul style="list-style-type: none">• Wdrażanie programów mających na celu rozwiązanie problemu dyskryminacji i gorszego traktowania kobiet;• Powołanie i wspieranie działalności pełnomocników ds. kobiet lub ds. zapobiegania dyskryminacji, rad kobiet i innych organów, które w instytucjach publicznych działają na rzecz równego traktowania;

- **Zaangażowanie w miejską debatę publiczną stowarzyszeń i organizacji pozarządowych działających na rzecz równego traktowania kobiet;**
- **Organizacja akcji charytatywnych i zbiórek skupionych na pomocy kobietom znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej;**
- **Współpraca z oddolnymi organizacjami działającymi na rzecz praw kobiet, „kobiecy” stowarzyszeniami oraz aktywistkami, które dokumentują przemoc i dyskryminację wobec kobiet oraz mobilizują do podejmowania wysiłków na rzecz powstrzymania nadużyć;**
- **Organizowanie kampanii społecznych przeciwko molestowaniu, stosowaniu przemocy i nadużyć wobec kobiet i dzieci;**
- **Zapewnienie profesjonalnej opieki medycznej i psychologicznej kobietom doświadczającym przemocy domowej poprzez inicjowanie powstawania telefonów, ośrodków wsparcia oraz dyżurnych, całodobowych poradni;**
- **Rozszerzanie oferty świadczonej przez sektor publiczny (np. punkty pomocy prawnej) przeznaczonej dla kobiet, które znajdują się w szczególnie trudnej sytuacji życiowej;**
- **Podnoszenie kompetencji przedstawicieli instytucji i podmiotów przeciwdziałających przemocy w rodzinie, w tym policji;**
- **Stworzenie i wsparcie funkcjonowania placówek zapewniających schronienie osobom doświadczającym przemocy w rodzinie;**
- **Prowadzenie działań informacyjnych dotyczących tego w jaki sposób reagować i udzielać pomocy osobom doświadczającym przemocy;**
- **Wsparcie finansowe oraz poszukiwanie środków zewnętrznych na realizację programów leczenia niepłodności, w tym metodą zapłodnienia pozaustrojowego;**

**PRZECIWDZIAŁANIE
DYSKRYMINACJI
MNIejszości
SEKSUALNYCH I OSÓB
TRANSPŁCIOWYCH**

- Stworzenie strategii, planów oraz opracowanie zaleceń służących wyeliminowaniu wszystkich form dyskryminacji na tle seksualnym;
- Prowadzenie edukacji seksualnej;
- Organizowanie i wspieranie domów schronienia dla osób LGBTiA+ pozostających w trudnej sytuacji życiowej;
- Prowadzenie kampanii społecznych przeciwko dyskryminacji i stosowaniu przemocy wobec mniejszości seksualnych;
- Prowadzenie działalności edukacyjno-popularyzatorskiej skupionej na przeciwdziałaniu i zapobieganiu wszelkim sposobom dyskryminacji, w tym wykorzystanie mediów lokalnych, portali społecznościowych i innych środków masowego przekazu;
- Organizowanie wizyt edukatorów w szkołach, mających na celu wzrost tolerancji oraz zwalczanie stosowania przemocy i wiktyimizacji ze względu na płeć i orientację seksualną wśród dzieci i młodzieży.

Dobre praktyki polskich miast uczestniczących w „Planie Działań dla Miast”

Skarżysko-Kamienna

Skarżysko-Kamienna jest jedynym miastem w województwie świętokrzyskim, w którym powołano Pełnomocniczkę Prezydenta ds. Równego Traktowania. Powołanie to nastąpiło w marcu 2021 r. Ponadto Prezydent Skarżyska-Kamiennej podpisał w październiku 2021 r. Europejską Kartę Równości Kobiet i Mężczyzn w Życiu Lokalnym. Obecnie Pełnomocniczka opracowuje politykę równościową miasta, która będzie oficjalnym dokumentem miasta. Celem pracy Pełnomocniczki jest stworzenie równych perspektyw rozwojowych dla wszystkich mieszkańców miasta. Pełnomocniczka zgłosiła udział miasta w Komisji Praw Człowieka Związku Miast Polskich, a po akceptacji zgłoszenia Skarżysko-Kamienna weszło w jej skład. Przedstawicielka Prezydenta Miasta brała od tej pory udział w cyklicznie organizowanych spotkaniach Komisji. Pokłosiem tego było włączenie Pełnomocniczki Prezydenta Skarżyska do eks-

perckiego zespołu pod kierownictwem dr Anny Strzałkowskiej, opracowującego rekomendacje dla miast w zakresie tworzenia polityk równościowych. Tym samym Skarżysko-Kamienna rozpoczęło prace nad własną polityką równościową. Równościowy Plan Działania powstaje w oparciu o diagnozę nierówności społecznych w mieście oraz analizę sytuacji równouprawnienia w urzędzie miasta, jednostkach podległych oraz w społeczności lokalnej. Analiza ta jest uzupełniana poprzez wnioski z konsultacji i spotkań z kierownictwem jednostek miejskich, przedstawicielami organizacji pozarządowych oraz osobami zgłaszającymi zauważone problemy do Prezydenta Miasta lub jego przedstawicieli.

Skarżysko-Kamienna jako jedno z pierwszych potraktowało problem równości płci jako temat niezwykle istotny i nadało jemu charakter priorytetowy, o czym świadczy powołanie Pełnomocnika Prezydenta ds. Równego Traktowania. W związku z opracowaniem Równościowego Planu Działania, miasto będzie mogło podzielić się z innymi miastami doświadczeniami zdobytymi w tym zakresie.

Słupsk

Cel Równość płci w warunkach europejskich oznacza przede wszystkim wyeliminowanie wszelkich form przemocy wobec kobiet i dziewcząt w sferze publicznej i prywatnej, w tym handlu ludźmi, wykorzystywania seksualnego i innych form wyzysku. Pojęcie to rozumiane jest również jako docenienie nieodpłatnej opieki i pracy w domu (zazwyczaj matki) przez zapewnienie usług publicznych, infrastruktury, ochrony socjalnej oraz przez promowanie wspólnej odpowiedzialności w gospodarstwie domowym i rodzinie. W odniesieniu do sfery publicznej postulat równości płci ma za zadanie umożliwienie kobietom pełnego i efektywnego udziału w procesach decyzyjnych na wszystkich szczeblach w życiu politycznym, ekonomicznym i społecznym oraz zapewnienie równych szans w pełnieniu funkcji przywódczych.

Władze Słupska, jak zapisano w Strategii Rozwoju Miasta Słupska na lata 2017-2022, realizują postulat o równości płci pod hasłem “Wyrównujemy szanse”, który dotyczy również wielu innych dziedzin życia społecznego, takich jak status materialny, społeczny czy niepełnosprawność. Słupsk podejmuje działania w celu wyznaczania równościowych standardów, dążąc do wdrożenia zapisów m.in. Europejskiej Karty Społecznej, Karty praw podstawowych Unii Europejskiej, Europejskiej karty równości kobiet i mężczyzn w życiu lokalnym oraz Zasad Yogyakartaarty.

CEL 6. CZYSTA WODA I WARUNKI SANITARNE

KIERUNKI ROZWOJU

- **Zrównoważenie gospodarki wodnej** – zmniejszenie intensywności poboru i użytkowania wody;
- **Poprawa efektywności wykorzystania zasobów wodnych** przez ograniczenie i racjonalizację zużycia;
- **Powszechny dostęp do usług wodnych, sanitarnych i higienicznych;**
- **Zwiększenie inwestycji poprawiających dostęp do usług wodnych**, ograniczających zanieczyszczenia oraz poprawiających jakość wody pitnej;
- **Zwiększenie dostępu do sieci wodociągowej, infrastruktury kanalizacyjnej i zakładów uzdatniania wody;**
- **Zwiększenie dyspozycyjnych zasobów wód;**
- **Przegląd podatków i opłat środowiskowych** w celu zrównoważenia kosztów usług wodociągowych i kanalizacyjnych, w tym przeanalizowanie kosztów i korzyści płynących z aktualnych zwolnień z opłaty z tytułu poboru wody;
- **Zapewnienie zachęt finansowych** do ograniczania zanieczyszczeń i wydajniejszego wykorzystywania wody;
- Działania na rzecz wspólnego dostarczania infrastruktury wodnej oraz **ograniczania fragmentaryzacji sektora wodociągowo-kanalizacyjnego w miastach;**
- **Tworzenie mechanizmów prawno-finansowych** sprzyjających racjonalnemu wykorzystaniu zasobów wodnych;
- **Wdrażanie wodo-oszczędnych technologii w miastach;**
- **Intensyfikacja inwestycji polegających na budowie i modernizacji oczyszczalni ścieków;**
- **Oczyszczanie ścieków zgodnie z wymogami dyrektywy Rady Wspólnot Europejskich** (Dyrektywa Rady 91/271/EWG z dnia 21 maja 1991 r. dotycząca oczyszczania ścieków komunalnych);
- **Poprawa jakości wód powierzchniowych i podziemnych** zgodnie z wymogami stawianymi przez Ramową Dyrektywę Wodną²;
- **Zwiększenie udziału wód powierzchniowych w zaopatrzeniu mieszkańców w wodę**

² Dyrektywa 2000/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 października 2000 r. ustanawiająca ramy wspólnotowego działania w dziedzinie polityki wodnej.

- **Zarządzanie wodami** opadowymi, powierzchniowymi i gruntowymi w sposób zrównoważony i zintegrowany;
- **Zwiększenie i wspieranie udziału społeczności lokalnych** w poprawie gospodarki wodnej i sanitarnej;
- **Ochrona obszarów błękitnej infrastruktury w miastach;**
- **Renaturyzacji rzek i cieków wodnych** wspomagających odtworzenie i poprawę stanu ekosystemów;
- **Ochrona i odbudowa ekosystemów wodnych**, w tym dolin rzecznych, terenów podmokłych, rzek, warstw wodonośnych, jezior i in.;
- **Zapewnienie wykorzystania innowacyjnych, rynkowych rozwiązań w zakresie dystrybucji wody;**
- **Współpraca ze społecznościami lokalnymi** w celu ustalenia rodzajów projektów i programów wodnych jakie należy wdrożyć, stosowanych technologii oraz możliwości ich wprowadzania i utrzymywania;
- **Prowadzenie działalności edukacyjnej i popularyzatorskiej** dotyczącej sposobów recyklingu, ochrony i zmniejszenie zużycia zasobów wodnych;
- **Opracowanie strategii i planów wspierania oraz wzmacniania udziału społeczności lokalnych w poprawie efektywności gospodarowania wodą**, w tym stosowaniu urządzeń sanitarnych;
- **Rozwijanie innowacyjnych rozwiązań ukierunkowanych na maksymalizację efektywności gospodarowania wodą** oraz będących alternatywą dla tradycyjnych, kosztownych i przestarzałych systemów kanalizacyjnych;
- **Zwiększenie liczby osób korzystających z ulepszonych oczyszczalni ścieków;**
- **Dobre zarządzanie miejskimi zasobami wodnymi**, w tym poprawa zarządzania zasobem, ukierunkowane na zmniejszanie konfliktów związanych z wykorzystaniem wody do różnych zastosowań (zużycie bytowe, turystyczne i produkcyjne);
- **Poprawa jakości wody poprzez działania na rzecz eliminacji dumpingu, redukcji zanieczyszczeń**, opadów niebezpiecznych oraz ich nielegalnych składowisk, jak również wzrostu recyklingu i ponownego użycia odpadów;
- **Opracowanie polityk, strategii i wytycznych** mających na celu zapewnienie efektywnego wykorzystania zasobów wodnych we wszystkich sektorach gospodarki w mieście;
- **Wzmocnienie programów i środków instytucjonalnych dotyczących sposobów radzenia sobie z niedoborami wody**, zwłaszcza w obszarach doświadczających suszy;
- **Wdrożenie zintegrowanego zarządzania zasobami wodą na wszystkich poziomach;**

- **Działania na rzecz intensyfikacji gromadzenia, oszczędzania i magazynowania wody**, w tym inwestycje związane z oczyszczaniem ścieków i wykorzystania technologii recyklingu i ponownego wykorzystania wody;
- **Monitorowanie i nadzorowanie jakości wody** oraz wdrażanie regulacji dotyczących zanieczyszczeń, odprowadzania ścieków i rozprzestrzenianie się substancji niebezpiecznych;
- **Wspieranie współpracy horyzontalnej w planowaniu i polityce wodno-środowiskowej** między gminami i regionami;
- **Dostosowywanie się do nowych wyzwań i wymagań związanych z ociepleniem klimatu** w planowanie infrastruktury miejskiej (np. anomalie pogodowe i ulewne deszcze);

PRIORYTETOWE GRUPY DOCELOWE:

- Specjaliści ds. zasobów wodnych
- Miejskie Przedsiębiorstwa Wodociągów i Kanalizacji
- Operatorzy systemów zaopatrzenia w wodę
- Administracja samorządowa i publiczna
- Instytucje sektora wodnego
- Spółki miejskie
- Instytucja naukowo-badawcze i uczelnie wyższe
- Właściciele budynków mieszkalnych jednorodzinnych
- Właściciele i zarządcy budynków mieszkalnych wielorodzinnych
- Branża budowlana i pracownicy budowlani
- Nauczyciele i edukatorzy
- Organizacje pozarządowe
- Kluby młodzieżowe
- Wolontariusze

GŁÓWNE OBSZARY DZIAŁALNOŚCI:

- ZMNIEJSZENIE ZUŻYCIA WODY
- POPRAWA JAKOŚCI WODY DO PICIA ORAZ ZWIĘKSZENIE DOSTĘPU DO USŁUG WODNYCH
- POPRAWA JAKOŚCI I STANU EKOLOGICZNEGO WÓD POWIERZCHNIOWYCH I PODZIEMNYCH
- INWESTYCJE W BUDOWĘ I MODERNIZACJĘ OCZYSZCZALNI ŚCIEKÓW

- DZIAŁALNOŚĆ EDUKACYJNA I POPULARYZATORSKA POPRAWIAJĄCA ŚWIADOMOŚĆ NT. KONIECZNOŚCI OCHRONY ZASOBÓW WODNYCH ORAZ EDUKACJA HIGIENICZNA

Działanie/obszar działalności	Przykładowe działania na rzecz celu
ZMNIJSZENIE ZUŻYCIA WODY	<ul style="list-style-type: none"> • Monitorowanie zużycia wód oraz systemów wodociągowych; • Usuwanie wycieków i poprawa wydajności systemów wodociągowych; • Wdrażanie różnorodnych technologii skoncentrowanych na oszczędzaniu wody; • Zmiana praktyk dystrybucyjnych ukierunkowanych na oszczędzanie zasobów; • Wykorzystanie „wody z recyklingu”, polegające na ponownym wykorzystaniu wody w celach bytowych np. do nawadniania terenów zielonych, stref sportowych, do czyszczenia przestrzeni publicznych, dróg, itp.; • Stosowanie rozwiązań zatrzymujących wodę opadową w obiegu oraz zmniejszających spływ powierzchniowy w mieście, np. dzięki stosowaniu przepuszczalnych nawierzchni (zatrzymujących wodę gruntową), gromadzeniu deszczówki, stosowaniu zielonych dachów; • Wykorzystanie zgromadzonych zasobów wody deszczowej do utrzymania zielonej infrastruktury miejskiej (podlewanie klombów i rabat w mieście splukiwanie dróg); • Realizacja inwestycji dot. gromadzenia wody deszczowej (np. budowa dużych zbiorników retencyjnych, które będą dostarczać w znacznej części zapotrzebowania na wodę w krajobrazie miasta i będą zmniejszać zależność od wody uzdatnionej); • Ustanowienie zachęt dla sektora prywatnego do zbierania wody;

<p>POPRAWA JAKOŚCI WODY DO PICIA ORAZ ZWIĘKSZENIE DOSTĘPU DO USŁUG WODNYCH</p>	<ul style="list-style-type: none">• Zwiększenie inwestycji poprawiających dostęp do usług wodnych i jakość wody do picia poprzedzone identyfikacją gospodarstw domowych bez dostęp do toalet i wody wodociągowej;• Zwiększenie liczby gospodarstw domowych podłączonych do publicznych zakładów oczyszczania ścieków, sieci wodociągowej oraz infrastruktury kanalizacyjnej;• Zwiększenie udziału wód powierzchniowych w zaopatrzeniu mieszkańców w wodę;• Wdrażanie programów mających na celu osiągnięcie sprawiedliwego dostępu do usług sanitarnych i higienicznych odpowiednich dla wszystkich mieszkańców, zwracające szczególną uwagę na potrzeby kobiet i dziewcząt oraz osób w trudnej sytuacji życiowej oraz zagrożonych wykluczeniem;• Wymiana przestarzałych systemów wodociągowych w mieście;• Ochrona ujęć wód powierzchniowych;• Zwiększenie nakładów na badania nad analizą jakości wody;• Tworzenie planów dotyczących zaopatrzenie w wodę i systemów sanitarnych;• Wdrażanie nowoczesnych rozwiązań uzdatniania wody• Promocja korzystania z kanalizacji• Zwiększenie liczby i remont istniejących toalet publicznych, w tym w instytucjach publicznych;• Utrzymanie istniejących i projektowanie nowych systemów wodociągów w perspektywie długoterminowej;
<p>POPRAWA JAKOŚCI I STANU EKOLOGICZNEGO WÓD POWIERZCHNIOWYCH I PODZIEMNYCH</p>	<ul style="list-style-type: none">• Oparcie decyzji o działaniach w celu poprawy stanu wód w miastach o wyniki wieloaspektowych analiz przyczynowo – skutkowych w zlewni analizowanych wód (analiza DPSIR zlewni polegająca na identyfikacji: czynników sprawczych zmian środowiskowych, generowanych przez nie presji, stanu środowiska i wpływu presji na stan środowiska);• Eliminacja zanieczyszczeń wód (np. przez eliminację zrzutów solanki z kopalni węgla, ograniczenie użycia soli do utrzymania zimowego dróg; czy pochodzących z rozproszonych źródeł rolniczych);

- **Eliminacja/ograniczenie farmaceutyków i substancji bioaktywnych z wódach i ściekach** (edukacja w kierunku zmniejszenia użycia i sposobu usuwania odpadów farmaceutycznych)
- **Stworzenie zintegrowanego systemu zarządzania systemem wodnym w mieście;**
- **Renaturyzacja dolin rzecznych i ciekach wodnych** (np. zalesianie terenów nadrzecznych, ochrona nadrzecznych terenów podmokłych i naturalnych brzegów rzek, odbudowa właściwości morfologicznych i naturalnej dynamiki przepływu rzek, tworzenie wolnych od zabudowy pasów otaczających cieki i in.);
- **Ochrona zbiorników miejskich** (uwzględnienie w planach zagospodarowania przestrzennego błękitnej infrastruktury miejskiej, wprowadzenie zakazu usuwania ekosystemów wodnych z przestrzeni miasta);
- **Ochrona i odmładzanie zbiorników wodnych;**
- **Naturyzacja zbiorników wodnych** (preferowanie rozwiązań opartych na przyrodzie (Nature Based Solution – NBS) w rewitalizacji zbiorników w mieście.
- **Skuteczna rekultywacja śródmiejskich zbiorników wodnych**
- **Wdrażanie planów zapobiegania i zmniejszania ryzyka powstawania powodzi miejskich** (np. poprzez efektywne zarządzanie odpływami wód opadowych);
- **Sprzężenie systemów zapobiegania powstawania powodzi z systemami zapobiegania suszy**
- **Budowa stacji napełniania butelek wodą** w obrębie całego miasta, które mają służyć ograniczeniu zużycia plastikowych butelek oraz mają poprawiać dostęp do wody pitnej;
- **Wdrażanie oraz popularyzacja rozwiązań ograniczających powstawanie odpadów związanych z zużyciem wody** (np. wprowadzenie zakazu sprzedaży plastikowych butelek w miejskich instytucjach, restauracjach, przedsiębiorstwach itp.);
- **Rozwijanie interwencji miejskiej w zakresie infiltracji wody** zmniejszającej ryzyko wystąpienia powodzi;
- **Wykorzystanie naturalnych dróg wodnych jako systemów odwadniających**, które przyczynią się do zmniejszenia ryzyka wystąpienia powodzi;

	<ul style="list-style-type: none"> • Opracowanie konkretnych planów ochrony i odzyskiwania utraconych wartości ekosystemów powiązanych z gospodarką wodną oraz z produkcją wykorzystującą zasoby wodne (lasy, doliny, tereny podmokłe, rzeki i in.);
<p>INWESTYCJE W BUDOWĘ I MODERNIZACJĘ OCZYSZCZALNI ŚCIEKÓW</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Poddawanie modernizacji i kontroli urządzeń/ obiektów wodnych; • Wspieranie rozwoju i transferu zielonych technologii z obszaru gospodarki wodno-ściekowej; • Budowa nowych, trójstopniowych oczyszczalni ścieków w mieście; • Rozbudowa oczyszczalni ścieków oraz instalowanie zmodernizowanych technologii w oczyszczalniach ścieków; • Tworzenie planów gospodarowania wodą i ściekami dla poszczególnych obiektów i budynków w mieście; • Wsparcie segregacji, odbioru, transportu i utylizacji odpadów stałych; • Wsparcie systemów samooczyszczania wód powierzchniowych;
<p>DZIAŁALNOŚĆ EDUKACYJNA I POPULARYZATORSKA POPRAWIAJĄCA ŚWIADOMOŚĆ NT. KONIECZNOŚCI OCHRONY ZASOBÓW WODNYCH ORAZ EDUKACJA HIGIENICZNA</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Organizacja interaktywnych wystaw na temat zużycia mniejszej ilości wody oraz środków redukujących zużycie; • Kampanie informacyjne na temat ochrony zasobów wodnych wykorzystujące środki masowego przekazu; • Publikacja materiałów edukacyjnych dotyczących zasobów wodnych; • Organizacja warsztatów szkoleniowych na różne tematy związane z wodą; • Organizacja innych wydarzeń społecznych dotyczących wody; • Budowanie sieci zrzeszających edukatorów, specjalistów ds. zasobów wodnych, organizacji pozarządowych oraz naukowców zajmujących się wodą; • Wdrażanie programów promocyjnych i szkoleniowych dla sektora przemysłowego i turystycznego na temat dobrych praktyk dotyczących zmniejszenia i efektywnego wykorzystania wody w produkcji;

- **Stosowanie zachęt dla podmiotów, które przyjmują zrównoważone praktyki gospodarowania wodą** (np. certyfikaty, dopłaty, system wsparcia finansowego, dofinansowania itp.);
- **Kampanie społeczne promujące dobre praktyki gospodarowania wodą** (zielone dachy; ogrody deszczowe;

Przykładowe inicjatywy w miastach

Ukryta deszczówka. Budowa podziemnych zbiorników małej i dużej retencji w Katowicach

Miejsce realizacji: Katowice; **liczba mieszkańców:** 290 553; **gęstość zaludnienia:** 1 764,7 os/km²; **województwo:** śląskie

Cel projektu: zagospodarowanie wody deszczowej i jej wykorzystanie do utrzymania terenów zielonych

Czas realizacji: 2017–2023 planowane zakończenie

Koszt realizacji: 94 mln PLN

Zmiany charakteru opadów będące skutkiem ocieplenia klimatu wymagają szybkich i zdecydowanych działań oraz innego sposobu / innych sposobów zagospodarowania wód opadowych. Kiedyś odprowadzano je szybko kanalizacją do rzek, aby pozbyć się zagrożenia podtopieniami i powodzią. Obecnie, kiedy rośnie liczba dni bez opadów, ale z wysokimi temperaturami myśli się o magazynowaniu deszczówki i wód roztopowych w samym sercu naszych miast. Retencjonowanie wody w miastach, w miejscu opadu, jest ważną potrzebą związaną z adaptacją do zmian klimatu.

W Katowicach impulsem do budowy podziemnych zbiorników retencyjnych były coraz częstsze intensywne opady deszczu na przemian z okresami suszy. W celu racjonalnego gospodarowania zasobami wodnymi w mieście powstaje sieć kolejnych 25 zbiorników retencyjnych o łącznej pojemności 10 000 m³. Przedsięwzięcie obejmuje budowę, przebudowę, renowację i modernizację sieci kanalizacji deszczowej, a także budowę zjazdów i dróg manewrowych związanych z obsługą zbiorników. Wartość inwestycji to 94 mln zł. Zmagazynowana deszczówka będzie wykorzystywana na terenach zielonych.

W Parku Boguckim w Katowicach powstała sucha rzeka do retencjonowania wody deszczowej w parku. Imitująca koryto rzeki niecka wypełnia się podczas opadów wodą, która przenika do umiejscowionego pod nią zbiornika magazynującego wodę, o pojemności 200 m³, wyposażonego w automatyczny

system pompowniczy. Zmagazynowana deszczówka jest wykorzystywana do podlewania roślin.

Katowice promują również budowę systemów małej retencji. W ramach akcji „Łapiemy deszczówkę” Komunalny Zakład Gospodarki Mieszkaniowej w Katowicach zamontował 19 zbiorników przy budynkach, którymi zarządza. W zależności od możliwości technicznych zbiorniki mają od 200 do 350 litrów pojemności.

Magazynowana woda opadowa w istotny sposób pozwala na oszczędzanie wody wodociągowej. Poprzez wykorzystanie deszczówki do podlewania zieleni miejskiej, czyszczenia kanalizacji, mycia powierzchni ulic, placów i chodników.

Korzyści:

Magazyn wody do podlewania zieleni, mycia ulic, ograniczenie powodzi miejskich.

Więcej informacji i szczegółowych opracowań na temat wymienionych powyżej przykładowych działań:

<https://metropoliagzm.pl/2021/01/22/kolejne-zbiorniki-retencyjne-w-katowicach/>

https://inzynieria.com/wodyopadowe/gospodarowanie_wodami_opadowymi_i_roztopowymi/wiadomosci/60260,katowice-zbuduja-25-zbiornikow-retencyjnych

Najstarszy sztuczny zbiornik wodny w Polsce. Zbiorniki wodne elementem przekształceń krajobrazu antropogenicznego

Miejsce realizacji: Tychy; **liczba mieszkańców:** 126 871; **gęstość zaludnienia:** 1 550,8 os/km²; **województwo:** śląskie

Cel projektu: rekultywacja w kierunku wodnym, poprawa i utrzymanie jakości wody w Jeziorze Paprocańskim

Czas realizacji: rozpoczęcie projektu ~1710 r. utrzymanie trwałości, zmiany użytkowania, dostosowanie infrastruktury do bieżących potrzeb do nadal
Koszt realizacji:

Zbiornik/Jezioro Paprocańskie jest najstarszym istniejącym dużym zbiornikiem zaporowym w Polsce o powierzchni 105,1 ha, pojemności 1 457 tys. m³ i średniej głębokości 1,34 m. Powstał na terenach po eksploatacji rud żelaza.

Przez ponad 300 lat zmieniało się przeznaczenie obiektu od zbiornika wody do napędu kół wodnych wprawiających w ruch miechy i młoty w Hucie Paprockiej, przez staw hodowlany po teren rekreacji i wypoczynku dla prawie 127-tysięcznego miasta Tychy. Niezwykle cenna, z punktu widzenia zarządza-

nia błękitno-zieloną infrastrukturą, jest historia gospodarowania wodą na tym obszarze, którą można prześledzić na mapach terenu zbiornika i jego zlewni. Analiza tych dokumentów pokazuje problemy z jakimi borykali się zarządzający. Na uwagę zasługują zmiany piętrzenia zbiornika związane ze zmianą użytkowania wód, budowa oczyszczalni korzeniowej na Gostyni w roku 1867 dla oczyszczenia wód dopływających do zbiornika, przełożenie koryta Gostyni i odseparowanie rzeki od zbiornika, odmulanie zbiornika w latach 1986–1992.

W latach 2009–2011 przeprowadzono rekultywację obszarów wokół zbiornika w kierunku utworzenia przestrzeni publicznej do użytku rekreacyjnego. W 2014 roku ukończone zostały promenada, wodny plac zabaw oraz przystań kajakarska Miejskiego Ośrodka Sportu i Rekreacji. Autorem obu realizacji jest **Robert Skitek** z tyskiej pracowni RS+. Realizacja projektu została nagrodzona tytułem Najlepsza Przestrzeń Publiczna w 7. plebiscycie Polska Architektura XXL.

Obecnie Jezioro Paprocańskie jest wielofunkcyjnym akwenem pełniącym następujące role:

- osłona przeciwpowodziowa południowo-wschodnich dzielnic miasta Tychy,
- miejsce dla sportu i rekreacji związanych z wodą dla mieszkańców miasta Tychy, a także osób przyjeżdżających w to miejsce z sąsiednich gmin oraz aglomeracji katowickiej;
- aktywna gospodarka rybacka prowadzona przez Okręg Polskiego Związku Wędkarskiego w Katowicach – Koło PZW Tychy.

Wokół zbiornika zlokalizowane są liczne obiekty sportowe i rekreacyjne – boiska do gry, place zabaw dla dzieci oraz mały wodny plac zabaw, park linowy i wypożyczalnia rowerów. Na terenach wokół zbiornika są organizowane imprezy plenerowe oraz koncerty.

Korzyści:

Atrakcyjna przestrzeń publiczna, miejsce rekreacji.

300-letnia historia Jeziora Paprocańskiego i obszarów z nim związanych pokazuje złożony charakter procesu użytkowania, utrzymania trwałości i funkcjonalności takich obszarów. Jest przykładem przestrzeni łączącej elementy krajobrazu seminaturalnego – ekosystemy wodne i z wodą związane, leśne – oraz kulturowego, zaznaczającego się w inwestycjach zagospodarowania użytkowego i *turystycznego*.

Więcej informacji i szczegółowych opracowań na temat wymienionych powyżej przykładowych działań:

Absalon, D., Matysik, M., Woźnica, A., Łozowski, B., Jarosz, W., Ułańczyk, R., Babczyńska, A., & Pasierbiński, A. (2020). Multi-faceted environmental analysis to improve the quality of anthropogenic water reservoirs (Paprocany reservoir case study). *Sensors*

<https://www.architekturaibiznes.pl/przystan-kajakowa-paprocany,4051.html>

<https://sztuka-architektury.pl/article/14335/przystan-kajakowa-paprocany-od-roberta-skitka>

CEL 7. CZYSTA I DOSTĘPNA ENERGIA

PODSTAWY PRAWNE

Obszary gmin są z jednej strony miejscem zamieszkiwania ludzi i prowadzenia różnorodnej działalności wykorzystujących energię, a z drugiej polem operacji przedsiębiorstw energetycznych dostarczających energię elektryczną, ciepło i paliwa gazowe konsumentom energii.

W Polsce, pierwszym z zadań samorządów, uregulowanych Prawem energetycznym w artykułach 18-20³, związanych z zaopatrzeniem w energię elektryczną, ciepło i paliwa gazowe jest jego planowanie i organizacja.

Samorzady, które aktywnie wykorzystują uprawnienia wynikające od 1998 r. z Prawa energetycznego, tworzą i aktualizują założenia do planów zaopatrzenia w energię elektryczną, ciepło i paliwa gazowe i uzgadniają je z przedsiębiorstwami energetycznymi. Projekt założeń powinien określać:

- ocenę stanu aktualnego i przewidywanych zmian zapotrzebowania na ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe;
- przedsięwzięcia racjonalizujące użytkowanie ciepła, energii elektrycznej i paliw gazowych;
- możliwości wykorzystania istniejących nadwyżek i lokalnych zasobów paliw i energii, z uwzględnieniem energii elektrycznej i ciepła wytwarzanych w instalacjach odnawialnego źródła energii, energii elektrycznej i ciepła użytkowego wytwarzanych w kogeneracji oraz zagospodarowania ciepła odpadowego z instalacji przemysłowych;
- możliwości stosowania środków poprawy efektywności energetycznej w rozumieniu art. 6 ust. 2 ustawy z dnia 20 maja 2016 r. o efektywności energetycznej;
- zakres współpracy z innymi gminami.

Założenia do takiego planu są realizowane przez przedsiębiorstwa energetyczne w ich kompetencji a przez samorząd w odniesieniu do całego obszary gminy wszystkich wytwórców i odbiorców energii.

Ponadto, do zadań gmin należy:

- planowanie i finansowanie oświetlenia znajdujących się na terenie gminy miejsc publicznych, dróg gminnych, dróg powiatowych i dróg wojewódzkich (z określonymi wyjątkami)
- planowanie i organizacja działań mających na celu racjonalizację zużycia energii i promocję rozwiązań zmniejszających zużycie energii na obszarze gminy;

³ <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19970540348/U/D19970348Lj.pdf> [dostęp 10.10.2021].

- ocena potencjału wytwarzania energii elektrycznej w wysokosprawnej kogeneracji oraz efektywnych energetycznie systemów ciepłowniczych lub chłodniczych na obszarze gminy.

Gmina realizuje zadania, o których mowa w ust. 1, zgodnie z miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego, a w przypadku braku takiego planu – z kierunkami rozwoju gminy zawartymi w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy i odpowiednim programem ochrony powietrza przyjętym na podstawie art. 91 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska.

W przypadku, gdy plany przedsiębiorstw energetycznych nie zapewniają realizacji założeń, o należy opracować projekt planu zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe, dla obszaru gminy lub jej części. Projekt planu opracowywany jest na podstawie uchwalonych przez radę tej gminy założeń i winien być z nim zgodny i powinien zawierać:

- propozycje w zakresie rozwoju i modernizacji poszczególnych systemów zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe, wraz z uzasadnieniem ekonomicznym;
- propozycje w zakresie wykorzystania odnawialnych źródeł energii i wysokosprawnej kogeneracji;
- propozycje stosowania środków poprawy efektywności energetycznej w rozumieniu art. 6 ust. 2 ustawy z dnia 20 maja 2016 r. o efektywności energetycznej;
- harmonogram realizacji zadań;
- przewidywane koszty realizacji proponowanych przedsięwzięć oraz źródeł ich finansowania;
- ocenę potencjału wytwarzania energii elektrycznej w wysokosprawnej kogeneracji oraz efektywnych energetycznie systemów ciepłowniczych lub chłodniczych na obszarze gminy.

Autorzy wydanego w 2019 r. przez Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego opracowania pt. „Planowanie energetyczne. Poradnik dla gmin”⁴ piszą we wstępie:

„Samorządy terytorialne powinny adaptować proponowane rozwiązania do warunków lokalnych, panujących w gminie, z wykorzystaniem własnych doświadczeń, z uwzględnieniem potrzeb lokalnej społeczności i ekosystemu. Pamiętajmy, że lokalne planowanie energetyczne dotyczy głównie człowieka i jego relacji ze światem, w którym funkcjonuje on jako jeden z wielu ważnych elementów. Oby te relacje były jak najlepsze.”

⁴ <https://bip.slaskie.pl/resource/file/download-file/id.16713> [dostęp 10.10.2021].

KIERUNKI ROZWOJU

Polska, jako członek Unii Europejskiej od 2004 r. wdraża dyrektywy UE wprowadzając zmiany dostosowawcze w polskim ustawodawstwie i regulacjach szczegółowych. Do najważniejszych dyrektyw UE wyznaczających kierunki rozwoju wykorzystania energii na obszarach gmin należy zaliczyć Dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/31/UE z dnia 19 maja 2010 r. w sprawie charakterystyki energetycznej budynków⁵ oraz DYREKTYWĘ PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY (UE) 2018/2001 z dnia 11 grudnia 2018 r. w sprawie promowania stosowania energii ze źródeł odnawialnych⁶.

Wyżej wymienione dyrektywy oraz polskie ustawodawstwo pozwalają na wytyczanie różnych kierunków rozwoju, które z kolei powinny być zbieżne ze strategiami i krajowymi planami związanymi z wykorzystaniem energii i ograniczaniem emisyjności gospodarki. Aktualną strategią wzrostu Unii Europejskiej jest Europejski Zielony Ład⁷, który ma pomóc przekształcić UE w nowoczesną, zasobo-oszczędną i konkurencyjną gospodarkę:

- która w 2050 r. osiągnie zerowy poziom emisji gazów cieplarnianych netto,
- w której nastąpi oddzielenie wzrostu gospodarczego od zużywania zasobów,
- w której żadna osoba ani żaden region nie pozostaną w tyle.

W szczególności **postulat osiągnięcia do 2050 r. neutralności klimatycznej Unii Europejskiej** wymaga, przed podjęciem decyzji o podejmowaniu inwestycji, głębokiego zastanowienia się na ile dane działanie przyczynia się do realizacji tego celu, i na ile spełnia wytyczne Agendy 2030 w zakresie zrównoważonego rozwoju. Wśród kierunków rozwoju wytyczanych przez powyższe strategie można wyróżnić:

- Promocja wykorzystania odnawialnych źródeł energii jak najbliżej miejsca zużycia energii oraz niedrogich, niezawodnych i nowoczesnych usług energetycznych przez każdy typ odbiorców energii każdego rodzaju
- Poprawa efektywności wykorzystania energii w budynkach o każdym przeznaczeniu, infrastrukturze miejskiej i transporcie każdego rodzaju występującego na obszarze gminy
- Ograniczanie emisji CO₂ do atmosfery przez likwidację palenisk węglowych w każdym obiekcie, a docelowo likwidację źródeł ciepła wykorzystujących paliwa kopalne (w tym gaz ziemny) i ich zamianę na odnawialne źródła energii

⁵ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32010L0031&from=PL> [dostęp 10.10.2021].

⁶ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018L2001&from=en> [dostęp 10.10.2021].

⁷ https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_pl [dostęp 10.10.2021].

- Rozwój inteligentnych sieci elektro-energetycznych, pozwalający operatorom na modulowanie popytu na energię elektryczną w okresach szczytu oraz obniżanie zużycia poprzez zwiększanie świadomości konsumentów;
- Tworzenie mechanizmów zachęt, w tym finansowych, w zakresie wykorzystania odnawialnych źródeł energii, poprawy efektywności wykorzystania energii, uwzględniających podmioty sektora energetycznego;
- Rozwój energetyki rozproszonej, wytwarzającej energię elektryczną i ciepło na potrzeby społeczności lokalnych przy wykorzystaniu źródeł odnawialnych;
- Tworzenie warunków do wewnętrznych regulacji prawnych i administracyjnych, pozwalających na rozwój lokalnych obszarów zrównoważonych energetycznie;
- Budowa/rozbudowa infrastruktury służącej wytwarzaniu energii elektrycznej i ciepłej pochodzącej z alternatywnych źródeł energii – inwestycje gminne w odnawialne źródła energii;
- Inwestycje w badania dotyczące odnawialnych źródeł energii oraz rozszerzenie wsparcia na badania i rozwój w zakresie zielonych technologii;
- Promocja ekologicznych rozwiązań w głównych sektorach miejskich (energia odnawialna, oświetlenie LED, ekologiczny transport i elektryczne samochody, zielone budynki, ekologiczne usługi, ekologiczne IT, miejski obieg zasobów);
- Tworzenie miejskich strategii energetycznych służących wypracowaniu sposobów na zmniejszenie zużycia energii, poprawie efektywności wykorzystania energii zwiększenia udziału stosowania energii odnawialnej i ograniczania zjawiska ubóstwa energetycznego
- Podnoszenie świadomości społecznej na temat zrównoważonych źródeł energii oraz zachęcanie społeczności lokalnych do udziału w tworzeniu i konsultacjach projektów infrastrukturalnych;
- Poprawa zarządzania gospodarką energetyczną przez wprowadzenie systemów pomiarowo-kontrolnych zużycia energii przez wszystkich odbiorców, zbieranie danych i ich analizowanie z wykorzystaniem specjalistycznego oprogramowania IT w celu bieżącej optymalizacji zużycia energii i identyfikacji technicznych i ekonomicznych potencjałów redukcji zapotrzebowania na energię
- Szacowanie kosztów inwestycji z uwzględnieniem ich oddziaływania na środowisko oraz w koszcie w ciągu życia ich elementów
- Tworzenie systemów zapewniających możliwości inwestowania we własną – wytwarzaną bezpośrednio przez miasta i jego mieszkańców energię. W szczególności rozwijanie i obsługa spółdzielczego (zbiorowego) wytwarzania energii odnawialnej oraz infrastruktury magazynowania energii;

- Inwestowanie we własne projekty miejskie – od zielonych budynków (urzędy, szkoły, muzea, obiekty publiczne) do eko-mobilności, która zmniejsza zużycie energii w codziennych aktywnościach (np. przełączenie się na czyste paliwa, zachęcanie do używania roweru, kupowanie mniejszych i wydajniejszych pojazdów);
- **Prowadzenie działań edukacyjnych i popularyzatorskich** w celu zminimalizowania stosowania środków transportu opartego na paliwach kopalnych oraz wykorzystania alternatywnych źródeł energii;

PRIORYTETOWE GRUPY DOCELOWE

Strategie, plany i działania wymagają zawsze określenia kto je będzie przygotowywał i realizował. Poniższa lista obejmuje podstawowe grupy.

- Eksperti ds. energii odnawialnej
- Urzędnicy
- Administracja samorządowa i publiczna
- Instytucje sektora energetycznego
- Spółki miejskie
- Instytucja naukowe
- Uczelnie wyższe
- Organizacje pozarządowe
- Kluby Młodzieży
- Właściciele budynków mieszkalnych jednorodzinnych
- Właściciele i zarządcy budynków mieszkalnych wielorodzinnych
- Zarządcy nieruchomości

GŁÓWNE OBSZARY DZIAŁALNOŚCI

Działania służące osiągnięciu neutralności energetycznej można podzielić na działania **inwestycyjne i nieinwestycyjne**.

W przypadku działań **inwestycyjnych** należy brać pod uwagę złożoność procesu ich przygotowania, przeprowadzenia⁸:

W miastach krajów Unii Europejskiej stosuje się coraz częściej formułę organizacyjną zwaną one-stop-shop (OSS), odpowiadającą z grubsza definicji inwestora zastępczego. Samorządy regionalne i miejskie stosują do jej tworzenia różne modele biznesu i wykorzystują dostępne formy organizacyjno-prawne⁹.

Ważne z punktu widzenia przygotowania projektów energetycznych w środowisku zurbanizowanym jest wykorzystywanie coraz powszechniej dostępnego instrumentu wsparcia z programu UE ELENA, który pozwala na otrzymanie refundacji do 95% wszelkich kosztów związanych z doprowadzaniem projektu do fazy wyboru wykonawcy w przetargu konwencjonalnym i w formule PPP (audyty energetyczne, dokumentacje projektowe, doradztwo prawne, finansowe i techniczne, przygotowanie postępowania UOZP i PPP). Powyższa problematyka jest dyskutowana aktualnie na szczeblu krajowym i regionalnym przy Okrągłych Stołach ds. Finansowania Zrównoważonych Inwestycji w ramach projektu H2020 RoundBaltic <https://sape.org.pl/roundbaltic/> .

Projekty **nieinwestycyjnie** dotyczą działań pozostałych związanych z celem nadrzędnym tj. oddziałujących na świadomość użytkowników energii, edukacyjnych i innych.

Rozważa się następujący podział obszarów działalności według celów szczegółowych.

- POPRAWA DOSTĘPU I ZWIĘKSZANIE WYKORZYSTANIA ALTERNATYWNYCH ŹRÓDEŁ ENERGII W MIASTACH
- WSPARCIE W ZAKRESIE WYKORZYSTANIA ODNAWIALNYCH ŹRÓDEŁ ENERGII W MIEJSKICH I POZOSTAŁYCH ZASOBACH NIERUCHOMOŚCI:
- DORADCZE
- FINANSOWE
- OGRANICZENIA STOSOWANIA WYSOKOEMISYJNYCH PALIW I INSTALACJI GRZEWCZYCH
- POPRAWA EFEKTYWNOŚCI WYKORZYSTANIA ENERGII

⁸ [https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/pkazimierczyk - przyklad projektu poprawy ee w formule niemal one-stop-shop.pdf](https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/pkazimierczyk_-_przyklad_projektu_poprawy_ee_w_formule_niemal_one-stop-shop.pdf) [dostęp 10.10.2021].

⁹ <https://sape.org.pl/wp-content/uploads/2021/03/1.-ARajkiewicz-APiontek-Model-one-stop-shop-na-poziomie-regionalnym-mozliwosci-wdrozenia-w-Polsce.pdf> [dostęp 10.10.2021].

Działanie/obszar działalności	Przykładowe działania na rzecz celu
<p>POPRAWA DOSTĘPU I ZWIĘKSZANIE WYKORZYSTANIA ALTERNATYWNYCH ŹRÓDEŁ ENERGII W MIASTACH</p>	<p>NIEINWESTYCYJNE</p> <ul style="list-style-type: none"> • Opracowanie kompleksowych miejskich strategii osiągnięcia neutralności klimatycznej do roku 2050; • Opracowanie gminnych założeń do planów zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe; • Odnoszenie się do neutralności klimatycznej w miejskiej polityce planistycznej, urbanistycznej, w tym w zakresie rewitalizacji obszarów miejskich; • Opracowanie strategii edukacyjnych w celu zminimalizowania stosowania środków transportu opartego na paliwach kopalnych oraz na rzecz szerszego stosowania alternatywnych źródeł energii; • Wprowadzenie w praktykach zakupowych kryteriów oszczędności energii i redukcji emisji i zachęcanie do wykorzystanie odnawialnych źródeł energii; <p>INWESTYCYJNE</p> <ul style="list-style-type: none"> • W przypadku korzystnych warunków wykorzystanie wód termalnych, które będzie zapoczątkowane uzyskaniem wsparcia wykonywania prac i robót geologicznych związanych z poszukiwaniem i rozpoznawaniem złóż w celu ich udostępnienia; • Rozwój inteligentnych sieci niskoemisyjnych źródeł energii, w tym stosowanie inteligentnych systemów podłączania do mini-sieci w budownictwie i transporcie, które mogą być wykorzystywane jako „baterie” zwiększające efektywność energetyczną i dystrybucję energii; • Wykorzystanie w budynkach każdego przeznaczenia nowoczesnych systemów fotowoltaicznych z technologią magazynowania energii i uwzględnieniem stacji ładowania pojazdów elektrycznych; • Lokowanie nowych elektrowni wiatrowych małych mocy w mieście; • Wykorzystanie energetyczne gazu pochodzącego z fermentacji biomasy; • Budowa miejskich farm fotowoltaicznych zasilanych energią, która wpływa do sieci oraz podłączanie do sieci akumulatora magazynowania energii; • W przypadku korzystnych warunków ekologicznych uruchamianie elektrowni wodnych na miejskich rzekach i łączenie ich w zintegrowane inteligentne sieci przesyłu;

<p>WSPARCIE W ZAKRESIE WYKORZYSTANIA ODNAWIALNYCH ŹRÓDEŁ ENERGII W MIEJSKICH ZASOBACH NIERUCHOMOŚCI: DORADCZE I FINANSOWE</p>	<p>WSPARCIE DORADCZE</p> <ul style="list-style-type: none"> • Organizacja funkcji one-stop-shop na poziomie miasta w formie dostępnej dla wszystkich użytkowników energii publicznych i niepublicznych; • Doradztwo dla rozwoju energetyki prosumenckiej – pomoc w organizacji społeczności energetycznych; • Upowszechnianie informacji o dostępnych publicznych instrumentach finansowania budowy odnawialnych źródeł energii; • Wprowadzenie systemów pomiarowo-kontrolnych zużycia energii przez wszystkich odbiorców, zbieranie danych i ich analizowanie z wykorzystaniem specjalistycznego oprogramowania IT w celu bieżącej optymalizacji zużycia energii i identyfikacji technicznych i ekonomicznych potencjałów redukcji zapotrzebowania na energię, emisji i wprowadzania odnawialnych źródeł energii; <p>WSPARCIE FINANSOWE</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tworzenie miejskich programów finansowania stosowania alternatywnych źródeł energii; • Wprowadzanie zachęt finansowych zachęcających do proekologicznych zmian (np. opłata za wjazd do centrum miasta, czy ulgi podatkowe za korzystanie z zielonej energii);
<p>OGRANICZENIA STOSOWANIA WYSOKOEMISYJNYCH PALIW I INSTALACJI GRZEWCZYCH</p>	<p>DZIAŁANIA NIEINWESTYCYJNE</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wprowadzania na obszarze miasta ograniczeń w zakresie eksploatacji instalacji, w których następuje spalanie paliw złej jakości oraz wysokoemisyjnych źródeł ogrzewania (regulacje legislacyjne i organizacyjne); • Obniżanie zużycia energii elektrycznej poprzez zwiększanie świadomości konsumentów za sprawą działań edukacyjnych i popularyzatorskich; • Edukacja dotycząca stosowania alternatywnych-ekologicznych rozwiązań przez mieszkańców oraz energooszczędnych nawyków; • Opracowanie koncepcji urbanistycznych i programów rewitalizacji obszarów w celu osiągnięcia neutralności klimatycznej; • Promocja wyników badań nad poprawą efektywności wykorzystania energii zawartej w paliwach mniej zanieczyszczających środowisko;

	<p>DZIAŁANIA INWESTYCYJNE</p> <ul style="list-style-type: none">• Rozwój i promocja ekologicznych rozwiązań w sektorach miejskich takich jak: energia odnawialna, LED, ekologiczny transport, elektryczne samochody, zielone budynki, ekologiczne usługi, IT i miejski obieg zasobów;• Wymiana kotłów opalanych paliwami stałymi na odnawialne źródła energii, w tym na pompy ciepła;• Objęcie inwestycjami gospodarstw ubogich energetycznie z wykorzystaniem programu STOP-SMOG;• Projekty wspierające pozyskiwanie energii elektrycznej i ciepłej pochodzącej z promieniowania słonecznego na potrzeby gospodarstw domowych;
<p>POPRAWA EFEKTYWNOŚCI WYKORZYSTANIA ENERGII</p>	<p>DZIAŁANIA NIEINWESTYCYJNE</p> <ul style="list-style-type: none">• Przygotowanie się i wdrożenie w gminie standardu PN-EN ISO 50001 Zarządzanie energią, w tym:<ul style="list-style-type: none">– Inwentaryzacja wszelkich zużyć energii, wprowadzenie stałego monitoringu połączonego z aktywną możliwością zdalnego sterowania;– Powołanie działu zarządzania energią;– Wykonywanie bilansów energetycznych dostarczających informacje o zapotrzebowaniu na energię końcową i pierwotną oraz emisję gazów cieplarnianych w poszczególnych sektorach gospodarki;– Identyfikacja potencjału poprawy efektywności wykorzystania energii z wykorzystaniem audytów energetycznych i analiz z systemu monitoringu zużycia energii;– Stworzenie miejskiej polityki zarządzania energią dotyczącej wszystkich sektorów i każdego typu właściciela;• Wdrożenie wymagania projektowania budowy i modernizacji budynków miejskich i na obszarach rewitalizacji oraz ich otoczenia w kierunku neutralności klimatycznej;• Opracowanie wytycznych oszczędności korzystania z energii w budynkach każdego przeznaczenia;

DZIAŁANIA INWESTYCYJNE

- Wprowadzanie do miast elektrycznych hulajnóg i e-skuterów wspomaganych prostymi, bezpłatnymi aplikacjami, które będą przystępne dla mieszkańców;
- Termomodernizacja budynków każdego przeznaczenia do standardu niemal zero energetycznego z wykorzystaniem dostępnych źródeł dofinansowania;
- Wprowadzanie niskoemisyjnych środków transportu publicznego;
- Organizacja wypożyczalni skuterów i/lub samochodów hybrydowych od dostawców energii zielonej, najlepiej z miejskiego zakładu energetycznego;

Przykładowe inicjatywy w miastach

Wdrożenie systemu zarządzania energią w wybranych budynkach miasta Katowice

https://www.silesia.org.pl/upload/files/Natalia/prezentacja_zarzadzanie-UM-Katowice_v2_MOLOC.pptx

System umożliwiający monitorowanie i optymalne sterowanie zużyciem energii i wody w miejskich budynkach wdraża samorząd Katowic. Rozwiązanie działa już w 61 budynkach użyteczności publicznej w mieście, a docelowo w 2024 r. ma być ich 74.¹⁰

Realizacja projektu „System monitoringu nośników energii i wody wraz z możliwością sterowania w obiektach użyteczności publicznej miasta Katowice (SMiS)” składa się w okresie czterech lat z dwóch głównych etapów. To wykonanie i uruchomienie centralnego systemu informatycznego w bieżącym roku oraz funkcjonowanie i rozbudowę systemu w latach 2022-24. – Docelowo, w 2024 r., system obejmować będzie 71 budynków użyteczności publicznej. Etap pierwszy obejmował dostawę oprogramowania centralnego systemu informatycznego wykorzystującego zamontowaną w budynkach automatykę kontrolno-pomiarową. W tym etapie wyposażono też budynki w zakresie umożliwiającym tzw. sterowanie budynkowe oraz uruchomiono stanowiska lokalnego operatora systemu w miejskim biurze zarządzania energią. Drugi etap obejmie głównie świadczenie przez zewnętrzną firmę usług bieżącego monitorowania i sterowania budynkami poprzez wdrożony system, a także świadczenie usługi aktualizacji i rozbudowy systemu o nowe funkcjonalności

¹⁰ <https://katowice.tvp.pl/57136326/katowice-wdrazaja-monitoring-wykorzystania-energii-i-wody-w-miejskich-budynkach> [dostęp 10.10.2021].

wraz z wizualizacją pomiarów w czasie rzeczywistym. Od początku 2022 r. część wizualizacji systemu ma być dostępna poprzez stronę <https://www.katowice.eu/dla-mieszka%C5%84ca/miejskie-centrum-energii> Uruchomienie systemu poprzedziły kilkuletnie przygotowania w zakresie projektowania i wykonania elementów automatyki kontrolno-pomiarowej. Obejmuje ona m.in. liczniki energii elektrycznej, liczniki energii cieplnej, wodomierze, regulatory węzłów cieplnych, regulatory central wentylacyjnych, regulatory kotłowni oraz dodatkowe czujniki parametrów powietrza w budynkach.

Modernizacja energetyczna obiektów użyteczności publicznej w Płocku w formule PPP

<https://www.ppp.gov.pl/modernizacja-energetyczna-obiektow-uzytecznosci-publicznej-w-plocku/>

Inwestycja obejmuje zaprojektowanie, wykonanie i utrzymanie kompleksowej modernizacji energetycznej 27 obiektów użyteczności publicznej na terenie Płocka, mającej na celu zmniejszenie kosztów zużycia energii cieplnej i elektrycznej.

Partner Prywatny zobowiązał się przez okres obowiązywania umowy PPP, do zapewnienia finansowania przedsięwzięcia, tj. do pokrycia kosztów prac projektowych, robót budowlanych, zakupu, montażu i obsługi odnawialnych źródeł energii, zarządzania energią i usuwania awarii powstałych w okresie utrzymania obiektów w zakresie przeprowadzonej modernizacji.

Środki pieniężne na wynagrodzenie Partnera Prywatnego pochodzą w całości z oszczędności wygenerowanych w wyniku przeprowadzonej modernizacji energetycznej. Podmiot Publiczny nie przewiduje innych płatności na rzecz Partnera Prywatnego.

Umowa PPP została podpisana z wykonawcą w listopadzie 2015 r., a okres trwania umowy mija w sierpniu 2033 r.

Dobre praktyki polskich miast uczestniczących w „Planie Działań dla Miast”

Konin

Transformacja energetyczna i gospodarcza, rozwój energetyki odnawialnej, w tym wykorzystania wodoru oraz wód geotermalnych do produkcji energii, to chronologicznie pierwszy cel Nowej Ścieżki Rozwoju Miasta. Realizacja tego kierunku działań została już zainicjowana:

- w mieście utworzono klaster energetyczny – Zielona Energia Konin,
- opracowano markę Wielkopolska Dolina Energii,
- prowadzone są intensywne działania w ramach Wielkopolskiej Platformy Wodorowej skoncentrowane na skutecznym pozyskiwaniu środków unijnych z Funduszu Sprawiedliwej Transformacji,
- pozyskano dofinansowanie i buduje się ciepłownię geotermalną, która zostanie uruchomiona do końca 2022 roku,
- wymieniono flotę autobusów na niskoemisyjne pojazdy elektryczne i hybrydowe, a w przyszłości wodorowe,
- pozyskano dofinansowanie i przystąpiono do modernizacji energetycznej budynków komunalnych.

Transformacja Energetyczna, Zdrowa Równowaga i Generator Kreatywności to trzy cele wzajemnie uzupełniających i napędzających się działania, które przeobrażą Konin w dobrze prosperujące zdrowe i przedsiębiorcze miasto. Miasto pełne energii nowoczesnych, przyjaznych dla człowieka i środowiska technologii, relacji międzyludzkich i kreatywności. Miasto, w którym energia ludzi łączy się z energią natury.

Realizowane projekty przyczyniają się do zrównoważonego rozwoju, zwiększenia świadomości wśród mieszkańców nt. nowej wizji Konina – Zielone Miasto Energii oraz wpływają na rozwój specjalizacji energetycznej. W Koninie

Fot. 8. Klaster energii Źródło: <https://pwik-konin.com.pl/klaster-energii/>

jest to ułatwione z uwagi na istniejący potencjał kadrowy i wyspecjalizowane szkolnictwo zawodowe. Ponadto dzięki utworzeniu Klastra Energii „Zielona Energia Konin” staje się bardziej wykonalna realizacja celu strategicznego jakim jest dekarbonizacja gospodarki.

Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. w Koninie mając na uwadze zmieniające się warunki na rynku oraz rosnące ceny zakupu energii elektrycznej, było inicjatorem powstania klastra energetycznego. Dzięki staraniom spółki i władz Miasta Konina 21 czerwca 2018 roku zostało podpisane porozumienie zawierające „Klaster Energii – Zielona Energia Konin”. Stronami porozumienia było Miasto Konin, 3 spółki miejskie tj. PWiK Sp. z o.o., MPEC Sp. z o.o. i MZGOK Sp. z o.o. oraz Centrum Badań i Rozwoju Technologii dla Przemysłu S.A. To był początek drogi nadającej kierunek inwestycji Konina w odnawialne źródła energii.

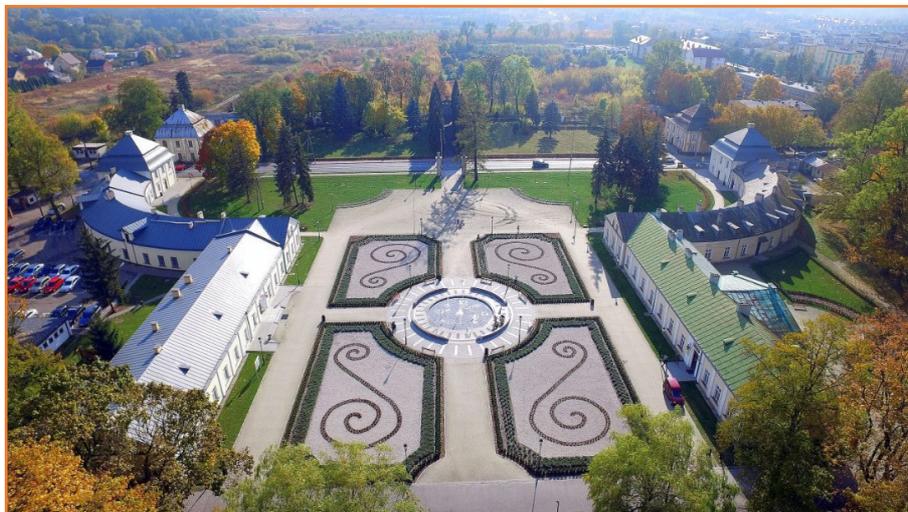
Stworzony Klaster Energii „Zielona Energia – Konin”, ma na celu integrację potencjałów oraz podmiotów związanych z rynkiem energetycznym, a w szczególności z rynkiem OZE oraz zarządzania energią poprzez stworzenie sieci współpracy podmiotów na rzecz zmian w obszarze gospodarki niskoemisyjnej i zrównoważonej energii. Współpraca w ramach Klastra wesprze zadania, których samodzielna realizacja przez podmioty uczestniczące w Klastrze byłaby utrudniona lub niemożliwa. Powodzenie tego projektu zwiększy bezpieczeństwo energetyczne miasta Konina i stwarza nowe możliwości rozwoju.

Rezultatem działania Klastra energii „Zielona Energia Konina” jest przede wszystkim nadwyżka produkowanej energii z własnych źródeł nad potrzebami sektora komunalnego, która potencjalnie, o ile zaszyby korzystne zmiany w prawie, mogłaby być przeznaczana na pokrycie zapotrzebowania na energię pozostałych pomiotów gospodarczych w mieście i mieszkańców.

Końskie

W przypadku Końskich realizacja celu 7 polega przede wszystkim na zwiększeniu udziału odnawialnych źródeł energii w ogólnym bilansie energetycznym kraju oraz podniesieniu wskaźnika efektywności zużycia energii. Cel ten obejmuje ponadto dostęp do badań nad czystą energią i technologiami w obszarze energii odnawialnej, efektywności energetycznej oraz zaawansowanych i czystszych technologii paliw kopalnych. W ramach tego celu państwa oraz jednostki samorządu terytorialnego mają za zadanie rozbudowywać infrastrukturę energetyczną i czyste technologie energetyczne.

Miasto i gmina Końskie, podobnie jak inne miasta w Polsce, zmagają się z problemem zanieczyszczenia powietrza głównie w sezonie grzewczym. Wpro-

Fot. 9. Termomodernizacja zespołu pałacowego, obecnie UMiG w Końskich.
Źródło: Dariusz Kowalczyk

wadzenie zanieczyszczeń następuje zwykle z kominów o niewielkiej wysokości, co sprawia, że zanieczyszczenia gromadzą się wokół miejsca powstania. Na emisję powierzchniową składa się również emisja zanieczyszczeń ze składowisk odpadów oraz oczyszczalni ścieków. Na terenie gminy Końskie podjęto następujące działania na rzecz poprawy wydajności energetycznej budynków oraz układów ciepłowniczych:

- inwestycje zrealizowane w ramach Programu Ochrony Środowiska dla Miasta i Gminy Końskie na lata 2017-2020 z perspektywą do 2024 roku, m.in.: termomodernizacja obiektów wielorodzinnych; wykorzystanie nowocześniejszych technologii, zapewniających mniejszą energochłonność w obiektach użyteczności publicznej oraz ich kompleksowe termomodernizowanie, zmiana źródeł ciepła i wyposażanie w OZE, w tym: budynek DPS, ZSP Nr 3 w Końskich, ZOZ w Końskich, SOSW w Baryczy, M-GOK w Końskich, WDK w Kornicy i innych obiektach na terenie gminy; wymiana źródła ciepła przez mieszkańców indywidualnych gospodarstw domowych,
- w ramach programu KAWKA wymienionych zostało ogółem 189 nieefektywnych pieców na paliwa stałe w budynkach jednorodzinnych na sprawniejsze instalacje gazowe i wykorzystujące odnawialne źródła,
- do programu Czyste powietrze wpłynęły 444 wnioski o wymiana źródła ogrzewania (w tym: ok. 62% na kotłownię lub kocioł gazowy, 17% kocioł na biomasę i pellet drzewny, 16% na pompę ciepła, pozostałe na węgiel i energię elektryczną),

- Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej w Końskich Sp. z o.o. zrealizowało przedsięwzięcia: budowy energooszczędnego budynku socjalno-administracyjnego z instalacją fotowoltaiczną o mocy 39,76 kWp wraz z 2 pompami ciepła oraz budowa, na zrekultywowanej kwaterze składowiskowej, instalacji fotowoltaicznej o mocy zainstalowanej 627,20 kWp,
- zainstalowanie 427 instalacji OZE dla gospodarstw indywidualnych w ramach Staropolskiego Związku Gmin i Miast oraz liczne mikroinstalacje głównie fotowoltaiczne i solarne bez dofinansowania,
- budowa instalacji OZE przez przedsiębiorstwa: instalacja fotowoltaiczna o mocy 999,18 kW w Końskich – Okręgowa Spółdzielnia Mleczarska, instalacja fotowoltaiczna o mocy ok. 1MW w Kopaninach – firma Sunny Farm Sp. z o.o., mała elektrownia wodna (MEW) o mocy 12 kW w Pile – Inwestor prywatny oraz inwestycje rozpoczęte: farmy fotowoltaicznych: o mocy do 7 MW i o mocy do 45 MW w Kornicy, o mocy do 1 MW w Trzemosznej i o mocy do 2 MW w Pomorzanach.
- inwestycje Przedsiębiorstwa Energetyki Ciepłej w Końskich Sp. z. o.o. w Końskich: modernizacja kotłowni K1 i K3 – wymiana kotłów na nowe jednostki, budowa kotłowni gazowej o mocy 8,4 MW, przebudowa sieci ciepłowniczej i przyłączy, montaż węzłów wymiennikowych, termomodernizacja budynków należących do PEC.
- projekty badawcze PEC: analiza technicznych możliwości współpracy technologii Pyrogenetic Waste Treatment z systemem ciepłowniczym (współpraca z Commergy ConVert Sp. z o.o.); analiza kierunków modernizacji istniejących urządzeń i budowy nowych źródeł w ciepłowni na biomasę lub RDF (projekt realizowany i finansowany jest przez Ministerstwo Gospodarki, Handlu i Przemysłu Japonii METI oraz Centralnym Urzędem Energii Japonii JCOAL); analiza możliwych kierunków modernizacji źródeł ciepła w programie ELENA (KAPE Sp. z o.o. w Warszawie), udział w 1 etapie dwóch konkursów organizowanych przez NCBR – Ciepłownia Przyszłości, czyli system ciepłowniczy z OZE oraz Elektrociepłownia w lokalnym systemie energetycznym.

W ramach działalności statutowej Urząd Miasta i Gminy Końskie podejmuje także następujące zadania: promowania rozwoju energii odnawialnej (kampanie informacyjne) oraz prowadzi edukację ekologiczną w zakresie ochrony klimatu i jakości powietrza. Złożoność i wielotorowość prowadzonych działań w Końskich sprawia, że prowadzona aktywność może być traktowana jako dobra praktyka.

Krosno

Dobłą praktyką w celu 7 jest w przypadku Krosna powołanie Krośnieńskiego Klastra Energii końca 2021 r. W skali 2021 roku Krośnieński Holding Komunalny wyprodukował 11 514 MWh, a zużył 11 181 MWh. Osiągnięty wynik w przyszłości ma być jeszcze lepszy. Bilans energetyczny Krośnieńskiego Holdingu Komunalnego za 2021 rok wskazuje, że w skali roku Spółka wyprodukowała więcej energii elektrycznej niż jej zużyła. Produkcja energii wyniosła 11 514 MWh, a zużycie 11 181 MWh. Dzięki realizowanym inwestycjom i budowie kolejnych instalacji osiągnięty wynik w przyszłości będzie jeszcze lepszy. Założycielami Klastra były:

- Gmina Miasto Krosno – reprezentowana przez Prezydenta miasta Krosna Pana Piotra Przytockiego;
- Krośnieński Holding Komunalny (Koordynator Klastra) – reprezentowany Prezesa Zarządu Spółki Pana Janusza Fica oraz
- Karpacka Państwowa Uczelnia w Krośnie – reprezentowana przez Rektora Pana dr hab. Zbigniewa Barabasza, prof. KPU.

Produkcja energii elektrycznej powiązana jest ściśle z działającym w Krośnieńskim Holdingu Komunalnym systemem autokonsumpcji. To oznacza, że Spółka maksymalizuje zużycie na własne potrzeby energii, którą produkuje we własnych źródłach.

Najwięcej energii Spółka wytworzyła w elektrociepłowni biomasowej, tj. blisko 8,3 tys. MWh, co stanowi 72% ogółu wyprodukowanej energii. Z elek-

Fot. 10. Instalacja fotowoltaiczna wybudowana na terenie zrehabilitowanego składowiska odpadów w Krośnie. Źródło: MPGK Krośnieński Holding Komunalny.

trowni biogazowych pochodziło ponad 2,4 tys. MWh, tj. 21% ogółu energii, z instalacji fotowoltaicznych 579 MWh, czyli 5%, a udział elektrowni wodnej w Sieniawie w produkcji energii wyniósł 231 MWh, tj. 2% całości energii wyprodukowanej przez Spółkę w skali 2021 roku.

Największa produkcja energii odnotowana została w miesiącach jesienno-zimowych, tj. między innymi w październiku czy listopadzie ub. roku, kiedy pręźnie pracowała turbina ORC. Energia elektryczna produkowana przez Spółkę w całości jest tzw. energią zieloną i bazuje na odnawialnych źródłach energii.

Zarówno Gmina Miasto Krosno jak i MPGK Krośnieński Holding Komunalny kładą nacisk na rozwój produkcji z OZE w Krośnie. Obecnie Spółka MPGK posiada 10 instalacji PV o łącznej mocy produkcyjnej 3445 kW, a w trakcie realizacji jest kolejnych 5 instalacji fotowoltaicznych. Powstają one na terenie Regionalnego Centrum Odzysku Odpadów w Krośnie, Oczyszczalni ścieków, Zakładu Uzdatniania Wody „Wisłok” w Sieniawie oraz na terenie bazy Spółki przy ul. Fredry w Krośnie. Ich łączna moc wyniesie ok. 600 kW, zaś kolejne inwestycje PV są w fazie projektowej.

Energia produkowana we własnych instalacjach OZE wykorzystywana jest do ładowania samochodów elektrycznych MPGK. W 2021 r. Spółka kupiła 4 samochody na potrzeby Zakładów.

Sieradz

Bezpieczeństwo energetyczne, niezależność energetyczna i wykorzystanie potencjałów endogenicznych Sieradza, to podstawowe założenia lokalnej polityki miejskiej w dążeniu do osiągnięcia celu, jakim jest miasto samowystarczalne. W tym celu Miasto Sieradz realizuje szereg programów i projektów skierowanych bezpośrednio do dzieci (głównie edukacja ekologiczna), dorosłych mieszkańców miasta (programy inwestycyjne w OZE), publicznych instytucji samorządowych (inwestycje w OZE), ale w perspektywie najbliższych 10 lat stawia sobie cel kompleksowy – samowystarczalność energetyczna (programy strategiczne).

Założenia te dotyczą zarówno przyszłego bezpieczeństwa w zakresie np. ogrzewania miejskiego realizowanego poprzez budowę ciepłowni geotermalno-biomasowej wraz z otworem zatłaczającym oraz budowę modułu kogeneracyjnego wspomagającego pracę ciepłowni, jak również bezpieczeństwa w zakresie energii elektrycznej w oparciu o budowę w przyszłości miejskiego klastra energii. Będą to inwestycje końcowe w przyjętej polityce miejskiej wyznaczonej w Strategii Rozwoju Miasta Sieradza do 2030 r.

Pierwszymi krokami do niezależności energetycznej, są mniejsze projekty, których inicjatorem, koordynatorem i współrealizatorem jest Miasto Sieradz. Projektem wyróżniającym Sieradz na tle podobnych ośrodków miejskich jest projekt pn. „Montaż instalacji fotowoltaicznych na budynkach użyteczności publicznej w Sieradzu – etap 1”, którego celem jest poprawa efektywności energetycznej budynków użyteczności publicznej – w 7 sieradzkich przedszkolach w celu zmniejszenia ilości zanieczyszczeń do atmosfery. Program ten docelowo obejmie również w dalszych etapach szkoły podstawowe oraz instytucje podlegające pod samorząd. Zakładanym celem projektu jest zwiększenie produkcji energii ze źródeł odnawialnych, poprawa stanu środowiska naturalnego poprzez zmniejszenie emisji zanieczyszczeń do atmosfery, zmniejszenie wykorzystania tradycyjnych źródeł energii poprzez zastosowanie OZE, zaoszczędzenie zasobów naturalnych poprzez wykorzystanie OZE, poprawa warunków zdrowotnych mieszkańców regionu poprzez zmniejszenie emisji zanieczyszczeń do atmosfery, zwiększenie świadomości społeczeństwa w zakresie potrzeby ochrony przyrody i jej zasobów. Istotną rolę w projekcie – jako dobry przykład dla mieszkańców Sieradza – odgrywa Miasto, które poprzez swoje placówki promuje korzyści płynące z OZE i ich bezpośredni wpływ na poprawę jakości życia w mieście.

Świdnica

Z przyjętych przez Polskę celów neutralności klimatycznej wynika, że do 2050 roku potrzeby ciepłne wszystkich gospodarstw domowych pokrywane mają być przez ciepło systemowe oraz zero- lub niskoemisyjne źródła indywidualne. W ostatnich latach rośnie zainteresowanie wykorzystaniem odnawialnych źródeł energii (OZE), które oprócz korzyści ekologicznych związanych z ograniczeniem emisji gazów, niosą ze sobą korzyści gospodarcze, zapewniając bezpieczeństwo energetyczne oraz dywersyfikują źródła produkcji energii. Obecnie wykorzystanie OZE na pokrycie potrzeb grzewczych na terenie Świdnicy ma jednak niewielki udział i są one stosowane głównie jako źródło uzupełniające dla pokrycia części zapotrzebowania na przygotowanie ciepłej wody użytkowej w niektórych obiektach przemysłowych, usługowych oraz w indywidualnej zabudowie mieszkaniowej. Potrzeby ciepłne zabudowy mieszkaniowej na terenie miasta Świdnicy zaspokajane są głównie za pomocą ciepła pochodzącego z systemów ciepłowniczych. Drugim co do wielkości źródłem ciepła w sektorze mieszkaniowym są kotłownie i piece węglowe, które pokrywają potrzeby ciepłne dla ok. 38,2% mieszkań, a pozostałe 12,5% ogrzewanych jest indywidualnie z gazu sieciowego (dane MZEC).

Świdnica z miasta, w którym przekroczone są wskaźniki zanieczyszczenia powietrza zamierza stać się do roku 2030 ośrodkiem bezemisyjnym. Do tego czasu wymienione zostaną wszystkie wysokoemisyjne źródła ciepła, poprawi się efektywność energetyczna budynków i zwiększy się udział odnawialnych źródeł energii w ogólnym bilansie rynku energii. Ponadto kontynuowana będzie termomodernizacja obiektów użyteczności publicznej zarządzanych przez Miasto, nastąpi zwiększenie wiedzy oraz świadomości użytkowników energii w zakresie efektywności energetycznej w różnych sektorach odbiorców np. w transporcie indywidualnym oraz gospodarstwach domowych.

Redukcja niskiej emisji i walka o czyste powietrze w Świdnicy realizowana jest w długiej perspektywie czasowej w oparciu o pojedyncze projekty, które pozostają jednym z głównych obszarów wsparcia finansowego miasta. Decyzja o ich realizacji każdorazowo podejmowana jest w oparciu o sytuację finansową miasta oraz dostępność zewnętrznych źródeł finansowania z funduszy własnych, krajowych, unijnych i międzynarodowych.

Gmina Miasto Świdnica począwszy od roku 2013 aktywnie uczestniczy w likwidacji niskiej emisji kominowej w mieście przekłada się to na konkretne efekty:

- od roku 2013 do roku 2021 likwidacji uległo 2 200 wysokoemisyjnych źródeł ciepła;
- w roku 2021 likwidacji uległo 296 palenisk.

Zatem w wyniku podjętych przez Miasto działań w latach 2013-2021, ograniczono emisję pyłów zawieszonych o ponad 12,14 tony w przypadku PM 10, ponad 11,5 tony w przypadku PM 2,5 oraz zredukowano emisję CO₂ do atmosfery o ponad 53,08 ton równoważnika CO₂ rocznie. W roku 2021 efekt ekologiczny wyniósł: PM 10 – ponad 1,46 Mg/rok, PM 2,5 – ponad 1,46 Mg/rok, CO₂ – ponad 2,93 Mg/rok.

W Świdnicy od dłuższego czasu prowadzone są działania związane z ochroną powietrza i klimatu o czym świadczą przyjęte programy i wdrażane projekty:

- Projekt pn. „Zmiana sposobu ogrzewania w budynkach komunalnych w Świdnicy”, zrealizowany w ramach RPO WD na lata 2014 – 2020. Rezultatem projektu była likwidacja 73 palenisk na paliwo stałe w 10 budynkach komunalnych, co zredukowało roczną emisję gazów cieplarnianych i pyłów zawieszonych;
- Projekt pn. ”Ograniczenie niskiej emisji powierzchniowej na terenie Świdnicy poprzez likwidację węglowych, lokalnych źródeł ciepła i podłączenie obiektów do rozbudowanej sieci ciepłowniczej” finansowany był z Programu

KAWKA 2. Rezultatem projektu było podłączanie 88 budynków do miejskiej sieci ciepłowniczej oraz likwidacja 762 palenisk;

- Projekt pn. „Budowa wewnętrznej instalacji centralnego ogrzewania w lokalach mieszkalnych i pomieszczeniach użytkowych oraz części wspólnych w budynkach wielorodzinnych przy ulicach: Jodłowa 3, Wodna 32, 34, 36 w Świdnicy”. Zadanie było realizowane w latach 2019/2020 ze środków budżetu miasta. Były to budynki wstępnie zakwalifikowane do programu KAWKA II, nie podłączone ze względu na brak środków finansowych. W wyniku realizacji zadania podłączono do miejskiej sieci ciepłowniczej 4 budynki tj. 10 lokali i zlikwidowano 15 palenisk;
- Projekt pn. „Budowa wewnętrznej instalacji centralnego ogrzewania w lokalach mieszkalnych budynków wielorodzinnych przy ul. Teatralnej 38, ul. Waleriana Łukasińskiego 5-5A”. Zadanie zrealizowane w roku 2020 ze środków budżetu miasta. Były to budynki zakwalifikowane wstępnie do programu KAWKA II, nie podłączone ze względu na brak środków finansowych. W wyniku realizacji zadania podłączono do miejskiej sieci ciepłowniczej 2 budynki tj. 12 lokali i zlikwidowano 22 paleniska węglowe.

Ponadto w Świdnicy intensywnie prowadzone są prace termomodernizacyjne budynków użyteczności publicznej jak i mieszkalnych. Zrealizowano m.in.

- Projekt pn. „Wykonanie remontu komunalnych budynków wielorodzinnych usytuowanych przy ul. Gdyńskiej 3-3A; ul. Pierwszego Maja 3; ul. Stefana Żeromskiego 6; ul. Spółdzielczej 29-31; ul. Kotlarskiej 5A w Świdnicy”, dofinansowany w ramach RPO WD, Oś 6 Infrastruktura spójności społecznej, który polegał na rewitalizacji budynków komunalnych;
- Projekt pn. „Wykonanie remontu komunalnych budynków wielorodzinnych usytuowanych przy ul. Przechodniej 3; ul. Przechodniej 5; ul. Przechodniej 6; ul. Przechodniej 8; ul. Przechodniej 10; ul. Teatralnej 25 w Świdnicy”, dofinansowany w ramach RPO WD, Oś 6 Infrastruktura spójności społecznej, który polegał na rewitalizacji budynków komunalnych;
- Projekt pn. „Termomodernizacja obiektów użyteczności publicznej – Szkoła Podstawowa Nr 4 w Świdnicy”, w ramach którego przeprowadzono roboty budowlane tj. modernizacja przegród budowlanych; wymiana stolarki otworowej, modernizacja instalacji ciepłej wody użytkowej; modernizacja instalacji grzewczej; modernizacja oświetlenia na energooszczędne LED;
- Projekt pn. „Termomodernizacja i przebudowa budynku przy ul. Franciszkańskiej 7”. W ramach zadania inwestycyjnego w 2021 roku wykonano roboty budowlano-wykończeniowe polegające na remoncie pokrycia dachowego

wraz z wymianą elementów konstrukcyjnych i ociepleniu dachu, wymianie stolarki drzwiowej, uzupełnieniu tynków i wykonaniu gładzi gipsowych, malowaniu ścian, wykonaniu sufitów podwieszanych. Wymieniona została również instalacja sieci teleinformatycznej, elektrycznej i niskoprądowej. Na inwestycję pozyskano finansowanie ze środków w ramach bezzwrotnego wsparcia Rządowego Funduszu Inwestycji Lokalnych (fundusz COVID-19).

Miasto zachęca również do dbałości o jakość powietrza również poprzez kampanie takie jak np. „Mądrze Ogrzewamy”

Przygotowanie społeczności lokalnej do nowych wyzwań środowiskowych wymaga wzmoczonych działań informacyjno-edukacyjnych. Ponadto w kwestii informowania społeczności lokalnej o potrzebie implementacji celów zrównoważonego rozwoju Świdnica nawiązała współpracę ze Stowarzyszeniem United Nations Association – Poland. Na terenie miasta planowana jest organizacja spotkań, debat, konkursów i gier terenowych propagujących idee ekologiczne. Ważną częścią podejmowanej inicjatywy są działania edukacyjne podnoszące świadomość ekologiczną, promujące postawy proekologiczne oraz poczucie odpowiedzialności za stan środowiska w zakresie poprawy efektywności energetycznej, oszczędności zasobów naturalnych oraz obniżenia niskiej emisji wśród bezpośrednich odbiorców projektu. Świdnica podpisała Deklarację Samorządów Subregionu Wałbrzyskiego Dekarbonizacja 2030. Inicjatywa ta zakłada, że ciepło i energia na tym terenie powinny pochodzić tylko ze źródeł odnawialnych. Wykorzystując wsparcie Funduszu Sprawiedliwej Transformacji, inne źródła środków zewnętrznych oraz własne zasoby budżetowe samorządowcy przygotowują się do realizowania programu dekarbonizacji, których wspólnym mianownikiem jest ochrona przyrody i walka ze zmianami klimatycznymi. Implementacja celów zrównoważonego rozwoju wymaga podejmowania działań zabezpieczających potrzeby obecnych i przyszłych pokoleń.

Wałbrzych

Miasto nie posiada własnych źródeł energii elektrycznej i jest zasilane z ogólnokrajowej sieci elektroenergetycznej. W budynkach wielorodzinnych 75% potrzeb w zakresie ciepła pokrywane jest z paliw mieszanych (węgiel, gaz, energia elektryczna). Tylko nieco ponad 18% ciepła pochodzi z sieci ciepłowniczych. Jej dalszy rozwój jest planowany, jednak warunki terenowe podwyższają koszty i utrudniają inwestycje. Ponadto duży udział budynków indywidualnych dodatkowo ogranicza opłacalność inwestycji. W przypadku przygotowania cieplej wody użytkowej wykorzystanie piecyków gazowych,

bojlerów elektrycznych, kotłów c.o. oraz źródeł mieszanych jest bardziej zrównoważone – odpowiednio 38%, 26%, 16% i 16%.

Powyzsze dane wskazują na znaczny udział paliw kopalnych w strukturze zużycia ciepła, do ogrzewania co jest typowe dla polskich miast. Zużycie energii elektrycznej w mieście oraz szczególnie ciepła pozostaje na stosunkowo wysokim poziomie z uwagi na niską świadomość społeczną w zakresie skutków oraz kosztów użytkowania energii oraz brak termomodernizacji budynków. O ile większość budynków należących do miasta przeszła proces modernizacji, o tyle wiele budynków jednorodzinnych lub prywatnych nadal nie zostało poddanych termomodernizacji. Główną przyczyną tego stanu rzeczy jest niska ekologiczna świadomość społeczna w temacie potrzeby termomodernizacji oraz koszty takich inwestycji. Sytuację komplikuje również zaawansowany wiek budynków, które często podlegają nadzorowi konserwatora zabytków, co utrudnia i podnosi koszty ewentualnych prac termomodernizacyjnych.

Z uwagi na opisane uwarunkowania, istotnym problemem miasta jest także zjawisko niskiej emisji kominowej (przekroczenia dopuszczalnej ilości pyłu zawieszonego PM10 i PM2,5 oraz benzo(a)pirenu, arsenu i ozonu), a także ubóstwo, w tym ubóstwo energetyczne mieszkańców Wałbrzycha.

Narażenie na zmiany klimatu i gwałtowne zjawiska atmosferyczne jest związane z położeniem miasta i jego dotychczasowym zagospodarowaniem, w tym narażeniem na silne wiatry, wysokie amplitudy temperatur w ciągu roku. Skanalizowanie Pełcznicy i jej dopływów jest przyczyną gwałtownych spływów wód z obszarów zabudowanych. Stara infrastruktura miasta i budynki są podatne na ryzyka klimatyczne. Słaba jakość gleb i leje depresji wód podziemnych warunkują większą podatność na suszę a jednocześnie duży udział terenów zielonych ogranicza obszary podatne na powstanie wyspy ciepła do centrum miasta, Podzamcza i Piaskowej Góry. Miasto aktywnie realizuje projekty głębokiej termomodernizacji budynków, budowy ścieżek rowerowych, zwiększania udziału transportu publicznego i inne, które przyczyniają się do budowania lepszej odporności i ograniczania wpływu na klimat, poprawiają dobrostan mieszkańców miasta.

Miasto podejmuje liczne działania związane z dążeniem do ograniczenia emisji gazów cieplarnianych. Miasto zachęca do udziału w programach krajowych, które wspierają poprawę efektywności energetycznej, np. Program Priorytetowy Czyste Powietrze. Od 2014 roku w mieście funkcjonuje uchwała o dofinansowaniu udzielania wymiany źródeł ciepła. Co roku przeznaczane są środki własne na ten cel. W niektórych latach Miasto skorzystało dodatkowo ze środków WFOŚ (pożyczka) oraz EBI (pożyczka). W 2015 roku uchwalony został Plan Gospodarki Niskoemisyjnej na lata 2014-2020 z perspektywą do

Fot. 11 i 12. Modernizacja kamienicy przy ul. S. Moniuszki nr 31 w Wałbrzychu
Źródło: UM w Wałbrzychu.

2030 roku, który zakłada m.in. redukcję emisji gazów cieplarnianych, wzrost udziału energii z OZE oraz redukcję zużycia energii. Zarządzeniem nr 105/2015 Prezydenta Wałbrzycha z dnia 3 lutego 2015 r. został powołany Zespół „Zielona Energia w Wałbrzychu”. Celem prac Zespołu jest przygotowanie założeń energetycznej samowystarczalności miasta w oparciu o źródła energii odnawialnej, z wykorzystaniem byłych obiektów kopalnianych do wytwarzania i magazynowania energii elektrycznej i ciepłej.

20 listopada 2017 r. podpisane zostało porozumienie o współpracy na rzecz utworzenia Wałbrzyskiego Klastra Energetycznego, który w drugiej edycji konkursu został certyfikowany przez Ministerstwo Energii. Wałbrzyski Klaster Energetyczny to porozumienie zawarte pomiędzy jednostkami samorządu terytorialnego, jednostkami badawczo-naukowymi, przedsiębiorcami i instytucjami wspierającymi rozwój odnawialnych źródeł energii i propagującymi idee ochrony środowiska. Wałbrzyski Klaster Energetyczny złożył wniosek o dofinansowanie budowy farmy fotowoltaicznej w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego na kwotę 15 mld zł z czego dofinansowanie w formie dotacji to 6,56 mln zł. Farma powstanie przy Regionalnej Instalacji Przetwarzania Odpadów Komunalnych.

W 2020 roku władze regionu podpisały deklarację o dekarbonizacji, która zobowiązuje do osiągnięcia neutralności klimatycznej do 2030 roku. Ten cel jest wdrażany poprzez Program Dekarbonizacji Regionu Wałbrzyskiego finansowany z mechanizmu Sprawiedliwej Transformacji. Obejmuje on m.in.:

- Kompleksową modernizację budynków poprzez wymianę źródeł ciepła;
- Kompleksową modernizację miejskich ciepłowni i przejście na energie odnawialne;
- Rozwój lokalnego partnerstwa dla rozwoju OZE, magazynów energii, budowania lokalnej niezależności energetycznej;
- Wykorzystanie energii geotermalnej;
- Wykorzystanie wodoru, głównie w transporcie.

Miasto wdraża także działania dążące do zapobiegania suburbanizacji oraz poprawy efektywności energetycznej budynków publicznych oraz mieszkalnych.

Wałbrzych uzyskał na te działania wsparcie z UE, ale także ze środków Banku Gospodarstwa Krajowego, czy wreszcie Europejskiego Banku Inwestycyjnego w ramach „Planu Junckera” – planem inwestycyjnym objęto m.in. sektor środowiskowy (jakość powietrza), energię (kompleksowy projekt poprawy efektywności energetycznej budynków mieszkalnych), pomoc społeczną czy rewaloryzacją przestrzeni miejskich. Prawie wszystkie budynki miejskie przeszły już termomodernizację oraz wymieniono źródło ciepła z opalanego węglem na gazowe.

CEL 8. WZROST GOSPODARCZY I GODNA PRACA

Działania miast w zakresie wzrostu gospodarczego i godnej pracy powiązane są z rynkiem pracy. Forma i zakres wsparcia determinowane są specyfiką funkcjonowania tego rynku i możliwościami kompetencyjnych miast w tym zakresie. Stan rynku pracy jest wypadkową siły czynników rynkowych (popytu, podaży), co z kolei dyskuntuje inne uwarunkowania ekonomiczne (dostępność zasobów ludzkich, opodatkowanie pracy, zasady ubezpieczeń społecznych, wymagania kodeksu pracy) oraz koniunkturę w ujęciu przestrzennym i branżowym.

Rynek pracy jest bardzo niehomogeniczny, dlatego proponowane projekty muszą być dedykowane pewnym jego segmentom. W pierwszej kolejności należy rozważyć podejście dedykowane odpowiednio podażowej i popytowej stronie tegoż rynku.

Stronę podażową reprezentują mieszkańcy miasta (gospodarstwa domowe). To grupa osób, oferująca zwykle swoje usługi w postaci pracy najemnej. Jest ona zróżnicowana pod względem płci, wieku, wykształcenia i kompetencji, stanu zdrowia, poziomu aktywności na rynku pracy (pracujący, bezrobotni, nieaktywni zawodowo), oczekiwaniami płacowymi czy poziomem mobilności. Każda wskazana cecha może być barierą w aktywności na rynku pracy, a tym samym może stać się przesłanką interwencji i wdrażania projektów usuwających lub obniżających te bariery.

Drugą grupę stanowią przedsiębiorcy, którzy tworzą miejsca pracy i reprezentują stronę popytową rynku pracy. Segment ten również jest wysoce niejednorodny. Czynnikiem różnicującym jest w pierwszej kolejności wielkość przedsiębiorstwa (mikro, małe, średnie i wielkie przedsiębiorstwa) oraz powiązana z nią zwykle forma organizacyjno-prawna, branża w której działa przedsiębiorstwo, a z punktu widzenia miasta również lokalizacja w jego przestrzeni. Ważne jest też zapotrzebowanie na pracę oraz jej specjalizacja, co odpowiada na pytanie na ile funkcjonowanie danego przedsiębiorstwa wpływa na lokalny rynek pracy. Rozwój przedsiębiorczości ma również inny ważny wymiar dla miasta jak chociażby zapotrzebowanie na teren, potrzeby infrastrukturalne, oddziaływanie na środowisko, ryzyko powstania konfliktów przestrzennych czy wpływ na wizerunek miasta.

Celem działań miasta, widzianym przez pryzmat strony pracowniczej jest możliwości zapewnienia godnych dochodów mieszkańcom, które w najwięk-

szym stopniu wpływają na poziom ich życia. Wyższe dochody mieszkańców to adekwatnie powiększone wpływy z tytułu udziału w podatku PIT, ale także reedukacja zjawisk niekorzystnych jak ubóstwo czy wykluczenie społeczne, a w konsekwencji mniejszych transferów środków z tym związanych. Odpowiednio zróżnicowana baza ekonomiczna to również gwarancja stosownej oferty rynkowej usług, której mieszkańcy potrzebują będąc konsumentami. Element ten również wpływa o ocenę warunków życia w mieście.

Celem działania miasta względem przedsiębiorców jest tworzenie zróżnicowanej oferty miejsc pracy, a także budowanie gospodarczego wizerunku miasta. Do oczywistych, ale ważnych pobudek zainteresowania sektorem przedsiębiorstw należą kwestie dochodowe miasta (wpływy z udziału w CIT, podatek od nieruchomości, środków transportu itp.). Podmioty gospodarcze wymagają od miasta innego rodzaju infrastruktury, a także przemyślanego planowania przestrzennego, które będzie chroniło różnych użytkowników przestrzeni miejskiej. Klasycznym czynnikiem jest rozwój infrastruktury niezbędnej do gospodarczej eksploracji miasta.

Uwzględniając powyższe cele i charakterystyki, naturalną rolą samorządu jako gospodarza terenu jest dbałość o dobro mieszkańców i miejscowych firm, a także tworzenie platformy wymiany informacji z jednej strony o zasobach, z drugiej o ofertach lokalnego rynku pracy. Wiedza ta powinna służyć również przyszłym przedsiębiorcom (inwestorom), którzy powinni angażować lokalne zasoby.

Komponentem, na który samorząd terytorialny ma bezpośredni wpływ, jest kształtowanie oferty edukacyjnej. Szkoły będące w gestii samorządu mogą być polem szeroko zakrojonych działań, adekwatnych z punktu widzenia potrzeb rynku pracy. System edukacji może kreować też nowe kompetencje i specjalności, wyprzedzając i kreując zmiany na lokalnym rynku pracy.

Pozytywne efekty dla lokalnego rynku pracy może mieć proces budowania gospodarczej marki miasta. Składają się na nią wszystkie wyżej wymienione działania oraz ich efekty. Ideą tworzenia marki jest generowanie jasnego przekazu o mieście jako miejscu przyjaznym dla różnych aktywności gospodarczej, skierowanego głównie do interesariusz zewnętrznych. Dzięki niej miasto poprawia swoją konkurencyjność i staje się bardziej atrakcyjne dla inwestorów.

A zatem projekty działań powinny obejmować i dotyczyć:

- wsparcia mieszkańców w zajęciu aktywnej postawy na rynku pracy, poprzez podnoszenie kompetencji oraz kreowaniu postaw przedsiębiorczych,
- wsparcia firm na różnym etapie ich działania, stałym kontakcie z podmiotami gospodarczymi w celu poznania ich potrzeb,

- kształtowania adekwatnej oferty edukacyjnej, dostosowanej do potrzeb i we współpracy z lokalnymi przedsiębiorstwami,
- tworzenia platformy wiedzy o lokalnym rynku pracy wraz z jego monitoringiem, uwzględniającym zróżnicowania wewnątrzmięskie,
- podejmowania działań ogólnorozwojowych, ważnych z punktu widzenia możliwości prowadzenia działalności gospodarczej,
- budowania gospodarczej marki miasta.

KIERUNKI DZIAŁANIA

- **Dążenie do stabilnego, zrównoważonego i inkluzywnego wzrostu gospodarczy** oraz pełnego zatrudnienia i godnej pracy dla wszystkich mieszkańców;
- **Aktywizacja zawodowa mająca na celu wzrost poziomu uczestnictwa w rynku pracy**, szczególnie wśród osób starszych i młodych, kobiet, długotrwale bezrobotnych oraz niepełnosprawnych;
- **Zwiększenie poziomu włączenia osób niepełnosprawnych w życie społeczne i zawodowe**;
- **Znaczące zmniejszenie odsetka bezrobotnej młodzieży**, która nie uczestniczy w kształceniu i szkoleniu;
- **Budowanie potencjału wiedzy opartej na wysokiej jakości edukacji**, służącej podnoszeniu kwalifikacji pracowników;
- **Promowanie edukacji, dzielenia się wiedzą i nauką oraz prowadzenie badań na rzecz zrównoważonych praktyk biznesowych**;
- **Wzmocnienie egzekwowania przepisów prawa pracy**, zapewnienie bardziej wyważonej ochrony pracownika w różnych rodzajach umów;
- **Ochrona praw pracowniczych**, zwłaszcza kobiet, niepełnosprawnych, osób o dużym ryzyku wykluczenia społecznego, migrantów, uchodźców, LGTB oraz osób w stanie ubóstwa;
- **Poszukiwanie nowych przewag konkurencyjnych** opartych na zaawansowaniu technologicznym, jakości i innowacyjności oferowanych produktów;
- **Promocja gospodarki o obiegu zamkniętym** w miejskich politykach rozwoju;
- **Wzmocnienie rozwoju branż opartych na zasobach środowiskowych**, np. wykorzystujących bioodpady w gospodarce, usługi gastronomiczne;
- **Rozwój przedsiębiorczości**, w szczególności zagwarantowanie ułatwień w prowadzeniu działalności gospodarczej i dostępie do instrumentów finansowania;

- **Poprawa dostępu do publicznych oraz komercyjnych usług**, w tym: bankowości, finansów i ubezpieczeń;
- **Zachęcanie małych i średnich przedsiębiorstw do tworzenia sprawiedliwych miejsc pracy** i aktywnego wspierania działań społecznych;
- **Promocja i upowszechnianie standardów OECD dotyczących odpowiedzialnego biznesu**;
- **Zmniejszenie stopy bezrobocia**, poprzez tworzenie warunków do rozwoju przedsiębiorczości i wzmocnienia aktywnej postawy na rynku pracy;
- **Poprawa warunków oraz promocja bezpiecznego środowiska pracy**;
- **Pełnienie przez miasta roli platformy wymiany doświadczeń i wiedzy dla nowych eksperymentów związanych z rozwojem gospodarki** (np. niskoemisyjnej oraz o obiegu zamkniętym);
- **Budowa kontaktów biznesowych pomiędzy lokalnymi przedsiębiorcami, a strukturami miasta** służąca nawiązywaniu relacji z licznymi branżami i grupami zawodowymi;
- **Rozwijanie współpracy pomiędzy przedsiębiorcami działającymi w mieście** poprzez oraz dzięki aktywnemu uczestnictwu miasta na polu gospodarczym;
- **Wsparcie powstawania koordynatorów i konsultantów biznesowych** wspierających zrównoważony rozwój miejskich firm;
- **Zwiększenie zakresu działalności miejskich jednostek oraz usług kompleksowego doradztwa biznesowego**;
- **Osiągnięcie wyższych poziomów wysokiej wydajności i efektywności produkcji** dzięki dywersyfikacji, modernizacji technologicznej i innowacyjności, skupiającej się na sektorach pracochłonnych oraz o wysokiej wartości dodanej;
- **Działania na rzecz poprawy efektywności miejskiej gospodarki** oraz zrównoważonej produkcji i konsumpcji;
- **Tworzenie warunków stymulujących zrównoważony rozwój biznesu** i tworzenie miejsc pracy, przy jednoczesnej ochronie środowiska;
- **Przyciąganie firm i pracowników do miasta** poprzez transparentne i odpowiedzialne środowisko gospodarcze oraz zarządzanie budżetem gminy;
- **Tworzenie wydajnej sieci transportowej ułatwiającej swobodę przemieszczania**;

- Zachęcanie mieszkańców do aktywnej działalności w miejscu zamieszkania, **przyciąganie i zatrzymywanie rodzin w mieście**;
- **Opracowanie dokumentów, strategii i miejskich polityk**, które wspierają rozwój działalności produkcyjnej, tworzenie nowych miejsc pracy i sprawiedliwej płacy oraz promują przedsiębiorczość, kreatywność i innowacyjność;
- **Promocja marki i dobrego wizerunku miasta**;

PRIORYTETOWE GRUPY DOCELOWE

- Mieszkańcy nieaktywni zawodowo
- Mieszkańcy aktywni zawodowo
- Lokalni przedsiębiorcy
- Ludzie zawodów wolnych
- Inwestorzy. Potencjalni przedsiębiorcy
- Grupy samopomocy i ich związki
- Organizacje pozarządowe
- Szkoły, uczelnie
- Administracja samorządowa
- Pracownicy socjalni
- Doradcy zawodowi
- Administracja rządowa

GŁÓWNE OBSZARY DZIAŁALNOŚCI

- AKTYWIZACJA NA RYNKU PRACY
- ROZWÓJ PRZEDSIĘBIORCZOŚCI W MIEŚCIE
- SYSTEMOWE DZIAŁANIA NA RZECZ EDUKACJI I SZKOLNICTWA
- PEŁNIENIE PRZEZ MIASTA ROLI PLATFORMY WYMIANY DOŚWIADCZEŃ I WIEDZY
- PROROZOWOJOWE DZIAŁANIA MIASTA USPRAWNIAJĄCE FUNKCJONOWANIE LOKALNEJ GOSPODARKI
- PROMOCJA GOSPODARCZEJ MARKI MIASTA

Działanie/obszar działalności	Przykładowe działania na rzecz celu
<p>AKTYWIZACJA NA RYNKU PRACY</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Poprawa zatrudnienia osób dotkniętych różnym stopniem niepełnosprawności, np. poprzez programy włączające te osoby na rynek pracy lub wspomagające w podejmowaniu działalności gospodarczej; • Lokalne programy rozwoju umiejętności poprawiające możliwości zatrudnienia; • Realizacja usług obejmujących poradnictwo zawodowe (konsultacje, testy predyspozycji, badania psychologiczne, wspieranie osób zainteresowanych podjęciem działalności gospodarczej); • Działania na rzecz intensyfikacji szkoleń oraz zwiększenia miejsc praktyk dedykowanych młodym mieszkańcom; • Szkolenia z zakresu przedsiębiorczości dla mieszkańców; • Tworzenie miejsc pracy poprzez konwergencję, bieżące programy i sponsoring; • Rozwój podmiotów ekonomii społecznej.
<p>ROZWÓJ PRZEDSIĘBIORCZOŚCI W MIEŚCIE</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Programy dedykowane startupom, wspierające na początkowym etapie rozwoju młode, innowacyjne firmy lokalizujące swój biznes w mieście; • System grantowy dla nowych przedsiębiorców, w tym absolwentów lokalnych szkół; • Uczestnictwo w projektach i podejmowanie działań polegających na wdrożeniu rozwiązań innowacyjnych, które mogą stać się inspiracją do podjęcia działalności gospodarczej (np. związanych z czystą energią, pomiarem jakości powietrza, gospodarką o obiegu zamkniętym, inteligentną mobilnością, czy ze zdrowiem i dobrobytem); • Udzielanie pomocy (w tym finansowej) na rozpoczęcie działalności gospodarczej w obszarach śródmiejskich; • Oferta lokali pod działalność gospodarczą; • Respektowanie ułatwień dla przedsiębiorców w obszarach finansowych, rachunkowych i administracyjnych, m.in. stosowanie „milczącego załatwienia sprawy”; • Zwiększenie kompetencji i wiedzy lokalnych przedsiębiorców oraz osób rozpoczynających działalność gospodarczą m.in. za sprawą działań informacyjnych, szkoleniowych i doradczych, w tym finansowanych ze środków UE; • Wsparcie doradcze w pozyskiwaniu dodatkowych środków z rynków finansowych, zarówno krajowych, jak i zagranicznych;

	<ul style="list-style-type: none"> • Powstawanie niekomercyjnych centr rozwoju biznesu, oferujących np.: indywidualne porady mentorskie i eksperckie, warsztaty, wydarzenia biznesowe, a także wsparcie w zakresie zakładania działalności gospodarczej; • Wpieranie powstawania miejskich centr badawczo-edukacyjnych; • Tworzenie nowych przedsięwzięć, platform i przestrzeni mających na celu stworzenie atrakcyjnego środowiska inwestycyjnego; • Usługi rozwojowe dedykowane przedsiębiorstwom skoncentrowane na lepszym przystosowaniu pracowników, przedsiębiorców i przedsiębiorstw do zmian na rynku;
<p>SYSTEMOWE DZIAŁANIA NA RZECZ EDUKACJI I SZKOLNICTWA</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Orientacja programów i ofert edukacyjnych na pracę w mieście (programy edukacyjne i specjalności dostosowane do potrzeb i lokalnego rynku pracy); • W porozumieniu z lokalnymi przedsiębiorstwami utworzenie systemu praktyk zawodowych i kształcenie w zakresie kompetencji praktycznych • Włączanie uczelni wyższych w działania promujące przedsiębiorczość;
<p>PEŁNIENIE PRZEZ MIASTA ROLI PLATFORMY WYMIANY DOŚWIADCZEŃ I WIEDZY</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Tworzenie miejskich agencji rozwoju gospodarczego łączących społeczności naukowe i biznesowe oraz dostarczające studentom i absolwentom szkół informacji na temat możliwości podjęcia pracy, szkoleń, stażów i praktyk; • Rozwój działalności koordynatorów biznesu skupiających się na kontakcie z firmami różnej wielkości oraz badaniu potrzeb i braków kadrowych. Koordynatorzy pomagają firmom w znalezieniu kompetentnych pracowników, którzy będą wspierali zrównoważony rozwój firm oraz pomogą rozwiązać problem popytu i niedopasowania pracy. Ponadto koordynatorzy promują korzyści płynące z lokalizacji inwestycji w mieście oraz edukują przedsiębiorców w zakresie możliwości skorzystania z różnorodnych form wsparcia finansowego oraz działają na rzecz wdrażania społecznej odpowiedzialności biznesu poprzez oferowanie możliwości pracy dla osób znajdujących się w trudnej sytuacji na rynku pracy (np. osoby młode, długotrwale bezrobotni, osoby z niepełnosprawnościami); • Organizacja miejskich punktów pośrednictwa pracy; • Organizacja wystaw, konferencji, seminariów, publikacji, poświęconych tematyce rozwoju zawodowego oraz miejskiemu rynku pracy;

	<ul style="list-style-type: none"> • Ułatwienie spotkań i rozwijanie efektywnych powiązań pomiędzy pracownikami, a osobami poszukującymi pracy; • Organizacja różnorodnych wydarzeń związanych z poszukiwaniem pracy oraz tematycznych imprez informacyjno-doradczych; • Organizacja targów pracy, w tym wirtualnych targów pracy;
<p>PROROZOWOJO- WE DZIAŁANIA MIASTA USPRAWNIAJĄCE FUNKCJONOWA- NIE LOKALNEJ GOSPODARKI</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Prowadzenie polityki przestrzennej uwzględniającej potrzeby gospodarcze, a zarazem chroniącej przed występowaniem konfliktów przestrzennych; • Prowadzenie badań dotyczących możliwości, kierunku, lokalizacji oraz potencjału rozwojowego miejskiej przedsiębiorczości; • Realizacja inwestycji infrastrukturalnych udrażniających poszczególne obszary miasta dla działalności gospodarczej; • Wspieranie aktywności proinwestycyjnej mechanizmami lokalnej polityki fiskalnej;
<p>PROMOCJA GOSPODARCZEJ MARKI MIASTA</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Wzmocnienie wizerunku miasta jako miejsca dobrego do prowadzenia własnej działalności gospodarczej; • Kreowanie marki miasta związanej z daną branżą;

Przykłady projektów

Włochy, Lombardia

Projekt Dote Unica Lavoro¹¹ który został zrealizowany w Lombardii w 2013 roku, to nowy model polityki promowania dostępu do zatrudnienia dla lokalnych osób poszukujących pracy. Polega ona na wsparciu bezpośrednim, dostosowanym do odbiorców pomocy, która umożliwia dostęp do nowych obszarów zatrudnienia i poprawy szans pracowników na rynku pracy. Opierał on swoje działania na specyficznych potrzebach i cechach każdego kandydata do pracy, dopasowując każdą osobę poszukującą pracy do najbardziej odpowiedniej dostępnej akredytowanej agencji zatrudnienia i najbardziej odpowiedniego poziomu wsparcia. Uzupełnieniem była stała informacja zwrotna od wszystkich aktorów w całym procesie, w tym aktywnych pracodawców i partnerów społecznych.

Potrzeby każdej osoby poszukującej pracy zostały zmierzone na podstawie ich konkretnej sytuacji osobistej, w tym wskaźników, takich jak status zatrud-

¹¹ https://ec.europa.eu/regional_policy/en/projects/italy/a-new-policy-model-is-just-the-job [dostęp: 21.12.2021].

nienia, poziom wykształcenia, płeć, wiek i odległość od rynku pracy. Jednak po dopasowaniu ich do odpowiedniej agencji, ta ostatnia miała elastyczność i swobodę działania w ramach wyznaczonego progu budżetowego. Próg ten był regularnie poddawany ponownej ocenie zgodnie z wynikami agencji pod względem wydajności i skuteczności ich praktyk. Dobre wykonanie zaowocowało zwiększonym budżetem. Koszty usług pośrednictwa pracy były zwracane dopiero po pomyślnym oddelegowaniu osoby poszukującej pracy. W związku z tym wypłata usług szkoleniowych była częściowo uzależniona od osiągnięcia wyników w zakresie zatrudnienia.

Konkurencyjny system współpracy między publicznymi i prywatnymi agencjami zatrudnienia, okazał się skuteczny w zaspokajaniu potrzeb regionu w zakresie zatrudnienia i zaangażowała szerokie grono odbiorców i ochrony osób najbardziej dotkniętych kryzysem. Dzięki inicjatywie 70 607 osób w Lombardii miało dostęp do szkoleń, pomocy, wsparcia i doradztwa w wejściu na rynek pracy, z czego 57 275 rozpoczęło staż pracy (75%).

Hiszpania, Palencia

Projekt EFIDES¹² jest przykładem wdrażania innowacji społecznych na poziomie lokalnym poprzez partnerstwa publiczno-prywatne w celu poprawy zatrudnienia, szkoleń, integracji, ochrony środowiska i promocji biznesu. Centrum organizuje liczne programy szkoleniowe, zwłaszcza dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, zapewnia doradztwo i przestrzeń dla nowych firm rozpoczynających działalność, rozpowszechniania informacje na temat zrównoważenia środowiskowego i oszczędzania energii.

Projekt promuje również rewitalizację miast poprzez umieszczenie centrum EFIDES w dzielnicach El Cristo i Ave Maria, które są miejscem wysokich wskaźników ubóstwa i wykluczenia społecznego. Centrum ma zatem kluczowe znaczenie dla osiągnięcia rozwoju społecznego i integracji nie tylko dla tych dwóch zmarginalizowanych dzielnic, ale dla całego miasta.

Głównym celem była rewitalizacja gospodarcza, społeczna, środowiskowa i urbanistyczna w obu dzielnicach. Projekt ten przyczynia się do integracji osób zagrożonych wykluczeniem społecznym (młodzieży, kobiet i osób długotrwale bezrobotnych), zarówno z obu dzielnic, jak i reszty miasta, poprzez działania na rzecz szkoleń, pośrednictwa pracy i samozatrudnienia, promocji przedsiębiorczości i działalności gospodarczej, w szczególności MŚP, mikroprzedsiębiorstw i spółdzielni. Jego efektem jest uzyskanie równowagi i spójności miejskiej.

¹² https://ec.europa.eu/regional_policy/en/projects/Europe/the-efides-local-inclusion-project-creating-new-opportunities-for-locals [dostęp: 21.12.2021].

Finlandia, Oulu

Projekt Nivaska¹³ ma na celu stworzenie nowych możliwości zatrudnienia, wspierając rozwój mikroprzedsiębiorstw poprzez zapewnienie dostosowanego do potrzeb wsparcia. Komitet sterujący projektu Nivaska wraz z lokalnymi przedsiębiorcami opracowali nowy sposób połączenia interesów sektora prywatnego i publicznego na tym obszarze. Celem jest wykorzystanie „strategii impulsów”, tj. wzmocnienie pozytywnego kręgu rozwoju małych i mikroprzedsiębiorstw poprzez ukierunkowanie niewielkich kwot wsparcia finansowego na pewne kluczowe obszary. Działania projektowe są zatem dostosowywane do konkretnych potrzeb poszczególnych firm. Na przykład mikrofirma produkcyjna otrzymuje wsparcie na stworzenie znaku towarowego i katalogu produktów, co nie jest dużym wydatkiem a odgrywa kluczową rolę w marketingu produktów firmy w kraju i za granicą. Wsparcie obejmuje doradztwo, pomoc w zakresie tworzenia sieci i podwykonawstwa, wsparcie marketingu i eksportu oraz dofinansowanie sprzętu i obiektów niezbędnych do zrównoważonego rozwoju. Wsparcie dla każdej firmy trwa przez okres od 1 do 3 lat, w zależności od potrzeb przedsiębiorstwa. Model projektu Nivaska można łatwo rozpowszechnić.

Chorwacja – Serbia

Projekt XBIT¹⁴ koncentrował się na stworzeniu środowiska sprzyjającego innowacjom, branży IT, przedsiębiorczości, tworzeniu miejsc pracy, zatrzymywaniu talentów oraz zwiększeniu liczby wykwalifikowanych młodych specjalistów w chorwacko-serbskim obszarze transgranicznym. Najważniejszymi rezultatami było stworzenie transgranicznej sieci interesariuszy ICT, projektowanie i wdrażanie programów edukacyjnych, motywacyjnych i networkingowych oraz utworzenie Fab Labów i Mobile Lab.

Projekt XBIT obejmował współpracę między sektorem publicznym, środowiskiem akademickim, instytucjami badawczo-rozwojowymi, korporacjami, przedsiębiorcami i organizacjami otoczenia biznesu. Skupiono się na edukacji, nawiązywaniu kontaktów i wymianie wiedzy. Efektem jest znaczny wzrost przedsiębiorczości związanej z IT po obu stronach granicy.

Projekt odegrał istotną rolę w przyciąganiu firm IT i tworzeniu nowych możliwości zatrudnienia. Jednym z głównych rezultatów było utworzenie trzech centrów innowacji, tzw. Fab Labs i jedno mobilne laboratorium innowacji, które

¹³ https://ec.europa.eu/regional_policy/en/projects/Finland/harvesting-the-fruits-of-entrepreneurship [dostęp: 21.12.2021].

¹⁴ <https://www.interreg-croatia-serbia2014-2020.eu/project/xbit/> [dostęp: 21.12.2021].

wyposażono w najnowsze rozwiązania z zakresu wirtualnej rzeczywistości, Internetu rzeczy (IoT), druku 3D i technologii dronów. W laboratoriach tych regularnie odbywają się spotkania, warsztaty i szereg kursów.

Projekt przyczynił się do uruchomienia kilku nowych start-upów, w tym jednego, który opracowuje formy 3D do produkcji przynęt wędkarskich i strzał łuczniczych. Inny start-up opracował innowacyjną koncepcję wykorzystania rozwiązań opartych na IoT do śledzenia bydła w gospodarstwach.

Dodatковым efektem było opracowanie programu nauczania przeznaczanego do edukacji tradycyjnych firm w zakresie wykorzystywania nowych technologii do usprawniania działalności. Produktem projektu jest także utworzona sieć Crossbit. Jest to podmiot prawny złożony z interesariuszy, którego celem jest długofalowy rozwój innowacyjności, konkurencyjności i przedsiębiorczości.

Zduńska Wola

Zduńska Wola, miasto rozwijające się niegdyś głównie dzięki przemysłowi włókienniczemu, po transformacji gospodarczej w 1989 r. zaczęło tracić te funkcje przez napływ do Europy taniej odzieży z Azji. Z czasem miasto doświadczyło więc silnego procesu degradacji funkcji miejskich. W 2019 r. władze miasta postanowiły podjąć pilną interwencję. „Żyj lokalnie, pracuj globalnie” – tak zdefiniowano wizję rozwoju miasta jeszcze przed wybuchem pandemii koronawirusa. Analiza trendów na globalnym rynku pracy pokazuje, że o ile efekty pracy pracownika są możliwe do digitalizacji, coraz rzadziej pracodawca wymaga jego obecności fizycznej w firmie. Przyjęcie tej perspektywy pozwoliło porzucić myślenie, że mieszkańcy Zduńskiej Woli są nieuchronnie przywiązani do lokalnego rynku pracy. Zauważono, że jeśli stworzy się określone warunki techniczne, a także zapewni wiedzę i umiejętności cyfrowe, będą oni mogli świadczyć usługi pracodawcom z całego świata, bez konieczności zmiany miejsca zamieszkania.

Działaniem podjętym w kierunku realizacji powyższych założeń było utworzenie w strukturze organizacyjnej Urzędu Miasta Zduńska Wola specjalnego zespołu strategicznego pracującego metodą *design thinking*. Zespół ten spogląda na miasto przekrojowo i interdyscyplinarnie, a dla tworzonych przez siebie projektów buduje elastyczne zespoły zadaniowe. Podstawową wartością, którą dostarcza on miastu, jest sieciowanie. Dzięki kreatywnemu podejściu tworzy projekty łączące zasoby wewnętrzne lub wewnętrzne z zewnętrznymi, których sam poszukuje i pozyskuje do współpracy. Zespół jest w fazie realizacji kilku projektów o różnym poziomie dojrzałości: od konceptu, przez prototypowanie po zakończone wdrożenie.

Wirtualny Hub Mikrofirm znajduje się w fazie inkubacji. Koncepcja jego budowy zwyciężyła w konkursie Akademii Miast Przyszłości Polskiego Funduszu Rozwoju na innowacyjny impuls rozwojowy dla polskiego samorządu. Projekt zakłada stworzenie w Zduńskiej Woli środowiska firm cyfryzujących swoje procesy biznesowe, a także usługi i produkty. Obliczony jest zarówno na przyciągnięcie do miasta nowych podmiotów, działających zwłaszcza w obszarze przemysłów kreatywnych i ICT, jak i na podniesienie innowacyjności lokalnych przedsiębiorstw. W ten sposób samorząd chce zbudować lokalny rynek pracy dla specjalistów. Projekt jest na tyle innowacyjny, że jego wdrożeniem zainteresowany jest operator Chmury Krajowej we współpracy z globalnymi korporacjami informatycznymi. Zespół postanowił zmierzyć się z brakiem dużych terenów inwestycyjnych w mieście. Celem stało się przyciągnięcie do Zduńskiej Woli nowoczesnych firm, by stworzyć rynek pracy dla specjalistów, co umożliwiłoby osobom po studiach powrót w rodzinne strony. Urzędnicy postanowili wykorzystać moc chmury obliczeniowej, a więc serwerów dostępnych przez sieć Internet, i stworzyć w mieście centrum firm, które operują wyłącznie w świecie wirtualnym. To pomysł nigdy wcześniej nie realizowany w takiej formule ani w Polsce, ani za granicą. Nad projektem budowy Wirtualnego Hubu Mikrofirm urząd pracuje teraz z partnerami komercyjnymi.

Zespół rozwija obecnie kolejne projekty, które zaliczyć można do dobrych praktyk miejskich. Jednym jest koncepcja szkoleń dla uczniów w zakresie neutralności klimatycznej, innym – koncepcja powszechnego kształcenia umiejętności cyfrowych dla wszystkich mieszkańców.

CEL 9. INNOWACYJNOŚĆ, PRZEMYSŁ, INFRASTRUKTURA

KIERUNKI ROZWOJU

- **Budowanie przyjaznej dla środowiska, dobrej jakości i użytecznej infrastruktury technicznej** obsługującej miasto, **dostępnej dla wszystkich mieszkańców**, oraz zapewnienie jej **sprawnego funkcjonowania**;
- Wykorzystanie inwestycji w rozbudowę i modernizację urządzeń infrastruktury komunalnej dla **rozwoju zielono-błękitnej infrastruktury**;
- **Zmierzanie do gospodarki obiegu zamkniętego (gospodarki cyrkularnej)** we wszystkich sferach funkcjonowania **sektora komunalnego, podmiotów gospodarczych oraz gospodarstw domowych** na terenie miasta;
- **Nadzorowanie sprawnego funkcjonowania złożonych, połączonych systemów usług miejskich** i efektywnych przepływów związanych z produkcją oraz konsumpcją lokalną, w tym gospodarki odpadami, wodno-kanalizacyjnej, zaopatrzenia w energię, oraz transportu;
- **Wykorzystanie najnowszych osiągnięć** z dziedziny automatyzacji, sztucznej inteligencji, technologii teleinformatycznych oraz komunikacji **dla sprawnego zarządzania systemami infrastruktury i usługami publicznymi**;
- **Zwiększenie trwałości infrastruktury, budynków i budowli** poprzez planowanie pełnego cyklu życia budynku/produktu/usługi;
- **Promowanie i rozwój zeroemisyjnego transportu dla mieszkańców** miasta i okolic;
- **Promowanie i rozwój zeroemisyjnego transportu dla turystów**;
- **Zapewnienie wszystkim mieszkańcom dostępu do infrastruktury szerokopasmowej**, umożliwiającej dostęp do szybkiego Internetu oraz wpływającej na rozwój społeczeństwa cyfrowego, nowoczesnej edukacji, badań i innowacji, jak również na tworzenie jednolitego rynku cyfrowego, bezpiecznego i szybkiego dostępu do elektronicznych usług publicznych oraz sprawniej komunikacji między instytucjami publicznymi, mieszkańcami i biznesem;
- **Rozwój cyfrowych usług publicznych przyjaznych dla mieszkańców i dostępnych dla wszystkich**, niezależnie od wieku i wykształcenia;
- **Ograniczanie wykluczenia cyfrowego wśród mieszkańców** poprzez działania szkoleniowe i infrastrukturalne;
- **Sprzyjanie integracji imigrantów** między innymi poprzez ułatwienia w dostępie do usług publicznych;

- **Promowanie dostępności danych** oraz ich wykorzystywanie przez organy administracji samorządowej w celu zwiększenia zaangażowania obywateli, poprawy zasięgu i jakości obsługi oraz zapewnienia lepszych możliwości rynkowych;
- **Rozwój miasta zwarteo z wykorzystaniem terenów poprzemysłowych, pokolejowych i powojkowych**, ograniczający zapotrzebowanie na zabudowę terenów zielonych, rozbudowę infrastruktury towarzyszącej zabudowie mieszkaniowej, zmniejszający zużycie energii oraz zapotrzebowanie na dalekie przemieszczenia mieszkańców;
- **Zwiększanie odporności miasta na zmiany klimatu;**
- **Planowanie i wdrażanie lokalnych polityk bezpieczeństwa** dla ograniczania ryzyka oraz przygotowanie do zdarzeń ekstremalnych i katastrof naturalnych i infrastrukturalnych;
- **Tworzenie i rozwijanie partnerstw publiczno-publicznych i publiczno-prywatnych służących promowaniu rozwiązań** środowiskowych, wymianie doświadczeń i identyfikacji barier;
- **Wspieranie zrównoważonej industrializacji** o zamkniętym cyklu życia produktu oraz technologiach przyjaznych dla środowiska przyrodniczego;
- **Rozwój zielonych technologii dla przemysłu;**
- **Modernizacja i unowocześnianie rozwiązań technologicznych i transportowych stosowanych w przemyśle** dla ograniczenia negatywnego oddziaływania na środowisko przyrodnicze i obniżenia śladu węglowego;
- Promowanie i wspieranie **przechodzenia przedsiębiorstw przemysłowych do korzystania z zielonej energii;**
- **Wsparcie przedsiębiorstw w upowszechnianiu rozwiązań przyjaznych środowisku;**
- **Obniżenie emisyjności i modernizacja energochłonnych gałęzi przemysłu;**
- **Ograniczanie i ponowne wykorzystanie materiałów i produktów**, szczególnie w branżach zasobochłonnych;
- **Odejście od wytwarzania i wykorzystywania produktów jednorazowego lub ograniczonego użytku;**
- **Przyciąganie inwestorów zewnętrznych oferujących produkty i rozwijających technologie przyjazne dla środowiska przyrodniczego;**
- **Wsparcie przedsiębiorczości lokalnej**, w szczególności firm oferujących produkty i stosujących technologie neutralne dla środowiska przyrodniczego;
- **Współpraca dużych przedsiębiorstw przemysłowych z małymi i średnimi firmami lokalnymi;**

Wsparcie przekwalifikowania pracowników przedsiębiorstw przemysłowych dokonujących transformacji energetycznej lub technologicznej;

- **Rozwój usług otoczenia biznesu** tworzących ekosystem sprzyjający lokalnej przedsiębiorczości i przyciąganiu inwestorów zewnętrznych;
- Wzmacnianie **przedsiębiorstw wytwarzających produkty lub dostarczających usługi o wysokiej wartości dodanej oraz stosujących zaawansowane technologie;**
- **Rozwój przemysłów i usług wiedzochłonnych;**
- **Zwiększenie inwestycji w badania i rozwój innowacji produktowych i procesowych** jako droga podniesienia konkurencyjności lokalnego przemysłu i usług w skali krajowej i międzynarodowej;
- **Zwiększenie zastosowań rozwiązań przemysłu 4.0 w przedsiębiorstwach;**
- **Wzrost wykorzystania technologii cyfrowych w małych i średnich firmach lokalnych;**
- **Rozwój przestrzeni co-workingowych;**
- Szersze stosowanie **innowacyjnych rozwiązań cyfrowych w promocji i obsłudze ruchu turystycznego;**
- **Budowanie i wzmacnianie sieci współpracy służącej przepływowi wiedzy między przedsiębiorstwami, instytucjami badawczymi i uczelniami;**
- **Poprawa środowiska prawno-instytucjonalnego** stymulującego podejmowanie działalności innowacyjnej;
- **Promowanie nowych modeli biznesowych**, opartych na współdzieleniu, pożyczaniu, wymianie oraz wynajmowaniu produktów i usług;
- **Poprawa świadomości przedsiębiorców i pracowników na temat zrównoważonego procesu produkcyjnego;**
- **Tworzenie kompleksowych baz danych** o podmiotach gospodarczych działających w mieście;
- **Promowanie edukacji oraz dzielenia się wiedzą;**
- **Podnoszenie kwalifikacji kadry (jakości kapitału ludzkiego);**
- **Zwiększanie atrakcyjności rezydencjalnej i kulturowej miasta dla pracowników wysokokwalifikowanych i klasy kreatywnej;**

PRIORYTETOWE GRUPY DOCELOWE

- Wiodące firmy lokalne
- Małe i średnie przedsiębiorstwa lokalne
- Duże przedsiębiorstwa posiadające siedziby w innych miastach
- Organizacje gospodarcze, stowarzyszenia branżowe i inne instytucje otoczenie biznesu
- Spółki gminne
- Administracja samorządowa

- Przemysłowe centra badawczo-rozwojowe
- Instytuty badawcze
- Uczelnie wyższe
- Instytucje edukacyjne i szkoleniowe
- Organizacje pozarządowe i grupy obywateli
- Organizacje związkowe lokalnych pracodawców
- Lokalni specjaliści

Inne istotne podmioty

- Instytucje kultury
- Samorząd wojewódzki
- PARP i inne agendy rządowe
- Banki i inne instytucje finansowe

GŁÓWNE OBSZARY DZIAŁALNOŚCI

- STOSOWANIE INNOWACYJNYCH ROZWIĄZAŃ INFRASTRUKTURALNYCH I TRANSPORTOWYCH
- ZRÓWNOWAŻONY PRZEMYSŁ
- INNOWACYJNA GOSPODARKA W MIEŚCIE

Działanie/obszar działalności	Przykładowe działania na rzecz celu
STOSOWANIE INNOWACYJNYCH ROZWIĄZAŃ INFRASTRUKTURALNYCH I TRANSPORTOWYCH	<ul style="list-style-type: none">• Wprowadzanie rozwiązań z zakresu gospodarki obiegu zamkniętego (gospodarki cyrkularnej) w różnych sferach funkcjonowania sektora komunalnego w celu ograniczenia zużycia surowców i energii oraz wielkości wytwarzanych odpadów;• Promowanie i wspieranie gospodarstw domowych oraz podmiotów gospodarczych w rozwoju gospodarki obiegu zamkniętego na terenie miasta, w tym wielokrotnego wykorzystania materiałów i produktów oraz ograniczenia stosowania produktów jednorazowego użytku;• Wykorzystanie inteligentnych rozwiązań cyfrowych dla zrównoważonego i efektywnego zarządzania gospodarką odpadami;• Planowanie pełnego cyklu życia budynku/produktu/usługi dla zwiększenia trwałości infrastruktury, budynków i budowli;

- **Rozbudowa zielono-błękitnej infrastruktury** przy inwestycjach w rozwój i modernizację urządzeń infrastruktury komunalnej, w tym gromadzenie i wykorzystanie wód opadowych;
- **Wprowadzanie inteligentnych rozwiązań cyfrowych dla sprawnego zarządzania systemami infrastruktury**, w tym **monitorowania sieci przesyłowych** w celu szybkiego lokalizowanie usterek oraz przerw w przesyłach;
- **Rozbudowa infrastruktury szerokopasmowej**, umożliwiającej powszechny dostęp do szybkiego Internetu;
- **Stosowanie inteligentnych rozwiązań cyfrowych dla sprawnego zarządzania usługami publicznymi**;
- **Rozwijanie cyfrowych usług publicznych przyjaznych dla mieszkańców i dostępnych dla wszystkich**, niezależnie od wieku i wykształcenia;
- **Identyfikacja grup mieszkańców, którzy podlegają wykluczeniu cyfrowemu** oraz podejmowanie działań szkoleniowych i infrastrukturalnych na rzecz ograniczenia ich wykluczenia;
- Rozwijanie systemu **wsparcia imigrantów** w dostępie do usług publicznych;
- **Promocja zrównoważonego transportu**, w tym w szczególności ruchu pieszego, rowerowego i transportu zbiorowego;
- Budowa **systemów rozwiązań multimodalnych** z węzłami przesiadkowymi, w tym systemu P&R (parkuj i jedź) oraz systemu B&R (Bike&Ride);
- **Wykorzystanie inteligentnych systemów sterowania ruchem**, m.in. dającego pierwszeństwo przejazdu pojazdom komunikacji miejskiej;
- **Interaktywne mapy dostępności transportu zbiorowego** w mieście;
- **Telematyka**, czyli aktualna informacja na tablicach świetlnych o najbliższych połączeniach, opóźnieniach, komunikacji zastępczej, trasach objazdu itp.;
- **Działania inwestycyjne polepszające standard dróg miejskich**, np. przebudowa skrzyżowań (m.in. na ronda), montaż oświetlenia i sygnalizacji świetlnej, budowa chodników, ścieżek rowerowych i ścieżek pieszo-rowerowych;
- **Zmniejszenie presji dróg na środowisko**, np. poprzez stosowanie zabezpieczeń akustycznych, modernizację systemów odwodnienia, itp.;
- Wspieranie rozwoju systemów wspólnego podróżowania (**Vanpooling i carpooling**);
- Wspieranie rozwoju systemów wspólnego użytkowania aut (**Carsharing**);

	<ul style="list-style-type: none"> • Rozwijanie systemu informującego o wolnych miejscach parkingowych w oparciu o sensory lub inteligentne analityki wideo (Smartparking); • Rozbudowa infrastruktury ładowania pojazdów elektrycznych; • Promowanie i rozwój zeroemisyjnego transportu dla turystów w postaci autobusów, busów, samochodów i rowerów elektrycznych z systemem parkingów P&R; • Poprawa warunków i bezpieczeństwa ruchu przez zastosowanie dedykowanych rozwiązań teleinformatycznych; • Wykorzystanie zielonych obligacji miejskich dla finansowania inwestycji prośrodowiskowych w mieście; • Zastosowanie narzędzi planistycznych i podjęcie inwestycji służących zagospodarowaniu terenów przemysłowych, kolejowych i powojkowych; • Współdziałanie z lokalnymi przedsiębiorcami, organizacjami pozarządowymi i grupami obywatelskimi na rzecz zrównoważonego rozwoju;
<p>ZRÓWNOWAŻONY PRZEMYSŁ</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Wspieranie rozwoju przedsiębiorstw oferujących produkty i rozwijających technologie o obiegu zamkniętym, które są neutralne dla środowiska przyrodniczego, m.in. poprzez oferowanie ulg w podatku od nieruchomości jako instrumentu przyciągania inwestorów o takiej produkcji; • Promowanie i wspieranie przedsiębiorstw przemysłowych dokonujących transformacji w kierunku zielonej energii, technologii energooszczędnych, bardziej efektywnego wykorzystania energii oraz obniżających ślad węglowy; • Promowanie i wspieranie przedsiębiorstw przemysłowych stosujących zaawansowane technologicznie systemy gromadzenia i magazynowania ciepła oraz systemów chłodzących; • Wspieranie pracowników wymagających przekwalifikowania w związku z transformacją energetyczną lub technologiczną przedsiębiorstw przemysłowych, we współpracy z urzędami pracy; • Zapewnienie wsparcia w powstawaniu i rozwoju klastrów przemysłowych wyspecjalizowanych w produktach i technologiach przyjaznych dla środowiska przyrodniczego; • Promowanie i wspieranie inwestycji przemysłowych przyczyniających się do dywersyfikacji gospodarki miasta, w szczególności w ośrodkach monofabrycznych lub monobranżowych; • Rozwijanie i wspieranie inkubatorów przedsiębiorczości;

	<ul style="list-style-type: none"> • Promowanie i wspieranie rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw lokalnych oferujących produkty i stosujących technologie neutralne dla środowiska przyrodniczego; • Rozwój i podnoszenie jakości infrastruktury dla lokalizacji i rozwoju zakładów przemysłowych; • Tworzenie instytucji zapewniających profesjonalną obsługę inwestorów zewnętrznych, zarówno nowych, jak i istniejących; • Tworzenie instytucji wspomagających przedsiębiorców lokalnych, m.in. w zakresie informacji i pomocy prawnej; • Tworzenie dogodnych warunków dla rozwoju usług otoczenia biznesu; • Wspieranie inwestycji przemysłowych lokalizowanych na terenach poprzemysłowych, kolejowych i wojskowych; • Promowanie i wspieranie kooperacji dużych przedsiębiorstw przemysłowych z małymi i średnimi firmami lokalnymi sektora produkcyjnego i usługowego; • Organizacja cyklicznych spotkań przedsiębiorców, władz samorządowych i kierujących spółkami infrastrukturalnymi jako forum wymiany poglądów w celu identyfikacji barier rozwojowych i szukania sposobów ich przezwyciężenia;
<p>INNOWACYJNA GOSPODARKA W MIEŚCIE</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Wspieranie nowych rozwiązań w zakresie produktów i usług, technologii produkcji, rynków oraz form organizacji firm; • Tworzenie parków naukowo-technologicznych, inkubatorów technologicznych i ekosystemów innowacji (dzielnic innowacji); • Rozwój idei living lab; • Zwiększenie wydatków na badania i rozwój; • Propagowanie wykorzystania rozwiązań przemysłu 4.0 w przedsiębiorstwach; • Promowanie i wspieranie wykorzystania technologii cyfrowych w małych i średnich podmiotach gospodarczych, m.in. poprzez wirtualne huby mikrofirm; • Promowanie zastosowania i rozwijania innowacyjnych rozwiązań cyfrowych w promocji i obsłudze ruchu turystycznego; • Promowanie i wdrażanie ekoinnowacji; • Tworzenie sprzyjających warunków do rozwoju przestrzeni co-workingowych; • Poprawa poziomu edukacji w celu zwiększenia umiejętności w dziedzinie nauk przyrodniczych, inżynierii i rozwiązywania problemów technicznych; • Działania edukacyjne na rzecz promocji uczenia się przez całe życie;

	<ul style="list-style-type: none">• Powszechne kształcenie w zakresie kompetencji cyfrowych poprzez szkolenia i warsztaty on-line i stacjonarne;• Wdrażanie programów szkoleniowo-doradczych ukierunkowanych na nabycie przez firmy i jej pracowników kompetencji niezbędnych do zarządzania innowacjami w przedsiębiorstwie;• Powstawanie centrów innowacji służących wypracowaniu dobrych praktyk i standaryzacji świadczonych przez nie usług oraz wspierających przedsiębiorców w wykorzystaniu najnowocześniejszych rozwiązań innowacyjnych;• Organizowanie targów, wystaw, konferencji, szkoleń oraz przedsięwzięć o charakterze gospodarczym, które przyczynić się będą do budowania platformy wymiany wiedzy i doświadczeń oraz budowania relacji biznesowych;• Współorganizowanie startupów, które będą wprowadzać przedsiębiorców w strefę innowacji, tworzenie programów wsparcia dla startupów high-tech;• Inicjowanie tworzenia laboratorium innowacji miejskich;• Zwiększanie atrakcyjności rezydencjalnej miasta dla kadry wysokokwalifikowanej i klasy kreatywnej poprzez zapewnienie wysokiej jakości usług oraz przestrzeni publicznych, a także dobrego stanu środowiska przyrodniczego, w tym jakości powietrza;• Tworzenie i aktualizowanie strategii i planów wsparcia innowacji;
--	---

Przykładowe inicjatywy w miastach

Przykładem wprowadzania różnych innowacyjnych rozwiązań w gospodarce i zarządzaniu miastem może być **Gdynia**¹⁵. Została ona pierwszym miastem w Polsce, gdzie uruchomiona została na szeroką skalę sieć 5G przez operatora telekomunikacyjnego Play. Dzięki znacząco większej przepustowości otwiera ona nowe możliwości w zakresie zbierania danych o funkcjonowaniu miasta i usprawniania zarządzania miastem poprzez wprowadzanie innowacyjnych narzędzi z zakresu smart city, w tym rozwijania Internetu Rzeczy. Tworzy równocześnie nową platformę udostępniania danych o mieście jego mieszkańcom, przedsiębiorstwom i turystom. Stanowi ponadto szansę na przyciągnięcie firm i startupów, które szukają poligonu do testowania swoich rozwiązań, oraz

¹⁵ <https://pfrdlamiast.pl/baza-miejskich-innowacji/gdynia-pierwsze-miasto-w-polsce-z-dostepem-do-5g-.html> [dostęp: 10.12.2021].

może zostać wykorzystana jako argument promocyjny w przyciąganiu przedsiębiorców, mieszkańców, studentów i turystów.

Gdynia wyróżnia się również wśród rosnącego szybko grona polskich miast wdrażających nowe rozwiązania w zakresie transportu i nowych form mobilności miejskiej. W ramach projektu CityChangerCargoBike (CCCB)¹⁶ miasto udostępnia za darmo mieszkańcom, przedsiębiorcom i organizacjom pozarządowym rowery towarowe (dostawcze). Jest to rozwiązanie stosowane dotąd jedynie w nielicznych miastach europejskich. Umożliwia ono wykorzystanie specjalnych modeli rowerów do prywatnych podróży logistycznych na zakupy lub transportu dzieci, komercyjnych dostaw ładunków w miastach oraz obsługi technicznej miasta. Przyczynia się do zmniejszenia kongestii drogowej oraz ograniczenia emisji zanieczyszczeń i hałasu na terenie miasta.

Interesującym działaniem jest Laboratorium Miejskie Urban-Lab¹⁷ utworzone w Gdyni w 2019 roku. Stanowi ono otwartą formułę identyfikowania problemów miejskich i poszukiwania innowacyjnych rozwiązań dla miasta jako platforma spotkań mieszkańców, organizacji pozarządowych, przedsiębiorców, uczelni i instytucji naukowych oraz urzędników miejskich. Rozwija partycypację obywatelską oraz demokratyczne rozwiązania w zarządzaniu miastem. Powiązana jest z nim otwarta platforma internetowa na zasadach open source, jaką stanowi portal <http://otwartedane.gdynia.pl> udostępniający między innymi zbiory danych dotyczących zmian klimatu, partycypacji oraz pandemii. Doświadczenia tego pilotażowego w warunkach polskich działania mogą być interesujące dla innych miast.

Gliwice

Myślenie strategiczne w mieście od lat koncentruje się na zwiększaniu potencjału gospodarczego, traktując go jako fundament rozwoju miasta. To właśnie silna pozycja gospodarki Gliwic jest punktem wyjścia do działań w innych obszarach, dając im stabilne podstawy i niezbędne zasoby.

Realizacja celów poprzedniej strategii, głównie kładącej nacisk na rozwój gospodarczy miasta, wzrost inwestycji i kreację nowych firm technologicznych sprawiła, że w 2022 r. Gliwice można określić jako miasto o wysokiej pozycji rozwojowej w aspekcie gospodarczym, ponadprzeciętnym poziomie wynagrodzeń mieszkańców i dochodzie w budżecie lokalnym. Dobrze rozwinięte jest też zaplecze infrastrukturalne gospodarki, w tym firm technologicznych (tereny

¹⁶ <https://www.mobilnagdynia.pl/m-projekty/city-changer-cargo-bike/510-citychanger-cargobike-cccb-2> [dostęp: 10.12.2021].

¹⁷ <https://urbanlab.gdynia.pl/> [dostęp: 10.12.2021].

Fot. 13. Nowe Gliwice Źródło: UM w Gliwicach, Baranowski Marcin (Mosquidron)

inwestycyjne, rezerwy terenów w strefie Gliwickiego Obszaru Gospodarczego, instytucje otoczenia biznesu, powierzchnie biurowe), stworzone zostały dobre warunki do rozwoju logistyki multimodalnej (dostępność drogową, kolejową, lotniczą i wodną), a niski poziom bezrobocia i krótkie okresy wychodzenia indywidualnych osób z bezrobocia świadczą o stabilnym rynku pracy. Miasto aktywnie włącza się w sieci współpracy oraz poszukuje partnerstw, wspierających rozwój oraz wdrażanie innowacji.

Dlatego głównym wyzwaniem miasta przy formułowaniu strategii Gliwice 2040 jest utrzymanie wysokiego poziomu rozwoju i jakości życia, przy dynamicznie zmieniających się uwarunkowaniach zewnętrznych, automatyzacji procesów produkcyjnych, postępującej cyfryzacji i zmianach modeli pracy.

Władze miasta konsekwentnie realizują program wspierania rozwoju przedsiębiorczości, wspomagając się narzędziowo i wykorzystując oferty dwóch powołanych w tym celu spółek – Górnośląski Akcelerator Przedsiębiorczości Rynkowej (GAPR Sp. z o.o.) oraz Parku Naukowo Technologicznego „Technopark Gliwice” Sp. z o.o.

GAPR, jako prężnie działająca instytucja otoczenia biznesu, stanowi platformę dialogu i współpracy pomiędzy śląskimi przedsiębiorcami a organami władzy państwowej i samorządowej. W swojej działalności stawia na usługi wysokich technologii, co w połączeniu z nowymi szlakami komunikacyjnymi, nowoczesnymi obiektami oraz dostępnymi terenami pod zabudowę, stanowi o wyjątkowej atrakcyjności firmy. Ponadto spółka realizuje szereg innowacyjnych projektów, wpływających na poprawę konkurencyjności regionu i znacząco wspierających przedsiębiorcze postawy, otwierając drogę ku tworzeniu i wdrażaniu innowacji. GAPR jest koordynatorem Klastra MedSilesia – Śląska Sieć Wyrobów Medycznych, któremu w 2016 roku Ministerstwo Gospodarki nadało status Krajowego Klastra Kluczowego. W klastrze obecnie zrzeszonych jest 110 podmiotów, z czego 85% to przedsiębiorstwa prowadzące działalność lub oferujące usługi w sektorze technologii, urządzeń i wyrobów medycznych. Pozostali partnerzy to jednostki badawczo-rozwojowe oraz uczelnie ze Śląska. Ponadto GAPR zaangażowany jest kapitałowo w Śląskie Centrum Naukowo – Technologiczne Przemysłu Lotniczego Sp. z o.o., będące jednym z najnowocześniejszych w Europie ośrodków wytwarzania struktur kompozytowych w technologii autoklawowej wraz z laboratorium badawczym, realizując tym samym dążenia miasta do rozwoju nowych technologii, wzmacniania specjalizacji gospodarczych i wsparcia rozwoju nowych firm technologicznych.

Fot. 14. Naukowo-Dydaktyczne Centrum Nowych Technologii Politechniki Śląskiej.
Źródło: Szymik Jakub

W 2004 roku powołana została spółka Technopark Sp. z o.o. w której oprócz miasta, jako głównego udziałowca, współudziałowcami są: Politechnika Śląska oraz Katowicka Specjalna Strefa Ekonomiczna.

Jest to kolejne gliwickie nowoczesne centrum wsparcia przedsiębiorczości. Dobra infrastruktura, usługi szkoleniowo-doradcze oraz realizacja międzynarodowych, centralnych i regionalnych programów wsparcia tworzy przyjazny klimat dla biznesu. Aktywne zaangażowanie „Technoparku Gliwice” w rozwój przedsiębiorczości w regionie i poza nim potwierdza szeroka współpraca z instytucjami technologicznymi, uczelniami, parkami naukowymi oraz organizacjami zagranicznymi, jak i liczne realizowane projekty, ze szczególnym uwzględnieniem przedsiębiorczości akademickiej. Do tej pory ponad 2,5 tys. studentów Politechniki Śląskiej i innych uczelni zostało przeszkolonych w zakresie przedsiębiorczości, prowadzenia działalności gospodarczej oraz modeli biznesowych, a ponad 80% firm działających w Technoparku to firmy ściśle związane osobowo ze strukturami Politechniki Śląskiej.

Spółka od samego początku istnienia wspiera inkubację oraz rozwój innowacyjnych przedsiębiorstw, dla których, oprócz nowoczesnych pomieszczeń, udostępnianych w dogodnej lokalizacji, przygotowano szereg dodatkowych udogodnień, w tym m.in.

- inkubacja,
- warsztaty,
- indywidualne doradztwo,
- coworking,
- wirtualne biuro,
- centrum kompetencyjne,
- rozwoju modeli biznesowych.

„Technopark Gliwice” to również rozległa, poszerzającą się sieć kontaktów i powiązań pomiędzy firmami działającymi w różnorodnych obszarach. Dzięki wieloletniej działalności Park posiada ogromną bazę technologiczną i ekspercką oraz rozwija liczne inicjatywy biznesowe:

- Laboratorium Druku 3D, obejmujące doradztwo, audyty, badanie gotowości cyfrowej przedsiębiorstw oraz szkolenia
- Akcelerator Technologiczny – prowadzenie działalności w zakresie współfinansowania projektów B+R w fazach proof-of-principle (PoP) i proof-of-concept (PoC), w celu zwiększenia ich podaży i atrakcyjności dla inwestorów w kolejnych rundach finansowania,
- Obserwatorium ICT – działania obejmujące analizy i raporty,
- Specjalistyczne w ramach obszaru Technologie Informacyjne i Telekomunikacyjne, wsparcie firm z branży ICT w województwie, monitorowanie Inteligentnej Specjalizacji Województwa – ICT.

Dobłą praktyką, którą Miasto Gliwice może zaprezentować, jest podejście do zarządzania gospodarczym rozwojem miasta, w oparciu o konsekwentnie realizowaną strategię rozwoju. Dotychczasowa strategia (Strategia Zintegrowanego i Zrównoważonego Rozwoju Miasta Gliwice (do roku 2022) pozwoliła na wypracowanie dobrze funkcjonującego systemu wyznaczania celów rozwojowych, ich realizacji i monitorowania wskaźników.

Obecnie funkcjonujący system monitorowania wdrażania strategii rozwoju opiera się o Gliwicki Program Wdrażania Strategii (GPWS). Cele strategiczne i operacyjne określone w strategii są realizowane poprzez projekty i przedsięwzięcia ujęte w GPWS, które z kolei mają swoich opiekunów, czyli tzw. koordynatorów projektów strategicznych. Koordynatorami projektów są zarówno eksperci z Urzędu, jak i działający w podmiotach i organizacjach niezależnych, określani na potrzeby Strategii jako tzw. koordynatorzy zewnętrzni.

W cyklach rocznych przeprowadzane jest zestandaryzowane postępowanie, mające na celu weryfikację wskaźników przypisanych do każdego celu operacyjnego, na tej podstawie opracowywany jest Raport z monitoringu realizacji Strategii, który zgodnie z art. 28aa ustawy o samorządzie gminnym stanowi element Raportu o stanie miasta. Raport publikowany jest na stronie urzędu w BIP. Jednocześnie również cyklicznie analizowana jest realizacja projektów i przedsięwzięć strategicznych wraz z oceną ryzyka ich realizacji. Ponadto w ciągu roku organizowane są warsztaty robocze z koordynatorami, podczas których wspólnie omawiane są determinanty wdrażania Strategii i wypracowywane metody, które sprzyjają lepszej realizacji projektów.

Program „Strategia 2022” funkcjonuje z poziomu przeglądarki internetowej, co ułatwia dostęp do niego wszystkim uczestnikom procesu realizacji Strategii. W zależności od zakresu zadań związanych z realizacją Strategii użytkownicy posiadają różne uprawnienia: koordynatorzy wprowadzają dane i modyfikują informacje o prowadzonych przez siebie projektach, Biuro Rozwoju Miasta ma możliwość łatwego kontrolowania terminowości wprowadzania danych, generowania raportów, monitorowania poziomu mierników. Program umożliwia ciągle poszerzanie i udoskonalanie funkcji. Stworzenie i wdrożenie Programu „Strategia 2022” usprawniło proces monitorowania dokumentu strategicznego, umożliwiło integrację danych Strategii z innymi instrumentami zarządzania miastem, pozwoliło rozszerzyć zakres dostępnych narzędzi informatycznych oraz stanowi cenne źródło informacji dla kadry zarządzającej i mieszkańców Gliwic.

Za wdrożenie ww. Programu „Strategia 2022” w 2012 roku Miasto Gliwice otrzymało pierwszą nagrodę w konkursie Ministerstwa Rozwoju Regionalnego w konkursie Najlepsze praktyki zarządzania strategicznego rozwojem kraju.

Po kilkuletnich doświadczeniach, system monitorowania osiągnął dużą dozę stabilności. Z ostatniego raportu monitoringowego (2021r.) wynika, że dzięki konsekwencji oraz współdziałaniu grupy niezależnych podmiotów, aktorów lokalnej sceny gospodarczej, edukacyjnej, społecznej i politycznej – większość z celów udało się osiągnąć. Nie wszystko udało się zgodnie z pierwotnym planem, jako że uwarunkowania pewnych procesów znacząco zmieniły się na przestrzeni lat. Jednak konsekwentna i usystematyzowana realizacja celów gospodarczych Strategii do 2022r. pozwoliła na uporządkowanie działań Urzędu Miejskiego, jednostek i spółek miejskich oraz partnerów zewnętrznych i maksymalne ich skoncentrowanie na priorytetowych obszarach rozwoju Gliwic.

Zaprezentowany tu system w kolejnej perspektywie – do roku 2040 został udoskonalony i rozszerzony, zarówno w procesie formułowania założeń strategicznych, jak i w obszarze tematycznym. Do procesu formułowania strategii Gliwice 2040 zaproszeni zostali aktorzy zewnętrzni – w różnych formach i na różnych etapach (o czym mowa w kolejnym punkcie). Z kolei wyzwania, jakie stoją obecnie przed Gliwicami, poza zdefiniowanymi na nowo wyzwaniami gospodarczymi, obejmują wyzwania przestrzenne, środowiskowe i społeczne, co znajduje swoje odzwierciedlenie w sformułowanym projekcie wizji, misji i celach strategicznych.

Płock

Już w okresie PRL-u Płock zaczął się prężnie rozwijać dzięki budowie Mazowieckich Zakładów Rafineryjnych i Petrochemicznych (obecnie PKN ORLEN). Stał się wówczas ośrodkiem przemysłowym, co pociągnęło za sobą zmiany struktury społecznej, demograficznej i tożsamości Płocka. Na uprzemysłowienie miasta wpływ miały także duże zakłady, jak uruchomiona w 1945 roku Płocka Stocznia Rzeczna, ponadto Fabryka Maszyn Żniwnych czy Zakłady Przemysłu Dziewiarskiego „Cotex”. Z upływem czasu znaczenia nabierała spółka PKN ORLEN, która odgrywa wiodącą rolę w regionie dla rozwoju wiedzy i nauki. W 2004 powstało w Płocku pierwsze w Europie Środkowej i Wschodniej centrum CIFAL Płock – afiliowany ośrodek szkoleniowy Instytutu ONZ ds. Badań i Szkoleń UNITAR. CIFAL jest ośrodkiem budowania możliwości rozwoju i wymiany wiedzy pomiędzy samorządami a jednostkami władzy centralnej, a także organizacjami międzynarodowymi, sektorem prywatnym oraz przedstawicielami społeczeństwa obywatelskiego.

Jednym z głównych założeń działania CIFALa jest budowanie aglomeracji miejskiej w oparciu o ideę smart city. Poprzez zapewnienie szerokiej oferty innowacyjnych szkoleń i możliwości nawiązywania kontaktów, sieć ośrodków

CIFAL przyczynia się do rozwijania potencjału przedstawicieli władz samorządowych i działających lokalnie liderów społeczności. W oparciu o zdobytą wiedzę mogą oni planować i budować miasta w sposób zrównoważony, czyli taki który uwzględnia tworzenie nowych miejsc pracy przy jednoczesnym ograniczaniu negatywnego wpływu metropolii na środowisko.

Rys. 2. Logo CIFAL Źródło: UM w Płocku

W Płocku wdrożone zostały liczne rozwiązania związane z ideą smart city, które doskonale wpisują się w realizację celów Zrównoważonego Rozwoju, w tym Celu 9:

1. Zarządzanie efektywne energią w budynkach komunalnych
2. Inteligentne systemu transportowe (sekundniki na skrzyżowaniach, inteligentne przystanki autobusowe)
3. Aplikacje i inteligentna komunikacja
4. Wykorzystywanie ekologicznego transportu (rowery miejskie, elektryczne hulajnogi)
5. Karta miejska i wiele innych.

Zarówno Komisja PPP jak i CIFAL mają za zadanie edukowanie miast w zakresie PPP, gospodarki przestrzennej i zrównoważonego rozwoju miast.

Konsekwentnie realizowana polityka rozwoju, zaowocowała wysoką, III pozycją w Rankingu potencjału miast średnich dla lokalizacji inwestycji z sektora nowoczesnych usług biznesowych, według badania zleconego przez Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju. Jednocześnie Płock uznano za lidera wśród miast średnich pod względem realizowanych innowacyjnych zadań w szeroko pojętym obszarze rozwoju lokalnego i regionalnego. Doceniono działania ukierunkowane na stymulowanie przedsiębiorczości, jak np.:

- przestrzeń co-workingowa Staromiejskie Centrum Biznesu Przetwornia jako niestandardowe rozwiązanie infrastrukturalne, które może pomóc w rozwoju procesów usług zaawansowanych,
- Akademicki Inkubator Przedsiębiorczości przy Szkole Wyższej im. Pawła Włodkowica, który pomaga przedsiębiorcom w procesie otwieranie i prowadzenia własnych firm,
- koordynowanie na szczeblu regionalnym Światowego Tygodnia Przedsiębiorczości, międzynarodowego projektu organizowanego w 170 krajach, polegającego na bezpłatnych szkoleniach, warsztatach i kampaniach, mają-

cych na celu promowanie rozwijania własnej działalności, marki, startupów oraz budowania sieci kontaktów,

- Hackathon City Coders Płock, czyli maraton programistyczny, mający za zadanie promocję programowania i informatyki wśród młodych mieszkańców naszego miasta jako ciekawej ścieżki kariery.

Zwrócono również uwagę na budowanie marki miasta poprzez m.in.:

- globalną sieć CIFAL UNITAR – w Płocku znajduje się jeden z ośrodków szkoleniowych Instytutu ONZ do spraw Badań i Szkoleń,
- rolę głównego Partnera Samorządowego podczas Europejskiego Kongresu Gospodarczego w Katowicach,
- wdrażanie oraz promowanie Partnerstwa Publiczno-Prywatnego z tytułem lidera w skali kraju, m.in. poprzez organizowanie Międzynarodowego Forum PPP.

Flagowym projektem, który na stałe zagościł w kalendarzu imprez miejskich i jednocześnie doskonale wpisuje się w realizację Celu 9 jest płocki maraton programistyczny – City Coders Hackathon Płock. Hackathon jest wyjątkowym przedsięwzięciem, które wspierając przedsiębiorcze postawy młodych mieszkańców Płocka, jednocześnie przyczynia się do podnoszenia komfortu życia wszystkich płocczan. Wydarzenie to realizowane jest od 2017

Rys. 3. Hackaton logo Źródło: UM w Płocku

roku, a każda kolejna edycja cieszy się coraz większą popularnością – zarówno wśród uczestników, jak i sponsorów i partnerów imprezy.

Rzeszów

W ostatnich latach Miasto Rzeszów realizowało pilotażowy projekt Urban Lab, określony jako instrument (część miasta wybrana do eksperymentowania wybranych rozwiązań) współpracy władz miejskich z mieszkańcami, przedsiębiorstwami oraz podmiotami naukowymi, mający na celu poprawę jakości życia mieszkańców poprzez innowacyjne rozwiązanie zidentyfikowanych problemów (inicjowanie, prototypowanie, testowanie, wdrażanie i ewaluację projektów) oraz wygenerowanie dodatkowej wartości przy wykorzystaniu zasobów miejskich.

Misją Urban Labu było działanie oparte na 4 filarach:

1. Współpraca z Partnerami w celu wypracowywania rozwiązań dla zdiagnozowanych problemów miejskich.
2. Udostępnianie danych miejskich na portalu www.otwartedane.erzeszow.pl przydatnych dla wszystkich grup interesariuszy miejskich, które mogą być także wykorzystywane do kreowania innowacyjnych rozwiązań i projektów realizowanych przez Urban Lab i jego Partnerów.
3. Działalność Inkubatora innowacji, wspierającego proces opracowywania nowatorskich projektów zgłaszanych przez mieszkańców.
4. Prowadzenie Urban Cafe, będącego przestrzenią spotkań i debat mieszkańców miasta z jego władzami, samorządowcami, naukowcami oraz przedstawicielami biznesu, gdzie kawa jest tylko pretekstem do dyskusji.

W odniesieniu do celu 9 Miasto Rzeszów osiągnęło następujące wyróżnienia w obszarze realizowanego projektu Urban Lab Rzeszów:

1. Otrzymanie tytułu Ambasadora Polski Wschodniej 2019 w 7 Edycji Konkursu w kategorii Samorząd: Miasto Rzeszów – Urban Lab Rzeszów.
2. Miasto Rzeszów został finalistą konkursu Innowacyjny Samorząd 2020 Serwisu Samorządowego PAP za realizację projektu Laboratorium Miejskie Urban Lab Rzeszów.
3. Rekomendacje ze strony Pani Minister Jadwigi Emilewicz, po odwiedzinach w Urban Lab Rzeszów 4 września 2020 roku „... najbardziej kreatywne miejsce na mapie Rzeszowa – Urban Lab Rzeszów, gdzie młodzież udowadnia, że można łączyć zabawę z nauką, grać i jednocześnie przenosić swoje miasto w wirtualne przestrzenie najpopularniejszej obecnie gry” Jadwiga Emilewicz, Wiceprezes Rady Ministrów, Minister Rozwoju.
4. Projekt Urban Lab Rzeszów został wyróżniony w konkursie „Innowacje w polityce” w kategorii „Demokracja” i zakwalifikowany do finału konkursu. Do konkursu zostało zgłoszonych 413 projektów z 25 krajów europejskich. Jury The Innovation in Politics Institute, składające się z 1032 osób, wybrało 90 finalistów, spośród których znalazł się rzeszowski projekt.
5. Finalista w kategorii: Gminy Miejskiej, Projekt: Urban Lab Rzeszów w Konkursie Innowacyjny Samorząd Serwisu Samorządowego PAP (26.02.2020)
6. Gmina Miasto Rzeszów aplikowała do prestiżowej światowej sieci „Miast Przyjaznych Starzeniu” Światowej Organizacji Zdrowia (WHO) w oparciu prowadzone działania na rzecz Seniorów w ramach działań zapoczątkowanych w Urban Lab Rzeszów.

W ramach projektu Urban Lab (lata 2020 – 2021) powstały rozwiązania pilotażowe na bazie współpracy: przedsiębiorstw z administracją publiczną,

instytucjami otoczenia biznesu czy też instytucjami naukowo-badawczymi oraz mieszkańcami. Wdrożono m.in. następujące projekty:

1. Ławka solarna – multimedialna. Pomysł zgłoszony przez mieszkańców dotyczył ustawienia miejskiej ławki solarnej, która czerpie energię ze słońca, dzięki wbudowanym panelom słonecznym zmniejszy się zapotrzebowanie na energię. Dodatkowa funkcja to ładowanie urządzeń mobilnych poprzez USB lub metodą indukcyjną (dla określonych modeli telefonów). Pierwsza ławka powstała w Parku Jedności Polonii z Macierzą (ul. Księdza Józefa Jałowego 9 w Rzeszowie).

Działanie realizowane w ramach projektu „Adaptacja koncepcji Urban Lab w Rzeszowie”. Projekt współfinansowany przez Unię Europejską ze środków Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2014 – 2020.

Urban Lab Rzeszów - Laboratorium Innowacji Miejskich

Pomysł zgłoszony przez mieszkańców dotyczył ustawienia miejskiej ławki solarnej, która będzie czerpała energię ze słońca, dzięki wbudowanym panelom słonecznym zmniejszy się zapotrzebowanie na energię. Dodatkowa funkcja to ładowanie urządzeń mobilnych poprzez USB lub metodą indukcyjną (dla określonych modeli telefonów). Pierwsza ławka powstała w Parku Jedności Polonii z Macierzą (ul. Księdza Józefa Jałowego 9, 35-001 Rzeszów).

4

Ławka solarna – multimedialna

Rys. 4. Ławka solarna – multimedialna Źródło: UM w Rzeszowie

2. Trzmielowisko – umożliwia obserwację trzmieli w trakcie zbierania pokarmu oraz przybliży zastosowanie roślinności sprzyjającej owadom zapylającym. Trzmielowisko powstało na powierzchni 100m². Na tym terenie powstała przyzma, która została wykonana m.in. z gałęzi, słomy, liści, przysypanych ziemią i obsadzona roślinami kwitnącymi. Jest to pierwszy w Polsce ogród społeczny trzmieli w przestrzeni miasta.

Działanie realizowane w ramach projektu „Adaptacja koncepcji Urban Lab w Rzeszowie”. Projekt współfinansowany przez Unię Europejską ze środków Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2014-2020.

Koncepcja Urban Labu została opracowana przez zespół Instytutu Rozwoju Miast i Regionów przy bezpośrednim wsparciu Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej, które współfinansowało Projekt ze środków z Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020. W ramach przedstawionej koncepcji Miasto Rzeszów wypracowało szereg rozwiązań, które są odbierane na arenie międzynarodowej jako dobra praktyka (przykładowe wdrożenia zostały opisane w punkcie 3.1 Działania Rzeszowa w drodze do realizacji celu 9. Innowacyjność, przemysł, infrastruktura w ostatnich latach).

Urban Lab jest przestrzenią wypracowywania innowacyjnych rozwiązań i pomysłów „na miasto”, których przetestowanie, a następnie wdrożenie prowadzi do poprawy jakości życia mieszkańców Rzeszowa.

Projekt był współfinansowany przez Unię Europejską ze środków Funduszu Spójności w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2014 – 2020, a obecnie Urban Lab funkcjonuje w strukturze Miasta Rzeszowa (od 1 stycznia 2022 roku) jako Centrum Innowacji Miejskich – Urban Lab i łączy ze sobą dwa podejścia społeczne i technologiczne, które są istotnym odniesieniem do realizowanego celu 9. Powyższe przykłady odnoszą się do współpracy władz miejskich z mieszkańcami, przedsiębiorstwami oraz podmiotami naukowymi poprzez poprawę jakości życia mieszkańców poprzez innowacyjne rozwiązanie zidentyfikowanych problemów (inicjowanie, testowanie, wdrażanie i ewaluację projektów) oraz wygenerowanie dodatkowej wartości przy wykorzystaniu zasobów miejskich.

Urban Lab Rzeszów - Laboratorium Innowacji Miejskich

Trzmielwisko - pierwszy w Polsce ogród społeczny trzmieli ziemnych. Ogród umożliwia obserwację trzmieli w trakcie zbierania pokarmu oraz przybliża zastosowanie roślinności sprzyjającej owadom zapylającym. Trzmielwisko powstało w Parku Kultury i Wypoczynku lewy brzeg tuż przy kładce wiszącej.

3

Trzmielwisko - ogród społeczny

Rys. 5. Trzmielwisko – ogród słoneczny Źródło: UM w Rzeszowie

CEL 10. MNIJ NIERÓWNOŚCI

W raporcie „Nierówna droga”, przedstawiającym stan nierówności społecznych w Polsce, stwierdzono, że problem nierównych szans występuje we wszystkich aspektach życia społecznego, „poczynając od edukacji, a kończąc na prawach politycznych i możliwościach oddziaływania na polityczną agendę”¹⁸. Co prawda skala nierówności dochodowych w Polsce nie jest duża, a dynamika ubóstwa jest ujemna, jednak w dalszym ciągu są grupy społeczne, które bardziej są zagrożone marginalizacją. Szczególnie problem ten dotyczy „rodzin wielodzietnych lub rodzinach samotnych rodziców, rodzin osób o niskim poziomie wykształcenia, osób niepełnosprawnych i ich rodzin, mieszkańców wsi lub obszarów zdegradowanych ekonomicznie, a także osób pozostających na utrzymaniu państwa”¹⁹. Ich gorsza sytuacja przejawia się w ograniczonym dostępie do mieszkań, ochrony zdrowia, usług opiekuńczych, edukacji, dobrej pracy oraz zaspokajania potrzeb wyższego rzędu. Dodatkowo, występują dość duże zróżnicowania sytuacji ekonomicznej w zależności od miejsca zamieszkania. Nie tak duże w przekroju miasto-wieś jak w przypadku różnic między regionami. Programy socjalne na poziomie krajowym te nierówności spłaszczają, ale nadal międzyregionalne dysproporcje w zakresie zagrożenia ubóstwem są obserwowalne i skutkują tendencjami migracyjnymi, szczególnie w związku z poszukiwaniem lepszych warunków mieszkaniowych i dostępu do usług społecznych (przedszkola, dobra edukacja, opieka zdrowotna i usługi opiekuńcze dla osób starszych). Istotną przeszkodą w sprostaniu wyzwaniom związanym z nierównościami społecznymi są także dysproporcje kompetencji obywatelskich, w tym gotowość do udziału w społeczeństwie obywatelskim, szukanie innowacyjnych rozwiązań w realiach gospodarki rynkowej. Niemale znaczenie ma też konieczność wyrównywania kompetencji cyfrowych i włączanie w jak największym zakresie młodych rozwój w rozwój miast.

KIERUNKI ROZWOJU

Wspieranie efektywnego systemu ubezpieczeń społecznych;

- **Lepsze dostosowanie polityki w zakresie rozwoju i spójności obszarów miejskich;**

¹⁸ Herbst J. i in., 2016, Nierówna droga. Ewolucja nierówności społecznych we współczesnej Polsce i Europie środkowo-wschodniej – wyzwania dla PAFW, Stocznia, Warszawa, s. 14.

¹⁹ Tamże, s. 240.

- **Wzrost dochodu najbiedniejszych mieszkańców;**
- **Wspieranie przejrzystej polityki fiskalnej,** wynagrodzeń i ochrony socjalnej;
- **Udzielanie skutecznej pomocy rozwojowej** oraz zapewnienie związanego z nią płynnego przepływu środków finansowych;
- **Niwelowanie różnic w rozwoju społeczno-gospodarczym dzielnic,** zapobieganie tworzeniu nowych dysproporcji rozwojowych;
- **Działania na rzecz społecznego i ekonomicznego włączenia osób z niepełnosprawnościami** poprzez zwiększanie dostępności środowiska fizycznego, ICT, produktów i usług;
- **Wsparcie tworzenia miejsc pracy** w obszarach o mniej korzystnych warunkowaniach rozwojowych, np. na terenach poprzemysłowych;
- **Eliminacja wykluczenia społecznego i gospodarczego;**
- **Wspieranie i prowadzenie procesów rewitalizacji;**
- **Rozwój działalności innowacyjnej;**
- **Zwiększenie dostępności miast poprzez rozwój infrastruktury transportowej;**
- **Zapewnienie wszystkim mieszkańcom, w tym przede osobom starszym oraz z niepełnosprawnościami, równych szans** w osiągnięciu pozycji społecznej i samodzielnego funkcjonowania;
- **Tworzenie miast przyjaznych starzejącemu się społeczeństwu;**
- **Poprawa dostępności przestrzeni publicznych,** podstawowych usług publicznych, takich jak edukacja i opieka zdrowotna;
- **Poprawa powszechnej świadomości i wiedzy na temat praw człowieka oraz praw i obowiązków pracowniczych;**
- **Wzmacnianie i promowanie społecznej, ekonomicznej i politycznej integracji mieszkańców;**
- **Zwalczanie dyskryminujących przepisów, polityk i praktyk** w celu zapewnienia równych szans;
- **Przeciwdziałanie dyskryminacji i przemocy** wobec grup szczególnie wrażliwych, w tym: kobiet, środowisk LGBT i transpłciowych, osób z niepełnosprawnościami i innych mniejszości;
- **Poprawa warunków mieszkaniowych;**
- **Inwestycje w zakresie poprawy dostępności kultury, usług i rekreacji.**

PRIORYTETOWE GRUPY DOCELOWE

- Samorządowcy
- Lokalne władze
- Pracownicy socjalni
- Grupy Samopomocy
- Pracownicy służby zdrowia
- Nauczyciele
- Organizacje pozarządowe
- Kluby młodzieżowe
- Wolontariusze
- Specjaliści ds. rewitalizacji
- Związki zawodowe

GŁÓWNE OBSZARY DZIAŁALNOŚCI

- REWITALIZACJA I ELIMINACJA TERENÓW WYKLUCZONYCH
- ELIMINACJA WYKLUCZENIA SPOŁECZNEGO
- MIASTA PRZYJAZNE STARZEJĄCEMU SIĘ SPOŁECZEŃSTWU

PRZYKŁADOWE DZIAŁANIA W ZAKRESIE WDRAŻANIA 10 CELU ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU

Główne obszary działalności	Przykładowe działania na rzecz celu
REWITALIZACJA I ELIMINACJA TERENÓW WYKLUCZONYCH	<ul style="list-style-type: none">• Identyfikacja terenów zdegradowanych oraz palących potrzeb mieszkaniowych;• Wsparcie doradcze i eksperckie służące wypracowaniu rekomendacji dla procesów rewitalizacji;• Poprawa dostępności tanich mieszkań w mieście, usług socjalnych i użyteczności publicznych;• Poprawa dostępności ośrodków opieki zdrowotnej (np. darmowe wizyty i badania kontrolne w zakresie opieki podstawowej, darmowe lub dofinansowane leczenie stomatologiczne);

	<ul style="list-style-type: none"> • Pomoc finansowa lokalnym przedsiębiorcom prowadzącym działalność gospodarczą w wybranych branżach (np. w formie udzielanej pożyczki na preferencyjnych warunkach); • Koncentrowanie się na unowocześnianiu ekonomicznym słabszych dzielnic;
<p>ELIMINACJA WYKLUCZENIA SPOŁECZNEGO</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Wspieranie turystyki społecznej, w tym turystyki przyjaznej dla osób z niepełnosprawnościami (np. mapowanie atrakcji turystycznych dla osób z niepełnosprawnościami); • Organizacja inicjatyw wspierających sprawiedliwy system zatrudniania, umożliwiający podjęcie pracy w swoich strukturach osobom o różnym statusie społecznym; • Prowadzenia otwartego i przejrzystego dialogu społecznego z pracownikami (np. wsparcie związków zawodowych i rad pracowniczych); • Podjęcie przedsięwzięć na rzecz poprawy warunków pracy; • Prowadzenie przedsięwzięć dotyczących aktywizacji zawodowej osób z niepełnosprawnościami; • Prowadzenie działalności edukacyjno-popularyzatorskiej na temat praw człowieka i praw pracowników w zakresie publikacji (np. raportów, ulotek) oraz organizacji briefingów i spotkań informacyjnych; • Przeciwdziałanie dyskryminacji i przemocy wobec grup szczególnie wrażliwych, w tym kobiet, środowisk LGBT, osób transpłciowych, osób z niepełnosprawnościami i innych mniejszości – działalność edukacyjna i popularyzatorska; • Prowadzenie miejskich/dzielnicowych i rodzinnych ośrodków pomocy społecznej dedykowanych konkretnym grupom np. młodzieży; • Wdrażanie i monitorowanie programów mających na celu rozwiązanie problemu nierówności i dyskryminacji; • Zadbanie o równość płci na szczeblu władzy lokalnej (np. skład Rady Miasta i Rad Dzielnic); • Dodatkowe świadczenia z tytułu macierzyństwa i opieki nad dzieckiem; • Szkolenia integracyjne pracowników dotyczące zatrudniania młodych matek; • Zaangażowanie organizacji działających na rzecz kobiet w politykę rozwoju miasta;

	<ul style="list-style-type: none"> • Docieranie do mieszkańców zagrożonych wykluczeniem oraz z ubogich dzielnic w celu zapewnienia im powszechnego dostępu do edukacji i szkoleń;
<p>MIASTA PRZYJAZNE STARZEJĄCEMU SIĘ SPOŁECZEŃSTWU</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Prowadzenie akcji na rzecz aktywnego starzenia się mieszkańców; • Zapewnienie bezpiecznych, czystych i przyjemnych przestrzeni publicznych wyposażonych w odpowiednią ilość bezpiecznych i dobrze utrzymanych siedzisk; • Zapewnienie dobrze utrzymanych oraz pozbawionych przeszkód chodników i ciągów pieszych; • Wykonywanie chodników i przejść dla pieszych z materiałów antypoślizgowych, odpowiedniej szerokości, posiadających zejście do poziomu ulicy; • Oznakowanie miast urządzeniami oraz elementami wyposażenia dedykowanymi osobom z niepełnosprawnościami (np. sygnały dźwiękowe, elementy naprowadzające itp.); • Wspieranie kampanii/inicjatyw/przedsięwzięć miast przyjaznych starzeniu się; • Poprawa warunków mieszkaniowych osób starszych (np. wyposażając budynki mieszkalne w windy); • Prowadzenie dzielnicowych/miejskich miejsc spotkań dla seniorów; • Oferowanie wsparcia w zakresie rozwoju społeczeństwa informacyjnego przez udzielanie pomocy seniorom w zakresie użytkowania i obsługi urządzeń cyfrowych;

Dobre praktyki polskich miast uczestniczących w „Planie Działań dla Miast”

Ełk

Mimo obserwowanego w Ełku zmniejszającego się zapotrzebowania na świadczenia z pomocy społecznej nadal liczba ełczan wymagających wsparcia utrzymuje się na wyższym poziomie niż w miastach o podobnej funkcji – będących rdzeniami obszarów funkcjonalnych miast subregionalnych. Ubóstwo charakterystyczne jest dla środowisk wieloprotblemowych, doświadczających bezrobocia, złych warunków mieszkaniowych i różnych dysfunkcji, w tym w sprawach opiekuńczo-wychowawczych. Program „Rodzina 500 plus” przyczynił się co prawda do zmniejszenia skali ubóstwa w rodzinach, jednak nadal trzeba je wspierać w kompetencjach opiekuńczo-wychowawczych, kształto-

waniu prawidłowych wzorców i relacji w rodzinie, rozwoju dzieci i młodzieży, aktywności i integracji społecznej czy przezwyciężaniu trudności życiowych. Dlatego jednym z celów Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Miasta Ełk na lata 2019-2023 (cel nr 3) jest „Zmniejszenie skali zagrożenia mieszkańców wykluczeniem społecznym związanym z ubóstwem, biernością zawodową i bezdomnością”. Komplementarny z nim jest cel nr 4 „Kreowanie warunków rozwoju świadomej i zaangażowanej społeczności lokalnej”.

Zjawisko ubóstwa jest szczególnie nasilone w śródmieściu, objętym procesem rewitalizacji. Wyzwaniem polityki społecznej Ełku, w tym w ramach procesu rewitalizacji, jest intensyfikacja działań skierowanych do osób/rodzin w najtrudniejszym położeniu, doświadczających wielu problemów powodujących ich coraz silniejsze wykluczenie z życia społeczno-gospodarczego. Osoby zaliczane do grup zagrożonych marginalizacją w dalszym ciągu wymagają kompleksowego wsparcia i stworzenia niezbędnych warunków do integracji ze społeczeństwem. Realizacja miejskich strategii i programów i działań ma doprowadzić do ograniczenia negatywnych zjawisk społecznych, przyspieszenia rozwoju społeczno-gospodarczego miasta i poprawy jakości życia mieszkańców. Istotne jest zwłaszcza wpieranie rodzin, aby zapobiec takim zjawiskom jak dziedziczenie biedy, przemoc, uzależnienia, bezradność opiekuńczo-wychowawcza.

W tym aspekcie szczególną rolę przypisuje się instytucjom publicznym, przede wszystkim Miejskiemu Ośrodkowi Pomocy Społecznej w Ełku (MOPS), który wspiera rocznie około 300 rodzin przeżywających trudności opiekuńczo-wychowawcze. MOPS w Ełku aktywnie poszukuje i stosuje różnorodne rozwiązania służące wsparciu mieszkańców miasta m.in. za pośrednictwem miejskiej jednostki, funkcjonującej od 2019 roku – Ełckiego Centrum Rewitalizacji Społecznej „Stajnia”. Z pomocą ludności obszaru rewitalizacji samorząd miejski tworzy kolejne przestrzenie i obiekty, które będą służyć działalności społecznej w Śródmieściu, w myśl hasła modelowej rewitalizacji Ełku: „Ludzie działają, by tworzyć miejsca”.

Ełk jest pionierem streetworkingu, czyli pracy z dziećmi/młodzieżą polegającej na kreowaniu ich wolnego czasu w sposób aktywny i rozwojowy w miejscu codziennego przebywania. Potrzeba pracy za pomocą tej metody wynika z zaobserwowanych problemów w funkcjonowaniu rodzin. Emigracja na dużą skalę, coraz większa aktywność zawodowa, pęd życia i ogromny stres wynikający z takiej sytuacji, deficyt autorytetów, rozwój technologii i mediów elektronicznych mają duży wpływ na funkcjonowanie i relacje między członkami rodziny. Nasilenie problemów natury społecznej powodowało wzrost liczby tzw. „dzieci ulicy”.

Dzieci ulicy – dzieci poniżej 18 roku życia, które przez dłuższy lub krótszy czas żyją w środowisku ulicznym. Przenoszą się z miejsca na miejsce i mają swoje grupy rówieśnicze i inne kontakty. Są zameldowani pod adresem rodziców lub jakiejś instytucji socjalnej. Charakterystyczny jest dla nich osłabiony kontakt z rodzicami, przedstawicielami szkół, instytucji pomocy i służb socjalnych, które powinny ponosić za nie odpowiedzialność (definicja Rady Europy).

Praca streetworkerów została w Ełku zainicjowana w 2009 roku jako rozwiązanie profilaktyczne, uzupełniające tradycyjny system pomocy i wspierania rodzin. W ramach Miejskiego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych został stworzony projekt „Daj mi szansę, ja też potrafię”. W tamtym czasie streetworking był nadal metodą innowacyjną i miasto zależało na działaniu, które przyczyniałoby się do podniesienia kompetencji osób zajmujących się pedagogiką ulicy w Ełku i być może rozszerzeniem tej formy pracy socjalnej na inne miasta. Z tej potrzeby wyrósł projekt „Ełckie Centrum Rewitalizacji Społecznej”, polegający na utworzeniu szkoły animacji i streetworkingu, który otrzymał wyróżnienie w konkursie Polska Piękniej – 7 cudów funduszy UE. Po ukończeniu zajęć teoretycznych grupa 20 przeszkolonych pedagogów pracowała z dziećmi i młodzieżą na ulicach w ramach zajęć praktycznych.

Wieloletnie doświadczenia w pracy metodą streetworkingu i realizacja wielu projektów pokazują, jak ważne jest angażowanie młodych ludzi i społeczności, w której żyją, we wszelkie działania, które mogą wpływać na zmianę postrzegania rzeczywistości, postawę a przede wszystkim wzrost poczucia wartości.

Bazując na dorobku streetworkingu w Ełku, tworzone są programy, miejsca i projekty, które dają lokalnej społeczności przestrzeń do aktywności i rozwoju na wielu płaszczyznach. Zgodnie z hasłem ełckiej rewitalizacji „Ludzie działają, by tworzyć miejsca” reintegracja społeczna odbywa się poprzez zapewnianie mieszkańcom przestrzeni do aktywności, np. kamienicy oddanej do użytku organizacjom pozarządowym, Ełckiego Centrum Rewitalizacji Społecznej „Stajnia”, Klubu Seniora, zmodernizowanych podwórek i przestrzeni publicznych. Inwestycjom towarzyszą projekty społeczne. W 2022 roku zakończy się remont zabytkowej sali sportowej, która ma być kolejnym miejscem do realizacji inicjatyw ełczan.

Od 1 lipca 2016 do 31 października 2018 roku Gmina Miasto Ełk realizowała projekt „Nowe Śródmieście Miasta Ełk – wzór na rewitalizację”. Koncepcja

ta otrzymała dofinansowanie w konkursie „Modelowa rewitalizacja miast”. Zadania koncentrowały się na ęłkim Śródmieściu, jego mieszkańcach i ich problemach. Ideą projektu było wypracowanie uniwersalnego i skutecznego modelu działań w zakresie ożywienia tego fragmentu miasta, bazując na doświadczeniach w zakresie streetworkingu i kreowania przestrzeni społecznej. W ramach projektu zrealizowano m.in.:

- Modelową Szkołę Animatorów i Pedagogów Społecznych, w skład której wchodziły:
 - Warsztaty kompetencji streetworkera (pedagoga ulicy),
 - Młodzieżowa Akademia Rewitalizacji (warsztaty dla dzieci i młodzieży),
 - Inicjatywy w ramach Programu Sąsiedzkiego (przygotowanie i realizacja miniprojektów – pomysłów mieszkańców),
- Konsultacje społeczne aktualizacji Programu Rewitalizacji Ełku (uzupełnienie o nowe projekty),
- Polityka funkcjonalna Ełckiego Centrum Rewitalizacji Społecznej,
- Programy aktywizacji zawodowej mieszkańców Śródmieścia,
- Inwentaryzacja nieruchomości w Śródmieściu,
- Koncepcje architektoniczno-urbanistyczne wybranych obszarów w Śródmieściu,
- Dokumentacja techniczna dla wybranych przedsięwzięć,
- Działania edukacyjne z zakresu rewitalizacji.

Rys. 6. Nowe Śródmieście Ełku – Wzór na Rewitalizację Źródło: <https://www.rewitalizacja.elk.pl/o-projekcie-nowe-srodmiescie-miasta-elk-wzor-na-rewitalizacje/>

Ełckie Centrum Rewitalizacji Społecznej „Stajnia” (E CRS „Stajnia”) działa od 2019 roku. Swoim zakresem obejmuje pomoc i współdziałanie z różnymi podmiotami, partycypację społeczną, aktywizację, wsparcie kooperacji usług społecznych i formowanie nowej przestrzeni społecznej na rzecz mieszkańców Ełku.

Celem działalności „Stajni” jest:

- prowadzenie profilaktycznej działalności informacyjnej i edukacyjnej w zakresie rozwiązywania problemów alkoholowych i przeciwdziałania narkomanii,
- prowadzenie Ośrodka Interwencji Kryzysowej w Ełku dla rodzin dotkniętych przemocą w rodzinie,
- wspomaganie działalności instytucji, stowarzyszeń i osób fizycznych, służącej rozwiązywaniu problemów alkoholowych,
- zwiększanie dostępności pomocy terapeutycznej i rehabilitacyjnej dla osób uzależnionych,
- reintegracja społeczna i zawodowa osób i rodzin znajdujących się w kryzysie oraz w sytuacji ograniczającej uczestnictwo w życiu zawodowym, społecznym i rodzinnym.

Z udostępnionych pomieszczeń korzystają różne podmioty: Poradnia Rodzinna, Punkt Konsultacyjny dla osób doświadczających przemocy w rodzinie, Lokalny Okręgowy Ośrodek Pomocy Pokrzywdzonych Przystępstwem, Młodzieżowy Klub Integracji Społecznej, Klub Seniora „Senior+”, Ośrodek Interwencji Kryzysowej, Ełcki Uniwersytet Trzeciego Wieku. Odbywają się tu cykliczne spotkania Miejskiej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych. Dodatkowo pomieszczenia udostępniane są podmiotom i organizacjom prowadzącym działania na rzecz rodzin ze środowiska lokalnego, przede wszystkim z obszaru rewitalizacji.

Pomieszczenia E CRS „Stajnia” udostępniane są nieodpłatnie. Warunkiem korzystania z nich jest prowadzenie działań wpisujących się w Program Profilaktyki.

W „Stajni” są w szczególności realizowane następujące zadania:

- zapewnienie całodobowego wsparcia osobom/rodzinom w kryzysie w Ośrodku Interwencji Kryzysowej dotyczącej przemocy w rodzinie, w tym uzależnień,
- poradnictwo specjalistyczne skierowane do osób/rodzin w kryzysie,
- aktywizacja społeczna i zawodowa osób, rodzin w kryzysie,
- organizacja działań na rzecz aktywnej integracji osób i rodzin w kryzysie,
- profilaktyka uzależnień poprzez edukację i organizowanie alternatywnych form spędzania wolnego czasu, m.in.: organizowanie czasu wolnego, dzieci,

- młodzieży, seniorów, osób dorosłych, rozwijanie zainteresowań, wspomaganie rozwoju dzieci i młodzieży, kształtowanie prospołecznych postaw,
- przeciwdziałanie izolacji i marginalizacji osób, rodzin w kryzysie, w tym zagrożonych wykluczeniem społecznym lub wykluczonych społecznie oraz ich aktywizacja nakierowana na działania zmierzające do poprawy jakości życia.

Efektom działań ECRS „Stajnia” było stworzenie takich mechanizmów wspierania osób, rodzin oraz dzieci i młodzieży, w szczególności dotkniętych różnymi problemami i kryzysami, które przyczyniają się do zmniejszenia skali tych problemów. Kluczową rolę pełnią specjaliści, animatorzy, pracownicy socjalni, asystenci rodziny realizujący działania w zakresie wsparcia i pomocy na rzecz osób potrzebujących i społeczność lokalnej. Utworzony w ECRS „Stajnia” Ośrodek Interwencji Kryzysowej prowadzi nie tylko działania wspierające osoby doświadczające przemocy, ale również przyczyniające się do włączenia społeczności lokalnej, organizacji i instytucji, w tym mediów, w aktywności na rzecz przeciwdziałania przemocy.

Kompleksowe, wieloaspektowe podejście do niesienia pomocy osobom będącym w kryzysie pozwoliło na lepszą koordynację działań instytucji, służb i podmiotów, dzięki czemu zwiększyła się ich skuteczność i powstała możliwość wzajemnego uczenia się, dzielenia wiedzą i doświadczeniem. Pozwoliło także efektywnie wykorzystać zasoby, instrumenty oraz wypracowane i sprawdzone współdziałanie. Dużym wsparciem w realizacji zadań były środki pochodzące z dotacji m.in. programów krajowych i funduszy unijnych.

Malbork

Miasto Malbork od 2018 roku realizuje zintegrowany projekt rewitalizacyjny „Malbork na +”. Dwa z sześciu celów Programu Rewitalizacji dedykowane są poprawie spójności społecznej oraz integracji i aktywizacji lokalnej społeczności. Programując proces rewitalizacji w latach 2015-2017 przeprowadzono badania społeczne, cykl spotkań oraz warsztatów dotyczących przestrzeni publicznych na terenie obszaru rewitalizacji. W efekcie spotkań zdiagnozowano najistotniejsze problemy, określono kluczowych interesariuszy oraz ich potrzeby. W odpowiedzi na problemy przygotowano propozycje rozwiązań.

W ramach projektu rewitalizacyjnego w 2019 r. w mieście powstały dwie placówki dla dzieci, młodzieży oraz rodzin z obszaru rewitalizacji. W pierwszym etapie wykonano adaptację zabytkowego budynku dawnej kaplicy ewangelickiej, który stał się placówką wsparcia dziennego w formule opiekuńczej i specjalistycznej z poradnią dla rodziców. Odnowiono także wieżę ciśnień, również z przeznaczeniem na realizację zadań placówki wsparcia dziennego, tym razem

w formule pracy podwórkowej z punktem dla streetworkerów i partyworekrów oraz galerii z funkcją edukacyjną. Placówki prowadzone są przez Związek Harcerstwa Polskiego Chorągiew Gdańska. Od początku realizacji projektu w Malborku funkcjonuje też punkt rewitalizacji prowadzony przez Spółdzielnię Socjalną Fabryka Inicjatyw, w którym mieszkańcy mają przestrzeń do rozmowy na temat rewitalizacji obszaru. W punkcie rewitalizacji swoje dyżury pełnili urzędnicy z różnych instytucji takich jak: MOPS, PCPR, Urząd Pracy oraz pracownicy z Urzędu Miasta Malborka. Wszystkie te osoby przybliżyły mieszkańcom często zawile przepisy, służyły radą i wsparciem w wypełnianiu często skomplikowanych dokumentów.

Fot. 15. Otwarcie placówki wsparcia dziennego i w wieży ciśnień
Źródło: zdjęcia Placówki Wsparcia Dziennego

Kolejnym działaniem podejmowanym przez miasto jest organizacja imprez integracyjnych takich jak: Dzień sąsiada, święto ul. Grunwaldzkiej, konkursów takich jak np. konkurs „Ubierz swoje miasto w kwiaty” na najpiękniej ukwiecony balkon. Miasto organizuje również spacer z przewodnikiem „Na krawędzi historii i współczesności” będące spacerami po obszarze rewitalizacji przybliżającymi historie i często mało znane informacje o dzielnicy.

W ramach społecznych działań miasto zorganizowało kampanię edukacyjną skierowaną do uczniów ze szkół z obszaru rewitalizacji. Zakres działań obejmował spotkania, warsztaty i prelekcje dotyczące przemocy i profilaktyki uzależnień w rodzinie, działań wpływających na zmniejszenie liczby wykroczeń najbardziej uciążliwych w przestrzeni publicznej, savoir vivre w obecności osoby

niepełnosprawnej. Rozmawiano także o przemoc, cyberprzemoc, depresji, stresie, mowie nienawiści, młodzieży w czasach pandemii, przemoc w „białych rękawiczkach” oraz profilaktyce zdrowotnej. Do współpracy zaproszono przedstawicieli instytucji i organizacji pozarządowych, które na co dzień zajmują się tą tematyką, np. przedstawicieli Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej, Komendy Powiatowej Policji, Straży Miejskiej, Centrum Profilaktyki i Terapii Uzależnień.

Fot. 16. Zajęcia prowadzone w rzeczywistości pandemicznej w placówce wsparcia dziennego na ul Sienkiewicza 43
Źródło: zdjęcia Placówki Wsparcia Dziennego

Od trzech lat Urząd Miasta Malborka ogłasza także w ramach ustawy o pożytku publicznym i wolontariacie konkursy dla mieszkańców obszaru rewitalizacji i organizacji pozarządowych. Dotacje i granty wpisują się w działania o tematyce kulturalnej, sportowej i historycznej obszaru.

Inspirującym wyzwaniem rewitalizacyjnym jest także aktualne zagospodarowywanie przy współdziałaniu mieszkańców obszaru parkowego, miejskich skwerów oraz kwartałów podwórek, które mają być przyjazne i spełniać oczekiwania wszystkich użytkowników obszaru. Jedną z przestrzeni publicznych – Plac 3-go Maja w Malborku – stała się przedmiotem głębszej analizy eksperckiej.

Powołano lokalną grupę działania w ramach projektu „Partnerska Inicjatywa Miasta sieć Rewitalizacja”. Obszar ten będzie wykorzystywany na działania społeczno-kulturalne prowadzone przez społeczność lokalną. Będzie miejscem spotkań mieszkańców, organizacji niewielkich imprez osiedlowych, miejscem projektów społecznych i włączeniowych.

Fot. 17. Integracyjny „Dzień Sąsiada” 2021 r. Źródło: UM w Malborku

W roku 2018 rozpoczęły się prace związane z odrestaurowaniem 50 za-
bytkowych kamienic i innych budynków mieszkalnych położonych na terenie
obszaru rewitalizacji. Dzięki zaangażowaniu malborskich wspólnot mieszka-
niowych i władz miasta dotychczas zakończono modernizację 25 budynków
wspólnotowych i 5 komunalnych. Wartością dodaną jest fakt, że wykonane
prace remontowane motywują społeczności lokalne do sięgania po inne,
zewnętrzne środki finansowe na zagospodarowanie bądź uporządkowanie
przestrzeni wokół budynków mieszkalnych.

Rodziny mieszkające na terenach włączonych w granicę obszaru re-
witalizacji mogą korzystać z usług placówki wsparcia dziennego w formie
opiekuńczej i specjalistycznej – Stacja Malbork na „+”, która oferuje działania
opiekuńczo-aktywizujące dla dzieci w wieku od 7 do 13 lat przez 11 miesięcy
w roku, 5 dni w tygodniu. Placówka organizuje wiele działań edukacyjno-te-
rapeutycznych uwzględniających indywidualne potrzeby uczestników (m.in.
pomoc w nauce, warsztaty rozwijające kompetencje w zakresie ekspresji kul-
turalnej, techniczno-informatyczne, dotyczące ratownictwa przedmedyczne-
go, prozdrowotne; imprezy o charakterze turystycznym w formie wycieczek;

organizację wypoczynku letniego oraz zimowego). Uczestnicy mają także raz dziennie zapewniony ciepły posiłek.

Młodzieży w wieku od 14 do 19 lat dedykowana jest druga placówka wsparcia dziennego w formie pracy podwórkowej – Klub Młodzieżowy „Wieża”. Głównym zadaniem placówki jest zapewnienie młodzieży miejsca do spotkań i spędzania czasu wolnego. Prowadzone są tu także działania edukacyjno-terapeutyczne, takie jak warsztaty specjalistyczne (m.in. zajęcia z ekspresji kulturalnej, fotografii i filmowania, podnoszące kompetencje matematyczne, techniczne, informatyczne, kurs ratownictwa przedmedycznego), imprezy o charakterze turystycznym w formie wycieczek, wypoczynek letni oraz zimowy. Zaangażowani do działań Placówki są także streetworker oraz partyworker.

Kolejną z oferowanych form wsparcia jest Poradnia Rodzina, prowadzona przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej Malborku. W ramach placówek można skorzystać z wielu specjalistycznych form wsparcia, w tym indywidualnych konsultacji i terapii pedagogicznej oraz psychologicznej, wsparcia logopedycznego, warsztatów psychokorekcyjnych i edukacyjnych dla dzieci i młodzieży oraz dla rodziców/opiekunów prawnych, grup wsparcia i szeroko pojętego wsparcia w sytuacjach kryzysowych. Przez cały okres projektu opiekę nad uczestnikami sprawują konsultanci ds. rodziny.

Przeprowadzone wśród interesariuszy badania, ankiety i wypowiedzi pokazują, że mieszkańcy dobrze oceniają działania podejmowane w ramach

Fot. 18. Zajęcia prowadzone w placówce wsparcia dziennego przy ul. Sienkiewicza 43. Źródło: UM w Malborku

procesu rewitalizacji. Szczególnie przez pryzmat zmian i możliwość partycypacji w tych przemianach. Rozmowy z mieszkańcami na temat ich potrzeb i problemów odegrały największą rolę w rewitalizacji zaniedbanych przestrzeni i zostały przez nich docenione. Mieszkańcy wiedzą, że mają wpływ na cele rewitalizacji miasta, choć cztery lata temu idea spotkań w przyjaznej atmosferze i małym klimatycznym kwartale ulic Sienkiewicza, Orzeszkowej, Sikorskiego, Reymonta brzmiała egzotycznie i nowatorsko. Przedsięwzięciom tym „patronowała” placówka wsparcia dziennego przy ul. Sienkiewicza 43, która była jako pierwsza wzorem przemian nie tylko wizerunkowych, ale i mentalności mieszkańców. Często wydarzenia i inicjatywy przez nią organizowane nadawały ton i sprawiały, że miejsce nabierało charakteru przyciągając i integrując coraz więcej mieszkańców z obszaru. Wydarzenia takie jak „andrzejki”, „mikołajki”, „dni otwarte”, wspólnie śpiewanie piosenek harcerskich sprawiały, że to miejsce nazwane zostało „Fabryką Cudów”. Nie bez znaczenia jest tu rola partnera społecznego projektu – ZHP Chorągwi Gdańskiej przy współpracy z malborskim Hufcem, które to wykorzystując swoje ponad 100-letnie doświadczenie, doskonale wpisały się w rolę animatora działań lokalnych, choć na początku wcale nie było łatwo przekonać lokalną społeczność do wspólnych działań. Z czasem te opory zostały przełamane, a mieszkańcy, młodzież nie wyobrażają sobie dziś tej przestrzeni bez „swojej Fabryki Cudów”, która jest magiczna.

CEL 11. ZRÓWNOWAŻONE MIASTA I SPOŁECZNOŚCI

Cele zrównoważonego rozwoju ONZ obejmują zagadnienia materialne i społeczne, wzajemnie się uzupełniające. Są one celami ogólnymi, co wiąże się z ogólnoświatowym zasięgiem oddziaływania. Przy programowaniu działań trudno o wyznaczenie jednolitej linii demarkacyjnej pomiędzy poszczególnymi celami zrównoważonego rozwoju. Liczne cele są ze sobą powiązane. W przypadku celu 11 kierunki rozwoju wydają się koncentrować na działaniach technicznych, infrastrukturalnych. Ale warto pamiętać, że te działania mają bezpośrednio służyć społeczeństwu, w szczególności społecznościom miast. Warto też nadmienić, że część kierunków rozwoju przypisanych celowi 11 stanowią bezpośrednio działania społeczne. W każdym przypadku można rozwijać proponowane poniżej kategorie, pamiętając, że końcowym efektem mają być zawsze lepsze, bardziej sprawiedliwe warunki bytowania społeczności lokalnych, osiągnane we współpracy z tymi społecznościami, w zgodzie w wszystkich celami zrównoważonego rozwoju²⁰.

KIERUNKI ROZWOJU

Podjęmowanie działań służących uczynieniu miast: niskoemisyjnymi, odpornymi na kryzysy, mobilnymi, bioróżnorodnymi, oszczędnymi, wydajnymi, zdrowymi, przyjaznymi, innowacyjnymi, z wysokim potencjałem gospodarczym i społecznym oraz zapleczem infrastrukturalnym;

- **Zaspokojenie potrzeb mieszkaniowych na wysokim poziomie oraz zwiększenie przystępności cenowej mieszkań:**
- **Zwiększanie różnorodności form zamieszkiwania** (pod względem własności oraz typu budynków);
- **Minimalizacja niekorzystnego wpływu obszarów zurbanizowanych na środowisko przyrodnicze;**
- **Zmniejszenie zanieczyszczeń środowiska miejskiego**, w szczególności zmniejszenie stężenia w powietrzu pyłów zawieszonych PM1, PM2,5 oraz

²⁰ Można rozważyć opracowanie wstępu na początku całego podręcznika, wskazującego na wzajemne powiązania celów zrównoważonego rozwoju, możliwość realizacji zbliżonych projektów w poszczególnych celach rozwoju oraz możliwość uzupełniania się projektów, np. działań inwestycyjnych z działaniami społecznymi, wykorzystującymi instytucje i obiekty powstałe w ramach innego celu.

PM10 niebezpiecznych dla zdrowia oraz zmniejszenie emisji dwutlenku węgla;

- **Pozostawianie wolnych od zabudowy terenów otwartych** i obszarów o wysokich walorach przyrodniczych;
- **Planowanie strategiczne oparte na diagnozie i prognozach**, zapewniające dostęp do wszystkich funkcji miastotwórczych, w tym usług podstawowych (w odpowiedniej odległości);
- **Zrównoważone planowanie** z uwzględnieniem horyzontu czasowego, czynnika trwałości, elastyczności i odporności, wrażliwości na środowisko oraz zachowania dziedzictwa urbanistycznego dla przyszłych pokoleń;
- **Zintegrowane planowanie**, opracowanie i wdrażanie kompleksowych polityk i strategii rozwoju skoncentrowanych na ludziach, środowisku i gospodarce;
- **Partycypacja społeczna w zarządzaniu miastami**, promowanie dialogu, współpracy, spójności i włączenia społeczności lokalnych; społecznie integrujące planowanie przestrzenne, które zwiększa udział mieszkańców w życiu miasta, lepiej identyfikuje potrzeby społeczne i na nie odpowiada oraz zapewnia różnorodność;
- **Zapewnienie bezpiecznego życia w miastach** (bezpieczeństwo rozumiane w wymiarze: ekonomicznym, dostępności do zasobów, zatrudnienia i prowadzenia działalności gospodarczej, środowiskowym, materialnym, egzekwowania przestrzegania prawa oraz ochrony osób i mienia);
- Zapewnienie wszystkim mieszkańcom dostępu do **ekologicznego, szybkiego i niezawodnego systemu transportowego**;
- **Przyjmowanie planów zrównoważonej mobilności z naciskiem na rozwój komunikacji publicznej, pieszej i rowerowej**;
- **Zapewnienie powszechnego dostępu do terenów zieleni** wysokiej jakości oraz bezpiecznych przestrzeni publicznych;
- **Poprawa dostępności w miastach do usług, budynków, przestrzeni publicznych dla wszystkich grup społecznych oraz osób ze specjalnymi wymaganiami**, szczególnie dla: kobiet, dzieci, osób starszych oraz mieszkańców z różnymi niepełnosprawnościami;
- **Ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego miast, promowanie różnorodności kulturowej**;
- **Budowanie pozytywnych więzi gospodarczych, społecznych i przyrodniczych** oraz zacieśnianie współpracy pomiędzy różnymi sektorami wewnątrz

ośrodków miejskich, pomiędzy terenami sąsiednimi, obszarami metropolitarnymi oraz innymi miastami;

- **Poprawa systemu zarządzania ośrodkami miejskimi** na bardziej efektywny;
- **Rozwój centralnych części miasta, tworzenie w centrum zwartej struktury urbanistycznej oraz ograniczenie rozlewania się zabudowy miejskiej na przedmieścia;**
- **Zapewnienie odpowiedniego zasobu infrastrukturalnego** dzielnic i osiedli;
- **Zachowanie ładu przestrzennego** oraz przeciwdziałanie podziałom przestrzeni i rozdrobnieniu struktury funkcjonalno-przestrzennej miasta;

PRIORYTETOWE GRUPY DOCELOWE

- Administracja samorządowa i jej kadra zarządzająca
- Samorządowe jednostki organizacyjne i podmioty gospodarcze
- Planiści przestrzenni
- Urbaniści
- Architekci
- Konserwatorzy zabytków
- Ekolodzy
- Organizacje pozarządowe
- Zarządcy nieruchomości
- Gospodarujący zasobami gminy
- Instytucje naukowe
- Przedsiębiorcy
- Wolontariusze

GŁÓWNE OBSZARY DZIAŁALNOŚCI

- ZASPOKOJENIE POTRZEB MIESZKANIOWYCH NA WYSOKIM POZIOMIE ORAZ PRZYSTĘPNOŚĆ CENOWA MIESZKAŃ
- MINIMALIZACJA NIEKORZYSTNEGO WPŁYWU OBSZARÓW ZURBANIZOWANYCH NA ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE
- ZRÓWNOWAŻONE GOSPODAROWANIE PRZESTRZENIĄ
- AKTYWNA POLITYKA TRANSPORTOWA

Działanie/obszar działalności	Przykładowe działania na rzecz celu
<p>ZASPOKOJENIE POTRZEB MIESZKANIOWYCH NA WYSOKIM POZIOMIE ORAZ PRZYSTĘPNOŚĆ CENOWA MIESZKAŃ</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Sprzyjanie powstaniu alternatywnych form zaspokajania potrzeb mieszkaniowych; • Tworzenie zasobu przystępnych cenowo mieszkań społecznych, w tym mieszkań dla osób i rodzin wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym • Wspieranie i dofinansowanie rewitalizacji obszarów zdegradowanych w miastach, w tym działań ukierunkowanych na zwiększenie stanu i poprawę standardu zużytych zasobów mieszkaniowych; • Ochrona praw mieszkańców, przeciwdziałanie zadłużeniom czynszowym i eksmisjom, pomoc dla osób objętych przymusową eksmisją; • Ograniczanie przeludnienia mieszkań oraz organizacja miejskich biur obsługujących i ułatwiających proces zamiany mieszkań; • Stosowanie zachęt finansowych na rzecz rozwoju mieszkalnictwa w centralnej części miast w celu kontrolowania rozlewania się tkanki miejskiej i zmniejszenia wydatków na budowę i utrzymywania infrastruktury; • Przeciwdziałanie spekulacjom gruntami i nieruchomościami oraz kontrola rynku najmu przez władze miasta; • Skupowanie i przygotowywanie gruntów przeznaczonych na przeprowadzenie inwestycji mieszkaniowych; • Wprowadzenie przepisów upraszczających formalny przebieg procedury inwestycyjnej; • Badanie i prognoza potrzeb mieszkaniowych w kontekście gospodarowania zasobem gminy oraz corocznych uchwał budżetowych – zwiększenie środków przeznaczanych na mieszkalnictwo w budżecie miast; • Prowadzenie strategicznej i długoterminowej polityki mieszkaniowej, tworzenie programów rozwoju miejskiego mieszkalnictwa dla wszystkich grup społecznych, w szczególności dla ludzi uboższych oraz znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej; • Wprowadzenie zakazu/znaczącego ograniczenia sprzedaży komunalnego zasobu mieszkaniowego przez miasta;

	<ul style="list-style-type: none"> • Tworzenie podmiotów społecznego mieszkalnictwa czynszowego, rozwijanie ich działalności; • Włączanie społeczności w programowanie lokalnej polityki mieszkaniowej i monitorowanie jej realizacji;
<p>MINIMALIZACJA NIEKORZYSTNEGO WPŁYWU OBSZARÓW ZURBANIZOWANYCH NA ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Rutynowe stosowanie ocen oddziaływania na środowisko inwestycji planowanych w mieście, w tym inwestycji mieszkaniowych; • Oszczędne i efektywne wykorzystywanie istniejących zasobów budowlanych i infrastrukturalnych poprzez działania rewitalizacyjne, procesy remontów i modernizacji zasobów; • Zwiększanie priorytetu dla rewitalizacji istniejącej tkanki miejskiej (np. poprzez zwiększanie środków budżetowych na ten cel oraz wykorzystanie dostępnych funduszy i programów UE); • Wykorzystanie instrumentów finansowych w procesie rewitalizacji (np. stosowanie dopłat do termomodernizacji budynków, dofinansowanie do przedsięwzięć przyjaznych środowisku, organizowanie konkursów na ekologiczne inwestycje budowlane); • Poprawa znajomości struktury i funkcjonowania zasobów przyrodniczych oraz stosowanie prawidłowych metod i technik waloryzacji stanu środowiska przez badania oraz wdrożenie monitoringu przyrodniczego i środowiskowego; • Monitorowanie stanu zanieczyszczenia powietrza w mieście; • Zrównoważone dogęszczanie zabudowy, uregulowanie polityki dogęszczania tkanki miejskiej w dokumentach planistycznych (nadbudowy, adaptacje, plomby); • Projektowanie urbanistyczne dążące do powstawania kompleksowych założeń urbanistycznych, z zapleczem infrastruktury społecznej i usług; • Likwidacja pustostanów i mikrourbanizacja;
<p>ZRÓWNOWAŻONE GOSPODAROWANIE PRZESTRZENIĄ</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Zintegrowane planowanie rozwoju miast, obejmujące planowanie przestrzenne z udziałem społeczności lokalnej (angażujące ekspertów, organizacje pozarządowe, miejskich aktywistów oraz wszystkich mieszkańców), które lepiej identyfikuje potrzeby społeczne i na nie odpowiada;

	<ul style="list-style-type: none"> • Tworzenie baz danych o mieście, obejmujących: zasoby środowiskowe, infrastrukturę, zagospodarowanie przestrzenne oraz w możliwym zakresie finanse, a następnie opracowywanie strategii efektywnego zarządzania danymi w mieście; • Prowadzenie badań dotyczących efektywności użytkowania gruntów oraz analiz obecnego zagospodarowania celem uwzględniania czynnika ekonomicznego w dokumentach planistycznych i strategiach rozwoju oraz służące zrównoważonemu użytkowaniu gruntów; • Przestrzeganie zasad ochrony zasobów, przyrody oraz walorów przyrodniczych i kulturowych w planowaniu przestrzennym i projektowaniu urbanistycznym; • Planowanie miast o zwartej strukturze urbanistycznej oraz wyznaczanie w dokumentach planistycznych nieprzekraczalnej linii zabudowy; • Planowanie realizacji osiedli zrównoważonych, przygotowywanie masterplanów, zapewnienie wyposażenia w infrastrukturę • Planowanie miast z uwzględnieniem czynnika adaptacji do zmian klimatu, budowa domów pasywnych i „zero waste”; • Tworzenie nowych oraz odnowa istniejących terenów zieleni w mieście; • Przeprowadzanie przez miasto konkursów urbanistycznych i architektonicznych na zagospodarowanie przestrzeni miejskiej;
<p>AKTYWNA POLITYKA TRANSPORTOWA</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Rozwój ekologicznego transportu miejskiego; • Uspokajanie ruchu samochodowego w mieście; • Inwestowanie w budowę parkingów wielopoziomowych; • Ograniczenia wymagań w zakresie liczby miejsc parkingowych przypadających na mieszkanie (w planach miejscowych); • Wydzielanie wolnych od parkowania stref w mieście oraz ograniczanie gruntów przeznaczonych pod parkingi; • Stosowanie zachęt finansowych dla używania ekologicznych środków transportu, np. zniżki dla odwiedzających miejskie instytucje kultury, którzy przybywają komunikacją publiczną, rowerem i pieszo; • Zapewnienie dostępności transportu publicznego dla osób z ograniczeniami w poruszaniu się (osoby z niepełnosprawnościami, seniorzy, matki z dziećmi) oraz w słabiej zaludnionych obszarach;

PRZYKŁADOWE INICJATYWY W MIASTACH

ZASPOKOJENIE POTRZEB MIESZKANIOWYCH NA WYSOKIM POZIOMIE ORAZ PRZYSTĘPNOŚĆ CENOWA MIESZKAŃ

- **CHEŁMNO** – **Utworzenie społecznej inicjatywy mieszkaniowej (SIM)** w celu zapewnienia dostępności mieszkań osobom, których nie stać na zakup czy wynajęcie mieszkania na zasadach rynkowych. Wykorzystanie wsparcia finansowego w ramach rządowej polityki mieszkaniowej na dofinansowanie objęcia udziałów w spółce SIM oraz na realizację przedsięwzięcia inwestycyjnego. Miasto przed przystąpieniem do tworzenia SIM zweryfikowało politykę przestrzenną zapewniając tereny na realizację społecznego budownictwa mieszkaniowego
- **STARGARD – Potrzebny Dom** – rozszerzenie działalności miejscowego towarzystwa budownictwa społecznego (Stargardzkie TBS) o budowę i zarządzanie mieszkaniami wspomagany, przystosowanymi do potrzeb wybranych grup społecznych (seniorów, osób z niepełnosprawnościami ruchowymi i psychicznymi, młodzieży opuszczającej instytucje pieczy zastępczej). Program Potrzeby Dom jest realizowany przy współpracy TBS, miasta, w szczególności służb pomocy społecznej i przy wykorzystaniu lokalnych instrumentów polityki mieszkaniowej, oraz organizacji pozarządowych działających na rzecz pomocy i wsparcia osób w trudnej sytuacji. Najemcy oprócz możliwości użytkowania mieszkania dostawanego do ich potrzeb otrzymują też – w miarę potrzeb – usługi wsparcia w rodzaju pomocy w samodzielnym prowadzeniu budżetu, zajęć rehabilitacyjnych, szkoleń.
- **TURYŃ – Homes4All**²¹ – innowacyjna firma ograniczająca sytuacje kryzysowe w mieszkalnictwie promując działania rewitalizacyjne podejmowane przez inwestorów społecznych. Firma zajmuje się: gromadzeniem środków finansowych od osób zainteresowanych inwestowaniem w nieruchomości i misją społeczną, nabywaniem tanich nieruchomości i doprowadzeniem ich do pełnego standardu, zarządzaniem nieruchomościami prywatnymi i pomocą wynajmującym w identyfikowaniu najemców oraz uzyskaniem należnych korzyści z wynajmowania, np. ulg podatkowych, wspieraniem najemców poprzez dostosowane do ich potrzeb programy wsparcia, integracji, szkoleń, we współpracy ze służbami społecznymi i organizacjami pozarządowymi.

²¹ <https://homes4all.it/> [dostęp: 10.12.2021].

ZRÓWNOWAŻONE GOSPODAROWANIE PRZESTRZENIA

- **WROCŁAW – Nowe Żerniki** – osiedle planowane i zagospodarowywane na podstawie koncepcji osiedla zrównoważonego, z przygotowaną infrastrukturą sieciową i drogową oraz społeczną, rozbudowywane systematycznie z zachowaniem zasady zróżnicowania form inwestorskich budownictwa mieszkaniowego (od deweloperów, przez TBS po kooperatywy mieszkaniowe) i przemieszania społecznego użytkowników mieszkań (najemców i właścicieli).
- **KALISZ – Miejscowy plan rewitalizacji²²**. W listopadzie 2021 r. Rada Miasta Kalisza przyjęła Miejscowy plan rewitalizacji obszaru „Jabłkowskiego – Podgórze” w Kaliszu. Jest to pierwszy w kraju plan miejscowy, który może być realizowany wyłącznie w obszarach rewitalizacji objętych specjalną strefą rewitalizacji. Obowiązuje na takich zasadach jak miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, ale można w nim określić więcej szczegółowych rozwiązań obowiązujących na obszarze objętym planem, w zakresie rozwiązań architektonicznych, funkcji. W miejscowym planie rewitalizacji można ponadto: zakazywać prowadzenia działalności handlowej lub usługowej na danej nieruchomości oraz uzależniać realizację inwestycji komercyjnej na nieruchomości niezabudowanej od uprzedniej realizacji inwestycji ważnej dla celów gminnej rewitalizacji.

AKTYWNA POLITYKA TRANSPORTOWA

- **JAWORZNO – Wizja Zero** – miasto prowadzi od wielu lat konsekwentną politykę transportową, wykorzystując różne źródła finansowania wdraża działania inwestycyjne o różnej skali, tworzy mieszkańcom warunki do zamiany auta na komunikację publiczną i rowerową. Obecny cel – Wizja Zero – dotyczy sprawy najistotniejszej – tworzenia warunków komunikacyjnych w mieście do bezwzględnego ograniczenia wypadków śmiertelnych, minimalizacji innych wypadków i kolizji. Równocześnie intensywnie prowadzone są działania na rzecz rozwoju komunikacji publicznej i rowerowej (atrakcyjne bilety, nowoczesne ścieżki rowerowe). Podkreśla się silnie rolę specjalistów w decydowaniu o konkretnych rozwiązaniach wprowadzanych w mieście.

²² <https://rewitalizacjakalisz.pl/?p=8078> [dostęp: 10.12.2021].

Dobre praktyki polskich miast uczestniczących w „Planie Działań dla Miast”

Chodzież

W ramach Strategii Rozwoju Miasta Chodzieży przewidziano do wykonania sześć projektów dotyczących rewitalizacji różnych, zaniedbanych, niezagospodarowanych terenów w mieście, w tym parków i obszarów mieszkaniowych. Również w Lokalnym Programie Rewitalizacji gminy miejskiej w Chodzieży na lata 2017-2023 (str. 68, 77-80) jako cel uznano modernizację infrastruktury drogowej oraz zabudowy kubaturowej. Działania w tym celu skierowane są na poprawę stanu technicznego dróg i chodników oraz modernizację obiektów użyteczności publicznej i zabudowy mieszkaniowej obszaru rewitalizacji. Należy zatem zauważyć, że dobrze zagospodarowana przestrzeń będzie dobrym tłem do działań społecznych, pozytywnie wpłynie na zadowolenie z życia w Chodzieży, jak i na jej zewnętrzny wizerunek, zachęcający do odwiedzenia miasta przez turystów.

Dodatkowym celem zrównoważonego rozwoju Chodzieży jest cel 3: Dobre zdrowie i jakość życia. W realizację tego celu wpisują się działania Centrum Aktywnej Integracji i Rehabilitacji prowadzone we współpracy ze Stowarzyszeniem „Bioderko”, które ma swoją siedzibę w Centrum. Są to liczne działania prozdrowotne: wykłady edukacyjne, badania profilaktyczne oraz podstawowa, codzienna działalność rehabilitacyjna.

Ważna dla Chodzieży jest także edukacja ekologiczna mieszkańców, która docelowo ma przyczynić się do podniesienia świadomości ekologicznej i wypracowania prawidłowych nawyków proekologicznych. Działania te realizuje projekt Chodzieski Eko Ludek.

Na obszarach objętych rewitalizacją przeprowadzono przebudowę infrastruktury drogowej, w tym dróg dojazdowych, deptaków oraz ciągów chodnikowych. Zainstalowane zostały ławki i kosze na śmieci. Całości dopełniły liczne nasadzenia zieleni oraz doświetlenie nowymi lampami ulicznymi i parkowymi. Powstały place zabaw dla dzieci i siłownia zewnętrzna, a na każdym obszarze dodatkowo usytuowano elementy małej architektury związane ze szlakiem porcelany – rzeźby z elementami stłuczki ceramicznej i talerzyki porcelanowe posadowione wzdłuż alejek parkowych. Ponadto na ul. Strzeleckiej, na tzw. Alei Gwiazd Jazzu postawiono postumenty nawiązujące do tradycji warsztatów jazzowych w Chodzieży oraz instrumenty muzyczne na placu zabaw.

Fot. 19. Park „Odpoczywaj z kulturą” w Chodzieży Źródło: UM w Chodzieży

Zupełnie nowy wizerunek uzyskał park przy miejskiej bibliotece tzw. Park „Odpoczywaj z Kulturą”, istnieje tam kino plenerowe, miejsce do gry w szachy, miejsce do leżakowania, fontanna i parking. Ściana budynku biblioteki ozdobiona została muralem, odwołującym się do świadomości historycznej mieszkańców miasta. W nowym parku swoje godne miejsce znalazł historyczny Lamus Tkacki – zabytek z XVIII wieku, do tej pory usytuowany na tyłach ulicy Nowej w Chodzieży.

Na ul. (tzw. fyrtilu) Stefana Żeromskiego do użytku mieszkańców oddano dwa miejsca gromadzenia odpadów stałych, co wpływa nie tylko na wygodę mieszkańców, ale i na wizerunek osiedla. W trakcie powstawania, na zaawansowanym etapie realizacji jest Sąsiedzki Ogród Społeczny, który ma służyć mieszkańcom jako miejsce wypoczynku aktywnego i biernego oraz miejsce integracji i inicjatyw sąsiedzkich. W ramach rewitalizacji społecznej w obszarze fyrtila Żeromskiego powstał podmiot ekonomii społecznej – Centrum Aktywnej Integracji i Rehabilitacji, w którym działa aktywnie Stowarzyszenie Bioderko na rzecz rehabilitacji osób po endoprotezoplastyce biodra, a także na rzecz integracji mieszkańców osiedla przy ul. Żeromskiego, oferując różnego rodzaju działania edukacyjno-kulturalne.

Katowice

Miasto Katowice posiada bogate doświadczenie w zakresie rewitalizacji terenów zdegradowanych, zarówno w obszarze współrealizacji dużych projektów inwestycyjnych, takich jak stworzenie tzw. Katowickiej Strefy Kultury⁴, na terenach po byłej Kopalni Węgla Kamiennego Katowice, jak i w zakresie budowania silnych społeczności lokalnych wśród mieszkańców zamieszkujących dzielnice o dużej koncentracji problemów społecznych – tutaj przykładem jest rewitalizacja dzielnicy Janów-Nikiszowiec.

Modelowa lokalność w Katowicach budowana jest dzięki ścisłej współpracy wszystkich interesariuszy, wykazujących zainteresowanie i chcących wziąć czynny udział w procesie planowania/projektowania zmian w ich najbliższym otoczeniu. W tym celu istotne jest stworzenie dogodnych warunków umożliwiających wypowiedzenie się społeczności lokalnej, co do zakresu potrzeb oraz sposobów ich zaspokojenia, przy jednoczesnym profesjonalnym podejściu do projektowania i prezentacji, możliwych kierunków zmian funkcji terenów i obiektów. W Katowicach powodzenie tego procesu, w zakres którego wchodzi nie tylko zaproponowanie nowych rozwiązań funkcjonalno-przestrzennych, ale także opracowanie strategii rozwoju/programu funkcjonalnego, gwarantuje zaproszenie do współpracy w ramach warsztatów studialno-projektowych studentów miejscowych uczelni wyższych, kierunków ekonomicznych oraz architektoniczno-urbanistycznych. Realizacja studenckich warsztatów studialno-projektowych daje możliwość szczegółowej analizy kwestii problemowych oraz dostarczenie najbardziej optymalnych rozwiązań. Współpraca na linii urząd – uczelnia – społeczność lokalna, daje wiele korzyści każdej ze stron. Szczegółowy mechanizm funkcjonowania, zakres ról oraz relacje pomiędzy partnerami stanowi dobrą praktykę miasta w zakresie budowania modelowej lokalności Katowic.

Dodatkowo Miasto Katowice od kilku lat wciela w życie oraz promuje ideę społeczeństwa obywatelskiego wśród swoich mieszkańców. Jednym z kluczowych narzędzi umożliwiających w sposób łatwy i szybki angażowanie się w sprawy miasta jest projekt KATOobywatel.

Biorąc pod uwagę istotność zaangażowania mieszkańców w kształtowanie efektywnej i adekwatnej do potrzeb polityki rozwoju miasta, projekt KATOobywatel jest narzędziem, które może być rozpowszechniane wśród innych JST oraz stanowić inspirację do rozwijania podobnych inicjatyw na arenie krajowej, jak i międzynarodowej.

Leszno

Miasto Leszno było jednym z 20 miast, biorących udział w projekcie Modelowej Rewitalizacji Miasta. Koncepcja rewitalizacji w ramach projektu zakłada stworzenie holistycznego modelu zrównoważonego rozwoju centrum Leszna przy instrumentalnym wykorzystaniu zdegradowanych terenów pokolejowych. Pilotaż polegał na dogłębnym zaplanowaniu działań koniecznych do wyprowadzenia centrum ze stanu kryzysowego, a także wprost na prowadzeniu działań edukacyjnych oraz nakierowanych na włączanie społeczności lokalnej w proces rewitalizacji. W trakcie realizacji projektu miasto wypracowało szereg koncepcji i dobrych praktyk partycypacyjnych – włączając mieszkańców w projektowanie przestrzeni. Jednym z modelowo prowadzonych przedsięwzięć był konkurs architektoniczny na zagospodarowanie placu Metziga i Nowego Rynku. Zwycięską pracę wyłoniono w konkursie architektonicznym współorganizowanym z SARPem. Konkurs poprzedzony był szerokimi konsultacjami społecznymi z grupami interesariuszy (ponad 350 osób). Dzięki temu zwycięska praca stanowi modelowy przykład projektowania inkluzywnych przestrzeni publicznych. W ramach programu włączania mieszkańców w planowanie zmian przestrzennych przeprowadzono także konsultacje rowerowe, których celem było odszukanie newralgicznych punktów OR podczas jazdy rowerem. W efekcie takie spotkania nastąpiła przebudowa jeden z najważniejszych ulic w śródmieściu, tak aby udostępnić ją również dla rowerzystów. Efektem programu Partycypacji Społecznej było również powstanie Stacji Biznes – przestrzeni dostępnej prosto z ulicy i oferującej szeroki zakres podejmowanych działań. Ponadto w ramach modelowej rewitalizacji miasto dokonało inwentaryzacji kamienic i na ich podstawie sporządzono dokumentację techniczną dla 13 kamienic oraz 36 programów funkcjonalno-użytkowych. W najbliższych latach miasto planuje sukcesywne remonty miejskich kamienic, poprawiając tym samym standard mieszkań w obszarze rewitalizacji.

Od 2021 roku Miasto Leszno tworzy z partnerami związek Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych (w ramach Leszczyńskiego Obszaru Funkcjonalnego). Wśród zadań w ramach ZITu Leszno planuje, m.in. podniesienie odporności Leszna na ekstremalne zjawiska pogodowe poprzez budowę kolektora deszczowego i redukcję efektu miejskiej wyspy ciepła poprzez przygotowanie zielono-niebieskiej infrastruktury, a także przedsięwzięcia wynikające z Gminnego Programu Rewitalizacji – Rodzinne Stare Miasto, Biblioteka kulturalnie rewitalizuje, Kultura w centrum.

Ponadto, od 2014 roku Miasto Leszno realizuje projekt budżetu obywatelskiego. W 2022 roku na realizację pomysłów mieszkańców Miasto przeznaczy 2,5 mln. Ze środków zrealizowany zostanie m.in. projekt zielonego rynku. Co

roku uruchamiany jest również budżet inicjatywy lokalnej, z której mieszkańcy mogą realizować swoje pomysły – w roku 2022 na ten cel przeznaczono kwotę 50 tysięcy złotych.

Wśród projektów wypełniających kierunki określone w celu 11 można wymienić, m.in.:

Leszczyńska Akademia Kobiet.

Głównym celem projektu „Leszczyńska Akademia Kobiet – Wracam do pracy” jest szkolenie, wpieranie i aktywizacja kobiet w powrocie na rynek pracy. Cykl spotkań warsztatowych, wzmacniających kompetencje i umiejętności kobiet, a także budujących poczucie ich własnej wartości i pewności siebie. Dotychczas odbyła się jedna edycja Akademii. Podczas cyklu sześciu warsztatów, Panie pod okiem trenerki Renaty Brukiewicz, wzmacniały swoje kompetencje i umiejętności, a także budowały poczucie własnej wartości i pewności siebie. Wszystko po to, by ułatwić im powrót na rynek pracy. Dzięki projektowi kobietom udało uwierzyć w siebie, zmienić swój wizerunek, a nawet znaleźć pracę.

Sąsiedzki Teatr Podwórkowy

Projekt sąsiedzkiego teatryku podwórkowego polega na kompleksowej organizacji plenerowych spektakli teatralnych dla całych rodzin, na podwórkach, skwerkach i innych placach w bliskiej okolicy budynków mieszkalnych, znajdujących się na obszarze rewitalizacji miasta Leszna. Działanie to ma na celu nieformalne spotkania ze sztuką dla najmłodszych, w bezpiecznych i znanych im warunkach. Dodatkowo jest to świetna okazja do sąsiedzkiej integracji.

Koło Gospodyń Miejskich – Cura Domestica

Cykl spotkań dla kobiet w każdym wieku, poświęconych nowoczesnemu rozumieniu pojęcia „kura domowa”. Spotkania są poświęcone omawianiu zagadnień życia codziennego - z zakresu np. wychowania dzieci, prowadzenia domu, relacji międzyludzkich, ekologii i wielu innych. W spotkaniach uczestniczą specjaliści z danej dziedziny. Także uczestniczki będą prezentowały zagadnienia, w których czują się specjalistkami. Jest więc to wielowątkowa, zróżnicowana grupa wsparcia dla kobiet.

Świetlica Podwórkowa

Uliczne świetlice są adresowane zarówno do dzieci, jak i ich rodziców czy opiekunów. Ideą projektu jest wychowanie młodych ludzi przez pracę w małych grupach, w ramach wszechstronnego programu, który ma rozbudzić

zainteresowania uczestników. Ważnym elementem jest również nauka przez doświadczenie. Każda świetlica to mniej więcej od 15 do 20 uczestników, którzy mają zorganizowany czas w ramach zajęć pozadomowych i pozalekcyjnych. Istotą świetlic podwórkowych jest to, że ona nie jest przypisana do danego miejsca i przygotowana jest tak, by zorganizować dzieciom i młodzieży ich wolny czas. Świetlica podwórkowa pojawia się tam, gdzie naturalnie spędzają czas dzieci z obszaru rewitalizacji. Zajęcia odbywają się w małych grupach, co pozwala na dobre poznanie uczestników i właściwie zdiagnozowanie w jakim obszarze rozwoju kompetencji społecznych potrzebują wsparcia. Inicjatorem i realizatorem było Stowarzyszenie Społeczno-Kulturalne KROKUS.

Stacja Biznes. Strefa Kreatywna

To miejsce wspierające proces rewitalizacji, prowadzone przez Wydział Rozwoju Urzędu Miasta. To przestrzeń w centrum miasta, która służy animowaniu społeczności, przedsiębiorców i osób przedsiębiorczych, organizacji spotkań oraz praktycznych warsztatów dla mieszkańców. Formuła działalności Stacji Biznes, w zakresie organizowanych w tym miejscu licznych wydarzeń, odbywa się na zasadzie partnerstwa. Stacja Biznes, jako organizator wydarzenia, nie płaci „partnerowi” Stacji za wykonane warsztaty i spotkania, dzięki temu możliwe jest zorganizowanie wydarzenia dla mieszkańców bez pobierania od nich opłat za uczestnictwo. Natomiast „partnerzy” Stacji Biznes korzystają z wysokich zasięgów postów na profilach „Stacji Biznes” i „Rewitalizacji Leszna” prowadzonych w social mediach (facebook, instagram, linkedin), gdzie wymieniana jest ich nazwa, logotyp i profil działalności. Dzięki nawiązaniu współpracy z podmiotami działającymi w Lesznie i okolicach, w Stacji Biznes organizowane są bezpłatne warsztaty, szkolenia i spotkania cieszące się dużą popularnością wśród mieszkańców miasta i okolic. W Stacji odbywały się, m.in. biznes speed networking, czyli szybkie randki biznesowe, kafejki językowe, a nawet nauka warzenia serów zagrodowych (w ramach Cura Domestica).

Ponadto Stacja Biznes cieszy się coraz większą popularnością jako przestrzeń co-workingowa. Codziennie Stację Biznes odwiedzają przedsiębiorcy chcący skorzystać z darmowego wi-fi, wygodnych miejsc do pracy i dobrej kawy.

W Stacji uruchomiono również miejskie biuro nieruchomości, oferujące usługi pośrednictwa i sieciowania pomiędzy właścicielami pustych lokali handlowych a potencjalnymi wynajmującymi. Rolą zarządzającego stacją jest również uaktualnianie bazy wolnych lokali usługowych, pomoc w znalezieniu optymalnego lokalu, prezentacja dostępnych zasobów lokalowych.

Stacja Biznes pełni też rolę biura festiwalowego podczas LUFY, czyli Leszczyńskiego Ulicznego Festiwalu Artystycznego, współorganizowanego przez

miasto wydarzenia, podczas którego, sztuka – w każdej formie – wychodzi na ulicę, zaprasza do współtworzenia i dobrej zabawy.

Nowatorskim pomysłem, które wprowadziło miasto jest również stworzenie magazynu w całości poświęconego obszarowi rewitalizacji – magazynu „L”. „L”, jak Leszno, ludzie i lifestyle. Kilka miesięcy pracy, współpraca 160 osób, mnóstwo wyzwań i jeszcze więcej dobrej energii i jeden efekt – magazyn poświęcony w całości starówce. Idea „L” z założenia jest bardzo prosta. Pokazać leszczyńskąokalną starówkę z tej dobrej, zaskakującej, nieoczywistej i różnorodnej strony. Przybliżyć mieszkańcom i turystom ludzi, którzy tu tworzą, pracują, inwestują, po prostu są z centrum związani i wyzwalają pozytywną energię. Wreszcie odkryć miejsca, do których wielu jeszcze nie dotarło.

Gdy rozpoczynaliśmy pracę nad „L” do udziału w akcji zgłosiło się ponad 110 punktów ze starówki, na łamach udało się przedstawić około 80 z nich. W roli modelek i modeli występowali mieszkańcy Leszna. Efektem ogłoszonego castingu było ponad 60 zgłoszeń. Na łamach magazynu pozowali m.in.: artystka malarka, profesor uczelni, tancerka, lokalni przedsiębiorcy i mieszkający w Lesznie obcokrajowcy. Wszystkie elementy użyte w sesjach zdjęciowych pochodziły z lokalnych butików i sklepów. Artykuły do Magazynu „L”² napisali leszczyńscy dziennikarze, a makijażyści i fryzjerzy z obszaru rewitalizacji zajęli przygotowaniem modelek i modeli do sesji. Magazyn został wydany w 3000 tysiącach egzemplarzy, a koszt druku sfinansował prywatny sponsor. Czasopismo dostępne było bezpłatnie i dostępne dla każdego. W tym roku Miasto planuje wydanie drugiej edycji.

Magazyn L jest przykładem nowego podejścia do komunikacji społecznej. Nowa forma, duże zaangażowanie społeczności lokalnych i zmiana postrzegania wizerunku starówki – wszystko to powoduje, że wydawnictwo warto kontynuować i miasto planuje druk kolejnej edycji w 2022 roku.

Wszystkie te działania mają na celu uczynić Miasto Leszno miastem inkluzywnym, sprzyjającym włączeniu społecznemu, realizując przy tym cele i kierunki wyznaczone w Gminnym Programie Rewitalizacji oraz dążenia miasta do realizacji celu 11.

Mikołów

Gmina Mikołów prowadzi zrównoważoną politykę miejską zwłaszcza w dziedzinie środowiska przyrodniczego oraz polityki sprzyjającej włączeniu społecznemu poprzez działania na rzecz wykluczonych społecznie oraz poprzez włączanie w procesy decyzyjne mieszkańców miasta. Działaniami, które gmina podejmuje na rzecz poprawy jakości powietrza są inwestycje w termomoderni-

zaczę miejskiego zasobu mieszkaniowego. Wartością dodaną takiego projektu jest poprawa estetyki miejskich osiedli i ulic. W 2020 roku mikołowski samorząd zrealizował wiele tego typu inwestycji. Innym działaniem na rzecz ochrony środowiska było podjęcie uchwały, na mocy której właściciele nieruchomości mogą ubiegać się o dotację na realizację inwestycji polegających na budowie urządzeń służących do zatrzymania i wykorzystania wód opadowych i roztopowych w miejscu ich powstania. Mikołów stworzył ponadto dla mieszkańców system zachęt finansowych pomocny w ograniczeniu emisji z sektora bytowo-komunalnego. W roku 2020 mieszkańcy Mikołowa przy udziale środków z budżetu miasta wymienili łącznie 186 źródeł ciepła na ekologiczne. W grudniu 2020 roku Gmina zawarła porozumienie z Wojewódzkim Funduszem Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, na mocy którego przyjmowała przyjmować wnioski o dofinansowanie w Programie „Czyste Powietrze”. Mikołów wraz z Katowicami i Siemianowicami Śląskimi od 2020 roku jest członkiem Międzynarodowego projektu AWAIR, który informuje mieszkańców o jakości powietrza. Od 1 kwietnia 2020 roku wprowadzono dla mieszkańców Mikołowa zwolnienie z części opłaty za gospodarowanie odpadami komunalnymi w związku z posiadaniem kompostownika i kompostowaniem w nim bioodpadów. Zwolnienie dotyczy właścicieli nieruchomości zabudowanych budynkami mieszkalnymi jednorodzinnymi, a warunkiem skorzystania z częściowego zwolnienia jest złożenie deklaracji przez właściciela nieruchomości.

W Mikołowie od kilku lat prowadzona jest akcja edukacyjna „Stop Plastik”, zainicjowana w 2019 roku przez Mateusza Handla Zastępcę Burmistrza. Akcja ta jest częścią większej kampanii realizowanej konsekwentnie przez mikołowski samorząd pod nazwą „Dbamy o to, co mamy”. W ramach kampanii prowadzone są akcje edukacyjne w szkołach, akcje plakatowe, powstają filmiki edukacyjne, a dodatkowo w przestrzeni miasta pojawiły się miejskie kosze do segregacji odpadów, miejski kompostownik w Parku Planty oraz pojemniki do segregacji elektroodpadów.

W Mikołowie wprowadzono System Informacji Miejskiej zwany dalej SIM czyli swego rodzaju przewodnik po przestrzeni miasta. Wprowadzenie nowego systemu oznakowania miejskiego jest kolejnym z elementów poprawy estetyki w mieście. SIM to kierunkowy, jednolity architektonicznie zespół elementów będących nośnikami informacji publicznej, w ramach którego mieszczą się tablice z nazwami ulic, tablice adresowe, informacyjne oraz regulaminy, miejskie mapy, oznakowania ścieżek rowerowych i tablice kierunkowe.

Dla osób o szczególnych potrzebach powstał w Mikołowie w 2020 r. punkt konsultacyjny. Dał on początek działalności miejskiej „użyczalni” podstawowego sprzętu ortopedycznego. „Użyczalnia” jest to wyjątkowe miejsce, gdzie miesz-

Rys. 7. Przykładowy plakat w ramach kampanii „Dbamy o to, co mamy” Źródło: UM w Mikołowie

Fot. 20. Pojemnik do segregacji elektroodpadów w sołectwie Bujaków Źródło: UM w Mikołowie

kańcy Gminy mogą nieodpłatnie wypożyczyć wózek inwalidzki, kule rehabilitacyjne, czy chodzik do nauki poruszania. Gmina wychodzi naprzeciw osobom o specjalnych potrzebach organizując ponadto spotkania Miejskiej Społecznej Rady ds. Osób z Niepełnosprawnościami, na której omawiane są najważniejsze zagadnienia z zakresu różnych rozwiązań dla osób niepełnosprawnych. W 2020 roku gmina podjęła działania na rzecz dostosowania infrastruktury do potrzeb osób z niepełnosprawnością ruchową, uwzględniając standardy przy realizacji inwestycji drogowych oraz dbając o to, aby inwestycje budowlane już na etapie planowania miały przewidziane lokale dla tych osób. W celu poprawy integracji osób z niepełnosprawnościami ze społeczeństwem gmina organizuje liczne imprezy na rzecz osób z niepełnosprawnościami (np. turniej Rugby na Wózkach) oraz nawiązała współpracę z tłumaczem przysięgłym języka migowego. W miarę możliwości sesje Rady Miejskiej są tłumaczone na język migowy. Inną jednostką mającą na celu zapobieganie wykluczeniu społecznemu, jest Centrum Integracji Społecznej w Mikołowie (CIS). Jest to jednostka organizacyjna Urzędu Miasta powołana w celu pomocy osobom, które pozostają od dłuższego

czasu bez zatrudnienia, a chciałyby znaleźć pracę i są zdolne do jej podjęcia. Misją CISu jest dotrzeć do każdej osoby w Mikołowie znajdującej się w trudnej sytuacji społeczno-zawodowej, która jest gotowa na dokonanie zmiany w swoim życiu. Aby osiągnąć ten cel, CIS wspiera Uczestników w obszarze społecznym, emocjonalnym i zawodowym. Uczestnicy wraz z instruktorami oprócz prac porządkowych i remontowych wspólnie prowadzą warsztat stolarski, uprawiają ogród warzywno-owocowy i zajmują się pierwszą mikołowską miejską pasieką (obecnie trzy ule).

Oświęcim

Chcąc przeciwdziałać procesowi odpływu mieszkańców Oświęcimia na teren okalającej miasto gminy wiejskiej oraz negatywnym skutkom tego procesu, do których można zaliczyć pogorszenie sytuacji finansowej miasta, miasto zorganizowało już kilka odsłon akcji „Zamieszkać w Oświęcimiu”, której celem jest przyciągnięcie nowych mieszkańców. W ramach akcji, która jest promowana m.in. na miejskich bilbordach, powstała strona internetowa, na której publikowane są treści dotyczące miasta, jego atutów oraz oferty mieszkaniowej rynku pierwotnego i wtórnego. Na podstawie porozumień, na stronie zamieszczono odnośniki do stron internetowych deweloperów oraz pośredników nieruchomości, którzy posiadają w swojej ofercie nieruchomości zlokalizowane w granicach administracyjnych miasta. Planowane oraz realizowane inwestycje mieszkaniowe jednorodzinne i wielorodzinne w Oświęcimiu cieszą się dużym zainteresowaniem, co świadczy o popycie na tego typu nieruchomości.

W ramach drugiej edycji akcji zaczęto promować planowane zamierzenia inwestycyjne deweloperów oraz będące w trakcie realizacji. Na miejskich bilbordach przedstawiano wizualizacje inwestycji deweloperskich z ich przybliżoną lokalizacją. Zarówno w przypadku pierwszej jak i drugiej edycji akcji wśród promowanych inwestycji znalazły się również mieszkania wybudowane przez Oświęcimskie Towarzystwo Budownictwa Społecznego – miejską spółkę oferującą zakup lokali mieszkaniowych w systemie odroczonej własności.

W kolejnej edycji tej akcji na bilbordach oraz stronie internetowej przedstawiono społeczne i gospodarcze atuty miasta, takie jak oferta ulg dla mieszkańców, ciekawe miejsca rekreacji czy oferta edukacyjna. Planowana jest również kontynuacja akcji w cyklicznych odsłonach by pozyskać nowych mieszkańców miasta.

Samorząd Oświęcimia od wielu lat prowadzi działania na rzecz poprawy warunków życia w mieście. Plany inwestycyjne, plany długoterminowe zapisane w dokumentach strategicznych oraz inne działania realizowane przez

miejski samorząd są szeroko konsultowane z przedstawicielami społeczności lokalnej. Również podczas konsultacji społecznych organizowanych w ramach opracowywania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego przedyskutowywane są kwestie związane z terenami, które mają być przeznaczone pod inwestycje mieszkaniowe.

Ruda Śląska

Ruda Śląska to przemysłowe miasto, na którego historię szczególnie wpływ miał rozwój górnictwa węgla kamiennego i hutnictwa. Leży na terenie Górnego Śląska, w centralnej części województwa śląskiego. Ruda Śląska jest miastem policentrycznym, a mieszkańcy odczuwają silną tożsamość dzielnicową, co jest charakterystyczną cechą miasta i jego społeczności, zauważalną w postawach i deklaracjach wielu mieszkańców oraz w dokumentach strategicznych.

Ciekawym doświadczeniem związanym z działaniami miasta, zarówno w obszarze szeroko rozumianego procesu planowania strategicznego, jak i innych działań, są konsultacje, które prowadzi się w terenie, np. spacerów badawcze, czy tzw. namioty partycypacyjne. Daje to szansę na spotkanie osób, które mieszkają, pracują, odwiedzają krewnych i znajomych itp. Metody te pozwalają na poznanie spontanicznych reakcji, wypowiedzi. Ludzie wskazują konkretne miejsca, sytuacje, co daje interesującą perspektywę poznawczą.

Najbliższe otoczenie, a szczególnie podwórka, to miejsca bardzo ważne dla mieszkańców. Troska o najbliższą przestrzeń wspólną często objawia się w spontanicznych próbach urządzania tej przestrzeni. Odpowiedzią na te potrzeby jest Program Renowacji Podwórek.

W pierwszym etapie zrealizowano projekt, prowadzony w obszarach rewitalizacji. Objął on 11 podwórek reprezentujących w zasadzie wszystkie typy: otwarte – przestrzeń otwarta, niewygradzona, dostępna łatwo dla osób z zewnątrz, zamknięte – podwórka bardzo wyraźnie wydzielone w przestrzeni zabudowy mieszkalnej, półzamknięte oraz międzyblokowe – podwórka położone w zabudowie wielorodzinnej, blokowej, niezależnie od czasu jej powstania. Mieszkańcy podczas rozmów wskazywali na swoje potrzeby i pomysły na swoją przestrzeń. Następnie przygotowaną przez eksperta koncepcję przedstawiano mieszkańcom „do zatwierdzenia”, a w razie konieczności dokonywano korekt. W niektórych przypadkach przygotowano dwie koncepcje do wyboru mieszkańców. Te spotkania także odbywały się na podwórkach. Na podstawie wypracowanej z mieszkańcami koncepcji zostały przygotowane projekty techniczne dla każdego podwórka, uwzględniające również podziemną infrastrukturę techniczną. W trakcie rozmów pytano mieszkańców o gotowość do

zaangażowania się w prace na swoim podwórku. Mieszkańcy, tam gdzie było to możliwe, brali udział w pracach remontowych, np. sadzili rośliny, porządkowali teren itp. Dla podwórkowych społeczności przeprowadzono również działania integracyjne, np. lokalne festyny, zabawy dla dzieci oraz projekt aktywizacji społeczno-zawodowej, edukacyjnej i kulturalnej dla osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym. W wyniku kolejnych debat wykonano m.in. dodatkowe nasadzenia, ławki, bujaki sprężynowe dla dzieci. Działania te cieszyły się dużym zainteresowaniem wśród społeczności lokalnej.

Hałdy są częścią krajobrazu Rudy Śląskiej, jedną z nich jest pocynkowa hałda „Góra Antonia”, znajdująca się praktycznie w centrum miasta. Jej nazwa została wyłoniona w ogólnomiejskim konkursie przeprowadzonym po zakończeniu rewitalizacji. Nawiązuje ona do działającej do lat 90. XIX w huty o nazwie „Antonienhütte”, czyli w tłumaczeniu na język polski „Huta Antonia”. Z biegiem lat hałda zdążyła zarosnąć trawą, dzikimi krzewami i drzewami. Nie było to miejsce nieodwiedzane przez mieszkańców, ale cieszyło się raczej złą sławą. Hałda została zrewitalizowana, a etap prac technicznych został poprzedzony licznymi rozmowami z mieszkańcami dotyczącymi sposobu zagospodarowania tego miejsca.

Część prac została zrealizowana w ramach międzynarodowego projektu LUMAT, który polegał m.in. na zabezpieczeniu środowiska przed wydostawaniem się niebezpiecznych substancji. Dokonano m.in. fitostabilizacji i remediacji gleby i zasadzono specjalne gatunki traw i roślin.

W ramach warsztatów poświęconych przekształcaniu przestrzeni, w tym wspomnianej hałdy, narodziła się idea Traktu Rudzkiego. Łączy on za pośrednictwem terenów zielonych centralne dzielnice Rudy Śląskiej: Nowy Bytom i Wirek. W wyniku przeprowadzonych przez miasto prac powstało połączenie pieszo-rowerowe i nowe przestrzenie parkowe, a istniejące parki i skwery

Fot. 21. Zrewitalizowana hałda Góra Antonia w Rudzie Śląskiej. Arch. UM Ruda Śląska

odnowiono. Hałda „Góra Antonia” i inne punkty Traktu Rudzkiego, które już zostały zrewitalizowane, to teraz chętnie odwiedzane tereny rekreacyjne mające charakter parkowy o ciekawych rozwiązaniach. Mają one szansę stać się nową wizytówką miasta. Wraz z projektem renowacji podwórek mogą być traktowane jako wzorcowe rozwiązania rewitalizacyjne.

Innym ciekawym przykładem partycypacji były warsztaty charrette przeprowadzone w dzielnicy Orzegów, gdzie występują liczne problemy społeczne i przestrzenne. Działania te były prowadzone w dniach 8-10.06.2011 r. Wypracowane tam projekty znalazły odzwierciedlenie w rzeczywistości. We wspomnianej dzielnicy powstały: lokalne Centrum Inicjatyw Społecznych, ośrodek sportowy, lokalny rynek. Z kolei w dzielnicy Wirek odbyły się warsztaty MasterClass, towarzyszące XI Międzynarodowej Konferencji „Miasto 2017 – Zarządzanie Miastem”, która odbyła się 20-21.11.2017 r. Innym przykładem działań w przestrzeni był projekt „Mikroprzestrzenie miejskie” (2016, 2017, 2018), który był wspólnym przedsięwzięciem Śląskiego Związku Gmin i Powiatów oraz katowickiego oddziału Towarzystwa Urbanistów Polskich. W jego ramach mieszkańcy wraz z fachowcami pracowali nad tym, jak powinny wyglądać wybrane części ich dzielnic. Rozmowy z mieszkańcami nie dotyczyły tylko

Fot. 22. Fragment odnowionego podwórka w Rudzie Śląskiej przy ul. Sobieskiego.
Arch. UM Ruda Śląska

przestrzeni, ale też np. oferty kulturalnej w mieście. Na warsztaty „Zróbmy to razem – tylko kulturalnie!”, zorganizowane przez Miejskie Centrum Kultury, zostały zaproszone osoby z różnych grup społecznych. Jednym z efektów tych spotkań były mikrogranty na mikroprojekty i wiele innych działań z lokalnymi społecznościami. Mieszkańcy zakładali też ogród społecznościowy dzięki pomocy Fundacji Green Cross Poland.

Rzeszów

Dynamika wzrostu liczby ludności Rzeszowa wraz ze stale powiększającym się terytorium miasta, stawiają przed jego władzami nowe wyzwania związane z postępującą urbanizacją oraz koniecznością zapewnienia mieszkańcom wysokiej jakości życia. Budowanie przyjaznego dla środowiska, bezpiecznego, przystępnego cenowo i dostosowanego do potrzeb mieszkańców systemu transportu publicznego następuje poprzez szereg działań, w tym:

Budowę systemu integrującego transport – nowoczesny, cyfrowy system integrujący transport publiczny funkcjonuje w Rzeszowie od 2015 roku i objął trzy filary działania:

1. Przebudowę i rozbudowę lokalnego układu komunikacyjnego – rozbudowano prawie 9 kilometrów głównych arterii drogowych miasta.
2. Zakup nowoczesnego taboru autobusowego – zakupiono 80 nowoczesnych autobusów miejskich.
3. Zaprojektowanie i wdrożenie Rzeszowskiego Inteligentnego Systemu Transportowego, obejmującego: System Zarządzania Transportem Publicznym, System Dynamicznej Informacji Pasażerskiej E-info, System Biletu Elektronicznego Komunikacji Miejskiej E-bilet, System Obszarowego Sterowania Ruchem Drogowym.

Wszystkie te elementy przyczyniały się do skrócenia czasu przejazdów i przyrostu liczby pasażerów transportu zbiorowego, a także do usprawnienia poruszania się po mieście i zwiększenia bezpieczeństwa wszystkich uczestników ruchu drogowego.

- Doposażanie transportu – zakup bezpiecznego, cichego, nowoczesnego i ekologicznego taboru autobusowego, dostosowanego do potrzeb osób z niepełnosprawnością i o ograniczonej mobilności, który zastąpi sukcesywnie wycofywane autobusy MPK. W latach 2012-2021 zakupiono łącznie 190 komfortowych, nowoczesnych i ekologicznych autobusów miejskich, w tym 90 pojazdów zasilanych gazem ziemnym i 10 szt. autobusów elektrycznych. Dzięki wymianie taboru zmniejszyła się emisja spalin, hałasu i innych uciążliwości dla środowiska, a pasażerowie otrzymali wygodne

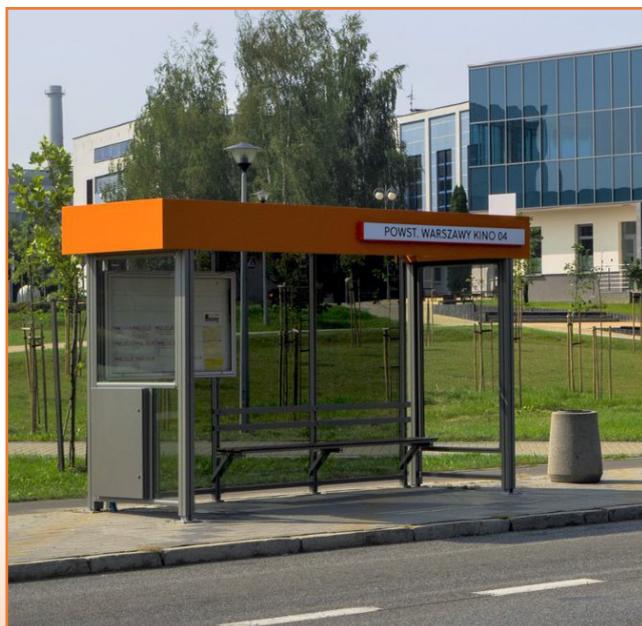

Fot. 23. Autobus elektryczny – szybkie ładowanie Źródło: UM w Rzeszowie

i niezawodne środki transportu komunikacji miejskiej w pełni przystosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych. Autobusy wyposażone są w monitoring, system zliczania pasażerów wsiadających i wysiadających, biletomaty, system multimedialnej informacji pasażerskiej prezentujący informacje o kolejnych przystankach oraz ogłoszenia kulturalne i społeczne. Zastosowano także system zapowiedzi głosowych wewnętrznych i zewnętrznych oraz napisy w języku Braille'a dla niedowidzących. Nośnikami informacji pasażerskiej są wyświetlacze wewnątrz autobusów, a także elektroniczne tablice o zmiennej treści na przystankach, informujące o godzinach odjazdu autobusu danej linii. Monitoring zainstalowany w nowych autobusach zapewnia pasażerom bezpieczeństwo i dostarcza informacje o sytuacji wewnątrz i na zewnątrz pojazdu. Każdy autobus wyposażony jest w co najmniej 6 kamer, w tym aż 4 z nich zabezpiecza przestrzeń pasażerską w pojeździe.

- Zwiększanie dostępności transportu dla wszystkich grup społecznych (w tym grup wrażliwych tj. kobiet, dzieci, osób starszych, niepełnosprawnych). Autobusy posiadają wydzielone miejsca dla wózków z możliwością ich zamocowania oraz wydzielone miejsca siedzące dla osób niepełnosprawnych dostępne bezpośrednio z niskiej podłogi. System informacji głosowej na zewnątrz i wewnątrz pojazdu, stanowi duże udogodnienie dla osób niewidomych i niedowidzących. Przyciski służące do sygnalizowania potrzeby zatrzymywania pojazdu posiadają opis alfabetem Braille'a.

- Nowoczesne systemy IT: System Informacji Pasażerskiej, Elektroniczny Pobór Opłat (E-Bilet) to z punktu widzenia pasażerów najważniejszy element projektu. Do dyspozycji podróżnych oddano 238 biletomatów (48 stacjonarnych i 190 mobilnych – wg stanu na koniec 2021r.), sklep internetowy, a także aplikacje mobilne służące do zdalnego zakupu biletów. Nośnikiem biletów jest rzeszowska karta miejska.
- Oddany do użytku w 2018 roku Dworzec Lokalny, obejmujący poczekalnię dla podróżnych z toaletami i punkt informacji transportowej o różnych przewoźnikach i środkach transportu (autobusy miejskie, podmiejskie, regionalne, dalekobieżne) oraz punkt obsługi podróżnych (kasa i reklamacje), przechowalnia bagażu a także całodobowe stanowisko dyżurnego ruchu. Pawilon wyposażony został w automat łączący sprzedaż biletów i intermodalny planer podróży, a także parking typu Kiss&Ride i wielostanowiskowe zadaszone stojaki rowerowe.
- Już w roku 2016 rozpoczęto prace przygotowawcze dotyczącego Rzeszowskiego Centrum Komunikacyjnego (dalej RCK), obejmującego modernizację infrastruktury komunikacyjnej i pieszo-rowerowej w rejonie Placu Dworcowego i przystanków komunikacji miejskiej. Zadanie przewiduje utworzenie parkingu podziemnego połączonego z dojściem do peronów PKP, integrację systemu komunikacyjnego, budowę bezpiecznych parkingów Kiss&Ride i Bike&Ride, zapewnienie dostępności komunikacyjnej dla wszystkich grup społecznych, a szczególnie dla osób o ograniczonej mobilności.

Fot. 24. Wiata przystankowa Źródło: UM w Rzeszowie

- Wymiana już istniejących wiat/zespołów przystankowych na nowoczesne i funkcjonalne, wpasowujące się w przestrzeń miejską, z zastosowaniem technologii zasilania różnych elementów przystanków z ogniw fotowoltaicznych (z czego wybrane wyposażone w instalację fotowoltaiczną oraz funkcję grzania i chłodzenia). Pierwsze wiaty zostały wymienione w 2016 roku i proces ten jest kontynuowany do dnia dzisiejszego.

Wskazane inwestycje zostały dofinansowane ze środków Unii Europejskiej, z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej 2007-2013, a także w ramach Programu Operacyjnego Polska Wschodnia 2014-2020.

Przykładem zrównoważonego transportu publicznego jest realizacja Rzeszowskiego Centrum Komunikacyjnego obejmującego kompleks zaprojektowany w układzie dwupoziomowym ogólnodostępnym, gdzie na poziomie „0” obecnego placu zaplanowano budowę peronów i stanowisk autobusowych wraz z kompleksowym wyposażeniem tj. przystanek komunikacji miejskiej uwzględniający perony o charakterze przesiadkowym i stanowisko dla wysiadających; dla przystanków zaprojektowano zadaszania i wiaty przystankowe wyposażone w ławki, tablice informacyjne, monitoring oraz biletomaty; w strefie placu zaplanowano wielostanowiskowe zadaszane stojaki rowerowe; stanowiska do ładowania autobusów elektrycznych (zrealizowane w ramach projektu „Rozwój systemu transportu publicznego w Rzeszowie”); w nowoprojektowanej części podziemnej zaplanowano budowę wielostanowiskowego parkingu dla samochodów osobowych, postój taxi, oraz połączenie podziemnym dojściem do poszczególnych peronów (zakres realizowany przez PKP). W zakresie zadania zapewniona będzie także dostawa i wdrożenie Systemu ITS dla RCK obejmująca dostosowanie i wyposażenie pomieszczeń technicznych i usługowych RCK (kondygnacja -1); dostawę i wdrożenie Systemu Zarządzania RCK obejmujący System Informacji Pasażerskiej; dostosowanie, uaktualnienie i uruchomienie serwisu internetowego dla pasażerów komunikacji publicznej korzystających z RCK, dostawę, instalację i uruchomienie tablic i wyświetlaczy informacji pasażerskiej (tablice informacyjne) oraz elektronicznych punktów informacji pasażerskiej (infomat), a także Systemu Inteligentnego Monitoringu Wizyjnego (kamery CTTV, rejestratory, serwer). Zakończenie realizacji Rzeszowskiego Centrum Komunikacyjnego planowane jest na 2023 rok.

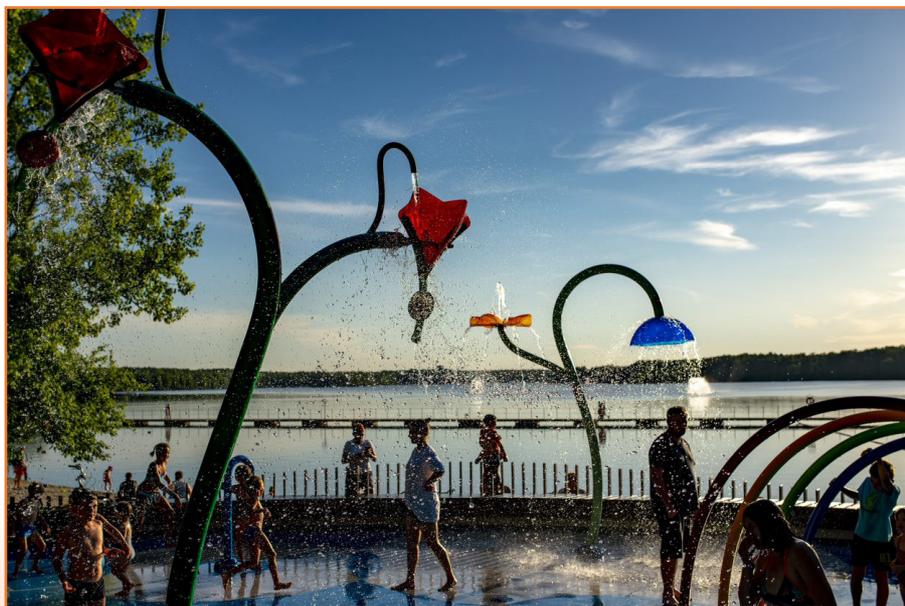
Miasto Rzeszów kładzie nacisk na zielony transport publiczny. W 2019 r. odebrano 10 szt. 12 metrowych autobusów elektrycznych ze stacjami ładowania przy ul. Lubelskiej (10 stacji wolnego ładowania) i przy ul. Grottgera (2 pylony do szybkiego ładowania). Ponadto w taborze komunikacji miejskiej znajduje się 91 szt. autobusów zasilanych CNG (wg stanu na koniec 2021r.).

Tychy

Na przestrzeni ostatnich lat miasto Tychy zrealizowało szereg działań mających wpływ na osiągnięcie celów w zakresie zrównoważonego rozwoju. Miasto zapewnia wysoki poziom bezpieczeństwa publicznego, zdrowotnego i środowiskowego, co przekłada się na wysoką jakość życia mieszkańców. Potwierdzeniem tego faktu są wnioski z badania ankietowego, przeprowadzonego w 2021 roku wśród Tyszan na potrzeby opracowania nowej Strategii Rozwoju Miasta Tychy 2030+. Wynika z niego, że w ocenie zdecydowanej większości respondentów (blisko 90%) Tychy są dobrym miejscem do życia. Mieszkańcy wprost deklarują, iż widzą „poprawę” lub nawet „zdecydowaną poprawę” warunków życia w mieście (łącznie na takie odpowiedzi wskazało aż 78% ankietowanych).

W Urzędzie rozszerzył się katalog spraw załatwianych drogą elektroniczną, wdrożono System Obiegu Dokumentów i Spraw. Od 2018 roku funkcjonuje system digitalizacji materiałów archiwalnych. Na terenie miasta zainstalowana jest sieć miejskich infokiosków i hot spotów. Z powodzeniem wykorzystywana jest nowoczesna metoda w zarządzaniu miastem, tj. benchmarking. Przeprowadzono informatyzację usług publicznych i udostępniono platformę usług komunalnych.

Miasto dysponuje bogatą infrastrukturą, z której mogą korzystać mieszkańcy (nowoczesny Stadion Miejski, Mediateka, Wodny Park Tychy, zmodernizowana i rozbudowana baza rekreacyjna Ośrodka Wypoczynkowego

Fot. 25. Wodny plac zabaw nad Jeziorem Paprocańskim Źródło: Um w Tychach

Paprocany). Ponadto, na przestrzeni ostatnich lat w wielu częściach miasta przeprowadzono działania rewitalizacyjne, obejmujące przestrzenie zielone, osiedla i place zabaw.

Wzmacnianie rozwoju kapitału społecznego w mieście wspierane jest m.in. przez realizację projektów finansowanych ze środków Unii Europejskiej, których głównym celem jest skierowanie działań na rozwój kompetencji uczniów szkół podstawowych i średnich. W 2019 roku zakończyła się realizacja projektu skierowanego do czterech tyskich przedszkoli (P8, P10, P12, P29). Ponadto w trzech tyskich szkołach podstawowych (SP5, SP11 i SP24) od 2018 do czerwca 2020 roku trwała realizacja dodatkowych zajęć dydaktyczno-wyrównawczych, rozwijających i opartych na metodzie eksperymentu. W 2019 roku podpisano także umowy na dofinansowanie projektów skierowanych do dwóch tyskich szkół zawodowych/branżowych (ZS4, ZS7).

Miasto pozyskało dofinansowanie na projekt zakładający przebudowę i rozbudowę budynku byłej szkoły (zlokalizowanej przy ul. Oświęcimskiej) na budynek mieszkalny wielorodzinny wraz z infrastrukturą techniczną. W ramach przedsięwzięcia wybudowanych zostanie trzydzieści mieszkań komunalnych wraz z miejscami postojowymi. Inwestycja przyczyni się do poprawy jakości życia mieszkańców zagrożonych wykluczeniem społecznym, których dochody uniemożliwiają zaspokojenie podstawowych potrzeb mieszkaniowych. Przedsięwzięcie wpłynie również na poprawę warunków stanu technicznego zasobów mieszkaniowych oraz zwiększenie ich efektywności energetycznej.

Dzięki realizacji projektu „Uruchomienie Centrum Usług Społecznościowych w Tychach”, współfinansowanego ze środków unijnych, w mieście były promowane działania zapobiegające zjawisku wykluczenia społecznego, na które w głównej mierze narażeni są seniorzy. Ze względu na trwającą pandemię działania nie mogły być realizowane zgodnie z pierwotnymi założeniami i wymagały dostosowania do obowiązujących obostrzeń sanitarno-epidemiologicznych.

Miasto od czasu swojego powstania przez lata uznawane było przez urbanistów i architektów za modelowy przypadek dobrego planowania przestrzennego. Choć obecny stan wiedzy weryfikuje przyjęte w ubiegłym wieku założenia, to miasto wciąż cieszy się zainteresowaniem i wysoką jakością życia. Udaje się to przede wszystkim dzięki odpowiednio dobranym inwestycjom, na które miasto sprawnie pozyskuje dotacje zewnętrzne. Są to zarówno inwestycje w unowocześnienie infrastruktury technicznej i komunikacyjnej, jak i w sferę społeczną związaną z edukacją, kulturą, sportem, rekreacją, czy zdrowiem. Ponadto, kluczową praktyką miasta jest włączanie społeczności lokalnej. Kontynuując ten kierunek, miasto dąży do stworzenia przestrzeni wysokiej jakości, czerpiąc z wzorców urbanistycznych uznawanych dzisiaj za najlepsze.

CEL 12 ODPOWIEDZIALNA KONSUMPCJA I PRODUKCJA

KIERUNKI ROZWOJU

- **Przechodzenie na odnawialne zasoby i źródła energii;**
- **Ograniczenie zużycia zasobów naturalnych;**
- **Wyeliminowanie kategorii odpadów** – podejście od kołyski do kołyski czyli takie projektowanie i wytwarzanie produktów, by po zakończeniu ich użytkowania, można je było włączyć do ponownego obiegu – wykorzystywanie zasobów i materiałów a nie ich zużywanie;
- **Optymalizacja wykorzystania surowców, materiałów i energii** na wszystkich etapach cyklu życia produktów (koncepcja LCA);
- **Dążenie do wzrostu efektywności**, w tym energetycznej (koncepcja czystszej produkcji);
- **Minimalizowanie śladu środowiskowego i węglowego** urzędu/gminy;
- **Zrównoważone gospodarowanie odpadami;**
- Wdrażanie koncepcji 9R (refuse – zrezygnuj, reduce – zredukuj, reuse/resell – wykorzystaj ponownie, repair – napraw, refurbish – wyremontuj, re-manufacture – wykonaj ponownie, re-purpose – nadaj nowe zastosowanie, recycle materials – wykorzystaj ponownie surowce, recover energy – odzyskaj energię, re-mine – odzyskaj z odpadów);
- **Rozwijanie ekonomii współdzielenia;**
- Podejmowanie współpracy międzysektorowej na rzecz poszukiwania innowacyjnych rozwiązań w zakresie odpowiedzialnej produkcji i zrównoważonej konsumpcji;
- Budowanie świadomości społecznej w zakresie zrównoważonej konsumpcji oraz zrównoważonego stylu życia;
- Stwarzanie korzystnych warunków dla rozwoju idei społecznej odpowiedzialności biznesu oraz promowanie zrównoważonych praktyk biznesowych;

PRIORYTETOWE GRUPY DOCELOWE

- Samorząd gminny
- Instytucje publiczne
- Gospodarstwa domowe
- Społeczność lokalna
- Organizacje pozarządowe
- Przedsiębiorcy

GŁÓWNE OBSZARY DZIAŁALNOŚCI

- WDRAŻANIE GOSPODARKI O OBIEGU ZAMKNIĘTYM (CYRKULARNEJ – GOZ)
- WDRAŻANIE ZRÓWNOWAŻONEJ KONSUMPCJI
- ROZWÓJ ODPOWIEDZIALNEJ PRODUKCJI, W TYM WSPIERANIE NOWYCH MODELI BIZNESOWYCH

PRZYKŁADOWE DZIAŁANIA W ZAKRESIE WDRAŻANIA 12 CELU ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU

Główne obszary działalności	Przykładowe działania na rzecz celu
<p>WDRAŻANIE GOSPODARKI O OBIEGU ZAMKNIĘTYM (CYRKULARNEJ – GOZ)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • opracowanie strategii zrównoważonego rozwoju (np. Tampere w Finlandii¹) czy strategii GOZ (np. Kraków²); • przechodzenie na odnawialne źródła energii (np. instalowanie mikroinstalacji OZE na dachach budynków użyteczności publicznej); • modernizacja budynków użyteczności publicznej zwiększająca wydajność energetyczną i uzyskanie certyfikatu zrównoważonego budownictwa (np. Ratusz Marszałkowski w Krakowie z certyfikatem BREEAM³ czy liceum w Piastowie⁴); • przyjęcie wydajności energetycznej w regulacjach dotyczących nowych inwestycji w budynkach użyteczności publicznej; • lokalne zamykanie obiegów wody poprzez łapanie deszczówki np. do nawadniania zieleni publicznej (np. urządzenie przechwytyjące wodę deszczową przy Urzędzie Miejskim we Wrocławiu⁵) czy mycia autobusów (np. firma Guelph w Kanadzie⁶); • produkt jako usługa w zakresie oświetlenia budynków użyteczności publicznej (Bollnäs w Szwecji⁷); • wirtualizacja poprzez rozwijanie e-usług publicznych; • ograniczenie produkcji odpadów poprzez ich wykorzystanie i odzysk surowców (np. w ramach przystąpienia do programu Zero Waste Europe⁸ jak bezopadowe Capannori we Włoszech⁹); • wdrażanie idei zero waste do instytucji publicznych i szkół (np. szkoły w Palo Alto¹⁰ czy Program Zero Waste w Łodzi¹¹);

	<ul style="list-style-type: none"> • pozyskiwanie odpadów organicznych z gospodarstw domowych i gastronomii do wykorzystania w kompostownikach zlokalizowanych w miejskich ogrodach dostarczających świeżych warzyw i owoców mieszkańcom miasta lub do pozyskiwanie energii (np. miejskie kompostowniki wykorzystujące odpady zielone z parków w Warszawie¹²); • przekształcanie pustostanów biurowych w mieszkania (np. pionierem Wielka Brytania¹³); • rozwijanie systemów czystej, bezemisyjnej mobilności (np. autobusy z napędem hybrydowym i elektrycznym czy wynajem samochodów elektrycznych np. w Mediolanie¹⁴); • rozwijanie zachęt do korzystania z transportu publicznego (np. darmowa komunikacja miejska w Giżycku¹⁵); • rozwijanie infrastruktury rowerowej, która może być wykorzystywana także przez rowery towarowe (np. Cargonomia w Budapeszcie¹⁶); • systemy carpooling dla pracowników budynków użyteczności publicznej w gminie; • budżet partycypacyjny uwzględniający projekty z zakresu GOZ (np. Zielony Budżet Mikołowa¹⁷)
<p>WDRAŻANIE ZRÓWNOWAŻONEJ KONSUMPCJI</p>	<ul style="list-style-type: none"> • wydłużanie cyklu życia produktów poprzez wspieranie punktów napraw (np. udostępniając przestrzeń i zapewniając wsparcie finansowe i techniczne dla kawiarenek naprawczych takich jak np. Repair Café w Pile czy opracowywanie map rzemieślników jak Mapa Ginących Zawodów w Łodzi)¹⁸; • rozwijanie ekonomii współdzielenia np. czy rozwój systemów rowerów miejskich (np. Veturilo w Warszawie); • promowanie idei zero waste poprzez uruchamianie punktów ponownego wykorzystania (np. Podzielnia w Poznaniu czy bookcrossing w Warszawie, zamykanie łańcucha wartości tekstyliów w Londynie¹⁹) czy dedykowanych platform online (Austin w USA²⁰) czy centrów oferujących tylko produkty pochodzące z recyklingu (np. Retuna w Szwecji²¹); • przeciwdziałanie marnowaniu żywności poprzez wspieranie rozwoju jadłodielni np. poprzez udostępnianie przestrzeni (np. jadłodzielnia przy Urzędzie Dzielnicy Żoliborz w Warszawie);

	<ul style="list-style-type: none"> • promowanie w miejscach zbiorowego żywienia zdrowej i zróżnicowanej diety o małym udziale produktów pochodzenia zwierzęcego, opartej na produktach lokalnych, sezonowych (np. produkty ze zrównoważonych, odpowiedzialnych upraw w stołówkach szkolnych w Paryżu²²); • wspieranie lokalnej kultury produkcji żywności (urban gardening) poprzez zachęcanie do zakładania ogródków miejskich (np. Rosario w Argentynie²³); • odchodzenie od plastiku poprzez rezygnację z plastikowych opakowań jednorazowych podczas imprez miejskich czy poprzez wprowadzenie miejskiego kubka wielorazowego (np. system kaucyjny korzystania z kubków/misek wielokrotnego użytku firmy ReCup w Niemczech)²⁴; • budowanie świadomości społecznej poprzez prowadzenie akcji i kampanii społecznych (np. kampania Kranowianka Wodociągów Miasta Krakowa)²⁵;
<p>ROZWÓJ ODPOWIEDZIALNEJ PRODUKCJI, W TYM WSPIERANIE NOWYCH MODELI BIZNESOWYCH</p>	<ul style="list-style-type: none"> • zamówienia publiczne uwzględniające kryterium gospodarki cyrkularnej (np. kryteria cyrkularności w Rotterdamie w Holandii²⁶, zrównoważone w Nantes we Francji²⁷ czy promujące recykling tworzyw sztucznych w Helsinkach w Finlandii²⁸ czy wspieranie start-upów o pozytywnym wpływie w Antwerpii w Belgii²⁹); • realizowanie projektów GOZ w ramach partnerstw publiczno-prywatnych (np. Radzionków w woj. śląskim³⁰); • ulgi podatkowe (Mediolan), granty (Valladolid w Hiszpanii)³¹ czy fundusze (np. BruCircle w Brukseli³²) na rzecz przedsiębiorców działających w obrębie GOZ; • uruchamianie inkubatorów przedsiębiorczości wspierających start-upów o pozytywnym wpływie (np. A Circular Economy Hub w Groningen w Holandii³³ czy Paryż³⁴); • doradztwo i szkolenia dla przedsiębiorców chcących uczynić swoje modele biznesowe bardziej cyrkularnymi (np. program Resilience Coaching w Brukseli³⁵); • wprowadzenie systemu „płać za tyle, ile wyrzucasz” w przemyśle i przedsiębiorstwach (np. San Jose w USA³⁶ czy Treviso we Włoszech³⁷); • tworzenie parków przemysłowych czy klastrów technologicznych wspierających symbiozę przemysłową (np. ekopark przemysłowy w Kalundborgu w Danii³⁸, w Kitakyushu w Japonii³⁹ czy Rizhao w Chinach⁴⁰); • promowanie przedsiębiorców, którzy ograniczają wykorzystanie plastików w swoim łańcuchu dostaw (np. inicjatywa Plastic Free w Mediolanie⁴¹);

- nadawanie drugiego życia odpadom poprzez współpracę samorządu z firmami i organizacjami (np. Cais Recicle z Lizbony w Portugalii⁴² czy upcykling Dekoeko.com).

Przypisy do tabeli:

- 1 https://www.tampere.fi/tiedostot/c/n1quv1hoN/Carbon_Neutral_Tampere_2030_Roadmap.pdf [dostęp 10.10.2021].
- 2 [https://innowo.org/userfiles/publikacje/CircularCitiesProgram_Krakow_Slidedeck_PL_v20_AJ_1-r%20\(1\).pdf](https://innowo.org/userfiles/publikacje/CircularCitiesProgram_Krakow_Slidedeck_PL_v20_AJ_1-r%20(1).pdf) [dostęp 10.10.2021].
- 3 <https://www.gramwzielone.pl/dom-energooszczedny/19206/pierwszy-obiekt-publiczny-z-certyfikatem-breeam> [dostęp 10.10.2021].
- 4 https://samorzad.infor.pl/sektor/organizacja/ustroj_i_jednostki/5220289,Poprawa-efektywnosci-energetycznej-budynkow-w-PPP.html [dostęp 10.10.2021].
- 5 <https://www.wroclaw.pl/zielony-wroclaw/skwer-przy-urzedzie-podlewany-deszczowka> [dostęp 10.10.2021].
- 6 <https://circulars.iclei.org/action-framework/> [dostęp 10.10.2021].
- 7 https://www.oecd-ilibrary.org/sites/10ac6ae4-en/1/3/2/index.html?itemId=/content/publication/10ac6ae4-en&csp_=1ebb6c64661c2ec985d31fb93fe18274&itemIGO=oecd&itemContentType=book [dostęp 10.10.2021].
- 8 <https://zerowasteurope.eu/> [dostęp 10.10.2021].
- 9 <https://www.teraz-srodowisko.pl/aktualnosci/Jak-Capannori-stalo-sie-miastem-bezodpadowym-943.html> [dostęp 10.10.2021].
- 10 <https://www.pausd.org/about-us/sustainability> [dostęp 10.10.2021].
- 11 <https://www.fundacja.veolia.pl/aktualnosci/projekt-szkola-zero-waste-dla-uczniow-szkol-podstawowych-z-widzewa> [dostęp 10.10.2021].
- 12 <https://um.warszawa.pl/-/kompostowniki-w-warszawskich-parkach> [dostęp 10.10.2021].
- 13 <https://www.theguardian.com/money/2018/aug/25/flats-block-converting-offices-living-space> [dostęp 10.10.2021].
- 14 <https://www.circularcityfundingguide.eu/case-studies/making-milan-circular-from-food-to-fashion/> [dostęp 10.10.2021].
- 15 <https://dziennikblaski.pl/631233,Darmowa-komunikacja-miejska-w-polskich-miastach.html> [dostęp 10.10.2021].
- 16 <http://cargonoma.hu/?lang=en> [dostęp 10.10.2021].
- 17 <https://mokolow.eu/zielony-budzet/> [dostęp 10.10.2021].
- 18 <http://mapagincychzawodow.pl/> [dostęp 10.10.2021].
- 19 https://www.oecd-ilibrary.org/sites/10ac6ae4-en/1/3/2/index.html?itemId=/content/publication/10ac6ae4-en&csp_=1ebb6c64661c2ec985d31fb93fe18274&itemIGO=oecd&itemContentType=book [dostęp 10.10.2021].
- 20 https://www.oecd-ilibrary.org/sites/10ac6ae4-en/1/3/2/index.html?itemId=/content/publication/10ac6ae4-en&csp_=1ebb6c64661c2ec985d31fb93fe18274&itemIGO=oecd&itemContentType=book [dostęp 10.10.2021].
- 21 <https://www.circularcityfundingguide.eu/case-studies/retuna-the-worlds-first-recycling-mall/> [dostęp 10.10.2021].
- 22 https://www.oecd-ilibrary.org/sites/10ac6ae4-en/1/3/2/index.html?itemId=/content/publication/10ac6ae4-en&csp_=1ebb6c64661c2ec985d31fb93fe18274&itemIGO=oecd&itemContentType=book [dostęp 10.10.2021].
- 23 <https://knowledge-hub.circle-lab.com/cities/article/9036?n=Urban-agriculture-in-Rosario-> [dostęp 10.10.2021].
- 24 <https://recup.de/> [dostęp 10.10.2021].
- 25 <https://prostozkranu.krakow.pl/> [dostęp 10.10.2021].
- 26 <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/1ba1a5e9-en/index.html?itemId=/content/component/1ba1a5e9-en> [dostęp 10.10.2021].
- 27 https://ec.europa.eu/environment/gpp/pdf/news_alert/Issue74_Case_Study_148_Nantes.pdf [dostęp 10.10.2021].
- 28 <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/1ba1a5e9-en/index.html?itemId=/content/component/1ba1a5e9-en> [dostęp 10.10.2021].
- 29 <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/1ba1a5e9-en/index.html?itemId=/content/component/1ba1a5e9-en> [dostęp 10.10.2021].
- 30 <https://www.ppp.gov.pl/kompleksowa-termomodernizacja-budynkow-oswiatowych-gminy-radzionkow-/> [dostęp 10.10.2021].

- 31 <https://www.circularcityfundingguide.eu/case-studies/city-of-valladolid-economic-prosperity-through-circularity/> [dostęp 10.10.2021].
- 32 <https://www.circularcityfundingguide.eu/case-studies/brussels-broad-support-from-a-well-developed-framework/> [dostęp 10.10.2021].
- 33 <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/e53348d4-en/index.html?itemId=/content/publication/e53348d4-en> [dostęp 10.10.2021].
- 34 <https://www.parisandco.com/> [dostęp 10.10.2021]
- 35 <https://www.circularcityfundingguide.eu/case-studies/brussels-broad-support-from-a-well-developed-framework/> [dostęp 10.10.2021].
- 36 <https://archive.epa.gov/wastes/conservation/tools/payt/web/pdf/paytss.pdf> [dostęp 10.10.2021].
- 37 <https://www.circularcityfundingguide.eu/case-studies/contarina-materials-management-in-a-circular-economy/> [dostęp 10.10.2021].
- 38 <http://www.symbiosis.dk/en/systems-make-it-possible-people-make-it-happen/> [dostęp 10.10.2021].
- 39 <https://www.kitaq-ecotown.com/docs/ecotown-pamphlet-en-2019.pdf> [dostęp 10.10.2021].
- 40 <https://circulars.iclei.org/wp-content/uploads/2021/03/ICLEI-Circulars-City-Practitioners-Handbook-Food.pdf> [dostęp 10.10.2021].
- 41 <https://www.circularcityfundingguide.eu/case-studies/making-milan-circular-from-food-to-fashion/> [dostęp 10.10.2021].
- 42 <https://www.greenbiz.com/article/learning-social-enterprises-creating-inclusive-circular-economy> [dostęp 10.10.2021].

DOBRA PRAKTYKA

Przykładem miasta cyrkularnego jest Amsterdam.²³ Punktem wyjścia dla działań na rzecz GOZ było opracowanie The City Circle Scan, dla określenia priorytetowych obszarów w tym zakresie, dających gwarancję osiągnięcia znaczącego postępu. Podejście miasta do GOZ określa strategia, za którą odpowiada dedykowany jej menadżer. Jednym z celów Strategii jest zmniejszenie o 50% zużycia nowych surowców do 2030 r. a do 2050 r. stanie się miastem o całkowicie zamkniętym obiegu. W swoim podejściu *The Amsterdam City Doughnut* miasto wykorzystuje ekonomię pączka Kate Raworth, w ramach której określa 6 głównych zasad m.in. działanie w ramach cyklu środowiska naturalnego.

²³ Opracowano na podstawie [dostęp 10.10.2021]:
https://assets.amsterdam.nl/publish/pages/867635/amsterdam-circular-2020-2025_strategy.pdf;
<https://drive.google.com/file/d/14lCZjVBJ59n2szucombGUHIQj2MU5MEZ/view>;
https://ub-cooperation.eu/pdf/cases/W_Case_Study_Amsterdam.pdf;
<https://www.circularcityfundingguide.eu/case-studies/amsterdam-adding-the-doughnut-to-the-circular-economy/>;
<https://www.metabolic.nl/publications/city-of-amsterdam-roadmap-circular-land-tendering/>;
<https://www.itu.int/en/publications/Documents/tsb/2020-U4SSC-Case-study-Circularity-to-promote-local-businesses-and-digitization/index.html#p=8>;
https://www.oecd-ilibrary.org/sites/10ac6ae4-en/1/3/2/index.html?itemId=/content/publication/10ac6ae4-en&_csp_=1ebb6c64661c2ec985d31fb93fe18274&itemI-GO=oecd&itemContentType=book;
https://assets.website-files.com/5d26d80e8836af2d12ed1269/5e8d99c337b3af64c790372f_20200416-AMS-portrait-EN-Spread-web-420x210mm.pdf.

Miasto włącza interesariuszy w swoje działania – opracowało *Circular Innovation Program* z przedsiębiorstwami i instytucjami badawczymi oraz *Amsterdam Circular: learning by doing* z wydziałami miejskimi. Miasto nawiązało dziesięcioletnie partnerstwo z Amsterdam Institute for Advanced Metropolitan Solutions, aby pomóc w dalszym rozwoju wiedzy na temat gospodarki cyrkulacyjnej.

W latach 2016-2018 Amsterdam rozpoczął 70 projektów GOZ realizowanych przez firmy, organizacje badawcze i samą gminę. Jednym z nich jest przechodzenie na autobusy zeroemisyjne, innym – wdrożenie koncepcji produktu jako usługi w zakresie oświetlenia budynków użyteczności publicznej (na lotnisku Schiphol). Istotnym elementem jest zachęcanie firm do wrażania idei GOZ, co miasto chce stymulować poprzez zamówienia publiczne, dotacje i preferencyjne pożyczki dla gospodarstw domowych na rzecz poprawy efektywności energetycznej, współfinansowanie niskoemisyjnych projektów czy wspieranie zrównoważonego budownictwa (w tym zakresie opracowało *Roadmap for Circular Land Tendering* wskazujące 32 kryteria w zakresie wyników oraz wprowadziło paszporty materiałowe²⁴. Miasto wspiera także lokalne centra napraw i renowacji (w tym kawiarenki naprawcze) oraz rozbudowuje obiekty umożliwiające dzielenie się produktami wśród obywateli, prowadzi także kampanie społeczne na rzecz GOZ (np. *Amsterdam makes a difference*).

Dobre praktyki polskich miast uczestniczących w „Planie Działań dla Miast”

Elbląg

Wizja miasta po roku 2020 zgodnie z hasłem przewodnim brzmi: „Elbląg w formie”, czyli nowoczesne, otwarte na świat miasto wykorzystanych szans, pełne ludzkich aspiracji, kreatywności i przedsiębiorczości – miasto innowacyjne. Elbląg realizując politykę spójności stawia na rozwój zrównoważony, w którym promuje się gospodarkę oszczędzającą zasoby, zieloną i konkurencyjną. W planach rozwoju miasta do roku 2020 władze zaplanowały m.in. osiągnięcie pakietu 20/20/20 w zakresie klimatu i energetyki – zmniejszenie emisji CO₂ o 20 %, zwiększenie udziału OZE do 20 proc. oraz poprawę efektywności energetycznej o 20 %.

Elbląg realizuje cele związane z ideą GOZ m.in. za pośrednictwem spółki miejskiej Zakład Utylizacji Odpadów sp. z o.o., której głównym zadaniem

²⁴ Paszport materiałowy pozwala na przechowywanie informacji o ilości i rodzaju materiałów i części wykorzystanych w budynkach.

jest odbiór i zagospodarowanie odpadów komunalnych na terenie objętym systemem oraz edukacja ekologiczna mieszkańców. ZUO Elbląg to instalacja komunalna działająca w oparciu o technologię MBP. W latach 2009-2012 spółka zrealizowała inwestycję rozbudowy zakładu wykorzystując najlepsze osiągnięcia technologiczne zagospodarowania odpadów i doświadczenia innych krajów pn. „Racjonalizacja systemu gospodarki komunalnej i rekultywacja składowisk odpadów w Elblągu”. W roku 2015 w ramach modernizacji doposażono instalację sortowni w nowe urządzenia, a w roku 2020 rozpoczęto pracę nad pozyskaniem środków na modernizację istniejącej kompostowni. Obecnie ZUO Elbląg jest w trakcie realizacji projektu pn. „Modernizacja instalacji MBP w celu prowadzenia recyklingu organicznego oraz przygotowania do dalszych procesów strumienia odpadów zebranych selektywnie”. Przebudowa infrastruktury Zakładu ma się przyczynić do osiągnięcia kolejnych celów poprawy stanu środowiska i podniesienia efektywności działania instalacji.

ZUO Elbląg praktycznie od początku istnienia edukuje mieszkańców w zakresie zasad segregowania odpadów oraz szeroko pojętej ochrony środowiska jak np. ochrona powietrza (redukcja spalin, zapobieganie spalaniu odpadów w piecach domowych, inwestycja w ekologiczne i odnawialne źródła energii), zapobieganie powstawaniu odorom, oszczędzania wody pitnej itp. W celu realizacji działań edukacyjnych Zakład stworzył i pozyskał atrakcyjne narzędzia i materiały edukacyjne.

Interesariusze miejskiego ekosystemu cyrkularnego to mieszkańcy Elbląga oraz sąsiadujących gmin objętych systemem elbląskiej instalacji komunalnej w zakresie odbioru odpadów. Zakład Utylizacji Odpadów poprzez realizację inwestycji ZUO Elbląg oraz edukację mieszkańców realizuje koncepcję gospodarki obiegu zamkniętego.

Kraków

Dobłą praktyką miasta Krakowa było przyjęcie Cyrkularnej Strategii dla Krakowa w grudniu 2020 r. Strategia wpisuje się w ogólnopolski program Circular Cities, którego celem jest stworzenie indywidualnej strategii wprowadzania gospodarki o obiegu zamkniętym dla miast. Podjęta inicjatywa jest jednym z elementów przygotowywanej Strategii Klimatycznej Miasta, zakładającej m.in. potrzebę zwiększenia komfortu życia mieszkańców z uwzględnieniem warunków środowiskowych. W 2019 r. zaproszenie do Programu dla miast polskich wystosował Instytut Innowacji i Odpowiedzialnego Rozwoju INNOWO oraz Fundacja Metabolic. Oprócz Krakowa przyjęły je Lublin i Gdańsk.

Prace nad Cyrkularną Strategią trwały ponad rok. Projekt współfinansowała Fundacja MAVA. Przygotowanie Strategii opiera się na dwóch filarach: na konsultacjach z lokalnymi społecznościami oraz na badaniach analitycznych dotyczących głównie zrównoważonego rozwoju. Proces badań obejmuje analizę przepływu materiałów w kluczowych sektorach, ocenę interesariuszy i analizę przestrzenną i ma za zadanie wyznaczenie praktycznych rozwiązań umożliwiając transformację miasta w kierunku gospodarki o obiegu zamkniętym. Ten typ gospodarowania przynosi duże oszczędności finansowe dzięki odzyskowi niewykorzystanych materiałów oraz korzyści dla środowiska w postaci redukcji CO₂ dzięki niższej produkcji, a wyższej efektywności zużycia wyprodukowanych surowców. Drugi etap prac nad Strategią obejmował zidentyfikowanie mierzalnych wskaźników dopasowanych do wizji rozwoju miasta. Efektem końcowym prac było sporządzenie mapy typologii przestrzennej oraz listy konkretnych interwencji.

Strategia jako dokument zawiera krótkie, treściwe rozdziały: wprowadzenie z rozwinięciem dotyczącym zamian systemowych, część dotyczącą przedstawienia modelu miasta opartego na podejściu do gospodarki o obiegu zamkniętym, część dotyczącą zasobów Krakowa, na których można zbudować wspomniany typ gospodarki, wreszcie wizję i plan działań GOZ (gospodarki w obiegu zamkniętym,) ujęty w czterech grupach i 24 zadaniach, studium przypadków dla strategii biznesowych oraz, last but not least – szczegółowe omówienie stanu obecnego różnych sektorów gospodarki Krakowa. Formuła Strategii jest zwięzła i przejrzysta. Interesujący, kolorowy układ graficzny Strategii wyróżniający poszczególne rozdziały, ułatwia zrozumienie treści, którą ilustrują zdjęcia, diagramy, mapy i osobno syntetycznie uwypuklone najważniejsze informacje.

W efekcie powstała długofalowa strategia cyrkularna z gotowymi do wdrożenia planami działań, której zadaniem jest dążenie Krakowa do przechodzenia na gospodarowanie w obiegu zamkniętym w różnych sektorach gospodarki miejskiej.

Najważniejszym efektem realizowanego programu jest otrzymanie:

- zindywidualizowanej strategii implementacji gospodarki o obiegu zamkniętym, dostosowanej do warunków lokalnych,
- dogłębnej analizy aktualnego stanu gospodarki odpadami w mieście,
- długoterminowej strategii zero-waste, obejmującej różne obszary i sektory,
- z uwzględnieniem kluczowych wskaźników efektywności,
- planu działania zawierającego przedstawienie konkretnych modeli biznesowych oraz korzyści, jakie wynikają z jego wdrożenia.

Miasta uczestniczące w programie mają możliwość wymiany doświadczeń z krajowymi oraz międzynarodowymi partnerami w ramach sieci networkin-gowej miast cyrkularnych – Polish Circular Hotspot, skupiającej różne grupy interesariuszy z całego kraju (m.in. przedstawiciele nauki, biznesu, samorządów, organizacji samorządowych).

Ponadto, w 2021 r. Instytut Gospodarki Surowcami Mineralnymi i Energią Polskiej Akademii Nauk opracował „Plan działań gospodarki o obiegu zamkniętym dla Miasta Krakowa”. Opracowanie jest elementem projektu współfinansowanego przez Narodowe Centrum Badań i Rozwoju w ramach I konkursu na projekty otwarte w ramach Strategicznego Programu Badań Naukowych i Prac Rozwojowych „Społeczny i gospodarczy rozwój Polski w warunkach globalizujących się rynków” GOSPOSTRATEG 2; akronim projektu „oto-GOZ”. Celem „Planu” jest określenie wskaźników i przygotowanie planu działań Gospodarki o Obiegu Zamkniętym dla Miasta Krakowa w perspektywie do roku 2030 z uwzględnieniem czterech obszarów wdrożenia GOZ zidentyfikowanych w „Cyrkularnej Strategia dla Krakowa”:

1. Miasto o cyrkularnym metabolizmie,
2. Miasto zintegrowane, gospodarujące w sposób kreatywny i innowacyjny,
3. Miasto z ekosystemem przyjaznym dla ludzi i innych gatunków,
4. Zrównoważone, zróżnicowane i sprzyjające włączeniu społecznemu budownictwo.

Mszczonów

Dobłą praktyką w celu 12 w przypadku Mszczonowa jest budowa Punktu Selektywnego Zbierania Odpadów Komunalnych, na terenie którego zbierane i magazynowane będą odpady komunalne, dostarczone przez mieszkańców Gminy Mszczonów. Na realizację zadania w 2020 r Gmina Mszczonów pozyskała dofinansowanie z Programu operacyjnego: Infrastruktura i Środowisko 2014-2020 Oś priorytetowa: Oś Priorytetowa II – Ochrona Środowiska, w tym adaptacja do zmian klimatu, Działanie: Działanie 2.2 Gospodarka odpadami komunalnymi. Budowa PSZOK ma na celu stworzenie warunków dla mieszkańców gminy do prowadzenia kompleksowej selektywnej zbiórki odpadów komunalnych. Mieszkańcy gminy będą prowadzić selekcję wytworzonych przez siebie odpadów „u źródła” celem wydzielenia z nich odpowiednich frakcji, które będą dostarczać do odpowiednich kontenerów, pojemników i pomieszczeń stanowiących wyposażenie PSZOK. Budowa i późniejsza eksploatacja PSZOK będzie zmierzała do poprawy stanu środowiska przyrodniczego. Poprzez re-

alizację inwestycji podniesie się świadomość społeczeństwa o konieczności segregowania odpadów, o odzysku surowców wtórnych, o braku możliwości składowania odpadów ulegających biodegradacji. Zapewni się infrastrukturę niezbędną do prowadzenia selektywnej zbiórki odpadów, umożliwi się mieszkańcom bezpłatne przekazywanie odpadów komunalnych do PSZOK, zwiększy się ilości odpadów selektywnie zbieranych, kształtuje się proekologiczną postawę mieszkańców, przeciwdziała mieszanemu zbieraniu selektywnie odpadów a także zapobiega powstawaniu „dzikich wysypisk”. W PSZOK przewiduje się utworzenie Punktu zbiórki i przygotowania do ponownego użycia rzeczy używanych oraz odpadów, celem ponownego wykorzystania odpadów oraz zapobiegania ich powstawaniu.

Na terenie PSZOK wyznaczony zostanie obszar o powierzchni ok. 140 m² utwardzony z tłuczni przeznaczony pod ruch pieszy na potrzeby ścieżki edukacyjnej, z której będą korzystać głównie dzieci i młodzież szkolna.

Piła

W środowisku miejskim znajduje się znaczący potencjał odpadów organicznych. Miejskie strumienie wybranych odpadów stanowią ważne źródło składników odżywczych, które można odzyskać, a następnie przywrócić do gleby. Jak najbardziej celowe i pożądane jest zatem wydobywanie wartości obecnej w tych strumieniach odpadów w postaci składników odżywczych, materiałów, które powinniśmy zawrócić do środowiska w formie pełnowartościowych i bezpiecznych produktów.

Współczesne praktyki rolne, w tym m.in. intensywne uprawy, wykorzystanie ciężkiego sprzętu, monokultura wielkoobszarowa przyspieszają erozję oraz spływanie wód wymywających z gleby składniki odżywcze, które trafiają do systemów wodnych. Nadmierne wykorzystanie pestycydów i nawozów syntetycznych również może prowadzić do podniesienia zawartości toksyn w glebach, wpływając na jej żyzność i zdolność do podtrzymywania wzrostu roślin.

Skutecznym rozwiązaniem powyższych problemów może być stosowanie produktów organicznych, w tym m.in. kompostów, charakteryzujących się dużą zawartością składników odżywczych z łatwo dostępnymi dla roślin. Korzystny wpływ wysokojakościowego kompostu jest powszechnie znany od wielu lat i został szeroko udokumentowany. Jego zastosowanie podnosi poziom materii organicznej w glebie, poprawia retencję wodną i aktywność biologiczną, sprawia, że gleba staje się przewiewna i pulchna.

W przeciwieństwie do nawozów mineralnych i obornika, kompost nie stwarza zagrożenia przenawożenia lub zatrucia środowiska. Stosowanie kom-

postu zalecane jest w amatorskich uprawach na działkach, w ogrodach przydomowych, w uprawach ekologicznych oraz wielkoobszarowych.

Proces zagospodarowania odpadów biodegradowalnych można przedstawić na przykładzie jednej z największych tego typu instalacji w kraju – pilskiej kompostowni działającej przy Spółce GWDA. Proces kompostowania polega tu na przetwarzaniu osadów ściekowych, jak również sortowanych u źródła bioodpadów z przemysłu spożywczego, papierniczego, drzewnego, odpadów z produkcji rolniczej, odpadów zielonych oraz innych odpadów, których skład pozwala na wykorzystanie w procesie kompostowania.

Jakość wytwarzanego kompostu ściśle zależy od jakości surowca – odpadów poddawanych kompostowaniu, a efektywność wiąże się z właściwym doborem warunków procesu (technologii).

Kompostowanie jest bardzo pożądanym sposobem zagospodarowania odpadów biodegradowalnych. Wszystkich, którzy mają możliwość kompostowania odpadów zielonych, odpadów ulegających biodegradacji, ze szczególnym uwzględnieniem bioodpadów, zachęcamy do stosowania tej metody zagospodarowania odpadów, zarówno w specjalistycznych, dedykowanych instalacjach, jak również we własnym zakresie w przydomowym ogródku.

Dobre praktyki

- cykl edukacyjny dla dzieci w wieku szkolnym i przedszkolnym „Ty też możesz zostać EKO-bohaterem”, jednym z 4 tematów cyklu jest gospodarka odpadowa i zagospodarowanie bioodpadów w przydomowych kompostownikach. Na potrzeby tego cyklu wydano własną książeczkę edukacyjną <http://gwda.pl/pl/ty-tez-mozesz-zostac-eko-bohaterem>;
- edukacja ekologiczna w szkołach i przedszkolach (tematyka kompost, gleba, odpady, dżdżownice);
- inicjatywa pracownicza, która funkcjonuje w ramach Spółki-Recycling Group – grupa prowadzi badania rolnicze i ogrodnicze wpływu produktów kompostowych produkowanych w Spółce GWDA (KOMPROL PU oraz KOMPROL PG) na wzrost i rozwój roślin: z zakresu warzywnictwa, uprawy roślin ozdobnych, sadownictwa, uprawy zbóż i traw;
- działania informacyjne na Facebookowym fanpage z okazji Międzynarodowego Tygodnia Kompostowania;
- konkurs „Stare na nowo”, którego celem było propagowanie upcyklingu (konkurs polegał na wykonaniu praktycznych przedmiotów przy użyciu materiałów, które nie nadają się już do użytku);
- konkurs „Pokaż nam swój karmnik” – uczestnicy mieli przygotować karmniki z materiałów z recyklingu.

Szkoła kompostowania z kolei ma charakter edukacyjny, ponieważ zarówno dzieci, jak i dorośli, powinni wiedzieć iż z faktem kompostowania wiąże się również dużo łatwiejsze, właściwie bezproblemowe segregowanie odpadów i sukcesywne poddawanie ich recyklingowi. W związku z powyższym, kompostowanie ma bezpośredni wpływ na skuteczność segregacji odpadów, co na chwilę obecną jest jednym z priorytetów w krajach Unii Europejskiej.

Projekt „Współdzielnia” zainicjowany przez miejską spółkę GWDA i prowadzony przez Fundację Współdzielnia miał uczyć pilan bardziej ekologicznego życia, niemarnowania żywności czy niewyrzucania zbędnych przedmiotów na śmietnik, a przekazywania ich do ponownego wykorzystania. Wolontariusze prowadzili także warsztaty i zajęcia edukacyjne. Zasadą projektu było niemarnowanie. Nic, co jeszcze nadaje się do użycia, nie powinno wylądować w koszu na śmieci. Znajdujemy nowy dom przedmiotom: ubraniom, książkom, bibelotom itp. Zachęcanie mieszkańców Piły również do dzielenia się żywnością. Produkty, których mieszkańcy nie są w stanie zjeść, można zostawić w lodówkach społecznych. Ze względu na brak finansowania projekt po 5 latach zostaje zamknięty.

Rybnik

Cel 12. Odpowiedzialna konsumpcja i produkcja stał się obszarem zainteresowania Rybnika w związku z realizacją projektu StratKIT – Innovative Strategies for Public Catering (Interreg BSR) w latach 2019-2021 (<https://www.stratkit.eu/pl/projekt/>), mającego na celu zaimplementowanie idei zrównoważonego rozwoju do zamówień publicznych żywności i usług cateringowych. Posiłki stanowią część łańcucha dostaw żywności, ten zaś obejmuje produkcję żywności, przetwarzanie, dystrybucję, przygotowanie, konsumpcję i utylizację. Wszystkie te etapy wykorzystują różne zasoby i mają wpływ na środowisko, społeczeństwo i gospodarkę: zapewniają żywność, tworzą miejsca pracy, emitują gazy cieplarniane i zmieniają bioróżnorodność. W zależności od tego, co i w jaki sposób jest produkowane w łańcuchu dostaw, produkcję charakteryzuje mniej lub bardziej zrównoważony charakter. W ramach projektu StratKIT w latach 2019-2021 w Rybniku przeanalizowano posiłki publiczne serwowane w placówkach oświatowych i innych jednostkach miejskich (dom pomocy społecznej, dom dziecka itp.). W samych stołówkach szkolnych z posiłków publicznych korzysta codziennie ok. 10,5 tys. konsumentów. Posiłki te mają ogromny potencjał, który może wpłynąć na zmianę systemu żywnościowego na bardziej zrównoważony. Transformacja publicznego żywienia może przyczynić się do osiągnięcia wielu założeń zawartych w obowiązujących obecnie planach działania, od Celu 12. Odpowiedzialna produkcja i konsumpcja po Zielony

Ład UE. Działania te będą również odpowiadać na wytyczne strategii „Od pola do stołu” oraz ambicje dotyczące klimatu, bioróżnorodności i zerowego zanieczyszczenia.

Fot. 26. Projekt StratKIT – pomiary marnowania żywności w jednej z rybnickich szkół
Źródło: UM w Rybniku

W kontekście zrównoważonego rozwoju problemem jest także poziom marnowania żywności w kuchniach publicznych, w tym w placówkach oświatowych. Z raportu Federacji Polskich Banków Żywności z 2018 r. wynika, iż pojedyncza szkoła w Polsce wyrzuca nawet 5-6 ton przetworzonego jedzenia w skali roku. W 2021 r. w Rybniku przeprowadzono pilotażowe badanie skali marnotrawstwa w szkolnych stołówkach oraz miejskim domu pomocy społecznej w ramach projektu StratKIT. Straty w jednej z placówek sięgały nawet 33% produkcji. W skali całego Rybnika to kilkaset ton zmarnowanego jedzenia. Wyrzucane jedzenie oznacza m.in. większą emisję gazów cieplarnianych do atmosfery, mniej wody, straty finansowe i wysoki koszt społeczny.

Od kilku lat Rybnik próbuje również rozwiązać problem dużej ilości odpadów powstających w wyniku działalności firm gastronomicznych – zarówno opakowań jednorazowych, jak i niespożytej żywności.

W ramach projektu StratKIT powstało narzędzie on-line (<https://www.sustainable-public-meal.eu/pl/>), przetłumaczone na język polski, przeznaczone dla dietetyków, decydentów, przedsiębiorców gastronomicznych, konsumentów oraz wszystkich interesariuszy zaangażowanych w planowanie, zamawianie, przygotowanie i dystrybucję posiłków publicznych. Zestaw Narzędzi Zrównoważonego Posiłku Publicznego pozwala tworzyć innowacyjne strategie i działania na rzecz zrównoważonych zamówień publicznych i usług cateringowych. Ponad pięćdziesiąt narzędzi (pomysłów, inspiracji) dostępnych jest dla interesariuszy uczestniczących w dostarczaniu posiłków publicznych.

Rybnik przeprowadził pilotaże w dwóch placówkach edukacyjnych oraz Miejskim Domu Pomocy Społecznej. W tych placówkach m.in. ograniczono marnotrawstwo żywności o kilka punktów procentowych oraz przeprowadzono cykl szkoleń z zakresu edukacji żywieniowej dla pracowników odpowiedzialnych za przygotowanie posiłków oraz – w przypadku szkół – dla nauczycieli odpowiedzialnych za edukację żywieniową. Tym samym po raz pierwszy podjęto w Mieście działania w celu redukcji strat żywności. W placówkach pilotażowych przeprowadzono także warsztaty kulinarne promujące zielony jadłospis i unijne kryteria zielonych zamówień publicznych (GPP). W efekcie wprowadzono zmiany w kierunku istotnego zwiększenia diety z przewagą roślin, w tym strączkowych. Poprawiono dietę osób starszych, wzbogacając ją o większe ilości owoców i warzyw, w tym – strączkowych, ograniczono ilość zamawianego mięsa i podniesiono kryteria jakościowe zamawianej żywności. Działania w kierunku zdrowej i zrównoważonej diety w placówkach edukacyjnych oraz Miejskim Domu Pomocy Społecznej są obecnie kontynuowane i rozszerzane na inne jednostki miejskie w ramach programu Śląska Przestrzeń Innowacji. W 2021 r. z inspiracji projektu StratKIT zainicjowano miejskie wielorazowe kaucjonowane naczynie na posiłki na wynos, wdrażając je w przedsiębiorstwie ekonomii społecznej – Bistro z Ikrą.

Warszawa

W Warszawie obserwuje się że idea współdzielenia staje się coraz popularniejsza oraz, że zaczyna przybierać coraz bardziej innowacyjne formy. Mieszkańcy dzielą się różnego rodzaju zasobami, czasami bezpłatnie, czasami za opłatą, ale bez przekazywania praw własności. Skala i różnicowanie ekonomiczne i społeczne mieszkańców Miasta (dysponowanie przez nich różny-

mi zasobami materialnymi i kompetencyjnymi) ułatwia prowadzenie takich działań i pozwala na dynamiczny rozwój ich skali. Ekonomia współdzielenia i ekonomia cyrkularna to doskonałe narzędzie rozwoju innowacyjnych miast oraz budowania lokalnej wspólnoty. Działania w tych obszarach mogą być także elementem integracji międzypokoleniowej, w szczególności poprzez wymianę doświadczeń pomiędzy mieszkańcami, o bardzo różnych podejściach do korzystania z rzeczy i ich posiadania.

Działania Warszawy w drodze do realizacji celu 12. Odpowiedzialna konsumpcja i produkcja można podzielić na dwie grupy. Pierwszą z nich są działania Urzędu m.st. Warszawy i jednostek miejskich wspierające zrównoważone funkcjonowanie Miasta. Drugą grupę stanowią działania samorządu miejskiego skierowane do mieszkańców i użytkowników oraz firm działających na terenie Warszawy. Właściwie wszystkie działania i projekty realizowane przez Warszawę mogą być wdrażane w miastach różnej wielkości, ponieważ są w pełni skalowalne, a większość z nich ma skalę typowo lokalną, a nawet sąsiedzką.

Inicjatywy i działania w zakresie ekonomii współdzielenia i ekonomii cyrkularnej prezentowane są w ramach powstałej w 2021 r., międzysektorowej wyszukiwarki projektów WawaShare. Umożliwia ona publicznym i prywatnym podmiotom dotarcie z informacją o realizowanych inicjatywach do szerszego grona odbiorców. Pozwala to na zwiększenie skali prowadzonych działań, a co za tym idzie, zmniejszenie zapotrzebowania na nowe zasoby, które zamiast być kupowane i produkowane mogą być wypożyczone lub pobrane (najczęściej bezpłatnie lub na preferencyjnych warunkach). W ramach wyszukiwarki dostępne są informacje na temat szerokiego katalogu zasobów z obszarów takich jak:

- mobilność – np. rowerów publicznych, w tym rowerów cargo, czy dostępnych bezpłatnie miejsc napraw rowerów;
- przestrzeń – np. Miejsca Aktywności Lokalnej czy sale dostępne na potrzeby organizacji wydarzeń społecznych, sąsiedzkich czy kulturalnych;
- towary – np. informacje o miejscach wymiany, wypożyczenia lub pobrania narzędzi, ubrań, książek, drobnego sprzętu AGD i innych;
- żywność – w tym jadalnielni;
- energia – informacje o miejscach ładowania pojazdów elektrycznych;
- zasoby ekonomiczne – np. projekt „Złota rączka dla seniora” czy sklepy charytatywne;
- zasoby wiedzy i informacji dotyczących możliwości zaangażowania w inicjatywy proekologiczne – np. warszawska wyszukiwarka odpadów „Segreguj na 5”;
- ekonomii cyrkularnej – np. zniczodzielnie czy punkty recyklingu.

Istnienie wyszukiwarki jest wygodne dla mieszkańców, którzy mogą w jednym miejscu znaleźć kompleksową informację dotyczącą dostępnych zasobów, a także projektów i inicjatyw w zakresie ekonomii współdzielenia i ekonomii cyrkularnej. Rosnąca liczba inicjatyw na platformie (obecnie 101) świadczy o wysokim zainteresowaniu i aktualności potrzeb w tym zakresie.

Warszawa angażuje się w szereg inicjatyw dotyczących niemarnowania żywności oraz wspiera projekty jej redystrybucji. Zdając sobie sprawę z kompleksowości wyzwania związanego z ograniczeniem marnotrawienia żywności oraz obserwując ilość wyrzucanych po dniach handlowych na targowiskach owoców i warzyw, od 4 lat Warszawa rozwija działanie związane z niemarnowaniem żywności na targowiskach. Inspiracją dla ich rozpoczęcia była inicjatywa Solidarne Żniwa, w ramach której realizowano zbiórki żywności przeznaczonej do wyrzucenia, ale nadającej się do konsumpcji na targowiskach w Paryżu. Pierwszy pilotaż w Warszawie odbył się na targowisku przy ul. Wolumen – jednym z największych w mieście. Został przeprowadzony przez Urząd m.st. Warszawy oraz organizację Foodsharing Warszawa. Wolontariusze z Foodsharing Warszawa pod koniec dnia handlowego obchodzili stragany w poszukiwaniu żywności, która nie zostanie już sprzedana, ale wciąż jest zdatna do spożycia. Następnie segregowali ją i udostępniali warszawiakom w skrzynkach przed wejściem na targowisko. Owoce i warzywa, które nie trafiły do warszawiaków, były przekazywane do jednej z jadłodzielni w Warszawie.

Sukces pierwszego pilotażu oraz pozytywny odzew kupców i mieszkańców utwierdził Miasto w przekonaniu, że warto kontynuować to działanie. W marcu 2020 r. wypracowano nowy system zbiórki i dystrybucji nadwyżek żywności i zastosowano go przy realizacji kolejnej edycji pilotażu w 2021 r. Zmieniono formułę prowadzonych działań oraz nadano im ramy prawno-organizacyjne. Zbiórkę zrealizował Bank Żywności SOS w Warszawie, którego oferta została wybrana w otwartym konkursie. Przeprowadzona w 2021 r. zbiórka żywności miała miejsce na 3 targowiskach – Wolumen, Hale Mirowskie i Targowisko Bemowo i trwała 19 dni. Wolontariusze, którzy byli zaangażowani w zbiórkę, zbierali wszystkie te produkty, które miały być wyrzucone. Na targowisku przy ul. Wolumen zebrano prawie 2 tony warzyw i owoców, w Halach Mirowskich ok. 500 kg, a na targowisku Bemowo ok. 240 kg. Łącznie przed zmarnowaniem uratowano niemal 3 tony warzyw i owoców, które następnie trafiły do potrzebujących.

Zebrana żywność była ważona i protokołowana przez wolontariuszy, którzy działali pod opieką pracowników Banku Żywności SOS w Warszawie. Po segregacji zebrane produkty trafiły do warszawskich organizacji wspierających

osoby w kryzysie bezdomności oraz potrzebujących, m.in. do Stowarzyszenia Otwarte Drzwi, Fundacji Radość czy Centrum Pomocy Bliźniemu.

Oprócz bezpośredniego, najbardziej wymiernego rezultatu jakim było uratowanie przed zmarnowaniem blisko 3 ton warzyw i owoców, projekt miał też wymiar edukacyjny. Działania edukacyjne były prowadzone zarówno wśród kupców, jak i lokalnej społeczności. Ścieżka skierowana do kupców obejmowała rozdawanie ulotek z informacją o akcji oraz rozmowy na temat możliwości przekazywania żywności na cele charytatywne. Działania prowadzone dla osób robiących zakupy na targowiskach obejmowały rozdawanie ulotek z informacjami o tym jak ograniczyć marnowanie żywności oraz rozmowy edukacyjne. W działaniach edukacyjnych wzięło udział około 600 osób – rozdano ok. 500 ulotek, podjęto rozmowy z ok. 60 kupcami. Działania prowadzono na terenie targowisk zarówno w czasie zbiórek żywności jak i poza nimi. Kampanię edukacyjną prowadzono też w mediach społecznościowych. Zamieszczano w nich informacje o zbiórkach, przepisy na dania z sezonowych warzyw i owoców oraz materiały dotyczące przeciwdziałania marnowaniu żywności. Dodatkowo Bank Żywności w Warszawie przygotował e-book z najważniejszymi informacjami o tym jak przechowywać warzywa i owoce, aby zachowały dłużej świeżość, jak efektywnie wykorzystywać produkty sezonowe itp. E-book był udostępniony nieodpłatnie dla każdego chętnego w mediach społecznościowych oraz na stronie www.bzsos.pl.

Pilotaż projektu nie zakończyłby się takim sukcesem, gdyby nie chętni do współpracy i pomocy sprzedawcy z warszawskich targowisk. Z każdą zbiórką przybywało chętnych do udziału w akcji. Po przeprowadzonym pilotażu widać ogromne zapotrzebowanie na tego typu przedsięwzięcia, dlatego m.st. Warszawy będzie kontynuować projekt w 2022 r. Jest on z jednym z elementów projektu „EKOstolica – nie marnujmy żywności!”. Druga edycja pilotażu przyniosła kolejne rekomendacje, które zostaną uwzględnione w działaniach prowadzonych w 2022 r. Najważniejsze z nich związane są z koniecznością poprawy koordynacji działań wolontariuszy, lepszej organizacji utylizacji zepsutych warzyw i owoców oraz wyznaczenia przestrzeni przeznaczonej na realizację zbiórki, w tym przechowywanie zebranej żywności.

Wołomin

Mając na uwadze jak istotnym aspektem z punktu widzenia życia/działania miasta jest gospodarka odpadami gmina Wołomin od wielu lat podejmuje liczne działania mające na celu ciągły rozwój i udoskonalenie gminnego systemu gospodarki odpadami. W 2020 r. w gmina Wołomin wdrożyła projekt

„e-Wołomin – Gmina Dobrych Rozwiązań”, który był współfinansowany przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego na lata 2014-2020. Elementami projektu są: PLIP – Platforma Informacyjno-Płatnicza, Evenio – aplikacja mobilna, zapewnia dostęp do harmonogramu wywozu odpadów komunalnych wraz z możliwością przypomnienia o wystawieniu pojemnika itp., SKM – System Komunikacji Mobilnej, SGO – System Gospodarowania Odpadami. W maju 2021 roku rozpoczęto wdrażanie systemu identyfikacji odpadów komunalnych za pomocą kodów kreskowych. Projekt obejmuje zabudowę jednorodzinną i ma na celu usprawnienie systemu gospodarki odpadami. Kody kreskowe są indywidualne, przypisane do konkretnej deklaracji. Wprowadzenie takiego rozwiązania pozwala na monitorowanie selektywnej zbiórki odpadów na terenie gminy.

CEL 13 DZIAŁANIA W DZIEDZINIE KLIMATU

KIERUNKI DZIAŁANIA²⁵

Działania podejmowane w dziedzinie klimatu trzeba podzielić na dwie zasadnicze grupy. Pierwsza z nich obejmuje przedsięwzięcia nakierowane na ograniczenie obserwowanej zmiany klimatu, której kierunek uznano za niebezpieczny dla pomyślnego rozwoju cywilizacji człowieka. Mówimy w takim przypadku o działaniach mitygacyjnych. Druga grupa działań dotyczy przystosowania zarówno siedzib ludzkich, jak niektórych gałęzi gospodarki (np. rolnictwa) do nieuchronnych skutków zmiany klimatu. W tym przypadku mówimy o adaptacji. Tak się składa, że te dwie grupy nie są całkowicie rozłączne i część działań mitygacyjnych jest jednocześnie działaniami w sferze adaptacji (np. zwiększanie powierzchni zadrzewionych w miastach). Trzeba to mieć na uwadze przy analizowaniu przedstawionych niżej rekomendacji.

Głównym celem działań o charakterze mitygacyjnym jest zmniejszenie emisji tzw. „gazów cieplarnianych”, głównie dwutlenku węgla, do atmosfery oraz zwiększenie powierzchni obszarów, które są w stanie magazynować węgiel – chodzi tu zwłaszcza o obszary leśne, obszary podmokłe, oceany i zbiorniki wodne. Głównym celem działań adaptacyjnych jest przystosowanie struktury przestrzennej miast i regionów, sposobów zarządzania gospodarką komunalną, służbą zdrowia, edukacją oraz gałęziami gospodarki szczególnie wrażliwymi z punktu widzenia warunków klimatycznych (zwłaszcza: rolnictwo, leśnictwo, budownictwo, gospodarka wodna) do już obserwowanych skutków zmiany klimatu, przejawiających się w intensyfikacji ekstremalnych zjawisk pogodowych, takich jak: upały, deszcze nawalne, gwałtowne burze, huraganowy wiatr.

²⁵ Przedstawione tu kierunki działań odwołują się w znacznej części do diagnoz i rozwiązań rekomendowanych w następujących opracowaniach: Aktualizacja Krajowej Polityki Miejskiej: wyzwania i rozwiązania, 2021 (dostępne: <https://obserwatorium.miasta.pl/aktualizacja-kpm-wyzwania-i-rozwiazania/srodowisko-wyzwania-i-rozwiazania/> [dostęp 10.10.2021]) oraz Komunikat 04/2021 interdyscyplinarnego Zespołu doradczego do spraw kryzysu klimatycznego przy Prezesie PAN na temat zagrożeń miast wobec kryzysu klimatycznego (dostępne: https://naukawpolsce.pap.pl/sites/default/files/202110/komunikat_4_zespołu_ds_kryzysu_klimatycznego_pan.pdf [dostęp 10.10.2021].)

Jak podaje Komunikat 04/2021 PAN²⁶, miasta znacząco przyczyniają się do nasilania antropogenicznej zmiany klimatu, stanowiąc „gorące punkty” na mapie emisji gazów cieplarnianych. Zajmując jedynie 3% powierzchni Ziemi, odpowiadają za 60-70% zużycia energii i 75% emisji związków węgla. Jednocześnie, miasta, a w istocie ich mieszkańcy²⁷ najsilniej odczuwają skutki zmiany klimatu. Zagrożone jest ich zdrowie, jakość życia, a często także dobra materialne (np. skutki powodzi). Z tego względu w miastach już podejmuje się działania, głównie adaptacyjne. Działania te są jednak niewystarczające i w znacznym stopniu dotyczą miast dużych (w Polsce powyżej 100 tys. mieszkańców), dla których opracowane zostały MPA – Miejskie Plany Adaptacji. Nie jest w nich także ujmowana kwestia mitygacji zmiany klimatu. Dlatego też realizacja Celu 13 powinna polegać na konsekwentnej realizacji dwóch zasadniczych, wyżej omówionych kierunków działań: mitygacji i adaptacji.

PRIORYTETOWE GRUPY DOCELOWE

Realizacja Celu 13 wymaga zaangażowania i koordynacji działań wielu interesariuszy. Nie ulega jednak wątpliwości, że w tej grze, w przypadku miast, „karty rozdają” ich władze. Mają one zasadniczy wpływ na uruchomienie działań adaptacyjnych, a nieco mniejszy – choć ciągle istotny – na działania o charakterze mitygacyjnym. Stąd też za główne grupy docelowe uznać trzeba:

Grupa odpowiedzialna za planowanie rozwoju i zarządzanie miastem:

- władze miast: radni, prezydenci i burmistrzowie,
- pracownicy urzędów i spółek miejskich,
- organizacje pozarządowe,
- mieszkańcy miast (o ile włączają się w proces stanowienia polityk lokalnych),

Grupa odpowiedzialna za realizację uchwalonych strategii, planów, programów:

- projektanci (architekci, architekci krajobrazu, inżynierowie w dziedzinach: transportu, budownictwa, inżynierii wodno-kanalizacyjnej i energetyki) oraz deweloperzy
- właściciele posesji i budynków, spółdzielnie i wspólnoty mieszkaniowe,

²⁶ Powołując się na The Sustainable Development Goals Report 2019, United Nations, New York, 2019, <https://www.un.org/sustainabledevelopment/cities/> [dostęp 10.10.2021].

²⁷ Komunikat 4/2021 PAN: w Europie już obecnie mieszkańcy miast stanowią ponad 74% populacji, a w Polsce ponad 60%.

- sektor nieruchomości,
- organizacje pozarządowe,
- mieszkańcy miast (o ile włączają się w proces realizacji zamierzeń władz miejskich)

Grupa odpowiedzialna za naukowe, eksperckie i obywatelskie wsparcie realizacji uchwalonych strategii, planów, programów:

- uczelnie i instytuty naukowe, zaangażowane w badania i wykonywanie ekspertyz z zakresu mitygacji i adaptacji do zmiany klimatu oraz przedstawianie rozwiązań organizacyjnych, inżynierskich i przestrzennych w tym zakresie,
- pracownicy instytucji naukowych oraz edukacyjnych (nauczyciele) (o ile włączają się w działania eksperckie i edukacyjne)
- organizacje pozarządowe działające na rzecz monitorowania działań na rzecz przeciwdziałania zmianie klimatu oraz zaangażowane w działania edukacyjne,
- mieszkańcy miast, w tym młodzież i dzieci.

GŁÓWNE OBSZARY DZIAŁALNOŚCI

Uwzględniając przyjęty wyżej podział na działania mitygacyjne i adaptacyjne wskazać należy następujące główne obszary działalności:

MITYGACJA

Działania na rzecz zmniejszenia zapotrzebowania na energię – ich celem powinno być ograniczanie zużycia energii niezbędnej do funkcjonowania miasta, co w efekcie przełoży się na ograniczanie emisji gazów cieplarnianych, głównie dwutlenku węgla. Głównymi obszarami działań są tu: PLANOWANIE PRZESTRZENNE, BUDOWNICTWO, TRANSPORT, ENERGETYKA.

Dążenie do stopniowej zmiany źródeł pozyskiwania energii – ich celem powinno być przechodzenie na źródła energii o niskiej lub zerowej emisji dwutlenku węgla. Głównymi obszarami działań jest tu ENERGETYKA.

Działania na rzecz zmniejszenia mobilności mieszkańców miast – ich celem powinno być takie organizowanie struktury funkcjonalno-przestrzennej miast, aby ich mieszkańcy mogli ograniczyć potrzeby przemieszczania się. Głównym obszarem działania jest tu PLANOWANIE PRZESTRZENNE.

Działania na rzecz ograniczenia produkcji odpadów oraz ich racjonalnej utylizacji²⁸ – celem tego działania z punktu widzenia minimalizowania

²⁸ Poddanie recyklingowi 1 kg papieru, zamiast wyrzucenia go do śmieci, pozwala uniknąć prawie 1 kg emisji dwutlenku węgla i metanu. Im szerzej zakrojony recykling

zmiany klimatu powinno być stopniowe ograniczanie emisji gazów cieplarnianych, powstających zarówno bezpośrednio (tj. emisje z samego procesu), jak i pośrednio (tj. poprzez zużycie energii). Głównym obszarem działania jest tu GOSPODARKA ODPADAMI rozważana w kontekście GOSPODARKI O OBIEGU ZAMKNIĘTYM²⁹ (redukcja odpadów) oraz EDUKACJA.

Magazynowanie węgla w systemie przyrodniczym miasta – celem tego działania powinno być utrzymanie i ewentualne zwiększanie obszarów pokrytych roślinnością i wodami, a także obszarów podmokłych, które przyczyniają się do zmniejszenia poziomu dwutlenku węgla w atmosferze³⁰. Głównymi obszarami działania są tu PLANOWANIE PRZESTRZENNE i ARCHITEKTURA KRAJOBRAZU.

ADAPTACJA

Tworzenie struktur przestrzennych odpornych na skutki zmiany klimatu – celem tego działania jest przystosowanie już istniejących oraz planowanych struktur miejskich do spodziewanego nasilenia się już obserwowanych zjawisk pogodowych, takich jak: upały, deszcze nawalne, gwałtowne burze, huraganowy wiatr. Szczególnie istotne okazuje się w ostatnich latach zwalczanie tzw. MWC – miejskiej wyspy ciepła, minimalizowanie skutków „powodzi błyskawicznych” i podtopień oraz przeciwdziałanie suszom. W tym przypadku główne obszary działania to: PLANOWANIE PRZESTRZENNE I PROJEKTOWANIE URBANISTYCZNE, BUDOWNICTWO, ARCHITEKTURA KRAJOBRAZU, GOSPODARKA WODNA.

Racjonalizacja gospodarowania wodą – celem tego działania jest ochrona zasobów wodnych, zarówno wód powierzchniowych, jak i podziemnych. Na-

i przeróbka odpadów, tym niższy „ślad węglowy” i negatywny wpływ na środowisko oraz globalne ocieplenie (Efektywna gospodarka odpadami w walce ze zmianami klimatu. 27 listopada 2019; <https://klimada2.ios.gov.pl/efektywna-gospodarka-odpadami-w-walce-ze-zmianami-klimatu/>; [dostęp 10.10.2021]).

²⁹ Gospodarka o obiegu zamkniętym to model produkcji i konsumpcji, który polega na dzieleniu się, pożyczaniu, ponownym użyciu, naprawie, odnawianiu i recyklingu istniejących materiałów i produktów tak długo, jak to możliwe. W ten sposób wydłuża się cykl życia produktów. W praktyce oznacza to ograniczenie odpadów do minimum. Kiedy cykl życia produktu dobiega końca, surowce i odpady, które z niego pochodzą, powinny zostać w gospodarce. Można je z powodzeniem wykorzystać ponownie, tworząc w ten sposób dodatkową wartość (<https://www.europarl.europa.eu/news/pl/headlines/economy/20151201STO05603/gospodarka-o-obiegu-zamknietym-definicja-znaczenie-i-korzysci-wideo> [dostęp 10.10.2021]).

³⁰ Poglądy dotyczące realnego znaczenia *działań* miast w skali globalnej są podzielone, jednak mają one niewątpliwie znaczenie w skali lokalnej, także z uwagi na zmniejszenie zanieczyszczenia powietrza atmosferycznego.

leży liczyć się z tym, że w okresach suszy zasoby te mogą okazać się krytyczne z punktu widzenia zaopatrzenia mieszkańców miast. Głównym obszarem działania są tu: GOSPODARKA WODNA, PLANOWANIE PRZESTRZENNE, ARCHITEKTURA KRAJOBRAZU

Przygotowanie społeczności miast do funkcjonowania w okresach nasilania się zagrożeń – celem tego działania jest zwiększanie świadomości zagrożeń, społecznej akceptacji działań adaptacyjnych oraz umiejętności sprawnego reagowania w sytuacji wystąpienia zagrożeń klimatycznych. Głównymi obszarami działań są tu: EDUKACJA, OCHRONA ZDROWIA, ZARZADZANIE KRYZYSOWE.

Działanie/obszar działalności	Przykładowe działania na rzecz celu
Działania o charakterze mitygacyjnym	
DZIAŁANIA NA RZECZ ZMNIEJSZANIA ZAPOTRZEBOWANIA NA ENERGIĘ	PLANOWANIE PRZESTRZENNE i PROJEKTOWANIE URBANISTYCZNE <ul style="list-style-type: none"> • Wdrażanie koncepcji „miasta zwarteego”, tam gdzie to jest możliwe i uzasadnione⁴³. Dzięki ograniczaniu nadmiernej suburbanizacji oraz tworzeniu zwartych struktur przestrzennych zmniejsza się zapotrzebowanie na energię: mniejsze zużycie energii przez transport (mieszkańcy, przyjezdni, dostawy towarów), mniej strat energii w sieciach przesyłowych, mniej energii potrzebnej do ogrzania budynków⁴⁴. BUDOWNICTWO <ul style="list-style-type: none"> • Poprawa efektywności energetycznej budynków (NZEB Net Zero Energy Buildings / budownictwo pasywne); • Termomodernizacja budynków; • Stosowanie farb fotowoltaicznych w mieście (farba powstała z nanoogniw powodująca spadek zużycia energii oraz zmniejszenie emisji CO₂ o ponad połowę; może przekazywać energię); • Stosowanie aerożelu w budownictwie (aerożel zbudowany jest w 99% z powietrza, rozwiązuje problem utraty ciepła, izoluje termicznie, w przypadku użycia go do izolacji ścian i dachów obniża stratę energii, zmniejsza emisję CO₂ o 29%); • Stosowanie rozwiązań „opartych na przyrodzie” (zielone ściany, zielone dachy, które mają właściwości izolujące);

	<p>TRANSPORT</p> <ul style="list-style-type: none">• Zmniejszanie ruchu kołowego na rzecz wzrostu dostępności komunikacji publicznej oraz pieszej i rowerowej;• Zróżnicowany i szeroki program transportu miejskiego;• Promocja korzystania ze środków komunikacji publicznej;• Poprawa jakości komunikacji publicznej, systemu obsługi pasażerów, w tym budowa dogodnej infrastruktury transportowej i przesiadkowej;• Zmiana lokalnych podatków i opłat transportowych sprzyjająca rezygnowaniu z indywidualnego transportu kołowego;• Promocja korzystania ze środków komunikacji publicznej;• Wspieranie sukcesywnej wymiany samochodów oraz publicznych środków transportu na spełniające wyższe normy dopuszczalnej wartości emisji spalin i cząstek stałych, w tym aut hybrydowych;
ZMIANA ŹRÓDEŁ POZYSKIWANIA ENERGII	<p>ENERGETYKA</p> <ul style="list-style-type: none">• Opracowanie kompleksowych miejskich strategii rozwoju niskoemisyjnych źródeł energii, w tym planów neutralności węglowej;• Zwiększanie wykorzystania energetyki prosumenckiej;• Wspieranie inteligentnych sieci niskoemisyjnych źródeł energii oraz prowadzenie badań i monitoringu wzrostu alternatywnych źródeł w tym kontekście;• Wykorzystywanie zasobu wód termalnych – wsparcie w wykonywaniu prac i robót geologicznych związanych z poszukiwaniem i rozpoznawaniem złóż wód termalnych w celu ich udostępnienia;• Wykorzystanie nowoczesnych systemów fotowoltaicznych z technologią magazynowania;• Wykorzystanie w środkach transportu publicznego paliw bardziej przyjaznych środowisku – np. benzyny silnikowej ze zwiększoną zawartością bioetanolu (wzrost zawartości biokomponentu w benzynie przyczynia się do ograniczenia emisji gazów cieplarnianych);

<p>ZMNIEJSZENIE MOBILNOŚCI MIESZKAŃCÓW MIAST</p>	<p>PLANOWANIE PRZESTRZENNE</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wdrażanie koncepcji miast zwartych i wielofunkcyjnych, tzw. „miast 15-minutowych” – w przypadku miast większych przekłada się to na koncepcję „miast w mieście”. Chodzi o redukowanie potrzeb transportowych, np.45, tworzenie stref wolnych od motoryzacji, Planowanie rozwoju miast wdrażanie założeń miasta zwartego, a zarazem zielonego, polegających na powstrzymaniu ekspansji przestrzennej miast (ochrona systemu przyrodniczego wokół miast) i wielofunkcyjnym wykorzystaniu struktur wewnętrznych miast; • Planowanie infrastruktury i udogodnień przeznaczonych dla pieszych i rowerzystów;
<p>DZIAŁANIA NA RZECZ OGRANICZENIA PRODUKCJI ODPADÓW ORAZ ICH RACJONALNEJ UTYLIZACJI</p>	<p>GOSPODARKA ODPADAMI w kontekście GOSPODARKI O OBIEGU ZAMKNIĘTYM</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wprowadzenie modelu rozszerzonej odpowiedzialności producentów, w którym przedsiębiorstwa, sprzedające i używające opakowania są w pełni odpowiedzialne za zagospodarowanie produktów i opakowań; • Wspieranie działań na rzecz ograniczania ilości i masy odpadów, w tym odpadów biodegradowalnych deponowanych na składowiskach (ograniczenie emisji metanu); • Doskonalenie systemów selektywnej segregacji odpadów, odzyskiwanie surowców wtórnych (ogranicza ilość energii niezbędną do wytwarzania nowych produktów); <p>EDUKACJA</p> <ul style="list-style-type: none"> • Prowadzenie edukacji konsumenckiej ukierunkowanej na wspieranie proklimatycznych postaw konsumenckich i przeciwdziałanie marnotrawstwu żywności oraz innych towarów, rozwój systemów współdzielenia i współużytkowania (np. miejskie pralnie itp.).
<p>MAGAZYNOWANIE WĘGLA W SYSTEMIE PRZYRODNICZYM MIASTA</p>	<p>PLANOWANIE PRZESTRZENNE</p> <ul style="list-style-type: none"> • Realizacja koncepcji błękitno-zielonej infrastruktury⁴⁶ uwzględniająca zachowanie i wprowadzanie znacznych powierzchni terenów pokrytych roślinnością, zwłaszcza zadrzewionych⁴⁷.

Działania o charakterze adaptacyjnym	
<p>TWORZENIE STRUKTUR PRZESTRZENNYCH ODPORNYCH NA SKUTKI ZMIANY KLIMATU</p>	<p>PLANOWANIE PRZESTRZENNE I PROJEKTOWANIE URBANISTYCZNE, ARCHITEKTURA KRAJOBRAZU</p> <ul style="list-style-type: none"> • Projektowanie wielofunkcyjnych struktur wewnętrznych miast (recykling przestrzeni i zabudowy, rewitalizacja) o odpowiednim⁴⁸ udziale terenów biologicznie czynnych i z dużym udziałem terenów zadrzewionych; • Realizacja koncepcji błękitno-zielonej infrastruktury w różnych skalach: miasto, dzielnica/kwartal zabudowy, działka, obiekt. (znacząca rola w minimalizowaniu problemów zagospodarowania wód opadowych oraz skutków „miejskiej wyspy ciepła”); • Wdrażanie dobrych praktyk zarządzania terenami zieleni, w tym ograniczenie zabiegów pielęgnacyjnych, stosowane gatunków rodzimych i redukcja kosztów.
<p>RACJONALIZACJA GOSPODAROWANIA WODĄ</p>	<p>PLANOWANIE PRZESTRZENNE I PROJEKTOWANIE URBANISTYCZNE, ARCHITEKTURA KRAJOBRAZU</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wdrażanie podejścia zlewniowego w planowaniu przestrzennym i zarządzaniu zasobami wód; zwiększanie retencyjności zlewni miejskich i odnawialności zasobów wody oraz elastyczności zbiorczych systemów kanalizacyjnych (np. poprzez łączenie z systemami retencji powierzchniowej); • Mapowanie powodzi miejskich i przeciwdziałanie im „u źródła”, czyli zagospodarowanie wody w miejscu wystąpienia opadu z wykorzystaniem infrastruktury szarej (technicznej) i błękitno-zielonej (naturalnej) w różnej skali (od budynków i działek po struktury ogólnomiejskie); • Ochrona i rehabilitacja ekosystemów wodnych – strumieni, rzek, stawów, mokradeł i in. polegająca na ich odbudowie i naturyzacji, zwłaszcza w miejsce nadmiernej regulacji, powodującej zablokowanie ważnych z punktu widzenia ekologii procesów adaptacyjnych (np. samooczyszczanie, retencja korytowa, infiltracja); • Łączenie terenów zieleni z terenami retencji wód opadowych, które pozwala z jednej strony obniżyć skutki gwałtownych opadów, z drugiej zaś wykorzystywać zgromadzoną w trakcie opadów wodę dla regulacji mikroklimatu – łagodzenia suszy i wysokich temperatur – oraz obniżyć koszty utrzymania zieleni;

	<ul style="list-style-type: none"> • Zwiększenie retencji na terenach posesji przy budynkach jednorodzinnych oraz wykorzystywania zgromadzonej wody opadowej i roztopowej np. przez finansowanie lub partycypowanie w kosztach zakupu, montażu i budowy instalacji, pozwalających na zagospodarowanie wód opadowych i roztopowych
<p>PRZYGOTOWANIE SPOŁECZNOŚCI MIAST DO FUNKCJONOWANIA W OKRESACH NASILANIA SIĘ ZAGROZEŃ</p>	<p>EDUKACJA</p> <ul style="list-style-type: none"> • Działania informacyjno-edukacyjne (np. kampanie społeczne, audycje telewizyjne i radiowe, konkursy oraz warsztaty realizowane również w przestrzeni internetowej, w tym w mediach społecznościowych); • Wspieranie organizacji pozarządowych działających na rzecz promowania działań mających na celu rozwiązywanie wyzwań klimatycznych i energetycznych; <p>OCHRONA ZDROWIA</p> <ul style="list-style-type: none"> • Budowa systemu pomocy sąsiedzkiej, w tym podejmowanie działań zachęcających mieszkańców do opieki nad osobami słabszymi w lokalnej społeczności (osobami z niepełnosprawnościami, starszymi); • Wspieranie organizacji pozarządowych działających na rzecz rozwiązywania wyzwań klimatycznych; • Budowa zacienionych i zazielenionych placów zabaw oraz nowoczesnych żłobków; <p>ZARZADZANIE KRYZYSOWE</p> <ul style="list-style-type: none"> • Opracowanie planów zarządzania kryzysowego, w tym planów zarządzania splotami burzowymi; • Budowa lub rozwój systemu monitoringu i ostrzegania mieszkańców przed zagrożeniami związanymi z klimatem; • Budowa lub rozwój systemu gromadzenia danych o zagrożeniach związanych z klimatem i ich skutkach;

Przypisy do tabeli:

- 43 UWAGA: Jak już wspomniano, konieczne jest zachowanie sensownych dla danego miasta proporcji między realizacją „miasta zwarteego” i „miasta zielonego”.
- 44 Choć pewnie więcej energii będzie zużywać klimatyzowanie budynków w okresach letnich. Tu jednak proponowane są rozwiązania „oparte na naturze” (zielone dachy, zielone ściany) oraz rozwiązania techniczne pozwalające na zmniejszenie potrzeby klimatyzacji.
- 45 Miasto 15-minutowe” to koncepcja urbanistyczna, która zakłada dostępność podstawowych usług dla wszystkich mieszkańców w izochronie dojazdu pieszo lub dojazdu rowerem 15 minut od miejsca zamieszkania.
- 46 W literaturze przewija się wiele definicji zielonej lub błękitno-zielonej infrastruktury. Wyróżnić także można kilka podejść do interpretowania tego terminu. Najczęściej obserwowane są dwa ujęcia: 1) skoncentrowane na sieci obszarów pokrytych roślinnością i wodami, 2) skoncentrowane na rozwiązaniach sprzyjających gospodarowaniu wodą, głównie opadową (patrz: Szulcewska B. 2018. Zielona infrastruktura – czy koniec historii? Studia Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju Polskiej Akademii Nauk, Tom CXC, Wyd. KPZK PAN, Warszawa.). W przypadku potrzeby zastosowania tej koncepcji w praktyce planowania rozwoju miasta najrozsądniejsze wydaje się zdefiniowanie sposobu rozumienia zielonej (błękitno-zielonej) infrastruktury w dostosowaniu do problemów i potrzeb tego miasta. Można także odwołać się do oficjalnej definicji UE: Zielona infrastruktura strategicznie zaplanowana sieć ob-

szarów naturalnych i półnaturalnych z innymi cechami środowiskowymi, zaprojektowana i zarządzana w sposób mający zapewnić szeroką gamę usług ekosystemowych. Obejmuje ona obszary zielone (lub niebieskie w przypadku ekosystemów wodnych) oraz inne cechy fizyczne obszarów lądowych (w tym przybrzeżnych) oraz morskich. Na lądzie zielona infrastruktura jest obecna na obszarach wiejskich i w środowisku miejskim. Zielona Infrastruktura — zwiększanie kapitału naturalnego Europy, Komunikat Komisji KOM nr 249, Bruksela, 2013.

- 47 Rekomendacja ta stoi w sprzeczności z propagowaniem idei „miasta zwartej”. Jej realizacja musi zależeć od uwarunkowań przestrzennych konkretnego miasta. Warto jednak zauważyć, że w miastach średnich, a zwłaszcza małych udział terenów otwartych – pokrytych roślinnością i wodami - jest znaczny (często powyżej 50% powierzchni miasta). Przewidywane procesy depopulacji wskazują, że tereny te raczej nie będą w przyszłości zabudowane. Część z nich (poza tymi, które będą funkcjonować jako rolnicze) można zatem zagospodarować jako parki miejskie (w formule „parków niskobudżetowych”) lub zalesić.
- 48 Do tej pory nie został rozwiązany problem standardów urbanistycznych, które uwzględniałby ten aspekt kształtowania przestrzeni.

Dobre praktyki polskich miast uczestniczących w „Planie Działań dla Miast”

Gniezno

Gniezno aktywnie włączyło się w wachlarz działań na rzecz klimatu uczestnicząc w różnych akcjach, programach, przedsięwzięciach. Jedną z grup działań w dziedzinie ochrony klimatu są przedsięwzięcia podejmowane w obrębie błękitno-zielonej infrastruktury. W zakresie zielonej infrastruktury polegają one na zwiększaniu terenów zieleni w miastach oraz poprawie ich jakości. Tereny te podnoszą jakość lokalnych warunków aerosanitarnych, przyczyniają się do zmniejszania spływu powierzchniowego wód przeciwdziałając powodziom miejskim, zwiększają zacienioną powierzchnię terenów zabudowanych przeciwdziałając ich nagrzewaniu się latem. Na terenie miasta systematycznie prowadzi się prace rewitalizacyjne dla parków, dosadzanie roślin na skwerach, poprawia się warunki siedliskowe drzew poprzez powiększanie ich mis z powierzchnią biologicznie czynną. W ramach błękitnej infrastruktury jedną z form przeciwdziałania skutkom zmian klimatu jest gromadzenie wód opadowych i roztopowych w miejscu ich powstawania. Działanie takie niesie ze sobą korzyści ekologiczne i ekonomiczne. Z jednej strony zapobiega się gwałtownemu spływowi powierzchniowemu i powodziom miejskim zwłaszcza podczas letnich silnych ulew i opadów nawalnych, a z drugiej – zgromadzona woda opadowa i roztopowa służy do podlewania roślin ogrodowych podczas okresów suszy. Gniezno włączyło się w tę formę ochrony wód przystępując do programu “Złap deszcz”, w ramach którego można ubiegać się o dofinansowanie budowy systemów służących do zatrzymywania i wykorzystywania wód opadowych i roztopowych.

Jak wynika z Raportu o stanie Gminy Miasto Gniezno za rok 2020 na terenie miasta zrealizowano następujące zadania z zakresu zieleni miejskiej:

Modernizacja skweru przy ul. Lecha/Chrobrego; Nasadzenia drzew i krzewów wraz z rozszczelnieniem (odbrukowaniem) nawierzchni przy ul. Grzybowo; Rewitalizacja Parku Piastowskiego wraz z zagospodarowaniem całego brzegu Jeziora Jelonek oraz Skweru im. Miasta Speyer; uporządkowanie rowu okalającego wyspę w Parku Miejskim im. Gen. W. Andersa; wykonanie nasadzeń drzew, krzewów oraz roślin sezonowych – łącznie w ramach zadania zakupiono i posadzono w 2020 r. 231 sztuk drzew, 1185 sztuk roślin ozdobnych, 4662 sztuk sadzonek kwiatów sezonowych. W ramach poprawy warunków siedliskowych w centrum miasta dla 295 drzew wykonano drenaż z kruszywa wokół systemu korzeniowego.

W latach 2016-2019 rewitalizacji poddano trzy parki w Gnieźnie. W pierwszym z nich, zrewitalizowanym w 2016 roku, Parku im. Prezydenta Ryszarda Kaczorowskiego, wykonano nowe nasadzenia drzew w ilości 21, nasadzenia krzewów – 1510 szt., nasadzenia bylin – 936 szt., nasadzenia roślin cebulowych – 110 m². Ponadto założono nowe trawniki na powierzchni 2218,70 m² oraz wybudowano 1207,13 m² nowych ścieżek spacerowych z nawierzchni mineralnej, przepuszczalnej. W drugim, poddanym rewitalizacji w latach 2016-2017, Parku im. Tadeusza Kościuszki w Gnieźnie, 200 drzew zostało poddanych pielęgnacji, a 62 sztuki zostały usunięte ze względów sanitarnych lub kolidujących z nowo projektowanymi ścieżkami. Usunięto większość istniejących krzewów. Posadzono 22 sztuki nowych drzew, 6678 szt. krzewów, 830 szt. bylin, pnączy i traw ozdobnych oraz 208 m². roślin cebulowych które ukwiecają park wczesną wiosną. Założono od nowa 7 839 m². nowych trawników. Wybudowano łącznie 3 842,61 m² nowych nawierzchni. W trzecim, Parku im. Trzech Kultur, zrewitalizowanym w 2018 r., wykonano m.in. nowe ścieżki z nawierzchni mineralnej, posadzono 53 drzewa gatunków takich jak: kasztanowiec czerwony, klon pospolity, grab pospolity, platan kalinolistny, lipa drobnolistna, dąb szypułkowy, metasekwoja chińska czy wierzba płacząca, 1511 szt. krzewów gatunków m.in. takich jak: śnieguliczka Chenaulta ‘Hancock’, róża pomarszczona, żylistek szorstki, kalina koralowa, pęcherznica kalinolistna, cis pospolity, hortensja bukietowa ‘Limelight’, 300 sztuk traw ozdobnych oraz 8597 cebul tulipanów i krokusów. Założono nowe trawniki na powierzchni ponad 2,8 ha.

W 2019 r. zrealizowano trzy projekty, których celem było zwiększenie powierzchni obszarów zielonych w mieście. Jednym z nich był wybrany w 2019 roku do realizacji, w ramach tzw. budżetu obywatelskiego projekt „Wenecja – powrót do życia” obejmujący fragment Parku Piastowskiego, pomiędzy ul. Jeziorną i ul. Cierpięgi, a jeziorem Jelonek. W parku m.in. posadzono nowe nasadzenia roślin tj.: 35 sztuk drzew w tym 26 lip i 9 dębów, ponad 1200 sztuk krzewów

oraz traw ozdobnych, a na skarpach 1260 szt. roślin okrywowych. Wszystkie trawniki zostały założone na nowo. Drugie zadanie dotyczyło rewitalizacji Skweru im. S. Wyspiańskiego w Gnieźnie, na którym m.in. założono trawniki na powierzchni 825m kw., posadzono 130 sztuk krzewów ozdobnych oraz 300 m² roślin cebulowych. Trzecim zadaniem było nasadzenie drzew i krzewów wraz z posadowieniem małej architektury, przy ul. Bolesława Chrobrego na odcinku od ul. Mieszka I do ul. Ks. Prym. M. Łubińskiego oraz na ul. Dąbrówki.

Najważniejszymi działaniami zrealizowanymi w roku 2020 w ramach Planu Gospodarki Niskoemisyjnej dla Miasta Gniezna były:

- 1) Likwidacja źródeł niskiej emisji na terenie Miasta Gniezna w ramach programu „Lepsza jakość powietrza w Gnieźnie”. Łącznie zlikwidowano 109 źródeł ogrzewania na paliwo stałe w 60 lokalach mieszkalnych i w 7 budynkach mieszkalnych jednorodzinnych;
- 2) Likwidacja źródeł niskiej emisji na terenie Miasta Gniezna w komunalnych budynkach mieszkalnych. Do miejskiej sieci ciepłowniczej podłączono budynek przy ul. Libelta 56 i zlikwidowano 12 źródeł ciepła na paliwo stałe. Ponadto w 7 lokalach zlikwidowano 10 źródeł ciepła na paliwo stałe i zainstalowano elektryczne grzejniki konwektorowe. Pozwoliło to ograniczyć emisję pyły PM10 o 414,9 kg/rok, PM2,5 o 311,2 kg/rok i benzo(a)pirenu o 0,155 kg/rok;
- 3) Realizacja parkingu Park&Ride przy ul. Wrzesińskiej na 101 miejsc parkingowych;
- 4) Promowanie gospodarki niskoemisyjnej – działania edukacyjne (konkursy w placówkach oświatowych, ulotki informacyjne, plakaty, Informator Miejski).

W ramach działań ograniczających niską emisję Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Gnieźnie 15 kwietnia br. uruchomi czwarty już nabór wniosków dla osób fizycznych w popularnym programie „Mój Prąd”. Wsparcie dotyczy będzie nie tylko domowych mikroinstalacji fotowoltaicznych (PV), ale także magazynów energii i ciepła, które zwiększają autokonsumpcję energii elektrycznej wytworzonej z własnych paneli PV.

Kielce

W odpowiedzi na postępujące zmiany klimatyczne oraz znaczące pokrycie miasta obszarami prawnie chronionymi i podatnymi na antropopresję, Miasto Kielce za priorytetowe uznało działania sprzyjające budowaniu odporności na możliwe kryzysy związane ze środowiskiem miejskim poprzez m.in. rozbudowę błękitno zielonej infrastruktury, łatwo dostępnej dla każdego mieszkańca oraz

budowaniem kompletnej i często aktualizowanej bazy wiedzy o środowisku i lokalnych warunkach klimatycznych. Wyzwanie to jest ściśle powiązane ze zrównoważoną i zbilansowaną gospodarką przestrzenną.

Fot. 27. Korytarz doliny Silnicy jako element budujący błękitno-zieloną infrastrukturę miasta Źródło: S. Rakowski)

Podstawowym działaniem było opracowanie, a następnie przyjęcie Planu Adaptacji do zmian Klimatu dla Miasta Kielce do roku 2030. Jest on bazą dla szeregu działań organizacyjnych, inwestycyjnych i decyzyjnych w Mieście.

W 2020 r. zrealizowany został projekt „Złap deszcz”, który polegał na wyposażeniu części szkół, przedszkoli, żłobków i domów opieki społecznej w zbiorniki na deszczówkę. Celem projektu było zapoznanie dzieci, młodzieży i osób starszych ze sposobem oszczędnego i rozsądnego gospodarowania zasobami wodnymi, polegającym na zatrzymaniu i gromadzeniu jak największej ilości wody deszczowej w miejscu jej powstawania i możliwościami późniejszego jej wykorzystania wewnątrz jak i na zewnątrz budynku. Podobny projekt zrealizowano z myślą o mieszkańcach, udzielając dofinansowania na budowę urządzeń służących retencji wód opadowych dla blisko 60 nieruchomości prywatnych. Projekt cieszył się ogromnym zainteresowaniem wśród Kielczan.

Od kilku lat w Kielcach funkcjonuje ogród botaniczny. Projekt ma na celu nie tylko ochronę dziedzictwa geologicznego i przyrodniczego, ale także ściśle związany jest z działalnością naukową, poprzez współpracę z lokalnymi

uczelniami wyższymi, szczególnie z Uniwersytetem im. Jana Kochanowskiego. W licznych kolekcjach zachowawczych sukcesywnie budowany jest bank genów gatunków zagrożonych, chronionych i rzadkich. Funkcjonowanie obiektu wpływa także na wzrost gospodarczy Kielc i regionu, sprzyjając rozwojowi sektora turystyki i rekreacji w oparciu o endogeniczne zasoby dziedzictwa naturalnego oraz ślady historycznego górnictwa kruszcowego Kielc, a także poprzez wyeksponowanie w jednym miejscu niezwykłych walorów różnorodności biologicznej regionalnych zasobów przyrody.

Miasto Kielce realizuje równocześnie wiele przedsięwzięć edukacyjnych z zakresu ochrony powietrza i klimatu w formie warsztatów, konferencji, spotkań, konkursów, informatorów, warsztatów i innych materiałów skierowanych do każdej grupy wiekowej. Na przestrzeni ostatnich lat można wymienić blisko 30 takich inicjatyw, m. in. Z energią dla KLIMATU, „Środowisko ponad wszystko”, „Bezpieczny Senior 2020”.

W obszarze celu 13. Działania w dziedzinie klimatu jako dobrą praktykę można wskazać budowę systemu czujników miejskich, monitorujących w sposób ciągły stan powietrza w mieście oraz jego warunki klimatyczne (w tym temperatura i wilgotność). Jak pisano w poprzednim rozdziale, miasto Kielce systemowo wspiera rozwój działań, służących retencji wód opadowych. Kierunek ten będzie z pewnością kontynuowany. Stopniowo następuje także zmiana w podejściu do gospodarki przestrzennej. W nowo opracowywanych planach miejscowych uwzględniane są zapisy wynikające bezpośrednio z rekomendacji zawartych w Planie Adaptacji do Zmian Klimatu Miasta Kielce do roku 2030⁵, w tym zwiększanie udziału terenów biologicznie czynnych w obszarach budowlanych. Powstają ponadto plany „ochronne”, mające na celu wzmocnienie istniejącej i tworzenie nowych obiektów błękitno-zielonej infrastruktury w Kielcach.

Świdnik

W ramach wzmocnienia zdolności adaptacyjnych Świdnika do zmian klimatu w 2022 roku pracownicy Referatu ekologii i zieleni Urzędu Miasta wysiali około 1 100 m kw. powierzchni łąk kwiatnych wzdłuż głównych arterii miasta, wykorzystując do tego mieszkankę nasion o nazwie „Dywan kwiatów”. Kwiaty łąkowe pojawią się w czerwcu wzdłuż ul. Wyszyńskiego, Niepodległości oraz przy Różanym Ogrodzie obok ul. Norwida 3. To ostatnie miejsce wskazali mieszkańcy pobliskich bloków, którzy w 2020 roku sami postanowili obsiać je kolorowymi mieszkankami kwiatów. Na przełomie kwietnia i maja kwitnienie rozpoczęły natomiast ozdobne drzewa owocowe posadzone w Świdniku

w latach poprzednich, wśród nich śliwy, wiśnie, grusze i jabłonie. Wzdłuż ul. Wyszyńskiego rosną kwitnąca na biało drobnoowocowa grusza „Chanticleer”, jabłoń „Ola” o różowych kwiatach oraz szkarłatna „Royalty”. Wzdłuż ul. Wypiańskiego oczy cieszy zaś szpaler śliw wiśniowych „Pissardii”. Obsiewanie miasta łąkami kwietnymi rozpoczęto w 2018 r. od skweru między Halą Targową i ul. Okulickiego (wysiano nasiona z mieszanki o nazwie „Romantyczna grządka”) oraz ronda u zbiegu ul. Traugutta i pasa zieleni rozdzielającego fragment ul. Raclawickiej do skrzyżowania z al. Lotników Polskich (nasiona z mieszanki o nazwie „Czar kwiatów letnich”). Początkowo wprowadzano eksperymentalny dobór gatunków – rośliny jednoroczne, aby sprawdzić, jakie rośliny najlepiej sprawdzą się w mieście pod kątem odporności na suszę, długości kwitnienia itp. Łąkami obsiano powierzchnię 400 m kw., którą podwojono w kolejnym roku.

Ponadto miasto podejmuje szereg innych inicjatyw, które pozytywnie wpływają na życie owadów, np. budowa uli. W czerwcu 2019 r. prezydent miasta podpisał Manifest Gmin Przyjaznych Pszczołom. Tym samym Świdnik otrzymał status „Gminy Przyjaznej Pszczołom”, będący znakiem jakości oraz potwierdzeniem marki miasta, które jest świadome społecznie i przyrodniczo oraz aktywnie działa na rzecz zachowania bioróżnorodności. Ów status oznacza prowadzenie działań edukacyjnych, głównie dla sadowników i działkowców oraz zakładanie naturalnych siedlisk dla pszczoł. Obecność tych pożytecznych owadów jest brana pod uwagę niemal przy każdej miejskiej inwestycji, gdzie ma znaleźć się miejsce również na zielen. Czuwa nad tym Referat ekologii i zieleni, który proponuje nowe inicjatywy na rzecz tych pożytecznych owadów.

W ramach ograniczania niskiej emisji w Świdniku zrealizowano projekt „Modernizacji istniejącego oświetlenia na energooszczędne w Gminie Miejskiej Świdnik” warty prawie 1,7 mln zł. Wymieniono 1141 opraw sodowych na energooszczędne LED z możliwością zaprogramowania 5-stopniowej redukcji mocy, a także 138 uszkodzonych słupów. 21 lamp wyposażono w sterowniki umożliwiające redukcję mocy opraw, a 52 szafki oświetlenia ulicznego w zdalny system inteligentnego sterowania oświetleniem z transmisją danych. Nowy system umożliwi kontrolę nad czasem świecenia lamp poprzez zdalne ustawienia zegara astronomicznego, oszczędności w zużyciu energii oraz skuteczniejszą konserwację.

W zakresie celu 13. dobrą praktyką miasta jest wysiewanie łąk kwietnych od 2018 r. Tereny obsiane naturalnymi mieszankami nie są trudne w utrzymaniu, wymagają tylko podlania i ewentualnie pojedynczego koszenia. Co bardzo ważne, takie obszary szybko stają się enklawą dla owadów, zwłaszcza dla zapyłaczy. Inną dobrą praktyką miasta jest uwzględnianie przy każdej nowej inwestycji dotyczącej przestrzeni miejskiej (plac zabaw, skwery itp.) miejsca

pod nasadzenia przyjazne pszczołom oraz ustawianie w takich miejscach domków dla owadów.

Wrocław

Przeciwdziałanie zmianom klimatycznym widoczne jest na każdym etapie zarządzania miastem – od dokumentów strategicznych i planistycznych po realizację projektów i programów miejskich, w których np. wykorzystuje błękitno-zieloną infrastrukturą jako narzędzie do walki ze zmianami klimatycznymi. Zebrane doświadczenia miasto wykorzystuje w kolejnych projektach, tworzy materiały dydaktyczne np. katalogi dobrych rozwiązań, upowszechniając zdobytą wiedzę wśród projektantów i mieszkańców. We Wrocławiu z powodzeniem realizowane są programy, które określić można jako „dobre praktyki miasta”, między innymi programy „Złap deszcz” oraz „Lubię deszcz”.

Program „Złap deszcz”, którego zrealizowano już 3 edycje. „Złap deszcz” to program dotacyjny, dzięki któremu można uzyskać dofinansowanie na realizację instalacji do zatrzymywania wody deszczowej w miejscu jej opadu. Przykładem takich instalacji mogą być beczki na deszczówkę, ogrody deszczowe czy muldy chłonne.

Pierwsza, pilotażowa edycja programu „Złap deszcz”, organizowana w sierpniu 2019 r., okazała się dużym sukcesem. Zainteresowanie było tak duże (złożono aż 143 wnioski o łącznej wartości 600 tysięcy złotych – przyp. red.), że po kilku dniach jej trwania zdecydowano o zwiększeniu puli środków z początkowych 80 do 250 tysięcy złotych. Dzięki temu zostało zrealizowanych blisko 100 wniosków. Średnia wartość dotacji wyniosła 2990 złotych.

Kolejna edycja programu Złap Deszcz wystartowała w lutym 2020 r. Złożono 363 wnioski, zakwalifikowano 218. Łącznie w 2020 roku Wrocław przeznaczył na realizację programu ok. 700 tys. zł. Liczba wykonanych (urządzonych) systemów deszczowych to 202, w tym:

- 9 ogrodów deszczowych,
- 4 studnie chłonne,
- 126 naziemnych zbiorników przyrynnowych,
- 63 podziemne zbiorniki na wody opadowe wraz z instalacją.

Uzyskany efekt ekologiczny: ok. 440 m³, w 2019 r. było to ok. 150 m³.

Osoby fizyczne mogły ubiegać się o dofinansowanie do 80 % kosztów poniesionych na realizację zadania, przy górnym limicie 5 tysięcy złotych. Natomiast w przypadku spółdzielni i wspólnot maksymalna wysokość dotacji została określona na poziomie 10 tys. zł.

Pożytecznym narzędziem jest kalkulator, dzięki któremu mieszkańcy mogą wyliczyć ilość retencjonowanej wody deszczowej. Po wpisaniu danych dotyczące powierzchni dachu, metrażu ścieżek czy tarasów otrzymuje się informację, jakiej pojemności zbiornik należy zamontować.

Jeśli chodzi o działania związane z wodą, miasto prowadzi również program edukacyjny „Lubię deszcz” skierowany do uczniów placówek oświatowych. Program polega na wspólnym tworzeniu ogrodów deszczowych wybranych placówek w formie warsztatów. W 2019 r. warsztaty odbyły się we współpracy z Fundacją Sendzimira w 10 placówkach – przy szkołach i przedszkolach oraz przy Domu Pomocy Społecznej. (Fot. 28 i 29).

Fot. 28. 29. Ogrody deszczowe źródło: UM we Wrocławiu

W 2021 r. program został zrealizowany we współpracy ze Stowarzyszeniem Architektury Krajobrazu w kolejnych 8 placówkach oświatowych. Miasto stara się również pozyskiwać środki zewnętrzne na swoje działania. Projekt „Grow Green” jest finansowany z ramowego programu Komisji Europejskiej Horyzont 2020. Celem projektu jest przystosowanie miasta do zmian klimatu między innymi poprzez stworzenie katalogu demonstracyjnych rozwiązań zapewniających ochronę przed upałem, lokalne obniżenie temperatury i poprawę jakości powietrza, umożliwiającą wykorzystanie wód opadowych.

W ramach projektu zrealizowano 7 parków „kieszonkowych” na podwórkach wrocławskiego Ołbina i „zieloną ulicę” Daszyńskiego, na której zasadzono 41 drzew, 913 krzewów oraz 369 pnączy. W wyniku przeprowadzonych inwestycji zaniedbane i zabetonowane podwórka wypełniły się zielenią, zyskały miejsca rekreacji dla mieszkańców oraz instalacje do zagospodarowania wód opadowych. Nie zapomniano także o zwiększeniu bioróżnorodności. W ramach projektu realizowane są rozwiązania oparte na naturze (nature-based solutions), czyli takie rozwiązania, które są opłacalne (wydajne ekonomicznie), dostarczają równocześnie korzyści natury ekologicznej, ekonomicznej i społecznej, a także wspierają adaptację do zmian klimatu. (<https://www.wroclaw.pl/growgreen/>)

Działania testowane w ramach projektu GrowGreen czy też programu „Szare na zielone” zostały poszerzone o kolejny program, tym razem dedykowany instytucjom kultury. W 2021 roku wystartował pilotażowy projekt „Zielona kultura”. Placówki kultury mogły starać się o dofinansowanie w wysokości do 20 000 PLN na działania związane z błękitno-zieloną infrastrukturą, które mają za zadanie:

- zwiększenie odporności miasta na zmiany klimatu
- zwiększenie lokalnego zagospodarowania wód opadowych
- zwiększenie bioróżnorodności.

Realizacja zadań wynikających z programu ma wpływać na poprawę warunków środowiskowych na terenie wrocławskich instytucji kultury. W ramach przyznanych środków realizowane są elementy zagospodarowania terenu wokół placówek: zbiorniki na deszczówkę, rozszczelnianie nawierzchni, ogrody deszczowe, łąki kwietne, ogrody społeczne, zielone trejaże, ule, domki dla jeży i zapylaczy. A także elementy na budynkach oraz wewnątrz budynków: zielone ściany (pnącza), zielone dachy, poidełka oraz inne działania wpisujące się w MPA.

CEL 14 ŻYCIE POD WODĄ

Cel nr 14 jest niezwykle ważny z punktu widzenia położenia geograficznego Polski nad Morzem Bałtyckim oraz możliwości jego wykorzystania (gospodarczego, ekonomicznego, transportowego, środowiskowego, turystycznego i rekreacyjnego). W związku z coraz dalej idącą antropopresją należy starać się zachować jego możliwie najlepszy stan, tak fizyczny, biologiczny, jak i jakościowy. Również istotne jest zachowanie w dobrej kondycji środowiska strefy brzegowej, która znajduje się na granicy oddziaływania akwenu morskiego, jakim jest Bałtyk, jak i zaplecza lądowego, z którego poprzez system hydrograficzny dopływają liczne zanieczyszczenia do morza. Nie należy zapominać także o możliwym wpływie na stan wód Bałtyku statków, które tak licznie po nim pływają. W tym wypadku dotyczyć może to ich kolizji czy awarii lub bezpośrednich zrzutów zanieczyszczeń np. wód zęzowych, a także wytwarzanych zanieczyszczeń podczas płynięcia. Z drugiej strony dobre wykorzystanie gospodarcze morza gwarantuje rozwój ekonomiczny wielu państw. Zatem warto rozwijać liczne gałęzie przemysłowe, w tym spożywcze, choćby związane z rybołówstwem, przeladunkami, czy przemysłem stoczniowym. Poza elementem jakości wody istotne jest zachowanie, a wręcz poprawa bioróżnorodności. W tym wypadku dotyczy to nie tylko próby poprawy samego stanu bioróżnorodności, ale także możliwości rewitalizacji wybranych obiektów wodnych, w aspekcie poprawy ich jakości i stanu środowiska. Istotne jest również wspomaganie środowiska w prawidłowym rozwoju życia biologicznego oraz jego stały monitoring. Nie należy zatem przeławiać ryb, wprowadzać gatunków obcych, czy dostarczać zbyt dużych ilości szkodliwych środków chemicznych. W związku z ostatnim punktem istotna jest prawidłowa gospodarka rolna, która współcześnie obok zanieczyszczeń socjalno-bytowych i przemysłowych najistotniej wpływa na dostarczanie zbyt dużych ilości biogenów. Dotyczy to nie tylko gospodarki rolnej prowadzonej w bezpośredniej strefie brzegowej południowego Bałtyku, ale także terenów z głębi lądu, które poprzez system hydrograficzny np. Wisłę odprowadzają te zanieczyszczenia. Szczególnie ważne w tym kontekście są obszary cenne przyrodniczo, choćby obszary Natura 2000. Ważna jest tu również możliwość poprawy stanu retencji danego miejsca, co wiąże się z polepszeniem jego „odporności” na możliwe wystąpienie zjawiska podtopienia, czy powodzi. Zatem tylko dzięki zrównoważonemu rozwojowi będzie możliwe dalsze wykorzystanie wód Morza Bałtyckiego przy jednoczesnym braku negatywnych zmian w obecnej chwili jak i w przyszłości.

KIERUNKI DZIAŁANIA

- **Poprawa bioróżnorodności Morza Bałtyckiego** poprzez eliminację zanieczyszczeń takich jak: substancje obce, odpady i ropa naftowa, a także plastik i mikroplastik. Szczególnie ważne w tym kontekście jest zapewnienie redukcji dopływu substancji biogennych (związków azotu i fosforu), powodujących niekontrolowany wzrost szkodliwych organizmów, np. sinic oraz postępujące zjawisko eutrofizacji. Jest to o tyle ważne, gdyż w dobie zmiany klimatu najbardziej wrażliwe na zmianę są gatunki roślin i zwierząt związanych z siedliskami wodnymi. W tym kierunku ważne jest także uregulowanie kwestii przełowień oraz ochrona przed wprowadzaniem świadomie lub zawleczonych przypadkowo przez człowieka gatunków obcych);
- **Rozwój niebieskiej i zielonej infrastruktury w miastach nadmorskich** poprzez przywracanie powierzchni biologicznie czynnych oraz lokalne zagospodarowanie wody opadowej, możliwa jest poprawa stanu jakościowego i biologicznego wód w analizowanych miastach. Wpłyne to bardzo korzystnie na warunki w samym Morzu Bałtyckim. Jednocześnie zabezpieczy w pewnym stopniu strefę brzegową przed zjawiskiem powodzi;
- **Tworzenie nowych terenów zieleni w zlewniach strefy brzegowej** da możliwość zmniejszenia zjawiska powodzi (szczególnie w miastach) i doprowadzi do poprawy obiegu wody w poszczególnych zlewniach, a także spowoduje zmniejszenie dopływu zanieczyszczeń do głównego odbiornika (recypienta), jakim jest Morze Bałtyckie;
- **Przywracanie do życia zniszczonych obszarów lub zdegradowanych ekosystemów (rewitalizacja)**. Jest to proces przekształcania układów ubogich w przyrodniczo bogate. Dotyczy nie tylko elementów naturalnych silnie przekształconych przez człowieka, w tym cennych przyrodniczo, ale także obszarów antropogenicznych (rewitalizacja społeczna), np. obszary portowe, stoczniowe itd.;
- **Działania na rzecz obniżenia napływu substancji biogennych do Morza Bałtyckiego oraz monitorowania stanu siedlisk w Bałtyku i w strefach przybrzeżnych**;
- **Poprawa jakości wód dopływających do Morza Bałtyckiego oraz wód strefy przybrzeżnej**, a także **eliminacja źródeł zanieczyszczeń wody dopływającej ze strefy lądowej i wytwarzanych bezpośrednio w samym Bałtyku**;
- **Egzekwowanie przepisów regulujących kwestie zanieczyszczeń wód morskich** pochodzących ze źródeł przemysłowych, gospodarki komunalnej oraz rolnictwa;

- **Rozwój zrównoważonego rybołówstwa oraz polskiego sektora przetwórstwa ryb;**
- **Wypełnianie postulatów Konwencji o ochronie środowiska morskiego obszaru Morza Bałtyckiego;**
- **Objęcie ochroną zasobów Morza Bałtyckiego** oraz tworzenie – włączających obszary morskie – **sieci obszarów ochrony przyrody Natura 2000;**
- **Poprawa zintegrowanego zarządzania strefą przybrzeżną,** tworzenie strategii ochrony oraz współpracy w obrębie danej zlewni lub dorzecza lub obszaru przybrzeżnego;
- **Badania i monitoring wód morskich i przybrzeżnych,** mające na celu podnoszenie wiedzy o stanie siedlisk w Morzu Bałtyckim oraz w strefach przybrzeżnych;
- **Efektywne i zrównoważone wykorzystanie zasobów morskich dla różnych celów** społecznych i gospodarczych, przy jednoczesnym zapewnieniu trwałości nieodnawialnych zasobów i procesów przyrodniczych w perspektywie obecnego i kolejnych pokoleń;
- **Zapewnienie spójnego zarządzania i wykorzystania zasobów Morza Bałtyckiego** oraz obszarów morskich i nadmorskich, w tym koordynacja działań różnych podmiotów;
- **Zwiększenie zatrudnienia w gospodarce morskiej;**
- **Zapewnienie oraz poprawa bezpieczeństwa morskiego,** w tym w kontekście Norm Konwencji MARPOL i Konwencji Helsińskiej dotyczących przewozu substancji ropopochodnych;
- **Przeprowadzanie inwestycji budowlanych obejmujących obszary przybrzeżne w oparciu o projekty urbanistyczne tworzone na dużą skalę** (aby minimalizować i łagodzić wpływy na ekosystemy morskie);
- **Ograniczanie szkodliwych skutków emisji dwutlenku węgla** pochodzących z: transportu, gospodarstw domowych, przemysłu, rolnictwa, handlu oraz usług, a także przekształconych antropogenicznie torfowisk dla mórz i zasobów morskich;
- **Tworzenie waterfrontów,** a więc rewitalizacja obszarów ulokowanych nad naturalnym zbiornikiem wodnym, jeziorem, rzeką, bądź morzem. Pozwala na otwarcie przestrzeni miejskich na wodę;
- **Ocena wpływu zanieczyszczenia Bałtyku na bezpieczeństwo ekologiczne polskiej EEZ (Wyłączna Strefa Ekonomiczna);**
- **Budowa lub przebudowa infrastruktury hydrotechnicznej w strefie morskiej i przybrzeżnej** (ochrona przed zjawiskiem powodzi od strony morza, zabezpieczenie linii brzegowej morza);

- **Rozwój turystyki i rekreacji, w tym rozwój sportów wodnych w strefie przybrzeżnej oraz morskiej;**
- **Poprawa stanu ssaków morskich i ptaków**, np. dotycząca ochrony czynnej sieweczki obrożnej, ograniczenia niepokojenia fok przez ludzi w miejscu ich rozrodu, ich rehabilitacja, ochrona morświnów;
- **Prowadzenie szeroko pojętej edukacji ekologicznej** w oparciu o przyrodnicze i kulturowe walory danego miejsca, poprzez tworzenie błękitnych szkół;
- **Rozpoznanie siedlisk rzadkich gatunków zwierząt i ich ochrona** (aspekt naukowy i praktyczny).

PRIORYTETOWE GRUPY DOCELOWE

- Rybacy
- Przedsiębiorstwa poławiające organizmy morskie
- Rolnicy rejonu Morza Bałtyckiego
- Mieszkańcy rejonu Morza Bałtyckiego
- Eksperti ds. mórz i oceanów
- Urzędnicy
- Pracownicy techniczni
- Uczelnie i instytucje naukowo-badawcze
- Organizacje pozarządowe
- Przedstawiciele gałęzi przemysłu rybnego
- Przedstawiciele przemysłu spożywczego i przetwórczego
- Stowarzyszenia branżowe
- Instytucje lokalne i regionalne zajmujące się rekultywacją
- Administracja lokalna (miejska)
- Szkoły

GŁÓWNE OBSZARY DZIAŁALNOŚCI

- Poprawa bioróżnorodności Morza Bałtyckiego;
- Poprawa jakości wody (eliminacja źródeł zanieczyszczeń);
- Rekultywacja obszarów zdegradowanych;
- Wsparcie gospodarki morskiej i portowej;
- Ochrona Morza Bałtyckiego i jego zaplecza lądowego (badania i nauka, dzielenie się wiedzą, popularyzacja dobrych praktyk);
- Rozwój ekonomiczny i gospodarczy strefy brzegowej.

Działanie/obszar działalności	Przykładowe działania na rzecz celu
<p>Poprawa bioróżnorodności Morza Bałtyckiego</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Działania na rzecz eliminacji przeławiania i przyłowu ryb; • Eliminacja nielegalnych łowisk; • Zastosowanie zakazu wprowadzania gatunków obcych do morza; • Skuteczne zarządzanie obszarami chronionymi; • Wprowadzanie i zwiększanie wartości usług ekosystemowych wody; • Zapewnienie redukcji dopływu substancji biogennych, powodujących niekontrolowany wzrost szkodliwych organizmów, np. sinic oraz zakłócających właściwą różnorodność biologiczną; • Ograniczenie dopływu zanieczyszczeń stałych i płynnych; • Ograniczenie zjawiska eutrofizacji; • Tworzenie zielonej infrastruktury; • Poprawa stanu ssaków morskich i ptaków (zastosowanie ochrony czynnej).
<p>Poprawa jakości wody (eliminacja źródeł zanieczyszczeń)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Działania na rzecz zapobiegania oraz redukcji zanieczyszczeń Morza Bałtyckiego (substancjami zanieczyszczającymi, odpadami bytowymi i przemysłowymi oraz ropą naftową ze statków, a także plastikiem i mikroplastikiem); • Recykling materiałów plastikowych • Realizacja inwestycji w zakresie oczyszczania ścieków zmniejszająca poziomy spływu substancji biogennych i zanieczyszczeń do Morza Bałtyckiego z terytorium Polski; • Ochrona przed eutrofizacją, działania na rzecz równoważenia rolnictwa terenów sąsiadujących z Morzem Bałtyckim, jeziorami i obiektami liniowymi (rzeki i kanały); • Prowadzenie odpowiedzialnej gospodarki odpadami przemysłowymi i rolnymi; • Tworzenie planów gospodarki ściekowej oraz planów instalacji wodno-kanalizacyjnej w budynkach oraz na terenie poszczególnych miast; • Wdrożenie zintegrowanego zarządzania zasobami wodnymi oraz programów do przechwytywania, obróbki (oczyszczania) i ponownego wykorzystania spływu wód deszczowych pochodzących z obszarów miejskich; • Podejmowanie inicjatyw służących bezpośredniej redukcji śmieci w drogach wodnych – np. Operacja Czysta Rzeka 2021, poławianie oraz wykorzystanie systemów podłączonych drenów i kanalizacji do oczyszczania wód;

	<ul style="list-style-type: none"> • Montaż filtrów przemysłowych zmniejszających emisję pyłów i gazów (ograniczenie zanieczyszczeń dostających się w aerozolah); • Szersze korzystanie ze źródeł energii odnawialnych – budowa elektrowni wodnych i wiatrowych (również na otwartym morzu), fotowoltaika; • Zmiany w gospodarce rolnej np. zmniejszenie zużycia nawozów sztucznych; • Redukcja zanieczyszczeń wytwarzanych w Morzu Bałtyckim (kontrola statków); • Monitoring stanu jakościowego wód powierzchniowych
<p>Rekultywacja obszarów zdegradowanych</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Rewitalizacja zniszczonych obszarów lub zdegradowanych ekosystemów – rzeki, jeziora; • Rekultywacja społeczna np. obszary portowe, czy stoczniowe zlokalizowane nad morzem lub obszary położone bezpośrednio nad rzeką lub jeziorem; • Tworzenie nowych terenów zieleni w miastach; • Tworzenie zielono-błękitnej infrastruktury w miastach • Tworzenie waterfrontów
<p>Wsparcie gospodarki morskiej i portowej</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Wsparcie tworzenia nowych miejsc pracy w sektorze rybołówstwa; • Działania na rzecz zróżnicowania gospodarki w społecznościach nadbrzeżnych; • Wzmocnienie pozycji polskich portów morskich; • Rozwój oraz podejmowanie inwestycji dot. infrastruktury portowej, budowy terminali, infrastruktury dostępowej do portów morskich od strony morza i lądu, szlaków rzecznych, korytarzy drogowych i kolejowych; • Budowa autostrad morskich i infrastruktury intermodalnej; • Rozwój zaplecza portowego; • Zwiększenie konkurencyjności transportu morskiego; • Wdrażanie zintegrowanych i innowacyjnych modeli biznesowych oraz transferu wiedzy gospodarczej, w tym intensyfikowanie zaangażowania i współpracy pomiędzy sektorem prywatnym i publicznym korytarza Bałtyk-Adriatyk; • Poszukiwania wsparcia finansowego dla zrównoważonego przetwórstwa morskiego; • Rewitalizacja nabrzeży morza, poprawa ich dostępności i atrakcyjności dla mieszkańców; • Prowadzenie zrównoważonych, perspektywicznych inwestycji na terenach nadmorskich; • Realizacja kompleksowej polityki akwakultury i rybołówstwa integrującej obszary miejskie;

	<ul style="list-style-type: none"> • Wprowadzenie systemu certyfikacji dla restauracji serwujących produkty ze zrównoważonych źródeł połowów ryb; • Rozwój turystyki i rekreacji w strefie brzegowej Morza Bałtyckiego.
<p>Ochrona Morza Bałtyckiego (badania i nauka, dzielenie się wiedzą, popularyzacja dobrych praktyk)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Stosowanie innowacyjnych, opartych na badaniach naukowych, rozwiązań na rzecz „zdrowego” Morza Bałtyckiego, ekosystemu wodnego oraz społeczności, które są od niego zależne; • Prowadzenie badań ekosystemu morskiego oraz wzmocnienie potencjału badawczego i wiedzy naukowej nt. wpływu rzek na morza; • Zrównoważone i efektywne zarządzanie ekosystemami morskimi i przybrzeżnymi; • Wykorzystywanie działań popularyzatorskich i edukacyjnych na rzecz poprawy bioróżnorodności Bałtyku; • Podejmowanie działań na rzecz wzmocnienia ochrony oraz zrównoważonego wykorzystania zasobów Morza Bałtyckiego, w tym wody; • Prowadzenie działań edukacyjnych w zakresie kultury, konserwacji i wykorzystania zasobów wodnych, w tym popularyzacja dobrych – ekologicznych praktyk odprowadzania i oczyszczania ścieków; • Zwiększanie powszechnej wiedzy nt. roli mórz i ekosystemów wodnych w zrównoważonych miastach i społecznościach; • Zachęcanie mieszkańców do poszanowania zrównoważonych praktyk połowowych przez robienie etycznych zakupów; • Objęcie ochroną kolejnych obszarów morskich i przybrzeżnych oraz włączenie ich do sieci Natura 2000; • Wsparcie Błękitnych Szkół; • Rozpoznanie siedlisk rzadkich gatunków zwierząt i ich ochrona.
<p>Rozwój ekonomiczny i gospodarczy strefy brzegowej</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Rozwój zrównoważonego rybołówstwa oraz polskiego sektora przetwórstwa ryb; • Rozwój małych i dużych portów morskich; • Rozwój przemysłu stoczniowego i działów gospodarki współpracujących z nim; • Poprawa zintegrowanego zarządzania strefą przybrzeżną i morską; • Efektywne i zrównoważone wykorzystanie zasobów morskich dla różnych celów.

Przykładowe inicjatywy w miastach

W ramach uzupełnienia, poniżej przedstawiono krótką informację na temat różnych projektów związanych z celem „Życie pod wodą”. Przy niektórych z nich dodano link, poprzez który można wejść na stronę internetową, gdzie będzie podanych więcej informacji do danego projektu.

Projekty realizowane przez stację morską na Helu

Dotyczą m.in. stworzenia „Błękitnej Wioski”, gdzie miały powstać m.in. Dom Morświna (muzeum dedykowane bałtyckiemu delfinowi), Park Wydmowy, „siecniarnia” (miejsce do odbywania spotkań i prelekcji), Leśniczówka Nadmorska i morświnarium. W ramach projektu miała być także rewitalizowana szata roślinna wydm otaczających placówkę. Na cyplu helskim, na którym występują wydmy szare usuwane są gatunki obce np. róża pomarszczona, a sadzona jest roślinność typowa dla tego miejsca. Innym projektem prowadzonym od 2001 roku jest projekt restytucji fok szarych na południowym Bałtyku. Oprócz fok ważnym obiektem badań tutejszych specjalistów są bałtyckie morświny. Morświnom dedykowane są projekty zarówno międzynarodowe np. SAMBAH (Static Acoustic Monitoring of the Baltic Sea Harbour Porpoise) – Statyczny Monitoring Akustyczny Bałtyckich Morświnów (w ramach którego naukowcy, badają rozmieszczenie i preferencje siedliskowe tych ssaków) oraz krajowe jak współrealizowany wraz z WWF Polska projekt „Ochrona siedlisk ptaków i ssaków morskich”.

<https://www.sambah.org/>

Rewitalizacja dzielnicy Nowy Port z Twierdzą Wisłoujście – projekt realizowany przez miasto Gdańsk

W ramach tego projektu w dzielnicy Nowy Port zostaną przebudowane drogi i infrastruktura podziemna wybranych ulic. Prace obejmą m.in. wymianę nawierzchni ulic i chodników, przebudowę miejsc postojowych, montaż monitoringu i oświetlenia. Tak zwany plac nadwodny stanowiący teren przylegający do nieczynnej przystani promowej ma zostać zamieniony w ten sposób, aby służył różnym formom rekreacji mieszkańców i był miejscem pełniącym funkcję miejsca targowego.

Projekt Waterfront I i II zrealizowany przez miasto Gdynia

Pierwszy etap projektu dotyczył stworzenia wielofunkcyjnego kompleksu Gdynia Waterfront obejmującego budynek biurowy, gdzie na parterze funk-

cjonują kawiarnie i restauracje oraz hotel – Courtyard by Marriott. Powierzchnia biurowa została zaprojektowana zgodnie z zasadami zrównoważonego budownictwa. W ramach drugiego etapu zaplanowano powstanie budynków mieszkalnych, biurowców, licznych lokali usługowych, hotel, powierzchnia konferencyjna i Spa oraz obiekty użyteczności publicznej, w tym kino. Ważnym elementem tej części projektu są pasáže z ogólnodostępnym skwerem oraz architektura krajobrazu, która podkreśla poszczególne strefy funkcjonalne zabudowy. Nowoprojektowana zabudowa harmonizuje z modernistyczną architekturą Gdyni. W kreowaniu przestrzeni publicznych wykorzystano tu klasyczne elementy tworzące tzw. „miękkie granice” – jak arkady czy pergole, dzięki czemu koresponduje z otoczeniem.

<https://vastint.eu/pl/projects/gdynia-waterfront-i-2/?lang=pl>

<https://vastint.eu/pl/projects/gdynia-waterfront-ii-2/?lang=pl>

Błękitna Szkoła Władysławowo

W szkole prowadzona jest szeroko pojęta edukację ekologiczną w oparciu o przyrodnicze i kulturowe walory Nadmorskiego Parku Krajobrazowego (NPK). Poprzez warsztaty i zajęcia ekologiczne dąży się do pogłębienia wiedzy przyrodniczej uczniów, zwłaszcza wiedzę na temat ochrony środowiska. Cel ten realizowany jest przy wykorzystaniu naturalnych walory środowiska przyrodniczego NPK oraz przykładowych problemów i zagrożeń ekologicznych. Szczególnie ważnym aspektem jest zanieczyszczenie i ochrona wód Bałtyku i Zatoki Puckiej.

Projekty realizowane przez miasto Rotterdam

Dotyczą one przede wszystkim elementów architektonicznych. W ich ramach stworzono m.in. budynek Markthal Rotterdam, stanowiący halę targową. Przykryty jest on wysokim na 40 metrów budynkiem w kształcie podkowy, w którym znalazło się 228 mieszkań. Innym projektem jest pływająca u wybrzeży farma, na której będą nie tylko uprawiane warzywa, ale także hodowane krowy. Przy projektowaniu boisk w mieście, poza aspektem sportowym wykorzystuje się je dodatkowo jako zbiorniki retencyjne (ochrona przeciwpowodziowa).

Projekt HyTransPort.RTM realizowany przez Port w Rotterdamie

Ma za zadanie stworzenie nowego rurociągu wodorowego, który ma stanowić podstawę przyszłej infrastruktury wodorowej. W efekcie Rotterdam ma stanowić główne, europejskie centrum wodoru (hub), co da możliwość

osiągnięcia w przyszłości m.in. celów klimatycznych. Ogólnodostępny rurociąg zostanie zbudowany między obszarami Maasvlakte i Pernis. Otwarty dostęp oznacza, że każda firma, która chce zajmować się wodorem, może podłączyć się do rurociągu. Realizacja projektu stworzy możliwość wymiany wodoru między firmami na terenie portu w Rotterdamie. W przyszłości możliwy będzie również transport wodoru do miejsc docelowych w pozostałej części kraju. Rurociąg będzie również podłączony do krajowej sieci wodorowej realizowanej przez Gasunie. Będzie również połączony z Chemelotin Limburg, niemieckim rejonem Nadrenia Północna-Westfalia i innymi regionami europejskimi.

Projekt „Racjonalizacja ekonomiczno-środowiskowa systemu oczyszczania ścieków w gminie

Mielno – etap I – przebudowa i rozbudowa oczyszczalni ścieków w Unieściu” realizowany przez Miasto Mielno

Oczyszczalnia ścieków w Unieściu została nie tylko przebudowana, ale także rozbudowana. Pozwoliło to na bardziej efektywne gospodarowanie zasobami wodnymi i ograniczenie zrzutów niedostatecznie oczyszczonych ścieków. Budowa pozytywnie wpłynęła na wody znajdującego się w pobliżu jeziora Jamno i Morza Bałtyckiego, jak również wymienionych obiektów.

Rozwój Promenady Przyjaźni w Mielnie

Projekt zakłada odbudowę promenady (połączenie dwóch fragmentów zniszczonych w latach 80. ubiegłego wieku), przez co możliwe będzie wydłużeniu sezonu turystycznego. Efektem realizacji projektu ma być wzrost oczekiwanej liczby odwiedzin w objętych wsparciem miejscach należących do dziedzictwa kulturalnego i naturalnego oraz stanowiących atrakcje turystyczne. Ponadto przewiduje się wzrost zatrudnienia we wspieranych podmiotach.

Budowa basenu rybackiego w Porcie Ustka wraz z infrastrukturą komunikacyjną

Projekt zakładał zapewnienie bezpiecznego korzystania z portu (warunków postoju) oraz poprawy warunków bezpiecznej obsługi jednostek łodziowych i zacumowanych statków w miejscach wyładunku. W ramach realizacji projektu przewidziano rozbudowę basenu rybackiego poprzez budowę nowego basenu rybackiego wraz z przebudową miejsc wyładunku (nabrzeży) oraz dróg komunikacyjnych niezbędnych do ich połączeń z drogą krajową 21.

<https://www.ustka.pl/pl/arttykul/202/168/budowa-basenu-rybackiego-w-porcie-ustka-wraz-z-infrastruktura-komunikacyjna>

Projekt BEST (Better Efficiency of Industrial Sewage Treatment) realizowany przez miasto Helsinki oraz John Nurminen Foundation (JNF)

Celem projektu była poprawa oczyszczania ścieków przemysłowych w oczyszczalniach ścieków komunalnych w regionie Morza Bałtyckiego. Przez poprawę jakości rozumiano przede wszystkim zmniejszenie do minimum ładunku fosforu i azotu w ściekach oczyszczonych, ale również wyeliminowanie tzw. substancji szczególnie niebezpiecznych, które nawet w małych ilościach powodują ogromne szkody w środowisku wodnym. W projekt były zaangażowane takie państwa jak: Finlandia, Łotwa, Estonia, Polska, Rosja, oraz w zakresie pośrednim: Szwecja, Niemcy i Litwa. Rolę lidera projektu przyjął miasto – Helsinki.

BARP – Baltic Phytoremediation

Głównym celem projektu jest podniesienie świadomości w zakresie dostępnych technologii wykorzystujących rośliny w procesie oczyszczania środowiska (fitoremediacja). Metoda pozwala na oczyszczanie gleb z zanieczyszczeń, takich jak ropa naftowa, metale ciężkie, składniki odżywcze i mikroplastiki. W projekcie zostaną przeprowadzone 3 pilotaże na skażonych terenach w Orrefors, Gdańsku i Kłajpedzie.

<https://www.lammc.lt/en/international-projects/baltic-phytoremediation-bapr/3283>

WISA– Water Innovation System Amplifier

Ogólną ideą projektu jest zmniejszenie źródła zanieczyszczeń wód opadowych, pochodzących głównie z nawozów i innych towarów, rozsypywanych przy rozładunku lub załadunku statków. Zmniejszenie zanieczyszczeń przyczyni się do ograniczenia eutrofizacji Morza Bałtyckiego. Działania skupiać się będą na zgromadzeniu i ocenie danych dotyczących wód opadowych, a następnie zostaną opracowane prototypy i modele biznesowe dla postępowania z wodami opadowymi.

<https://southbaltic.eu/-/wisa>

CEL 15 ŻYCIE NA LĄDZIE

Zrównoważone użytkowanie ekosystemów lądowych obejmuje uwzględnienie w działalności człowieka prawidłowego czyli zgodnie z prawami przyrody funkcjonowania środowiska przyrodniczego, a więc takie gospodarowanie przestrzenią, które zapewni zachowanie procesów przyrodniczych. W miastach dotyczy to takich procesów które jednocześnie zapewniają wiele korzyści dla społeczeństwa (tzw. usług ekosystemowych) oraz budują tzw. kapitał przyrodniczy (kapitał naturalny) czyli zasoby środowiska przyrodniczego użyteczne dla człowieka, które nie są wynikiem jego pracy. Dotyczy usług zaopatrzeniowych, społecznych i regulacyjnych. Usługi zaopatrzeniowe zapewniają zaopatrzenie w podstawowe dobra takie jak produkty żywności czy surowców (drewno, kruszywo). Usługi społeczne obejmują funkcje rekreacyjne, integrujące społecznie, edukację i kontakt z przyrodą. Ostatnią grupę stanowią usługi regulacyjne, a więc kształtujące procesy przyrodnicze wpływające na warunki życia. Przy czym pożądanymi procesami przyrodniczymi w mieście są te, które przeciwstawiają się negatywnym skutkom urbanizacji na warunki przyrodnicze, a więc pod względem:

- **klimatycznym** sprzyjają wymianie i regeneracji powietrza – tu chodzi o udział terenów pokrytych roślinnością i wodami, stanowiących obszary kontrastowe termicznie;
- **hydrologicznym** sprzyjają spowolnieniu odpływu wód opadowych do cieków – co ogranicza zagrożenia powodzią i podtopieniami oraz wpływa na zasilanie wód gruntowych, a w rezultacie zwiększeniu a przynajmniej ograniczeniu utraty zasobów wodnych;
- **biologicznym** sprzyjają utrzymaniu i odtworzeniu różnorodności biologicznej w ujęciu gatunkowym i ekosystemowym (gatunki i ekosystemy powinny odpowiadać zróżnicowaniu właściwemu dla lokalnego siedliska) oraz zachowaniu połączeń przyrodniczych – korytarzy ekologicznych zapewniających łączność ekologiczną.

KIERUNKI ROZWOJU

- Trzy grupy kierunków związane z ochroną, gospodarowaniem, badaniem, tworzeniem polityki
- Ochrona ekosystemów w mieście
- Poprawa jakości środowiska w mieście oraz ochrona komponentów środowiska przyrodniczego;

- Powstrzymanie utraty różnorodności biologicznej oraz poprawa funkcjonowania ekosystemów miejskich;
- Zwiększenie obszarów ochrony przyrody na terenie miast w tym form ochrony adekwatnych dla warunków miejskich;
- Zwiększenie skuteczności ochrony terenów cennych przyrodniczo w miastach
- Włączenie systemu rozwoju i zarządzania miastem oraz kształtowania przestrzeni miejskich w politykę neutralności pod względem emisji dwutlenku węgla;
- Ochrona ekosystemów lądowych w miastach jako absorbentów dwutlenku węgla przyjmujących rolę kompensowania emisji gazów cieplarnianych/węgla i emisji miejskich;
- Przygotowanie kompleksowej oceny różnorodności biologicznej lasów i innych terenów cennych przyrodniczo w mieście
- Przygotowanie kompleksowej oceny oraz wartości gospodarczej usług ekosystemowych zapewnianych przez obszary ekosystemy lądowe w granicach miasta;

Gospodarowanie ekosystemami lądowymi w mieście

- Podjęcie pilnych i znaczących działań w celu zmniejszenia degradacji siedlisk przyrodniczych i gleb spowodowane niewłaściwą polityką przestrzenną;
- Zwiększenie powierzchni terenów pokrytych miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego w celu zachowania terenów cennych przyrodniczo oraz zahamowania ich degradacji zwłaszcza w kontekście chaotycznego rozprzestrzeniania się miast;
- Modernizacja i rozbudowa oczyszczalni i systemów kanalizacyjnych w miarę możliwości wdrożenie kanalizacji rozdzielczej – separującej kanalizację sanitarną od deszczowej;
- Likwidacja źródeł emisji zanieczyszczeń lub zmniejszenie ich oddziaływania na obszarze miasta oraz terenach przylegających;

Polityka względem ekosystemów lądowych w mieście

- Prowadzenie polityki planistycznej z uwzględnieniem funkcjonowania przyrodniczego miasta w tym: systemu przyrodniczego miasta lub zielonej infrastruktury w skali miasta, powiązań przyrodniczych w mieście i w jego otoczeniu (układ i funkcjonowanie korytarzy ekologicznych), cennych gatunków i siedlisk (ostoi florystycznych i faunistycznych);

- Promowanie zintegrowanego planowania i rozwoju obszarów miejskich ograniczających wpływ miast na system przyrodniczy miasta;
- Promowanie polityki ochrony terenów otwartych w miastach zwłaszcza w poza strefą zwartą zabudowy w celu minimalizowania ich negatywnego wpływu na ekosystemy lądowe;
- Promowanie instrumentów (np. prawnych, finansowych, kompensacyjnych) sprzyjających wdrażaniu zielonej infrastruktury w skali miejsca
- Uchwalanie dokumentów strategicznych oraz planistycznych wpisujących się w politykę kształtowania struktury przestrzennej miasta podnoszącej jakość środowiska w zakresie: ochrony, wzmacniania i uspołeczniania elementów systemu przyrodniczego miasta, racjonalnego gospodarowania zasobami naturalnymi (kapitałem przyrodniczym), monitorowanie Celów Zrównoważonego Rozwoju, niskoemisyjnej i efektywnej gospodarki, ochrony cennych krajobrazów;
- Promowanie edukacji przyrodniczej oraz zwiększanie powszechnej świadomości na temat środowiska przyrodniczego miasta, ochrony środowiska miejskiego i zachowania dziedzictwa przyrodniczego miast;
- Efektywne gospodarowanie budżetem miasta na rzecz ochrony ekosystemów lądowych, wykorzystanie środków finansowych ze wszystkich możliwych źródeł (w tym dotacji zewnętrznych) do zachowania i zrównoważonego użytkowania terenów cennych przyrodniczo oraz zwiększania bioróżnorodności.

PRIORYTETOWE GRUPY DOCELOWE

Grupy docelowe współpracujące na rzecz zrównoważonego gospodarowania ekosystemami lądowymi związane są z różnymi aktywnościami i kierunkami działań.

Grupy diagnozujące problemy funkcjonowania ekosystemów lądowych miastach oraz proponująca metody oceny ich stanu i ochrony

- Pracownicy instytucji naukowych i akademickich
- Eksperti ds. leśnictwa, ekologii i bioróżnorodności
- Pracownicy instytucji publicznych
- Organizacje pozarządowe

Grupy inicjujące aktywności/ formułujące politykę odnośnie kierunków rozwoju

- Pracownicy administracji, urzędnicy miejscy
- Pracownicy instytucji publicznych
- Organizacje pozarządowe

Grupy wdrażające rozwiązania

- Pracownicy administracji, urzędnicy miejscy
- Pracownicy przedsiębiorstw technicznych
- Leśnicy – osoby odpowiadające za gospodarkę leśną w skali lokalnej
- Stowarzyszenia handlowe i przemysłowe
- Organizacje pozarządowe
- Aktywiści miejscy

Grupy do której skierowane będą działania edukacyjne

- Dzieci i młodzież
- Aktywiści miejscy
- Mieszkańcy (ogółem)
- Inwestorzy miejscy
- Przedstawiciele sektora budowlanego
- Deweloperzy
- Stowarzyszenia handlowe i przemysłowe

GŁÓWNE OBSZARY DZIAŁALNOŚCI

- EDUKACJA EKOLOGICZNA
- OCHRONA EKOSYSTEMÓW MIEJSKICH
- ZARZĄDZANIE EKOSYSTEMAMI MIEJSKIMI
- ZWIĘKSZANIE BIORÓŻNORODNOŚCI W MIEŚCIE
- PROWADZENIE ZRÓWNOWAŻONEJ, MIEJSKIEJ GOSPODARKI LEŚNEJ
- ZAZIELENIANIE MIAST

Działanie/obszar działalności	Przykładowe działania na rzecz celu
<p>EDUKACJA EKOLOGICZNA</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Realizacja inicjatyw i projektów służących prowadzeniu w sposób ciągły edukacji ekologicznej (np. w formie zajęć terenowych i warsztatowych, konkursów, festiwali, olimpiad, turniejów itp.); • Realizacja warsztatów promujących zieloną infrastrukturę i inne działania na rzecz ochrony ekosystemów dla grup wdrażających politykę przestrzenną miasta oraz prowadzącą działalność inwestycyjną (developerów, administrację spółdzielni i wspólnot mieszkaniowych, pracowników przedsiębiorstw technicznych); • Organizacja edukacji w zakresie ekologii miasta, ochrony środowiska miejskiego i bioróżnorodności (np. szkoleń, kursów, studiów podyplomowych w tym również dla osób dorosłych); • Tworzenie ośrodków skupiających naukowców i badaczy zajmujących się ochroną przyrody w miastach, stanowiących bazę dla realizacji projektów w ramach zrównoważonego rozwoju ekosystemów miejskich, wyposażonych w narzędzia (laboratoria, oprogramowanie) umożliwiające prowadzenie badań oraz zabiegów polegających na restytucji populacji gatunków objętych ścisłą ochroną gatunkową; • Inicjowanie przedsięwzięć, które angażują lokalną społeczność w działania na rzecz różnorodności biologicznej i ekosystemów (np. zimowe dokarmianie ptaków i zwierząt miejskich, sprzątanie lasów, ale także BioBlitz, konsultacje społeczne w działaniach na rzecz wdrażania lokalnych rozwiązań zielono-błękitnej infrastruktury); • Wykorzystanie działalności edukacyjnej na rzecz integracji społecznej (włączanie grup osób wykluczonych społecznie, seniorów lub innych grup mniej zaangażowanych do prac na rzecz poprawy warunków środowiska i wdrażanie zielonej infrastruktury); • Promowanie ekologicznych i niskoemisyjnych wyborów w codziennym życiu;
<p>OCHRONA EKOSYSTEMÓW MIEJSKICH</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Zawiązywanie koalicji na rzecz kształtowania środowiska przyrodniczego w miastach (w tym zachowania naturalnych siedlisk w mieście) z ośrodkami naukowymi, instytucjami tematycznymi (np. leśnicy), organizacjami pozarządowymi; • Podjęmowanie współpracy na rzecz pomocy rodzimym gatunkom z miejskimi ogrodami botanicznymi i zoologicznymi oraz nadleśnictwami;

	<ul style="list-style-type: none"> • Zwiększenie obszarów objętych prawną ochroną przyrody w miastach w celu zachowania dotychczasowego użytkowania istniejących terenów cennych przyrodniczo; • Opracowywanie dla najcenniejszych terenów chronionych w miastach planów ochrony (parki narodowe, rezerваты, parki krajobrazowe), planów zadań ochronnych (obszary Natura 2000), a dla ich otulin i pozostałych form ochrony przyrody oraz innych terenów cennych przyrodniczo planów miejscowych, tak aby decyzje planistyczne dotyczące tych obszarów nie prowadziły do pogorszenia ich walorów przyrodniczych; • Włączenie oceny wartości biotopów (usługi ekosystemowe) i bioróżnorodności w proces planowania rozwoju miast (dokumenty strategiczne, polityka miejska, planowanie przestrzenne itd.); • Stosowanie rozwiązań architektoniczno-urbanistycznych uwzględniających oszczędną gospodarkę terenem, wodą, energią i surowcami; • Tworzenie struktur przyjaznych dla rodzimych gatunków flory i fauny (siedliska o charakterze naturalnym i półnaturalnym, dogodne miejsca gniazdowania, naturalne źródła pokarmu, zmodyfikowany system oświetlenia ulic i budynków m.in. unikanie „oświetlania nieba”); • Renaturyzacja miejskich rzek i potoków oraz zbiorników wodnych tak aby pełniły funkcje przyrodnicze czyli przywracanie naturalnego lub półnaturalnego układu i obudowy (otoczenia) cieków i zbiorników co wpłynie na funkcje hydrologiczne i zwiększenie różnorodności biologicznej; • Eliminowanie gatunków inwazyjnych na terenach miejskich zagrażających rodzimej florze i faunie; • Wzmocnienie zarządzania i kontroli napływu gatunków egzotycznych i nielegalnych uwolnień powodujących rozprzestrzenianie się inwazyjnych i obcych gatunków w mieście;
<p>ZARZĄDZANIE EKOSYSTEMAMI MIEJSKIMI</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Wdrażanie w politykę miasta mechanizmów umożliwiających zrównoważone zarządzanie terenami cennymi przyrodniczo (w szczególności lasami, terenami przyrzecznymi i podmokłymi oraz innymi terenami pokrytymi roślinnością i wodami) dostarczającymi usługi ekosystemowe;

	<ul style="list-style-type: none"> • Zapewnienie powiązań przyrodniczych poprzez system korytarzy ekologicznych (pasów roślinności wysokiej w formie zadrzewień nadwodnych czy śródpolnych lub pasów leśnych) łączących teren miasta z otoczeniem oraz ich ochrona przed zmianą użytkowania (zniszczeniem przede wszystkim poprzez zabudowę); • Włączenie elementów systemu przyrodniczego miasta (terenów pokrytych roślinnością i wodami) jako integralnych komponentów struktury urbanistycznej; • Monitoring bioróżnorodności miejskiej, wprowadzanie innowacyjnych rozwiązań, np. kalkulatora oceny wskaźnika bioróżnorodności oceniającego wpływ polityki miasta lub działań operacyjnych i konserwatorskich na konkretne obszary miasta; • Prowadzenie prac ochrony (działań konserwatorskich) dot. zagrożonych gatunków rodzimych i ekosystemów miejskich; • Racjonalne gospodarowanie przestrzenią w mieście – wdrażanie dla miast dużych systemu ochrony terenów otwartych wokół strefy zwartej zabudowy tzw. zielonych pierścieni, a dla małych i średnich koncepcji miasta zwartego; • Badania i wdrożenia wykorzystywania ekologicznych materiałów budowlanych w celu zapobiegania degradacji zasobów naturalnych i zanieczyszczenia środowiska; • Rekultywacja zdegradowanych gruntów i gleb w celu poprawy jakości środowiska miejskiego; • Eliminacja terenów skażonych substancjami niebezpiecznymi, które są przeszkodą w rozwoju miejskiej struktury zabudowy oraz stanowią zagrożenie dla ludzi oraz dla ekosystemów lądowych, śródlądowych i wód słodkich (rekultywacja w celu przywracania stanu sprzed skażenia);
<p>ZWIĘKSZANIE BIORÓŻNORODNOŚCI W MIEŚCIE</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Utrzymywanie i tworzenie w strukturze obszarów zurbanizowanych dużych obiektów (> 2ha) pełniących funkcje przyrodnicze, takich jak: lasy, łąki z zadrzewieniami, parki, ogrody, skwery i zbiorniki wodne; • Tworzenie obok urządzonych terenów zieleni miejskich ogrodów dzikiej przyrody, które są łatwo dostępne dla mieszkańców, w szczególności dla dzieci i młodzieży;

	<ul style="list-style-type: none"> • Wprowadzanie rodzimych lub o ile to niemożliwe odpornych na warunki miejskie (zanieczyszczenia, zasolenie, niedobór wody) gatunków drzew i krzewów w mieście – w terenach publicznych, przyulicznych oraz promowanie rodzimych gatunków w terenach półprywatnych i prywatnych (tereny spółdzielni i wspólnot mieszkaniowych, ogrody prywatne); • Poprawa bioróżnorodności poprzez tworzenie lokalnych, nawet niewielkich biotopów z ograniczeniem prac pielęgnacyjnych (koszenie, nawożenie) np. w części urządzonych terenów zieleni, odtwarzanie siedlisk istotnych dla zanikających gatunków; • Uwzględnienie terenów niezagospodarowanych w tym gruntów porolnych i użytków zielonych jako elementów zielonej infrastruktury w skali miasta pełniących istotne funkcje przyrodnicze (biologiczne, klimatyczne, hydrologiczne), co sprzyja podtrzymaniu różnorodności biologicznej (zwłaszcza dla zapylaczy, płazów, gadów, małych ssaków i ptaków); • Utrzymanie i rozwój rolnictwa miejskiego zwłaszcza na obszarach dobrych gleb (I-III klasa), w tym zachowanie i wprowadzanie nowych ogrodów działkowych i społecznych – istotnych jako schronienie dla dziko żyjących zwierząt w mieście, promowanie rolnictwa ekologicznego na potrzeby zaopatrzenia lokalnych mieszkańców oraz przedsiębiorców (lokalne restauracje, bary), rozwój miejskiego pszczelarstwa i podtrzymanie tradycyjnych dla regionu upraw (np. uprawy chmielu na Lubelszczyźnie, winogron na Ziemi Lubuskiej czy Sandomierskiej) • Wprowadzanie rolnictwa miejskiego o funkcjach społecznych (farmy edukacyjne, resocjalizacyjne)
<p>PROWADZENIE ZRÓWNOWAŻONEJ, MIEJSKIEJ GOSPODARKI LEŚNEJ</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Utrzymywanie istniejących i tworzenie nowych kompleksów lasów miejskich zwłaszcza na terenach słabszych gleb (IV-VI klasa); • Promowanie nowych nasadzeń leśnych przede wszystkim rodzimych gatunków drzew i krzewów zgodnie z siedliskiem, co sprzyja większej odporności;
<p>ZAZIELENIANIE MIAST</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Zwiększanie liczby drzew i krzewów w mieście (zwłaszcza o rozwiniętych koronach i bogatym ulistnieniu) w miarę możliwości gatunków rodzimych oraz prowadzenie polityki ochrony rosnących okazów przed wycinką (leczenie sędziwych drzew);

- **Tworzenie elementów zielonej infrastruktury w skali miejsca w tym w obszarach zwartej zabudowy takich elementów** jak: parki kieszonkowe, zielone dachy, ogrody deszczowe, rowy biofiltracyjne, ogrody wertykalne, zielone torowiska, łąki kwietne (wprowadzanie elementów pokrytych roślinnością lub wodami) w celu spowolnienia odpływu wód opadowych i poprawy wymiany powietrza z podkreśleniem wykorzystania rodzimych gatunków;
- **Tworzenie systemów zielonej infrastruktury łączącej poszczególne elementy składowe (w większe całości** jak system zielonych ulic, system terenów zieleni (powiązanych przestrzennie parków, skwerów, ciągów zieleni) w celu poprawy warunków środowiska przyrodniczego w mieście i ograniczenia zagrożeń związanych ze zmianami klimatu (lepszej adaptacji do zmian klimatu);
- **Zwiększenie dostępu do terenów zieleni** poprzez tworzenie nowych terenów zieleni (parków, skwerów) oraz wykorzystywanie istniejących terenów pokrytych roślinnością lub wodami (w tym nieużytków) do funkcji rekreacyjnych;
- **Zmiana polityki gospodarowania zielenią w mieście** – zwiększenie nacisku na utrzymywanie roślinności o charakterze naturalnym i półnaturalnym, zmniejszenie w miarę możliwości tradycyjnej pielęgnacji terenów zieleni (ograniczenie grabienia liści, wprowadzanie niekoszonych przestrzeni, dosadzanie drzew i krzewów istotnych jako pokarm dla małych zwierząt)
- **Zmiana polityki zarządzania zielenią odnośnie trawników** – ograniczenie koszenia trawników, ew. ich zamiana obszary łąk kwietnych lub na rośliny okrywowe w celu zwiększenia powierzchni istotnych dla zapylaczy i drobnej fauny;

Przykładowe inicjatywy w miastach

Dobłą praktyką wdrażań rozwiązań sprzyjających zazielenianiu miast są instrumenty finansowe kształtujące proekologiczną politykę miasta takie jak zwolnienia od podatku powiązane z projektami uwzględniającymi powstawanie terenów zieleni, lub powierzchni pokrytych roślinnością jak zielone dachy czy ściany. Przykłady takich uchwał można wskazać dla różnych miast w Polsce takich jak Wrocław, Katowice czy Kalisz, aczkolwiek nie jest to jeszcze praktyka powszechna. Warunkiem utrzymania takiego zwolnienia

jest złożenie corocznego oświadczenia o utrzymaniu zielonego dachu, zielonej fasady lub ogrodu wertykalnego na co najmniej jednej ścianie budynku oraz dokumentacja fotograficzna oraz złożenia. Niekiedy stosowane są nieco inne zasady względem budynków do 5-6 kondygnacji i wyższych (tu np. jako minimum przyjmuje się 50% jednej ze ścian będzie pokryte roślinnością). Poniżej znajdują się odniesienia do kilku takich przykładów:

- UCHWAŁA NR XV/268/15 RADY MIEJSKIEJ WROCŁAWIA z dnia 3 września 2015 r. w sprawie zwolnień od podatku od nieruchomości powierzchni użytkowych lokali mieszkalnych w ramach projektu intensyfikacji powstawania terenów zieleni w obrębie Miasta Wrocławia
- UCHWAŁA NR XXXVII/827/21 RADY MIASTA KATOWICE z dnia 22 lipca 2021 r. w sprawie zwolnień od podatku od nieruchomości powierzchni użytkowych lokali mieszkalnych znajdujących się w budynkach mieszkalnych, w których wykonano zielony dach lub zainstalowano ogród wertykalny lub posiadających zielone fasady
- UCHWAŁA NR XLV/620/2021 RADY MIASTA KALISZA z dnia 28 października 2021 r. w sprawie zwolnienia od podatku od nieruchomości budynków mieszkalnych lub ich części, w których wykonano zielony dach lub zainstalowano ogród wertykalny lub posiadających zieloną fasadę

BioBlitz – przykład wydarzenia miejskiego, które ma na celu zebranie informacji o szybkiej inwentaryzacji przyrodniczej – wszystkich obserwowanych gatunków na wybranym terenie. Takie działanie integrują naukowców i lokalną społeczność czyli badaczy zajmujących się środowiskiem przyrodniczym, przyrodników amatorów, a także różne osoby mieszkające/przebywające na terenie miasta, które chcą się w taką akcję włączyć także jako jednorazowi wolontariusze. Takie działania mają na celu przede wszystkim zaangażowanie różnych grup społecznych na rzecz ochrony różnorodności biologicznej w miastach. Często współorganizatorami są obok urzędów miast organizacje pozarządowe jak w przypadku Warszawy gdzie wraz z OTOP (Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków) zorganizowano BioBlitz dla Dolinki Służewskiej, dla której przygotowano na ich podstawie broszurę informacyjną (<https://otop.org.pl/wp-content/uploads/2020/03/Broszura-Dolinka.pdf>) oraz raport po badaniu (<https://otop.org.pl/wp-content/uploads/2020/03/Raport-Dolinka.pdf>)

Wdrażanie rozwiązań sprzyjających zachowaniu różnorodności biologicznej i odzyskaniu cennych ekosystemów poprzez tworzenie terenów zieleni w nowej – ekologicznej formule – z dużym udziałem gatunków rodzi-

mych, z zachowaniem istniejącego drzewostanu oraz renaturalizacją cieków. Takie rozwiązania stosowane są w Polsce, jednak wciąż są to nieliczne przykłady. Należy do nich zakończona w 2014 r. renaturalizacja rzeki Sokołówki w Łodzi (<https://uml.lodz.pl/aktualnosci/arttykul/szlak-dolina-sokolowki-za-nami-dwa-etapy-konsultacji-spoecznych-projektu-id35082/2020/6/17/>), która jest przykładem dobrej praktyki z wielofunkcyjnym układem terenu zieleni o dużym znaczeniu dla różnorodności biologicznej (przywrócenie siedlisk o charakterze naturalnym w tym podmokłych o zwiększonej zdolności retencjonowania wód, rozbetonowanie koryta i spowolnienie odpływu wód opadowych), a jednocześnie stworzenie przestrzeni przyjaznej mieszkańcom. Innym dobrym rozwiązaniem jest zagospodarowanie doliny Krzny w Białej Podlaskiej, gdzie powstał nowo zagospodarowany teren rekreacyjny ze ścieżką wśród drzew, pawilonem edukacyjnym (<http://podlasie24.pl/miasto-biala-podlaska/region/spacer-wsrod-drzew-2f042.html>).

Singapurski wskaźnik różnorodności biologicznej

W 2008 r. powstał Singapurski Indeks Różnorodności Biologicznej (CBI) wypracowany na podstawie serii eksperckich warsztatów. Wskaźnik ten jest narzędziem do samooceny miast pod względem ich wysiłków jakie podejmują na rzecz ochrony bioróżnorodności. Bazuje on na określeniu tzw. profilu różnorodności biologicznej miasta oraz priorytetach polityki miasta w tym zakresie, następnie działania podejmowane przez miasto są monitorowane w określonych odstępach czasu. Ogółem obejmuje on 28 wskaźników w trzech grupach zagadnień takich jak: rodzima różnorodność biologiczna miasta, usługi ekosystemowe dostarczane przez różnorodność biologiczną, zarządzanie różnorodnością biologiczną. W pierwszej grupie oceniane są takie wskaźniki jak udział obszarów naturalnych w mieście, udział obszarów chronionych czy gatunków inwazyjnych, w drugiej regulowanie ilości wody, regulacje klimatu, usługi rekreacyjne i bezpieczeństwo żywnościowe – rolnictwo miejskie. W trzeciej grupie wskaźników oceniane są budżet przeznaczony na różnorodność biologiczną, Stan planów zarządzania zielono-błękitną infrastrukturą w mieście, Uczestnictwo i partnerstwo: istnienie formalnych lub nieformalnych konsultacji publicznych dotyczących zagadnień związanych z różnorodnością biologiczną, edukacja, świadomość i nauka obywatelska. Każdy ze wskaźników oceniany jest maksymalnie na 4 pkt. Zastosowanie Singapurskiego Indeksu Różnorodności Biologicznej (CBI), umożliwi ogólną ocenę miejskiej polityki w zakresie bioróżnorodności, a jego wyniki stanowią dogodne narzędzie wspomagania decyzji związanych z ochroną środowiska

w mieście oraz skoordynowania działań podejmowanych na różnych polach. Obecnie nad polską wersją tego wskaźnika pracuje Warszawa.

Dobre praktyki polskich miast uczestniczących w „Planie Działań dla Miast”

Busko-Zdrój

Gmina Busko Zdrój charakteryzuje się ogromnym bogactwem przyrodniczym związanym z podłożem geologicznym i położeniem na pograniczu trzech jednostek geologicznych: zachodniego krańca zapadliska połanieckiego, tektonicznego zrębu o niejednorodnej strukturze tworzącego Garb Pińczowski oraz niecki soleckiej. Znajduje to odzwierciedlenie w różnorodności siedlisk przyrodniczych i w związanej z nimi liczebności gatunkowej roślin, w tym rzadkich i endemicznych. Siedliska te, z racji zajmowania niewielkich powierzchni ściśle związanych z podłożem i ukształtowaniem terenu, są narażone na degradację w związku z działalnością człowieka oraz zmianami klimatu. Są one również mało odporne na przekształcenia spowodowane nawet niewielkimi zmianami w środowisku, np. obniżeniem lub podwyższeniem zwierciadła wód gruntowych, a tym samym podatne na wypieranie przez siedliska o mniejszych wymaganiach. Przykładem są siedliska położone na terenie rezerwatu “Owczary”. Jego krótka charakterystyka będzie odzwierciedleniem omówionej problematyki.

Rezerwat “Owczary” jest położony wśród uprawnych pól, w niewielkim obniżeniu terenu, ograniczonym od południowego-wschodu i północnego-zachodu stromymi zboczami skałek gipsowych. Rozległa kotlinka z niewielkim, swobodnie rozlewającym się po niej ciekim wodnym, zasilanym przez słone siarczano-chlorkowe źródło, zajmuje centralną część rezerwatu. Specyfika tego terenu jest związana z występowaniem słonego bagna. To ona zadecydowała o rozwoju charakterystycznej dla tego rodzaju siedliska roślinności słonolubnej. W najwilgotniejszych miejscach rosną: łoboda oszczepowata, mannica odstająca, sitowiec nadmorski i muchotrzew solniskowy. Suchsze miejsca, które są oddalone od ciekę porastają: koniczyna rozdęta, nostrzyk ząbkowany, turzycza odległokłosowa oraz komonica skrzydlastostrąkowa. Mimo znacznej degradacji szaty roślinnej rezerwatu (w wyniku źle przeprowadzonej melioracji i zaczerwianiem jednego z dwóch słonych źródeł), nadal skupia on najbogatszą na terenie Niecki Nidziańskiej florę halofilną i pozostaje jedynym tego typu obiektem na tym terenie. Bardzo interesujący chrząszcz związany z solniskiem reprezentuje faunę rezerwatu, mając tu swe jedyne stanowisko w Polsce.

Wypełniając zadania z zakresu celu 15. mające wpływ na wzrost bioróżnorodności, Busko Zdrój w latach 2020-2021 realizowało projekt pt. „Promocja produkcji żywności ekologicznej przez nasadzenia drzew miododajnych, sposobem na ochronę i poprawę jakości środowiska oraz bioróżnorodności w województwie świętokrzyskim” poprzez nasadzenia roślin przyciągających zapylacze. Zadanie to miasto wypełniało pozyskując i realizując nasadzenia: w 2020 r. na terenie parku „Za Rafałem” 10 szt. lipy drobnolistnej, 10 szt. klonu tatarskiego, 10 szt. budlei Dawida i 10 szt. irgi błyszczącej; w 2021 r. na os. Sikorskiego wzdłuż ul. Wschodniej 30 szt. lipy drobnolistnej i 5 szt. klonu tatarskiego oraz w Strefie wejściowej Skateparku 60 szt. irgi błyszczącej.

Innymi zadaniami realizowanymi przez miasto na rzecz bioróżnorodności było założenie wyspy pływającej dla łabędzi na Stawie Niemieckim oraz domków lęgowych dla kaczek wzdłuż zachodniej linii brzegowej tego stawu położonego na terenie Skateparku. Ponadto na wybranym obszarze parku „Małpi Gaj” miasto zlecało rzadsze koszenia, o czym informowało stosownymi tabliczkami informacyjnymi.

Fot. 30. Przykład domku dla owadów powstałego przy Stawie Niemieckim w Busku Zdroju (na terenie tzw. Skateparku) Źródło: UM w Busku Zdroju

Busko Zdrój, m.in. z racji tytułu miasta uzdrowiskowego, zwraca szczególną uwagę na zieleń miejską, na jej częściową naturalizację. Działania miasta idą w kierunku połączenia tych obszarów ze sobą poprzez tzw. korytarze ekologiczne umożliwiające migrację gatunków zwierząt pomiędzy siedliskami, dzięki którym wiele gatunków może egzystować pomimo niekorzystnych zmian w środowisku. Korzystną konsekwencją migracji zwierząt jest migracja nasion roślin na ich futrach. Ziarna roślin owadopylnych swoimi haczykowatymi wyrostkami często zaczepiają się o sierść zwierząt. W zbliżony sposób przenoszone są również owocniki grzybów, a także ich nitkowate strzępki służące za pokarm zwierzętom, które

z ekologicznego punktu widzenia stanowią ważny i potrzebny komponent ułatwiający wymianę materii między częścią świata żywego (biocenozą) a nieożywionym biotopem. Takimi korytarzami chętnie migrują też ptaki i owady. Te pierwsze przenoszą cięższe nasiona zjadając je i wydalając pestki w innym miejscu lub chowają je w trudnodostępnych miejscach jako zapasy na okres pozawegetacyjny. Podobnie czynią inne zwierzęta (np. z rodziny wiewiórkowatych).

W związku z powyższym, latach 2017-2019 Busko Zdrój realizowało zadanie pn. „Rozwój terenów zieleni w mieście Busko-Zdrój”, w większości sfinansowane ze środków UE oraz ze środków Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Warszawie. Przedsięwzięcie obejmowało tereny niezagospodarowane, znajdujące się na obszarze Miasta Busko-Zdrój tj.: tzw. park „Małpi Gaj”, park „Za Rafałem”, reprezentacyjne skwery w różnych częściach miasta.

Celem głównym projektu było zahamowanie spadku powierzchni terenów zieleni na obszarze miasta Busko-Zdrój poprzez zagospodarowanie zielenią terenów zdegradowanych i zniszczonych działalnością człowieka. Realizacja celów szczegółowych pokrywała się z 15. celem Agendy na Rzecz Rozwoju 2030, a były wśród nich następujące: ograniczenie występowania roślin należących do inwazyjnych gatunków obcych, tworzenie siedlisk dogodnych i atrakcyjnych dla owadów, ptaków oraz drobnych ssaków, opartych na wielogatunkowych i wielopiętrowych założeniach roślinności rodzimej, w tym traw oraz wprowadzenie rozwiązań korzystnych dla ochrony gatunkowej świata flory i fauny, zapewnienie odporności na bieżącą i przyszłą zmienność klimatu, zapobieganie jej skutkom i wynikających z niej zagrożeń.

Dobłą praktyką miasta jest współpraca Wydziału Gospodarki Komunalnej, Utrzymania Mienia i Spraw Mieszkaniowych Urzędu Miasta i Gminy w Busku-Zdroju z klasą o profilu architektura krajobrazu z Zespołu Szkół Technicznych i Ogólnokształcących im. Kazimierza Wielkiego w Busku-Zdroju. Dzięki porozumieniu tych jednostek uczniowie, w ramach praktyk zawodowych, przygotowali ziemię pod siew łąki kwietnej przy Niemieckim Stawie na terenie tzw. Skateparku.

Co roku 22 kwietnia w Dzień Ziemi, Urząd Miasta i Gminy organizuje akcję „sprzątanie Gminy”, w której biorą udział sołectwa, placówki oświatowe i organizacje pozarządowe.

W grudniu ma swoje miejsce akcja pt. „Odpady segregujesz, choinkę otrzymujesz”, w której mieszkańcy gminy za przyniesione odpady otrzymują drzewka iglaste.

Karpacz

Na terenie Gminy Karpacz znajduje się 8,6 ha terenów zieleni urządzonej (zieleńce, tereny zieleni osiedlowej, cmentarze). Na terenie miasta znajduje się 5 parków, 7 skwerów, zielen w pasach drogowych oraz zielen przy obiektach użyteczności publicznej. Wśród gatunków wiodących w nasadzeniach znajduje się sosna górską w odmianach, różaneczniki i azalie japońskie oraz pontyjskie, hortensje, róże, irgi oraz liliowce.

Fot. 31. Skwery na terenie Karpacza wraz z małą architekturą
Źródło: UM w Karpaczu

W 2016 r., na zlecenie Gminy Karpacz, wykonano „Koncepcję programowo-przestrzenną wybranych obszarów Gminy Karpacz na potrzeby realizacji zadania pod nazwą: *Rozwój terenów zieleni w gminie Karpacz poprzez tworzenie i odnowienie terenów zieleni w celu poprawy jakości środowiska*”. Opracowanie dotyczyło siedmiu skwerów i miało za zadanie poprawę jakości środowiska w zakresie zwiększenia powierzchni biologicznie czynnej i rozbudowy systemu terenów zieleni miasta, zwiększenia bioróżnorodności, wzbogacenia struktury warstwowej zieleni, zapobiegania erozji wietrznej i wodnej. Dla zagospodarowania terenów przyjęto stosowanie rozwiązań proekologicznych.

W wyniku powyższej „Koncepcji ...” Karpacz od 2016 do 2020 roku nieprzerwanie prowadził działania na rzecz poprawy jakości środowiska przyrodniczego gminy oraz zwiększania udziału terenów zieleni w strukturze jej zagospodarowania przestrzennego. Projekt obejmował skwery, parki oraz zielen w pasach drogowych i został dofinansowany z Programu Infrastruktura i Środowisko. Projekt ten jest również przedmiotem niniejszego opracowania.

W roku 2020 Gmina Karpacz przystąpiła do sporządzenia dokumentacji projektowej w zakresie realizacji zadania pt. *Zielono-niebieski Karpacz – wdrożenie działań adaptacyjnych, mitygacyjnych i edukacyjno-informacyjnych na terenie Gminy Karpacz*. W ramach prac przygotowano dokumentację projektową zieleni nowych parków oraz parku wytypowanego do rewitalizacji, projekt zieleni towarzyszącej w pasach drogowych oraz projekt „zielone przystanki” z zastosowaniem eko-donic.

W ramach zadania priorytetowego nr 2 z „Planu Odnowy Miejscowości Karpacz na lata 2008-2015”, tj. *Poprawa poziomu dostępności do miejsc wypoczynku i rekreacji*, w zakresie zieleni miejskiej wykonano nowy park przy ul. Nadrzecznej oraz przebudowano Park przy Lipie Sądowej oraz Park przy DW „Mieszko”. Prace polegały na wykonaniu nowych nasadzeń zieleni, wykonaniu ścieżek i zamontowaniu małej architektury i oświetlenia parkowego, wprowadzanie donic obsadzonych bylinami i trawami oraz wież kwiatowych z obsadzeniami jednorocznymi w miejsca o nawierzchni nieprzepuszczalnej.

Mielec

Samorząd, realizując zapisy trzech dokumentów: Programu Ochrony Środowiska dla miasta Mielca na lata 2022-2025 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2026-2029, Strategii Rozwoju Miasta Mielca na lata 2021-2026 z prognozą do roku 2030 oraz Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Miasta Mielca na lata 2016-2023, podejmuje działania w zakresie zagospodarowania nieurzędzonych terenów oraz planowania przestrzeni miasta, aby łączna powierzchnia terenów

zielonych uległa zwiększeniu. Poprawa dostępności terenów zielonych sprzyja rozwiązywaniu problemu postrzegania Mielca przez osoby młode jako miasta nieatrakcyjnego w ostatnich latach.

Jednym z takich działań jest wysiew łąk kwiatnych. Poprawi jakość nie tylko estetyczną, ale i przyrodniczą. Zakładanie łąki jako zbiorowiska roślinnego w tkance miejskiej ma bardzo duże znaczenie dla ochrony przyrody i środowiska. Łąki tworzą lepszy mikroklimat w mieście, zapobiegają nagrzewaniu się powierzchni gleby. Wpływają na zwiększenie bioróżnorodności w mieście, pełnią kilka funkcji: ekologiczną, praktyczną, estetyczną, ochronną, a także społeczną – przyciągają mieszkańców, mogą się przyczynić do uaktywnienia różnych grup społecznych, w tym ludzi starszych.

Potencjał Mielca w zakresie terenów zieleni tworzy przede wszystkim osiem parków o charakterze spacerowo-wypoczynkowym i rekreacyjnym o łącznej powierzchni 51,31 ha w stosunku do powierzchni 39,20ha). W latach 2017-2018 nastąpił spadek udziału parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej w powierzchni miasta z 2,8% do 2,6% był niższy od średniej dla grupy porównawczej (3,05%). Obecnie sytuacja uległa poprawie. W latach 2018-2021 nastąpił wzrost powierzchni parków o 12,11ha.

Jednym z większych działań podjętych w latach 2018-2020 w zakresie poprawy jakości zieleni miejskiej była realizacja projektu pn: „Poprawa jakości środowiska miejskiego poprzez rozwój terenów zieleni w Gminie Miejskiej Mielec 2014-2020 w ramach Projektu POIŚ.02.05.00-00-0062/16, dofinansowanego ze środków Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska”. W wyniku tego projektu powstał nowy obszar rekreacyjny na powierzchni ponad 15ha – park sensoryczny na dawnym wysypisku wraz z terenami przyległych lasów, wraz z naturalnym placem zabaw, enklawą nowych nasadzeń drzew krzewów spełniając założenia parku sensorycznego. Terenem rekreacji również przyległym boiskiem sportowym do gry w piłkę nożną klubu sportowego Smoczanka).

W kontekście rozwoju infrastruktury zielono-błękitnej niezwykle ważna jest dostępność atrakcyjnych terenów rekreacyjnych dla różnych grup społecznych: osób starszych, młodzieży, rodzin z dziećmi. W Mielcu do aktywnego spędzania czasu na świeżym powietrzu zachęca m.in.: 12 siłowni na świeżym powietrzu, ogólnodostępny stadion Gryfu Mielec, dwa skate parki oraz ponad 68 kilometrów ścieżek rowerowych. Warto w tym miejscu przytoczyć wyniki badań zabranych podczas warsztatu diagnostycznego, którego uczestnikami była młodzież. Według nich niemal tyle samo osób atrakcyjność terenów rekreacyjnych ocenia negatywnie co pozytywnie. Jak wskazują jednak uczestnicy warsztatu diagnostycznego, w Mielcu jest „ładnie, czysto i zielono oraz

występuje tu wiele atrakcyjnych miejsc wypoczynku (np. bulwary czy Górka Cyranowska)”.

Dobłą praktyką jest założenie łąki kwietnej oraz trawników na czaszy wysypiska. Założenie łąki kwietnej na czaszy zrehabilitowanego wysypiska śmieci okazało się trafionym sposobem zagospodarowania tej części parku, która podlegała szczególnym przepisom rekultywacji wysypisk, ochrony gleb i gruntów rolnych, leśnych. Teren zdegradowany zyskał nową jakość pod względem przyrodniczym, klimatycznym, społecznym i przestrzennym. Teren został też przystosowany dla rekreacji i przyciąga ludzi ze względu na bogactwo występujących tam roślin zielnych, obficie kwitnących wiosną, latem i późnym latem. Kwiaty przyciągają mnóstwo różnorodnych owadów zapylających (w pobliżu ustawione są owadzie hotele). Skarpy wysypiska są zagospodarowane trawnikami parkowymi. Łąka założona poniżej czaszy na terenie płaskim ma inny charakter. Pomimo wspólnych założeń projektowych, łąka znajdująca się poniżej czaszy, na terenie płaskim nieco różni się składem gatunkowym mieszanki. Rośliny zielne obficie i kolorowo kwitnące doskonale wpisują się w sensoryczny charakter parku. Założenie łąki w parku na dawnym wysypisku śmieci wpłynęło na poprawę estetyki miejsca, zwiększyło bioróżnorodność obszaru.

Fot. 32. Teren parku sensorycznego, dawne wysypisko na dz. nr. ew.2305, obr.5-Smoczka Źródło: Wyciąg z geoportal Powiat Mielecki

Ostrów Mazowiecka

Miasto prowadzi działania edukacyjne wśród mieszkańców Ostrowi Mazowieckiej z zakresu kształtowania postaw proekologicznych oraz budowania wizerunku ekologicznej Ostrowi Mazowieckiej. Stałym zadaniem miasta jest troska o poprawę jakości drzew i krzewów oraz zwiększanie ilości terenów zieleni. Dla przykładu 2020 r. powstała nowa przestrzeń rekreacyjna przy ul. Kubusia Puchatka. Nasadzono również ponad 300 nowych drzew z gatunku: dąb, jarząg i miłorząb, klon, robinia akacjowa i lipa oraz 5900 krzewów z gatunku: pęcherznica, berberys, irga, tawuła, pięciornik, dereń, ognik szkarłatny, kocimiętka. Są to głównie rośliny posadzone przy nowo powstałych ścieżkach rowerowych na terenie miasta.

Na terenie miasta powstają również tereny przyjazne owadom zapylającym. Takim przykładem jest projekt pod nazwą „Topolowy Zakątek”, gdzie powstał teren przyjazny owadom poprzez nasadzenie roślin miododajnych przez lokalną społeczność. Na terenie znajduje się również plac zabaw, co sprzyja spędzaniu tam czasu.

CEL 16. POKÓJ, SPRAWIEDLIWOŚĆ I SILNE INSTYTUCJE

KIERUNKI ROZWOJU

- **Przejrzyste, inkluzywne i sprawiedliwe instytucje publiczne** na szczeblu miejskim;
- **Stworzenie (w wymiarze społecznym, kulturowym i gospodarczym) miasta, które zapewnia mieszkańcom respektowanie praw człowieka**, rozumiane jako ukierunkowanie działania całego systemu miejskich usług publicznych oraz administracji miejskiej na **perspektywę człowieka [wzorzec: Europejska Karta Praw Miejskich³¹]**;
- Zapewnienie **równego udziału kobiet i mężczyzn** w życiu społeczności lokalnej [wzorzec: Europejska Karta Równości Kobiet i Mężczyzn w życiu lokalnym³²];
- Budowa systemu **godnej, dostosowanej do kwalifikacji pracy oraz sprawiedliwej płacy**;
- **Respektowanie wolności słowa** oraz praw: uchodźców, mniejszości narodowych, religijnych oraz mniejszości seksualnych;
- **Przeciwdziałanie przestępstwom przeciwko dzieciom**;
- **Bezpieczeństwo – zwalczanie wszelkich form przemocy oraz brutalnych przestępstw**;
- **Wzrost skuteczności działań samorządu** służących włączeniu społecznemu i gospodarczemu;
- **Rozwój tolerancyjnego społeczeństwa demokratycznego**, w którym różnorodność opinii;
- **Polepszenie dostępu mieszkańców do informacji o przysługujących im prawach i obowiązkach** oraz zapewnienie powszechnej pomocy prawnej;
- **Budowa miejskiego społeczeństwa obywatelskiego – umożliwienie i ułatwienie prowadzenia działalności organizacjom społecznym** (w tym poprzez stworzenie warunków oraz zapewnienie zasobów potrzebnych do pracy);
- **Poprawa jakości stanowionego prawa lokalnego i miejscowego**;
- **Tworzenie prostszych i stabilnych regulacji prawnych i administracyjnych**;

³¹ Europejska Karta Praw Miejskich, uchwalona w marcu 1992 r. przez CLRAE

³² Europejska Karta Równości Kobiet i Mężczyzn w życiu lokalnym, uchwalona w maju 2006 r. przez CEMR

- Zwiększenie **przejrzystości funkcjonowania instytucji publicznych działających w mieście**;
- **Eliminacja wszelkich form korupcji i przekupstwa**;
- Budowa **efektywnego i przejrzystego systemu zarządzania procesami rozwoju**, zapewniającego koordynację najważniejszych procesów społecznych i gospodarczych;
- **Wzmocnienie strategicznego systemu zarządzania procesami rozwojowymi**;
- **Efektywne gospodarowanie (skuteczne pozyskiwanie i racjonalne wydatkowanie) środkami publicznymi przez gminę** (w tym wykorzystanie środków z UE);
- **Racjonalne i sprawiedliwe wykorzystywanie lokalnych zasobów dla dobra całej społeczności**;
- **Intensyfikacja wykorzystania technologii informacyjno-komunikacyjnych w zarządzaniu i komunikacji z mieszkańcami oraz z przedsiębiorcami**;
- **Podejmowanie działań na rzecz aktywnego i znaczącego udziału wszystkich grup społecznych w podejmowaniu kluczowych decyzji o mieście** oraz zwiększanie świadomości mieszkańców na temat bycia częścią społeczności lokalnej;
- **Prowadzenie działań partycypacyjnych** ukierunkowanych na wzrost udziału obywateli w procesie zarządzania miastem oraz w jego rozwoju;
- **Zwiększenie wpływu społeczeństwa obywatelskiego na procesy decyzyjne zachodzące w mieście oraz na wykorzystanie budżetu miasta**;
- **Prowadzenie działań edukacyjnych** w zakresie partycypacji społecznej oraz popularyzacja **partycypacyjnej koncepcji edukacji** (procesy edukacyjne są szczególnie skuteczne, gdy mają bezpośrednie przełożenie w partycypacji i rzeczywistym uczestnictwie w życiu publicznym);

PRIORYTETOWE GRUPY DOCELOWE

- Pracownicy administracji
- Pracownicy instytucji publicznych
- Pracownicy podmiotów dostarczających lokalne usługi publiczne
- Służby policji i organy ścigania
- Płatnicy podatków
- Przedsiębiorcy
- Organizacje społeczne
- Aktywiści miejscy
- Samorządy osiedlowe i dzielnicowe

- Dzieci i młodzież
- Imigranci
- Środowiska mniejszościowe
- Osoby wykluczone
- Więźniowie
- Mieszkańcy (ogółem)

GŁÓWNE OBSZARY DZIAŁALNOŚCI

- DOBRE PRAWO LOKALNE
- SPRAWNA, PRZYJAZNA, KOMPETENTNA I OTWARTA ADMINISTRACJA LOKALNA
- PRAWA CZŁOWIEKA PODSTAWĄ LOKALNYCH DZIAŁAŃ
- EFEKTYWNE GOSPODAROWANIE ŚRODKAMI PUBLICZNYMI
- RÓWNY DOSTĘP DO LOKALNYCH USŁUG PUBLICZNYCH
- BEZPIECZEŃSTWO: ZWALCZANIE PRZESTĘPCZOŚCI ORAZ PRZECIWDZIAŁANIE PRZEMOCY
- DOSTĘP DO INFORMACJI I PARTYCYPACJA SPOŁECZNA

Obszar działalności	Przykładowe działania na rzecz celu zrównoważonego rozwoju
DOBRE PRAWO LOKALNE	<ul style="list-style-type: none"> • Wprowadzenie systemu monitorowania jakości prawa lokalnego (ingerencje nadzoru, skargi, odwołania od decyzji administracyjnych); • Prowadzenie monitoringu jakości, w tym aktualności aktów prawa miejscowego, wymaganego przez ustawy i rozporządzenia; • Tworzenie punktów doradztwa prawnego; • Tworzenie przejrzystego, łatwego w stosowaniu prawa lokalnego;
SPRAWNA, PRZYJAZNA, KOMPETENTNA I OTWARTA ADMINISTRACJA LOKALNA ⁴⁹	<ul style="list-style-type: none"> • Tworzenie punktów doradztwa i pomocy administracyjnej; • Usprawnienie kanałów komunikacji i zwiększenie częstotliwości komunikatów kierowanych do mieszkańców przez administrację i lokalne instytucje; • Stosowanie internetowej obsługi administracyjnej, w tym platformy elektronicznej e-urząd i EPUAP dzięki: <ul style="list-style-type: none"> – wprowadzeniu elektronicznego obiegu dokumentów, – uruchomieniu platformy internetowej wspierającej realizację zamówień publicznych oraz załatwianie najczęstszych spraw mieszkańców;

	<ul style="list-style-type: none"> • Upowszechnianie wiedzy na temat sposobu załatwiania spraw administracyjnych oraz zakresu działalności poszczególnych urzędów i lokalnych instytucji publicznych; • Popularyzacja wizerunku otwartych na mieszkańca, przyjaznych, dostępnych dla wszystkich, profesjonalnych instytucji publicznych; • Upraszczenie procedur i przepisów regulowanych przez lokalnych przedstawicieli władzy; • Przeciwdziałanie biurokracji i korupcji;
<p>PRAWA CZŁOWIEKA</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Działania edukacyjne i popularyzatorskie w zakresie poprawy świadomości na temat praw obywatelskich i praw człowieka; • Współpraca ze społecznością lokalną, organizacjami pozarządowymi (oraz innymi podmiotami) na rzecz ochrony i poprawy respektowania praw człowieka (organizowanie tematycznych programów i inicjatyw); • Wykorzystanie funkcji pełnomocników ds. równości oraz osób niepełnosprawnych – jak wyżej; • Promowanie postaw etycznych w różnych sferach życia;
<p>EFEKTYWNE GOSPODAROWANIE ŚRODKAMI PUBLICZNYMI</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Przywrócenie znaczenia i wykorzystanie obowiązku informowania mieszkańców o założeniach budżetu miasta na kolejny rok; • Kontrola wskaźnika zadłużenia gminy; • Realizacja projektów z wykorzystaniem środków rządowych, dotacji, szerokiego spektrum programów, itp.; • Realizacja projektów z wykorzystaniem środków unijnych; • Tworzenie punktów informacyjnych i doradczych obsługujących mieszkańców w zakresie pozyskiwania dotacji; • Włączenie mieszkańców w gospodarowanie środkami publicznymi, np. dzięki rozwojowi inicjatywy budżetu obywatelskiego;
<p>RÓWNY DOSTĘP DO LOKALNYCH USŁUG PUBLICZNYCH</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Wykorzystanie stanowiska miejskiego rzecznika praw konsumenta do monitorowania i upowszechniania roszczenia mieszkańców do respektowania ich praw jako odbiorców lokalnych usług publicznych;

<p>BEZPIECZEŃSTWO: ZWALCZANIE PRZESTĘPCZOŚCI, PRZECIWDZIAŁANIE PRZEMOCY</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Podejmowanie działań na rzecz wzmacniania lokalnej polityki bezpieczeństwa (współdziałanie ze służbami i organami ścigania); • Działania dla poprawy poczucia bezpieczeństwa (rola samorządów osiedli i dzielnic); • Budowa efektywnego systemu zapewniającego bezpieczeństwo w mieście (np. monitoring); • Zapewnienie bezpiecznych, przyjaznych przestrzeni publicznych (procesy rewitalizacji, oświetlenie ulic i chodników, nadzór służb porządkowych i policyjnych); • Pomoc młodym przestępcom i działania na rzecz ograniczenia ponownego popełnienia przestępstwa poprzez ułatwienie włączenia osadzonych do społeczności lokalnej po odbyciu wyroków; • Działalność organizacji publicznych i pozarządowych w zakresie pomocy ofiarom domowym i stalkingu oraz przeciwdziałaniu nienawiści i dyskryminacji; • Usługi popularyzatorskie i edukacyjne na rzecz promowania uczciwego modelu życia, dedykowane młodzieży; • Angażowanie młodzieży w działania i aktywności społeczne (zwłaszcza ze środowisk problemowych i ubogich); • Projekty (np. grupy wsparcia młodzieży, rodziców i rodzin) przeciwdziałające przestępczości – mające chronić młodzież przed dostaniem się i zaangażowaniem w poważną przestępczość oraz mające na celu zwalczanie przemocy wśród młodzieży, np. za sprawą eliminowania „gangów”;
<p>DOSTĘP DO INFRASTRUKTURY I PARTYCYPACJA SPOŁECZNA</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Inicjatywy promujące włączanie społeczności lokalnych w procesy zarządzania miastem (np. doroczny panel obywatelski nt. raportu o stanie miasta; cykliczne spotkania z mieszkańcami, sesje, panele); • Promowanie modelu współodpowiedzialności za rozwój miasta; • Angażowanie interesariuszy miejskich w procesy zarządzania miastem przez tworzenie przestrzeni do współpracy (rady, fora miejskie, cykliczne spotkania, itp.); • Zaangażowanie młodych ludzi w procesy decyzyjne oraz w pracę na rzecz tworzenia i wdrażania polityki lokalnej (aktywna działalność rady młodzieży, fora, panele dyskusyjne, itp.)⁵⁰;

	<ul style="list-style-type: none">• Zaangażowanie ludzi starszych w procesy decyzyjne oraz w pracę na rzecz polityki lokalnej (aktywna działalność rady seniorów, fora, panele dyskusyjne, itp.);• Zaangażowanie sektora prywatnego i non-profit w procesy decyzyjne oraz w pracę na rzecz polityki lokalnej (aktywna działalność rady młodzieży, fora, panele dyskusyjne, itp.);• Zaangażowanie mediów lokalnych i internetowych platform komunikacyjnych celem informowania o działaniach władz miasta oraz o aktualnych wydarzeniach;• Działania popularyzatorskie i edukacyjne na rzecz rozwoju partycypacji społecznej oraz w zakresie edukacji partycypacji (warsztaty, zajęcia w szkołach, akcje informacyjne, itp.);• Stale informowanie mieszkańców o możliwościach udziału w stanowieniu i wdrażaniu polityki miejskiej, (opracowanie przewodnika uczestnictwa w życiu miasta);• Stworzenie miejskiego portalu partycypacyjnego z możliwością współdecydowania o planowanych przedsięwzięciach władz miasta (np. za pomocą: ankiet, forów, interaktywnych map, sondaży);• Skuteczne i efektywne prowadzenie działalności związanej z budżetem partycypacyjnym (obywatelskim);• Organizacja zgromadzeń obywatelskich dla mieszkańców;• Wykorzystanie różnych kanałów komunikacyjnych do szerzenia informacji o działaniach miejskich władz i instytucji publicznych;
--	--

Przypis do tabeli:

82 Europejska Karta uczestnictwa młodych ludzi w życiu gmin i regionów (uchwała CLRAE nr 237 z dnia 19 marca 1992 r.)

Dobre praktyki polskich miast uczestniczących w „Planie Działań dla Miast”

Kalisz

W celu zwiększenia udziału obywateli w procesie podejmowania decyzji dotyczących ich najbliższego otoczenia miasto współpracuje z organizacjami pozarządowymi i innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego, od kilku lat realizowany jest również budżet obywatelski.

W Kaliszu działa Młodzieżowa Rada Miasta, której celem jest rozpowszechnianie idei samorządności wśród młodzieży, zwiększanie aktywności młodych ludzi i reprezentowanie interesów młodzieży na forum samorządowym oraz Kaliska Rada Seniorów oferująca mieszkańcom Kalisza powyżej 60. roku życia możliwość aktywnego uczestnictwa w życiu społecznym poprzez współdziałanie z organami władzy samorządowej, celem jej działania jest integracja, wspieranie i reprezentowanie środowiska osób starszych. Od 2021 roku działa tu także Kaliska Rada Kobiet pełniąca funkcję ekspercką, konsultacyjną, doradczą i inicjatywną przy prezydencie miasta w zakresie spraw kobiet i życia społeczno-gospodarczego miasta, m.in. polityki rodzinnej, dostępności opieki zdrowotnej czy aktywizacji zawodowej. Działania prowadzi też Miejska Społeczna Rada ds. osób niepełnosprawnych, która jest organem opiniodawczo-doradczym. Do zakresu jej zadań należy: inspirowanie przedsięwzięć zmierzających do integracji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych, realizacji praw osób niepełnosprawnych, opiniowanie projektów programów działań na rzecz osób niepełnosprawnych, ocena realizacji programów, opiniowanie projektów innych uchwał i programów przyjmowanych przez radę pod kątem ich skutków dla osób niepełnosprawnych.

Od 2017 roku w Kaliszu istnieje Komitet Rewitalizacji, który stanowi forum współpracy i dialogu interesariuszy z organami miasta w sprawach dotyczących przygotowania, prowadzenia i oceny rewitalizacji oraz pełni funkcję opiniodawczo-doradczą prezydenta miasta. Komitet ma możliwość oceny dokumentów związanych z rewitalizacją, a także prawo podejmowania inicjatyw w tym zakresie. Komitet reprezentuje wszystkich ustawowych interesariuszy rewitalizacji, w tym przedstawicieli: mieszkańców obszaru rewitalizacji, właścicieli, użytkowników wieczystych nieruchomości i podmioty zarządzające nieruchomościami położonymi na tym obszarze, pozostałych mieszkańców gminy, przedsiębiorców, organizacji pozarządowych, władz i jednostek samorządowych oraz organów władzy publicznej i innych podmiotów, realizujących uprawnienia Skarbu Państwa lub administracji rządowej na obszarze rewitalizacji.

Miasto Kalisz podejmuje również działania związane z mniej formalną partycypacją i aktywizacją społeczną. Przykładem takiej inicjatywy jest Dom Sąsiedzki mający swoją siedzibę przy ul. Podgórze 2-4. Dom powstał w 2019 roku w ramach przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Jest to miejsce, które integruje społeczność – tę lokalną, sąsiedzką z dzielnicy, ale też mieszkańców całego miasta. To miejsce, w którym dostaje się wsparcie, pobudza do aktywności, inspirowanie i wzmacnia relacje między ludźmi. Można tu poznać sąsiadów i miejskich aktywistów, zaangażować się w lokalne przedsięwzięcia, zrealizować własne pomysły, wziąć udział w warsztatach, otwartych spotkaniach czy imprezach kulturalnych.

Fot. 33. Dom Sąsiedzki Źródło: Dom Sąsiedzki

Oprócz Domu Sąsiedzkiego miasto w ramach działań rewitalizacyjnych powołało też do życia inne instytucje: Centrum Organizacji Pozarządowych przy ul. Babina 1 i Akcelerator Kultury przy ul. Nowy Świat 2a.

Zadaniem pierwszej z wymienionych instytucji jest działalność na rzecz organizacji pozarządowych i innych grup nieformalnych, a także integracja środowiska działającego w kaliskim trzecim sektorze. Centrum promuje ideę wolontariatu i działalności społecznej, służy nawiązaniu ściślejszej współpracy organizacji pozarządowych z administracją samorządową oraz sektorem gospodarczym. Bezpłatnie udostępnia będące w jego dyspozycji pomieszczenia, tj. salę wykładową, sale warsztatowe i inną przestrzeń wraz ze znajdującym się w nich sprzętem biurowym i multimedialnym. Zapewnia organizacjom dostęp do szafek i możliwość skorzystania z adresu Centrum jako adresu do korespondencji lub adresu siedziby. Udziela również wsparcia merytorycznego lokalnym organizacjom za pomocą doradztwa i organizacji szkoleń.

Akcelerator Kultury to miejska instytucja, której celem jest jej upowszechnianie kultury oraz umożliwienie działalności podmiotom, które ją współtworzą i popularyzują. Akcelerator udostępnia przestrzeń warsztatową, wystawienniczą i multimedialną, ułatwiając prezentację dorobku artystycznego lokalnych twórców i umożliwiając zapoznanie się z dziełami innych współczesnych artystów miejscowym odbiorcom.

Akcelerator dysponuje salą teatralno-multimedialną oraz warsztatem ceramicznym i ciemnią fotograficzną, a także przestrzenią warsztatowo-wystawienniczą, jest placówką otwartą szczególnie na działania i inicjatywy grup zewnętrznych – społecznych i oddolnych – choć organizuje też warsztaty czy wydarzenia we własnym zakresie.

Skawina

Gmina Skawina ma bogate doświadczenie w realizacji działań wpisujących się w cele zrównoważonego rozwoju 11. i 16. Plany strategiczne (takie jak np. Strategia rozwoju Gminy Skawina, Gminny Program Rewitalizacji, Plany Odnowy Miejscowości, warsztaty Charette dotyczące kwartału miejskiego, „Wspólna Przestrzeń – partycypacyjne planowanie przestrzenne w gminach”) powstają w ciągłym dialogu z mieszkańcami, konsultowane są z nimi także mniejsze inwestycje (np. przebudowa ulic na woonerfy, przebudowa dawnej DK44). Gmina działa również aktywnie na polu zrównoważonej mobilności, realizując zarówno projekty infrastrukturalne w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych, jak i biorąc czynny udział w projektach miękkich jak np. Rowerowy maj, Europejski Tydzień Zrównoważonego Transportu i Partnerska Inicjatywa Miast.

Wszystkie te działania mają na celu podniesienie jakości życia w gminie oraz wzmocnienie poczucia współodpowiedzialności za lokalną społeczność i kształt otaczającego środowiska. Jednym z wyzwań, które zostanie podjęte jako pierwsze w ramach operacjonalizacji dokumentów strategicznych, będzie rozwój jednostek sąsiedzkich. Bazując na doświadczeniach z realizacji dotychczasowych działań, gmina chce pójść o krok dalej i zidentyfikować w procesie partycypacyjnym obecne wyzwania i dążenia mieszkańców, a następnie przekuć je w projekty realizacyjne. Jednym z kluczowych celów jest uwspólnienie procesu i wzięcie przez mieszkańców odpowiedzialności za kształt i przyszłość najbliższego im otoczenia.

Wśród problemów wymienionych w Raporcie dla Gminy Skawina z początku 2020 roku wymieniono m.in. mało efektywny system komunikacji z mieszkańcami przy rosnącym zapotrzebowaniu na informację. Poziom aktywności obywatelskiej i społecznej stale rośnie, jednak wciąż jest niższy niż średnia powiatowa i wojewódzka. Cały czas rośnie również liczba organizacji pozarządowych i petycji kierowanych do burmistrza.

Większość osób, które wzięły udział w organizowanej w 2019 roku w ramach prac nad strategią rozwoju ankiety negatywnie oceniło współpracę z gminą (informowanie, komunikację i możliwość wpływania na decyzje

gminy) co pokazuje na to, że w tej dziedzinie jest jeszcze wiele do zrobienia. Pomimo części krytycznych głosów dotyczących organizowanych w gminie konsultacji, wiele osób docenia wysiłek władz i zwraca uwagę, że w Skawinie dzieje się znacznie lepiej niż w sąsiednich samorządach. Mieszkańcy zauważają konieczność udziału dwóch stron w dialogu oraz potrzebę uporządkowania tych relacji i dookreślenia zakresu możliwych decyzji.

Choć aktywność społeczna mieszkańców w przypadku niektórych spraw (np. walka o czyste powietrze) jest dosyć duża, generalnie jest ona raczej niska na linii dialogu z władzą oraz w obszarze integracji społecznej. Jej rozwijanie jest dużym wyzwaniem, dlatego postulowane są działania edukacyjne i wspierające oraz wzmocnienie zwłaszcza aktywności dzieci, młodzieży i seniorów.

Gmina rozwija narzędzia dialogu z mieszkańcami. Można do nich zaliczyć Portal Partycypacji Społecznej, na którym można znaleźć informacje dotyczące konsultacji społecznych, a także złożyć wniosek lub petycję. Mieszkańcy miasta są włączani w wiele procesów mających miejsce na terenie gminy. Miało to miejsce m.in. w przypadku prac nad strategią gminy, kiedy to zorganizowano serię konsultacji społecznych by poznać oczekiwania mieszkańców z zakresu rozwoju gminy oraz poszukać rozwiązań, które pozwoliłyby na rozwijać jej potencjał, godząc różne potrzeby lokalnej społeczności. W procesie przygotowywania obecnie obowiązującej strategii to właśnie mieszkańcy, przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe i wszyscy inni zainteresowani rozwojem gminy odegrali kluczową rolę.

Gmina Skawina od 2010 roku w toku realizacji różnego rodzaju projektów prowadzi szeroki proces partycypacyjny. Działania te odbywają się na różnych poziomach partycypacji jednak nie ograniczają się wyłącznie do informowania interesariuszy. W 2010 roku po raz pierwszy przeprowadzono szereg spotkań warsztatowych na wsiach w celu opracowania „Planów odnowy miejscowości”. Po raz pierwszy również zaangażowano sołtysów jako przedstawicieli lokalnych społeczności do organizowania spotkań z lokalnymi interesariuszami. Podobną metodę zastosowano przy tworzeniu „Planu mobilności dla Gminy Skawina”. Zamiast konsultować projekt gotowego dokumentu, wciągnięto mieszkańców i innych interesariuszy w tworzenie dokumentu na wcześniejszym etapie. Analogicznie postępowano w procesie przygotowania Gminnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Skawina, który również ze względu na swój charakter został w znacznym stopniu uspołeczniony. Krok dalej poszła Gmina Skawina realizując projekt Strategii rozwoju gminy na lata 2021-2030. W toku prac nad dokumentem przeprowadzono 9 spotkań diagnostycznych, 6 spotkań branżowych oraz dwa warsztaty strategiczne. Dodatkowo przeprowadzono badanie ankietowe, w którym wzięło udział ok 1500 mieszkańców. Proces partycypacji

został w tym wypadku uzupełniony o obligatoryjne konsultacje społeczne gotowego projektu dokumentu.

Wciąganie mieszkańców w proces decyzyjny i projektowy jest obecnie standardową praktyką w Skawinie i dotyczy nie tylko działań strategicznych i planistycznych ale również zadań inwestycyjnych. W kilkietapowym procesie partycypacyjnym wypracowano wspólnie z mieszkańcami program funkcjonalny centrum edukacyjnego w Wielkich Drogach oraz założenia projektowe do przebudowy dawnej drogi krajowej nr 44 na ulicę miejską.

CEL 17. PARTNERSTWO NA RZECZ CELÓW

KIERUNKI ROZWOJU

- **Współpraca miast na rzecz zrównoważonego rozwoju realizowana w zróżnicowanych działaniach i na wielu płaszczyznach (odnosząca się do wszystkich SDGs) oraz obejmująca rozmaitych partnerów** (społeczności lokalne, w tym: osoby starsze, kobiety, dzieci i młodzież, bezrobotnych, przedsiębiorców, uczniów, osoby gorzej sytuowane, a także: sektor prywatny, sektor non-profit, organizacje społeczne, organizacje charytatywne, fundacje, i in.);
- Opracowanie, realizowanie, promowanie oraz wspieranie **programów/ inicjatyw/projektów dotyczących rozwoju zrównoważonego**;
- **Angażowanie partnerów** na etapach: planowania, programowania, wdrażania, monitorowania i ewaluacji programów, projektów, inicjatyw i strategii na rzecz zrównoważonego rozwoju;
- **Budowanie partnerstwa m.in. w ramach:** konsultacji społecznych, spotkań grup powołanych do współpracy, warsztatów konsultacyjnych, opiniowania projektów dokumentów, konferencji, wymiany informacji i doświadczeń za pośrednictwem systemów informatycznych, czy też poprzez ocenę oddziaływania na środowisko lub ocenę skuteczności i użyteczności udzielanego wsparcia;
- **Międzysektorowa współpraca na rzecz Agendy 2030** dzięki inicjatywom prowadzonym w szerokim partnerstwie i dialogu między wszystkimi szczeblami administracji, firmami i instytucjami, jak również innymi zainteresowanymi stronami;
- **Aktywne zaangażowania różnych środowisk, wzajemne informowanie się o podejmowanych działaniach i inicjatywach, prowadzenie konsultacji i dialogu oraz wyrażanie oczekiwań i racji**;
- **Zaangażowanie i współdziałanie pomiędzy podmiotami publicznymi, prywatnymi, organizacjami pozarządowymi, sektorem nauki i społeczeństwem obywatelskim** na różnych etapach planowania i realizacji działań na rzecz zrównoważonego rozwoju. Promowanie partnerstw między miastami a społeczeństwami obywatelskimi i firmami;
- **Współpraca na rzecz przeciwdziałania rozwojowi pandemii COVID-19** oraz minimalizowania jej negatywnych skutków, równoważenia celów krótkoterminowych z długofalowymi, koordynacji działań w ramach partnerstw i polityk sektorowych na rzecz konkretnych celów, a także pomiędzy różnymi

- szczeblami zarządzania, integrowania działań gospodarczych i społecznych, które wpływają wzajemnie na siebie;
- **Współpraca oraz dzielenie się wiedzą i polityką w zakresie nauki, technologii i innowacji z miastami zagranicznymi;**
 - Wzmocnienie **globalnego przywództwa na rzecz zrównoważonego rozwoju** w zakresie wdrażania wybranych SDGs;
 - Potrzeba **wzmocnienia istniejących mechanizmów i platform współpracy, ustaleń partnerskich oraz innych narzędzi wdrażania**, aby przyspieszyć skoordynowaną realizację Agendy przy aktywnym zaangażowaniu wszystkich odpowiednich podmiotów i w ogólnym celu osiągnięcia zrównoważonego rozwoju obszarów miejskich;
 - **Ciągła potrzeba odpowiedniego i przewidywalnego wkładu finansowego** na rzecz wdrażania SDGs;
 - **Biznes jako strategiczny partner zrównoważonego rozwoju;**
 - **Poprawa wyników** w integracji, uczeniu się od siebie oraz budowaniu silniejszych systemów edukacji;
 - **Angażowanie czołowych politycznych, biznesowych (i innych) liderów społecznych** do kształtowania lokalnych środowisk branżowych;
 - **Mobilizacja inwestorów, firm i grup interesu publicznego w celu przyspieszenia przyjęcia zrównoważonych praktyk biznesowych** i rozwiązań służących zdrowej, globalnej gospodarce;
 - **Ekspozycja na dobre praktyki i uczenie się partnerstwa między miastami i krajami;**
 - **Wzmocnienie współpracy międzynarodowej w dostępie do nauki, technologii i innowacji;**
 - **Wymiana wiedzy na wspólnie uzgodnionych warunkach** oraz za sprawą poprawy istniejących mechanizmów;
 - **Podniesienie świadomości na temat globalnej odpowiedzialności za zrównoważony rozwój miast;**
 - **Podejmowanie starań, aby miejskie inwestycje finansowe przyczyniały się bezpośrednio do osiągnięcia celów zrównoważonego rozwoju – realizowanie zrównoważonych inwestycji;**
 - **Zwiększenie środków finansowych wykorzystywanych na współpracę z miastami partnerskimi i w miastach partnerskich;**
 - **Kultywowanie i kształtowanie relacji z miastami i partnerami na całym świecie;**
 - **Przyjmowanie zdecentralizowanego podejścia do współpracy międzynarodowej** ukierunkowanego na porozumienia międzynarodowe w sprawie

polityki zrównoważonego rozwoju miast w odniesieniu do zagadnień społecznych, gospodarczych i ekologicznych;

PRIORYTETOWE GRUPY DOCELOWE

- Sektor publiczny (eksperti miejscy, urzędnicy, obsługa techniczna zarządzająca miastem)
- Sektor non-profit (organizacje społeczne, organizacje charytatywne, fundacje, itd.)
- Sektor nauki (instytucje akademickie, inkubatory przedsiębiorczości, parki naukowo-technologiczne, instytuty badawcze)
- Społeczności lokalne (młodzież, osoby starsze, kobiety, dzieci i młodzież, bezrobotni, przedsiębiorcy, uczniowie, osoby gorzej sytuowane i in.)
- Sektor prywatny

GŁÓWNE OBSZARY DZIAŁALNOŚCI

- WSPÓŁPRACA W OBRĘBIE GMINY
- WSPÓŁPRACA MIĘDZYGMINNA
- WSPÓŁPRACA MIĘDZYNARODOWA
- DZIELENIE SIĘ WIEDZĄ
- PROMOCJA ORAZ POPULARYZACJA DOBRYCH PRAKTYK I DOŚWIADCZEŃ Z ZAKRESIE ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU

Działanie/obszar działalności	Przykładowe działania na rzecz celu
WSPÓŁPRACA W OBRĘBIE GMINY	<ul style="list-style-type: none">• Działania na rzecz poprawy powszechnej świadomości dotyczącej współodpowiedzialności za zrównoważony rozwój;• Zapewnienie zrównoważonych praktyk w zamówieniach publicznych i inwestycjach finansowych miast;• Rozwój partnerstwa na rzecz sprawiedliwości i zrównoważonego stylu życia;• Współpraca wewnątrzgminna na rzecz jednolitego podejścia i promocji do zrównoważonego rozwoju środowiskowego, gospodarczego i społecznego;• Inicjowanie powstawania miejskich forum wymiany wiedzy i doświadczeń dedykowanych: przedsiębiorcom, urzędnikom, działaczom miejskim i in.;

	<ul style="list-style-type: none"> • Zintegrowany rozwój, rozumiany jako współpraca pomiędzy różnymi obszarami polityk miejskich i wydziałami urzędów miast. Przeciwdziałanie lub unikanie silosowego podejścia do rozwoju (integracja pozioma).
<p>WSPÓŁPRACA MIĘDZYGMINNA</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Uczestnictwo w regionalnych i krajowych forach oraz zrzeczeniach gromadzenia i rozpowszechniania wiedzy; • Udział w programach prorozwojowych (rządowych i innych); • Budowanie międzykulturowego porozumienia i dialogu, organizacja spotkań międzygminnych i projektów celowych; • Aktywne angażowanie się w dialog z innymi miastami, włączanie się w publiczną debatę na temat zrównoważonej transformacji miast; • Współpraca na rzecz rozwoju z szerokim spektrum podmiotów na poziomie lokalnym; • Podejmowanie inicjatyw partnerskich na rzecz zrównoważonego rozwoju; • Zintegrowany rozwój, rozumiany jako współpraca gmin miejskich z sąsiadującymi gminami, w tym szczególnie w obrębie Funkcjonalnych Obszarów Miejskich (integracja terytorialna);
<p>WSPÓŁPRACA MIĘDZYNARODOWA</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Rozwijanie współpracy międzynarodowej przy własnych aktywnościach gminy, w tym realizowanie projektów współfinansowanych ze środków zewnętrznych; • Uczestnictwo w pro-rozwojowych programach i inicjatywach o charakterze globalnym, które są finansowane ze środków zewnętrznych; • Podejmowanie projektów/inicjatyw na rzecz zrównoważonego rozwoju w ścisłej współpracy z: uczelniami, agencjami międzynarodowymi (np. UNICEF, WHO, UNFPA, UE, SwissPeace, NATO, USAID, inne), organizacjami pozarządowymi, decydentami i innymi interesariuszami celem wspierania sprawdzonych zrównoważonych zmian w mieście; • Włączanie problematyki międzynarodowej w zakres działalności urzędów miejskich (np. powstanie biur dedykowanych koordynacji takiej współpracy);

<p>DZIELENIE SIĘ WIEDZĄ</p>	<ul style="list-style-type: none">• Dzielenie się specjalistyczną wiedzą dopasowaną do kontekstu działań oraz grupy docelowej;• Uczenie się od globalnych struktur tj. np. New Urban Agenda, SDGs, Porozumienie Paryskie, europejska agenda miejska, karta lipska i in.;• Zaangażowanie sektora prywatnego, sektora nauki oraz nowoczesnych technologii i innowacji dla działań na rzecz zrównoważonego rozwoju;• Promowanie wymiany informacji i doświadczeń dla zrównoważonego zarządzania obszarami miejskimi (np. reformy polityki miejskiej, stosowanie nowoczesnych technologii, monitorowanie wydajności, wykorzystanie bardziej przyjaznych środowisku i innowacyjnych opcji dostaw i komunikacji);• Wykorzystanie technologii wspomagających dzielenie się wiedzą, w szczególności technologii teleinformatycznych;• Wzmacnianie ram strategicznych i koordynacji na rzecz zrównoważonego rozwoju poprzez organizację szkoleń dla pracowników administracyjnych;
<p>PROMOCJA ORAZ POPULARYZACJA DOBRYCH PRAKTYK I DOŚWIADCZEŃ W ZAKRESIE ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU</p>	<ul style="list-style-type: none">• Rozwój narzędzi i instrumentów promocji oraz dobrych praktyk zarządzania miastem;• Poprawa efektywności i przewidywalności wydatków publicznych;• Monitoring rzeczywistych wydatków przeznaczanych na realizację określonych celów w odniesieniu do czasu wydatkowania służący poprawie efektywności zarządzania wydatkami publicznymi;• Inwestycje finansowe miast sprzyjające transformacji w kierunku zrównoważonego rozwoju;• Wypracowanie standardów i zasad sprawiedliwego handlu, który jest przyjazny dla środowiska i społeczności, zgodnie z kryteriami zrównoważonego rozwoju skoncentrowanymi na ochronie zasobów naturalnych i środowiska;• Wycofywanie się z wykorzystywania paliw kopalnych;• Koordynacja polityki rozwoju lokalnego ukierunkowana na rzecz wdrażania SDGs;

	<ul style="list-style-type: none">• Wykorzystanie szerokiej gamy formatów wydarzeń na rzecz popularyzacji dobrych praktyk w zakresie zrównoważonego rozwoju, aby dotrzeć do szerokiej publiczności i różnych grup docelowych (wykłady, grupy dyskusyjne, warsztaty, wycieczki po mieście, wycieczki rowerowe, gry w przestrzeni miejskiej, pokazy kulinarne, imprezy miejskie, wieczory filmowe i in.);• Włączenie i zaadaptowanie celów zrównoważonego rozwoju w przyszłe strategie rozwoju miast;• Projekty dedykowane promowaniu wzrostu zaangażowania obywatelskiego, zwłaszcza młodzieży, która może wspierać lokalne wysiłki na rzecz zrównoważonego rozwoju miast (organizacja klubów młodzieżowych, powołanie Młodzieżowej Rady Miasta, przeprowadzanie warsztatów i in.);• Zintegrowany rozwój rozumiany jako współpraca pomiędzy różnymi poziomami zarządzania i partnerami lokalnymi (integracja pionowa);• Zintegrowany rozwój rozumiany jako utrzymanie równowagi pomiędzy działaniami inwestycyjnymi oraz działaniami społecznymi (miękkimi).
--	--

PRZYKŁADY REALIZACJI/ WDRAŻANIA DOBRYCH PRAKTYK

Poniższe przykłady zrealizowanych działań w miastach europejskich ukazują istotną rolę jaką pełnią różnorodne formy współpracy w ramach projektów i po ich zakończeniu. Współpraca przedstawiona w każdym z poniżej przedstawionych projektów możliwa była poprzez zawiązanie partnerstw na rzecz rozwoju i pochodzą z projektów realizowanych w ramach programów URBACT oraz UIA – na rzecz zintegrowanego rozwoju miast.

W zasadzie większość z nich zawiera w sobie elementy współpracy w obrębie gminy, współpracy międzygminnej, międzynarodowej, wymiany wiedzy oraz popularyzacji dobrych praktyk w zakresie zrównoważonego rozwoju.

WSPÓŁPRACA W OBRĘBIE GMINY

Projekt Com.Unity.Lab

Lokalna Strategia Rozwoju Lizbony (PT) dla priorytetowych obszarów interwencji (BIP/ZIP) zapewniła miastu szereg zintegrowanych zestawów

narzędzi zarządzania opartych na współzrządzeniu. Organizuje i łączy oddolną perspektywę partycypacyjną, która zapewnia horyzontalne i oparte na współpracy lokalnej podejście na rzecz zmniejszenia i łagodzenia wykluczenia społecznego, gospodarczego, środowiskowego i miejskiego oraz zwiększenia społecznej spójności terytorialnej. Stosowane narzędzia są bardzo różne i polegają m.in. na mapowaniu sąsiedztwa, programie partnerstw lokalnych finansujących lokalne projekty, po oddolny model współzrządzenia w celu promowania zatrudnienia, edukacji i spójności terytorialnej. Wyniki były widoczne na poziomie gminy i wspólnoty. W latach 2011-2020 złożono ok. 1100 wniosków z których wyłoniono 392 projektów wybranych przez niezależny panel i zaangażowano ponad 600 partnerów. Zestaw narzędzi pomógł Lizbonie ustalić własną ścieżkę, mapę drogową i cele, a także ustawić udział obywatelski i współzarządzanie jako podstaw dla lokalnego rozwoju miejskiego. Ta dobra praktyka pokazuje współtworzenie polityk i strategii, dotyczących spójności społecznej i terytorialnej oraz zrównoważone życie w miastach, poprzez partycypacyjne ramy angażujące społeczność, dzieląc się z interesariuszami decyzjami, zaangażowaniem i odpowiedzialnością we wdrażaniu BIP/ZIP Rozwoju Lokalnego Strategia.

Pierwsze narzędzie, BIP/ZIP Mapping, identyfikuje Priorytetowe Terytoria Interwencji miasta, zgodnie z nakładaniem się wskaźników deprywacji społecznej, gospodarczej, miejskiej i środowiskowej, które wyrażają pęknięcie miasta.

Drugie narzędzie, program BIP/ZIP, finansuje i uruchamia projekty społeczności lokalnej mające na celu reagowanie na lokalne potrzeby, promowanie partnerstwa lokalnych organizacji i umożliwianie ludności zrównoważonego rozwoju obszarów miejskich.

Trzecie narzędzie, to lokalne biura GABIP, opracowuje ramy współzrządzania obejmujące władze miejskie, lokalne wspólnoty oraz wszystkie zainteresowane strony i organizacje obywatelskie. Promują sformułowaną odpowiedź w wymiarze politycznym, administracyjnym i technicznym z lokalnymi organizacjami i społecznością.

Czwarte narzędzie, Platforma Współpracy na rzecz Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność (CLLD), to oddolna sieć współzarządzania, która opracowuje globalną strategię dla obszarów BIP/ZIP i promuje dzielenie się doświadczeniami w celu podnoszenia umiejętności lokalnych partnerów. Te zintegrowane narzędzia wpływają na udział obywateli w rzeczywistym rozwoju lokalnym, oferując holistyczne podejście, które obejmuje wymiar społeczny, gospodarczy, miejski i środowiskowy.

WSPÓŁPRACA MIĘDZYGMINNA

Projekt Tropa Verde

Tropa Verde to platforma multimedialna stworzona w mieście Santiago de Compostela (ES) w celu zachęcania do zachowań przyjaznych dla środowiska. Korzystając z platformy internetowej opartej na grach, obywatele mogą wygrywać kupony recyklingowe i wymieniać je na nagrody od Rady Miasta i lokalnych sprzedawców. Projekt rozpoczął się po sondażu z 2015 r., który pokazał, że wielu mieszkańców niechętnie podchodzi do recyklingu z powodu przyzwyczajień i braku informacji. W niecałe dwa lata recykling gwałtownie wzrósł: ponad 115 lokalnych sponsorów dostarczyło 800 nagród, od zakwaterowania w hotelu po zabiegi kosmetyczne. Obywatele otrzymali te upominki lub zniżki w zamian za 16 000 „akcji recyklingowych” w ośrodkach społecznych, obywatelskich i zielonych punktach. Odbyły się również warsztaty, akcje uliczne i inne działania promocyjne. Kampanie szkolne zebrały tysiące litrów zużytego oleju kuchennego i 3299 urządzeń elektrycznych. Dziś Tropa Verde działa w co najmniej sześciu miastach.

Polska odsłona portalu jest przeznaczona dla mieszkańców 21 gmin tworzących Stowarzyszenie Aglomeracja Opolska a jej pełna wersja została uruchomiona w drugiej połowie 2020 r.

Zasady działania portalu są bardzo proste: za każdym razem, gdy użytkownik portalu dostarcza odpady (w miejscach wskazanych w sekcji „zdobывaj gwiazdki”), otrzymuje voucher z gwiazdkami (punktami). Użytkownik portalu może zgromadzić wspomniane gwiazdki na swoim koncie (bezpłatna rejestracja na stronie internetowej), aby wymieniać je na zniżki i prezenty, które pojawiają się w sekcji „Nagrody”. Nagrody są przyznawane przez lokalnych sponsorów, którzy współpracują z portalem. UWAGA! Portal Tropaverde jest przeznaczony tylko i wyłącznie dla mieszkańców Aglomeracji Opolskiej.

WSPÓŁPRACA MIĘDZYNARODOWA

Projekt Welcoming International Talent

Debreczyn jest gospodarczym, kulturalnym i naukowym centrum wschodnich Węgier — i drugim co do wielkości miastem w kraju. W związku z kwitnącą gospodarką miasto przeznaczona znaczne środki na promocję międzynarodowych inwestycji i rozwój lokalnych firm. Debreczyn ogłosił niedawno ponad 2 miliardy euro bezpośrednich inwestycji zagranicznych i 8 000 nowych miejsc pracy. Mieszcząc kilka międzynarodowych korporacji, takich jak BMW,

Continental i Thyssenkrupp, oraz najstarszy i największy uniwersytet w kraju, Debreczyn ma sporo międzynarodowych talentów i możliwości zatrudnienia. Dostępnych było kilka odrębnych inicjatyw, aby pomóc międzynarodowym profesjonalistom i studentom po przybyciu do miasta i podczas ich pobytu. W niektórych obszarach jednak brakowało wsparcia. Na przykład wielu emigrantów miało trudności ze znalezieniem odpowiedniego przystępnego cenowo mieszkania lub rozumienia kluczowych informacji miejskich w języku węgierskim. Tradycyjne podejście do rozwoju gospodarczego polegało na rozwijaniu infrastruktury, a nie na ludziach. Opierając się na dobrej praktyce opracowanej przez Groningen w Holandii, która proponuje zintegrowane podejście do umiędzynarodowienia, aby zapewnić miastu zrównoważoną przyszłość, gmina Debreczyn zdecydowała się dostosować ją do lokalnych warunków. Aby umożliwić władzom miejskim podejmowanie decyzji opartych na danych, miejskie centrum rozwoju gospodarczego EDC przeprowadziło wstępną ankietę w celu zidentyfikowania potrzeb międzynarodowych. EDC zebrało opinie dot. bezpieczeństwa, transportu publicznego, kultury itp. w Debreczynie. To pokazało, że przedstawiciele różnych nacji z całego świata doceniają spokój, tereny zielone i życie towarzyskie, ale brakowało im scentralizowanych informacji w języku angielskim i międzynarodowych wydarzeniach kulturalnych. Konkretnie pytania do międzynarodowych studentów pomogły również przeanalizować potencjalne przyszłe umiejętności siły roboczej i ich dopasowanie do rosnącej liczby międzynarodowych korporacji w mieście. Zostało potwierdzone, że język jest poważną barierą dla wielu międzynarodowych osób próbujących osiedlić się w Debreczynie. EDC Debrecen postanowiło stworzyć stronę internetową w języku angielskim z praktycznymi informacjami na różne tematy, od pracy i mieszkań po programy kulturalne. EDC Debrecen zidentyfikowało również inne strony internetowe, na których przydatne byłyby wersje w języku angielskim, na przykład dotyczące transportu publicznego, robót miejskich, jarmarku bożonarodzeniowego i innych wydarzeń. Miejskowy teatr zaczął posługiwać się angielskimi napisami, a do programu kulturalnego miasta zostaną wprowadzone inne języki obce. Lokalna grupa partnerska zgromadziła interesariuszy związanych ze strategią inwestycyjną miasta i innymi, takimi jak usługi relokacji zagranicznych mieszkańców. Pomogło to Debrecenowi rozwinąć nową motywację do zmiany nastawienia miasta w zakresie umiędzynarodowienia – i odegrało ważną rolę w przyjrzeniu się, jak mogą ułatwić życie emigrantom w ich mieście. Ucząc się od Groningen i miast partnerskich projektu na spotkaniach międzynarodowych, EDC Debrecen opracował lokalnie wartościowe podejście do partnerskiego uczenia się, pracując z zainteresowanymi stronami indywidualnie nad konkretnymi pytaniami.

DZIELENIE SIĘ WIEDZĄ

Projekt Making spend matter

Rada Miasta Preston zaczęła inaczej myśleć o zamówieniach w 2011 roku, jako część znacznie szerszego projektu, którego celem było opracowanie nowego podejścia do rozwoju gospodarczego. Usunięcie nadmiernej biurokracji związanej z zamówieniami i ułatwieniami małym firmom ubieganie się o możliwości. Wydatki miast na zakupy przynoszą maksymalne korzyści lokalnej gospodarce i mieszkańcom; w efekcie odpowiadając na wyzwania społeczne i środowiskowe. „Analiza wydatków” to metodologia, którą Rada Miasta Preston i sześć innych instytucji nośnych zaczęły stosować w 2013 r. w celu opracowania bazy dowodowej i zrozumienia, gdzie idą wydatki na zamówienia. „Analiza wydatków” dała Prestonowi bazę dowodową, dzięki której mogli dostosować procesy i praktyki zakupowe oraz skuteczniej wykorzystywać bogactwo. W ciągu ostatnich pięciu lat podjęto szereg działań w celu zainicjowania takiej zmiany. W 2017 r. „instytucje nadrzędne” ponownie podjęły „analizę wydatków” za rok budżetowy 2016/17, aby zbadać, w jakim stopniu ich wpływ się zmienił. Zmiana była znacząca: odsetek wydatków na dostawców z siedzibą w Preston wzrósł z 5% do 18%, a odsetek wydatków na dostawców z Lancashire wzrósł z 39% do 79%. Proces „analizy wydatków” to znacznie więcej niż narzędzie analityczne. Umożliwiło także miastu bardziej efektywną współpracę, wypracowanie wspólnej wizji, zrozumienie bazy biznesowej Preston i, co najważniejsze, zmianę kultury zakupów. Istnieją zatem trzy rzeczy do przeniesienia za pośrednictwem Making Spend Matter: – metodologia w formie „analizy wydatków”; – sposób rozwijania partnerstw i współpracy pomiędzy „instytucjami kotwiczącymi”; – sposób umożliwiający lokalne zmiany gospodarcze, społeczne i środowiskowe poprzez proces zamówień. Preston, poprzez sieć URBACT „Making Spend Matter”, przekazał metodologię „analizy wydatków” innym miastom i ich „instytucjom kotwiczącym”. Koszalin – Polska Kawala – Grecja Bistrita – Rumunia Pampeluna – Hiszpania Vila Nova de Famalicao – Portugalia Schaerbeek – Belgia

PROMOCJA ORAZ POPULARYZACJA DOBRZYCH PRAKTYK I DOŚWIADCZEŃ W ZAKRESIE ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU

Projekt HOPE

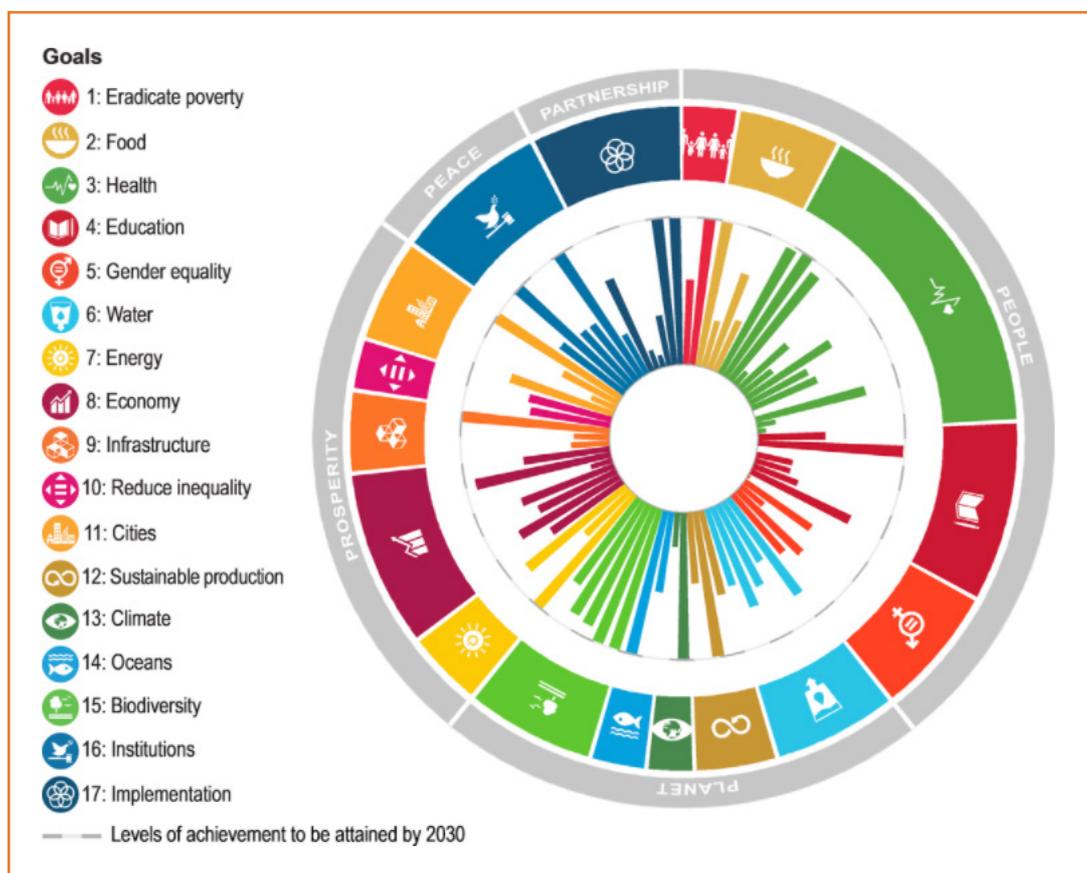
Miasto Helsinki (FI) walczy z zanieczyszczeniem powietrza poprzez innowacyjne podejście łączące najnowszą technologię z czujnikami obywatelskimi.

Finansowana przez UIA inicjatywa HOPE łączy miasto, regionalną agencję ochrony środowiska i uniwersytet wraz z krajowym instytutem meteorologicznym i prywatnymi przedsiębiorstwami, aby współpracować z obywatelami w trzech głównych obszarach dotkniętych katastrofą. Jeden z innowacyjnych aspektów, które testują Helsinki, angażuje obywateli bezpośrednio w pomiary jakości powietrza. Vaisala, globalna firma z Finlandii, opracowała najnowocześniejsze czujniki jakości powietrza, które są instalowane w strategicznych punktach miasta, a co najważniejsze, w budynkach lokalnych mieszkańców. Aby uzupełnić odczyty stałych czujników, zbudowano również urządzenia podręczne, które mieszkańcy mogą nosić ze sobą w celu dostarczania danych w czasie rzeczywistym. Szkoły i spółdzielnie mieszkaniowe są również nastawione na sprostanie wyzwaniom, wykorzystując techniki grywalizacji w celu zwiększenia zmiany zachowań. Przy takich innowacjach technologicznych nieuchronnie pojawia się pytanie, kto jest właścicielem danych. Helsinki przyjmują podejście oparte na otwartych danych, udostępniając wszystkie odczyty na platformie otwartych danych. Krajowy organ odpowiedzialny za pomiar jakości powietrza jest włączony do partnerstwa w celu rozwiązania problemów związanych z walidacją danych generowanych przez obywateli. Projekt ma na celu opracowanie nowego standardowego wskaźnika jakości powietrza, który, jak mają nadzieję, stanie się nową normą. Helsinki wyraźnie zdają sobie sprawę, że innowacje technologiczne, takie jak nowe czujniki i urządzenia ręczne, to tylko jedna strona medalu, która ostatecznie ma na celu skłonienie do zmiany zachowań. Aby w pełni zintegrować to podejście, Helsinki rozważają dodanie warstwy „jakości powietrza” do istniejącej aplikacji mobilnej dla transportu publicznego, tak aby użytkownicy mogli określić, gdzie ich zmiany w środkach transportu mogą mieć bezpośredni wpływ na jakość powietrza.

MONITOROWANIE CELÓW ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU

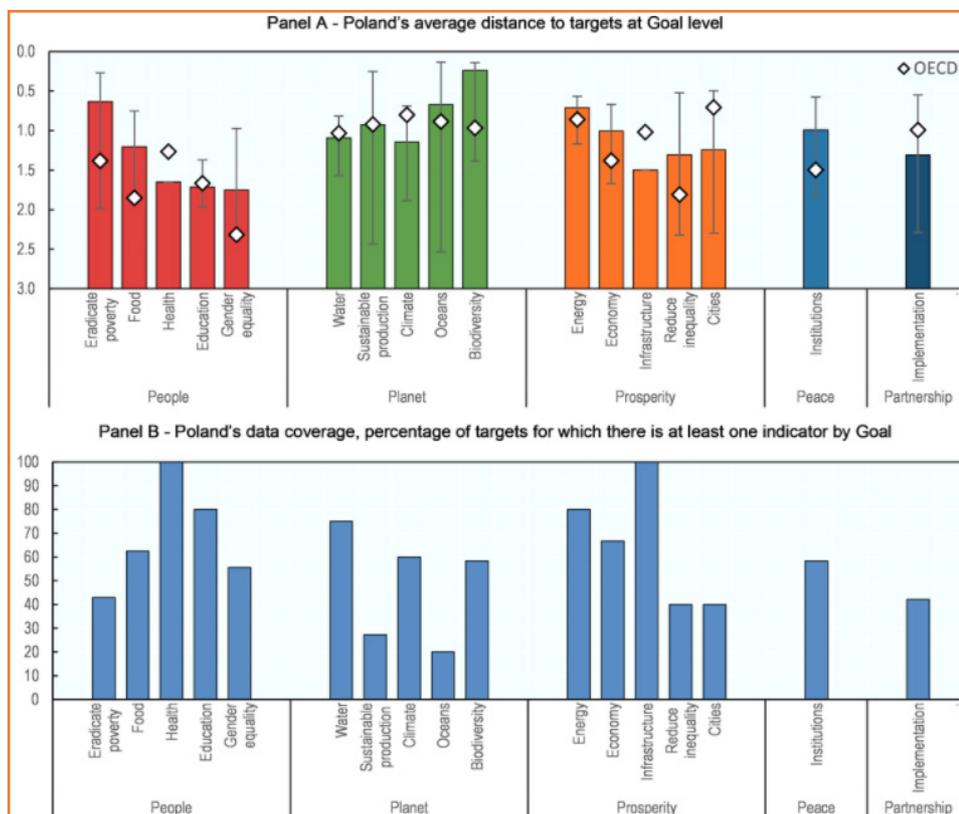
Cele zrównoważonego rozwoju (SDG) określone w Agendzie 2030 mają przyczynić się do podniesienia jakości życia we wszystkich krajach świata dzięki ambitnym działaniom w sferze społecznej, środowiskowej i ekonomicznej, a więc we wszystkich trzech wymiarach zrównoważonego rozwoju. Organizacja Narodów Zjednoczonych ustaliła 17 celów i 169 mierników ich osiągnięcia. W kolejnym kroku należało dostarczyć krajom i regionom narzędzi do oceny sprostania wytyczonym wymogom oraz odległości od wyznaczonych celów. Metodologię oceny i wizualizacji jej wyników wypracowała OECD, która prowadzi monitoring obejmujący wszystkie kraje należące do organizacji, publikując okresowe raporty.

Przykładowa ocena za 2019 r. pokazuje w przypadku Polski na podstawie 123 dostępnych wskaźników, pokrywających 98 ze 169 mierników osiągnięcia celów zrównoważonego rozwoju, że Polska osiągnęła wymagane wartości 17 mierników na 2030 r. Wiele mierników jednak jest zbliżonych do zakładanych. W raporcie OECD podkreślono spełnianie wymogów w odniesieniu do odpadów niebezpiecznych, silny wzrost PKB i dużą skuteczność wymiaru sprawiedliwości mierzoną bardzo niewielką liczbą nieskazanych więźniów w stosunku do ogólnej populacji więźniów. Wyzwaniem pozostają w największym stopniu wysoki wskaźnik spożycia tytoniu i dość niski wskaźnik uczestnictwa dorosłych w kształceniu ustawicznym.

Rysunek 1. Polska w drodze do wypełnienia celów zrównoważonego rozwoju (2019).
Źródło: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/a8caf3fa-en/1/2/2/27/index.html?itemId=/content/publication/a8caf3fa-en&csp=1c51c432b7a7683f5a0142ba189c-0c39&itemIGO=oecd&itemContentType=book> [dostęp 10.12.2021]

Ocena w przekrojowym ujęciu pokazuje, że Polsce najbliższe do osiągnięcia celów dotyczących planety (cele 14 i 15) oraz energii (cel 7) i eliminacji ubóstwa (cel 1). W porównaniu do średniej OECD, Polska ma także wysokie wyniki w obszarze bezpieczeństwa żywnościowego (cel 2), równości płci (cel 5), wzrostu gospodarczego (cel 8), zmniejszaniu nierówności (cel 10), odpowiedzialnej produkcji (cel 12) oraz wymiarze instytucjonalnym (cel 16). Daleko od osiągnięcia zalecanych wartości mierników jest w przypadku zdrowia, klimatu, infrastruktury, miast i partnerstw (cele 3, 13, 9, 11 i 17). Zespół analityków opracowujący raport wskazał jednak, że na wyniki wpływ miały nie tyle niskie wartości mierników, co brak danych umożliwiających ocenę zrównoważonej produkcji, ochrony ekosystemów nadmorskich, zmniejszania nierówności

Rysunek 2. Polska w drodze do wypełnienia poszczególnych celów zrównoważonego rozwoju (panel A) i pokrycie danymi poszczególnych celów (panel B) (2019).

Źródło: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/a8caf3fa-en/1/2/2/27/index.html?itemId=/content/publication/a8caf3fa-en&csp=1c51c432b7a7683f5a0142ba189c0c39&itemI-GO=oecd&itemContentType=book> [dostęp 10.12.2021]

i miast (cele 12, 14, 10 i 11). Poza zdrowiem i infrastrukturą (cele 3 i 9) we wszystkich innych celach brakuje danych na poziomie krajowym.

Panel A pokazuje wystandaryzowaną dla wszystkich krajów miarę odległości od celu, przy czym wartość 0,0 oznacza osiągnięcie zalecanego poziomu, zaś 3,0 to poziom wyjściowy. Wysokość słupków obrazuje poziom dla Polski, zaś diamenty oznaczają średnią dla krajów OECD, a wąsy pokazują możliwą zmienność wyników w związku z brakami w danych. Jak dużo danych brakuje w poszczególnych celach, pokazuje panel B.

Analogiczne oceny zostały wykonane dla wszystkich krajów należących do OECD, jednak wyznaczenie ich dla poziomu krajowego wiąże się ze znaczną agregacją. OECD przygotowuje również w ramach programu pilotażowego podobne analizy dla poziomu regionalnego i lokalnego. Szczegółowe opracowania wykonano dotychczas dla kilku miast: Bonn (Niemcy), Kitakyushu (Japonia), Kópavogur (Islandia), Moskwa (Rosja) oraz regionów lub prowincji: Córdoba (Argentyna), Flandria (Belgia), Paraná (Brazylia), Rhine-Neckar (Niemcy), Południowa Dania (Dania), Viken (Norwegia)³³. W każdym przypadku scharakteryzowano miasto lub region w odniesieniu do celów zrównoważonego rozwoju oraz przedstawiono ich ujęcie w dokumentach strategicznych. Następnie sformułowano ocenę odległości od zalecanych wartości dla wszystkich możliwych do analizy mierników. W kolejnym etapie zweryfikowano zdolności instytucjonalne i zasoby przydatne do lepszego wypełniania celów, szczególnie interesariuszy i partnerów. Ostatnia część każdego z raportów przedstawia zalecenia.

Prace nad raportami miały być dla wszystkich samorządów na poziomie regionalnym, metropolitalnym i miejskim okazją do stworzenia z celów zrównoważonego rozwoju ram dla promowania włączenia społecznego i podnoszenia jakości życia wszystkich obywateli. Za każdym razem były one nieco inne, ale pewne elementy powtarzały się, w tym dostępność niedrogich mieszkań, rozwiązanie problemu nierówności społecznych, zmniejszenie zanieczyszczenia powietrza i tworzenie warunków do inkluzywnego rozwoju gospodarczego. Za każdym razem podjęto wielostronny proces dialogu społecznego z interesariuszami, który doprowadził do ustalenia strategicznych kierunków działania na rzecz osiągnięcia SDGs. Przykładowo w Kordobie wyodrębniono:

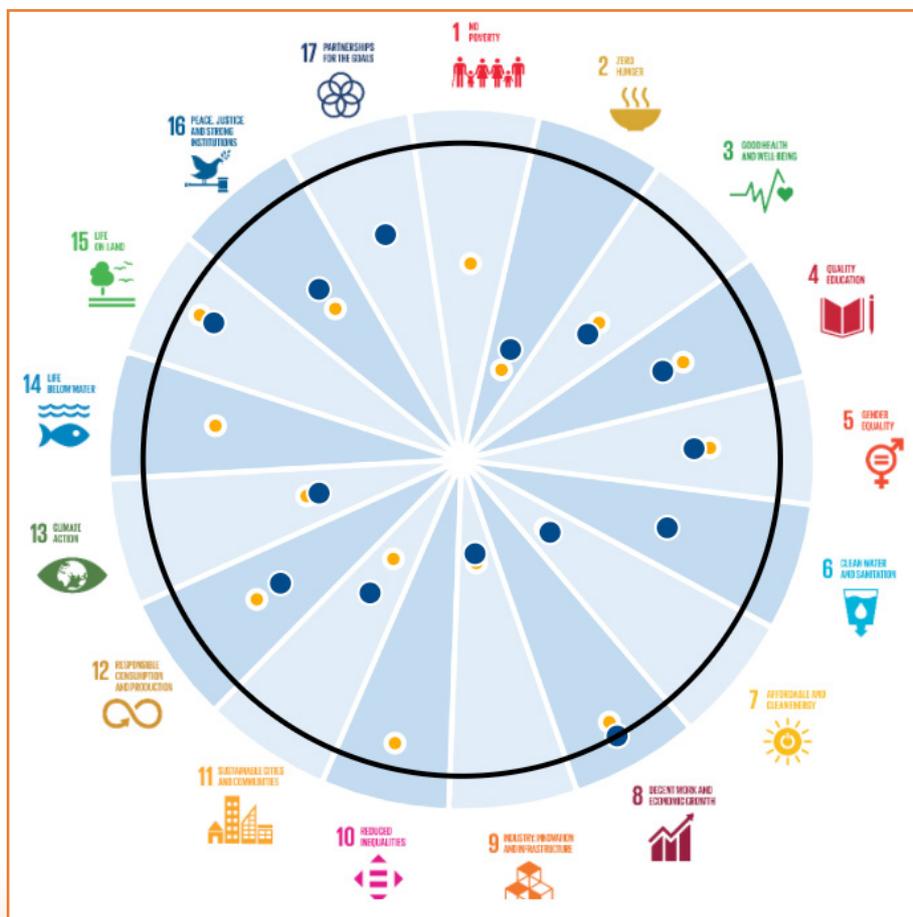
- zbudowanie wizji wielowymiarowego rozwoju gospodarczego dla prowincji,
- zmniejszenie luki w podaży mieszkań i wspieranie zrównoważonego budownictwa,
- stworzenie oferty godnej pracy dla najbardziej wykluczonych,

³³ <https://www.oecd.org/cfe/territorial-approach-sdgs.htm> [dostęp: 10.12.2021].

- wdrażanie zrównoważonego systemu zarządzania wodą,
- pogłębianie procesu koordynacji i przejrzystości w kształtowaniu polityki.

W kolei we Flandrii położono nacisk na 7 obszarów zmiany: cyrkularną gospodarkę, inteligentne systemy poprawiające jakość życia, przemysł 4.0, ustawiczne kształcenie, deinstytucjonalizację pomocy społecznej dla wszystkich grup potrzebujących wsparcia, transport i mobilność oraz zarządzanie energią. W Moskwie jako główne obszary wskazano zaś odpowiedzialną produkcję i konsumpcję, poprawę jakości powietrza oraz dostępność mieszkań.

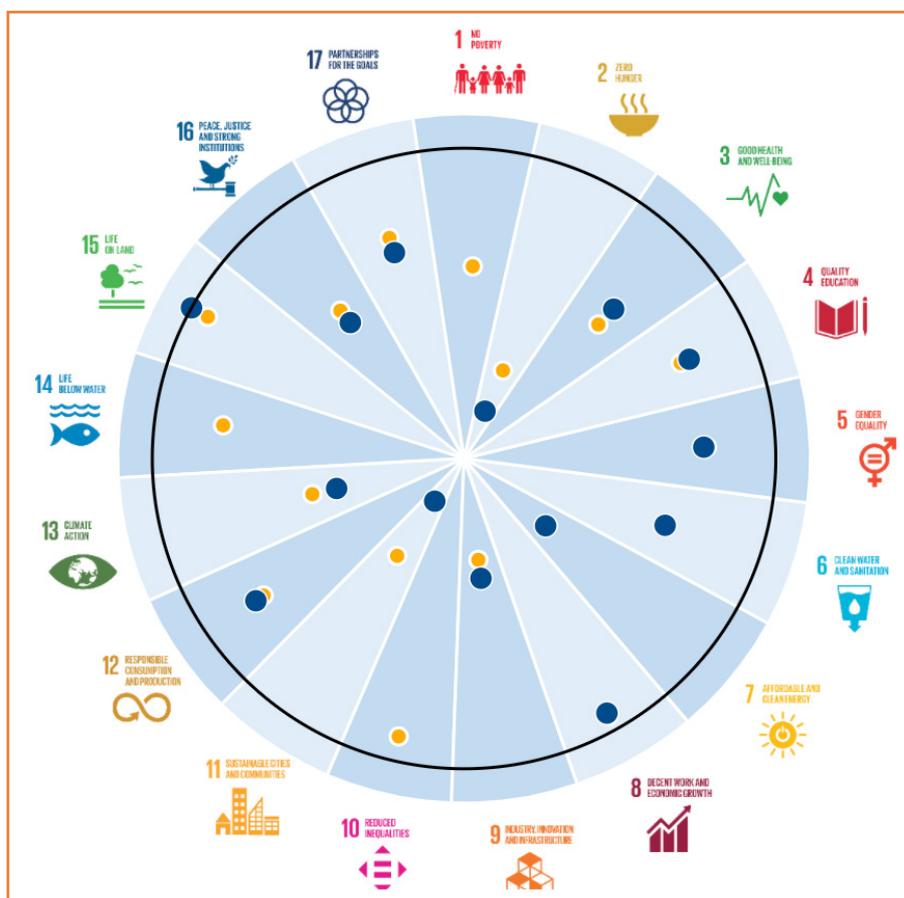
Chociaż OECD wypracowała jedynie kilka pilotażowych raportów, metodyka jest powtarzalna, a same dane dostępne są dla o wiele większej grupy

Rysunek 3. Poziom realizacji celów SDG dla Wielkopolski. Źródło: <https://www.oecd-local-sdgs.org/index.html> [dostęp 10.12.2021].

regionów. W ujęciu regionalnym można sprawdzić wybrane wartości dla wybranych regionów w każdym z krajów OECD³⁴, a wszystkie dla kilku w każdym kraju w tym z Polski dla Wielkopolski i Małopolski:

Czarny obwód wykresu obrazuje poziom zalecany, żółte kropki – średnie wartości dla całego kraju, zaś granatowe – dla wybranego regionu. W zakresie rynku pracy (cel 8) poziom rozwoju Wielkopolski jest wyższy od krajowego i bliski pożądanemu. Niewiele gorzej jest w przypadku celu 15 (Życie na łądzie). Jak widać na powyższym wykresie dla części celów nie podano wyników ze względu na dostępność danych, podobnie niski poziom realizacji w innych także może być pochodną braku danych.

Rysunek 4. Poziom realizacji celów SDG dla Małopolski. Źródło: <https://www.oecd-local-sdgs.org/index.html> [dostęp 10.12.2021].

³⁴ <https://www.oecd-local-sdgs.org/index.html> [dostęp: 10.12.2021].

Podobnych wniosków dostarcza analiza wykresu dla Małopolski:

W województwie małopolskim podobnie najkorzystniej wypada ocena celu 8 i 15, najgorzej zaś 2 (Zero głodu) 11 (Zrównoważone miasta i społeczności) oraz 7 (Czysta i dostępna energia).

Monitoring OECD nie pozwala na sprawdzenie poziomu realizacji celów w odniesieniu do żadnego miasta w Polsce. Wypracowanie wskazówek dla polskich miast, jakie dane zbierać, aby możliwe było porównywanie uzyskiwanych wskaźników do celów zrównoważonego rozwoju, pozwoliłoby na usprawnienie realizacji Agendy 2030 na poziomie lokalnym w Polsce.

W ostatnim czasie podjęto już próbę wypracowania systemu monitorowania rozwoju lokalnego w projekcie „Monitoring rozwoju lokalnego na poziomie miejskim i wewnątrzmijskim”. Docelowym użytkownikiem produktów projektu są przede wszystkim przedstawiciele samorządów lokalnych, którzy mogą stosować je do regularnej, szybkiej oceny sytuacji swoich jednostek na poziomie strategicznym. Wyniki takich analiz mogą zostać wykorzystane przy tworzeniu „Raportu o stanie gminy” (art. 28aa ustawy o samorządzie gminnym) oraz stanowić podstawę do merytorycznej debaty z przedstawicielami lokalnej społeczności o priorytetach i kierunkach rozwoju. Zagregowane wskaźniki wypracowane w projekcie są również stanowić istotne wsparcie dla Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej i władz regionalnych przy realizacji Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju i Krajowej Polityki Miejskiej.

Efektom prac Zespołu Związku Miast Polskich i Instytutu Rozwoju Miast i Regionów jest opracowanie kompleksowego ujęcia procesów rozwojowych w gminie, w ramach których wskazano 12 kluczowych obszarów rozwoju zrównoważonego:

- Potencjał gospodarki
- Rynek pracy
- Sytuacja mieszkańców
- Stan finansów lokalnych
- Usługi i infrastruktura
- Zasoby mieszkaniowe
- Kapitał społeczny
- Poziom bezpieczeństwa
- Sytuacja demograficzna
- Dostępność komunikacyjna
- Ład przestrzenny
- Środowisko przyrodnicze

Zostały one pogrupowane w trzy wymiary zrównoważonego rozwoju (gospodarczy – obszary od 1 do 6, społeczny – obszary od 7 do 9, środowiskowo-przestrzenny – obszary od 10 do 12). Każdy z wymienionych obszarów opisano poprzez zestaw wskaźników dostępnych na poziomie lokalnym w bazach statystyki publicznej – także w zasobach urzędów centralnych (np. dane Ministerstwa Finansów czy Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej), a więc możliwych do stosunkowo łatwego powiązania i zagregowania, mimo że część z nich przed rozpoczęciem projektu była rozproszona lub ukryta w wewnętrznych bazach instytucji przetwarzających dane.

Zgromadzone dane posłużyły do stworzenia przez Zespół ZMP Monitora Rozwoju Lokalnego – unikatowego w skali kraju narzędzia informatycznego do oceny poziomu rozwoju gminy (<http://www.systemanaliz.pl/monitor-rozwoju-lokalnego>). Opracowane narzędzie pozwala na prezentację sytuacji gminy we wszystkich 12 obszarach na tle wybranych grup porównawczych, a także „z lotu ptaka” zagregowanej oceny w trzech wymiarach zrównoważonego rozwoju. W związku z tym narzędzie może być cennym wsparciem dla gmin w ocenie skuteczności wdrażania strategii rozwoju, zwłaszcza w dłuższym okresie, kiedy będzie można obserwować zmiany relacji wskaźników na tle wybranej grupy. Narzędzie zawiera dane dla wszystkich gmin w Polsce z ostatnich 5 lat, pozwala więc nie tylko na sfotografowanie obecnego poziomu rozwoju gminy, ale także wstępną analizę trendów rozwojowych.

BIBLIOGRAFIA PODSTAWOWA:

Agenda na rzecz równoważonego Rozwoju 2030: w kierunku pomyślnego wdrożenia w Polsce „Lepsza polityka państwa”, Seria OECD, Paryż: OECD, 2017, [online, dostęp: 01.10.21-28.11.21], Dostępne w oecd.org: <https://www.oecd.org/poland/Better-Policy-Series-Poland-Nov-2017-PL.pdf>.

Herbst J. i in., 2016, *Nierówna droga. Ewolucja nierówności społecznych we współczesnej Polsce i Europie środkowo-wschodniej – wyzwania dla PAFW*, Stocznia, Warszawa.

Kulesza K., Warętny R., Czoch K., Renaturyzacja rzek, w: R. Warętny (red.), Kampania na rzecz przyjaznych metod ochrony przeciwpowodziowej, Towarzystwo na rzecz Ziemi, Oświęcim 2004, [online, dostęp: 14.11.21], Dostępne w ratujmyrzeki.pl: http://www.ratujmyrzeki.pl/dysk_KRR/biblioteka_koalicji/2004_5_Renaturyzacja_rzek_TnZ.pdf.

OECD, 2019, Measuring Distance to the SDG Targets 2019: An Assessment of Where OECD Countries Stand, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/a8caf3fa-en>.

Twardoch A., *System do mieszkania. Perspektywy rozwoju dostępnego budownictwa mieszkaniowego*, Warszawa: Fundacja Nowej Kultury Bęc Zmiana, 2019.

Samorek B., *Model miasta zwarteo w kontekście prowadzonej polityki mieszkaniowej na przykładzie doświadczeń wiedeńskich*, Politechnika Warszawska, Praca magisterska, Warszawa 2021

Stawasz D., Koncepcja Smart City a innowacyjne podejście do zarządzania sprawami publicznymi w mieście, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Ekonomiczne Problemy Usług”, 2015, nr 121, s. 237, [online, dostęp: 15.05.2021], Dostępny w wnus.edu.pl: <https://wnus.edu.pl/epu/pl/issue/131/article/1517/>

17 Ways to Change Seoul

NGOS LEADING THE WAY ON SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS
SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS AND URBAN LOCAL BODIESU,
United Nations Resident Coordinator's Office May 2018

Voluntary Local Review Agenda 2030 on the local level Implementation of the UN Sustainable Development Goals in Bonn

Lebenswertes Stuttgart Die globale Agenda 2030 auf lokaler Ebene

Monitorowanie realizacji Celów Zrównoważonego Rozwoju w Polsce. Informacja wg stanu na koniec 2020 r. Ministerstwo Rozwoju, Pracy i Technologii, Warszawa, 2021 r.

Agenda 2030 na rzecz zrównoważonego rozwoju– implementacja w Polsce, Ministerstwo Rozwoju

A Pathway to Sustainable American Cities. A Guide to Implementing the SDGs
BRISTOL AND THE SDGs A VOLUNTARY LOCAL REVIEW OF PROGRESS 2019

EUROPEAN HANDBOOK FOR SDG Voluntary Local European Commission, 2020 Reviews <https://urban.jrc.ec.europa.eu/sdgs>

Global goals for local priorities: The 2030 Agenda at local level Nora Sánchez Gassen, Oskar Penje and Elin Slätmo NORDREGIO REPORT 2018

Guide d'intégration des objectifs de développement durable (ODD) dans les plans locaux de développement Projet francophone d'appui au développement local, phase II Profadel OIF DIRECTION DE LA FRANCOPHONIE ÉCONOMIQUE ET NUMÉRIQUE

CLEI-SDGs-Briefing-Sheets-04-The-importance-of-all-Sustainable-Development-Goals-SDGs-for-cities-and-communities

OECD-Measuring-Distance-to-SDGs-Targets-Metada

Guía de orientación para las organizaciones políticas y la ciudadanía Articulando los programas de gobierno con la Agenda 2030 para el Desarrollo Sostenible y sus Objetivos de Desarrollo Sostenible, Proceso de Elecciones Nacionales 2018

THE SDG PARTNERSHIP GUIDEBOOK: A practical guide to building high impact multi-stakeholder partnerships for the Sustainable Development Goals, Darian Stibbe and Dave Prescott, The Partnering Initiative and UN-DESA 2020

From Agenda to Action: The Implementation of the UN Sustainable Development Goals in Helsinki 2019

The Sustainable Development Goals-SDGs in the municipal map, UCLG, 2017

<https://sustainabledevelopment.un.org/topics/cities/decisions>

<https://www.fundacjazielonylad.pl/zrownowazony-przemysl/>

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/api/files/attachment/859390/Sustainable_industry_pl.pdf.pdf